LANDSBYREGISTRERING I FYNS AMT

Historiske forhold

EJBY KOMMUNE

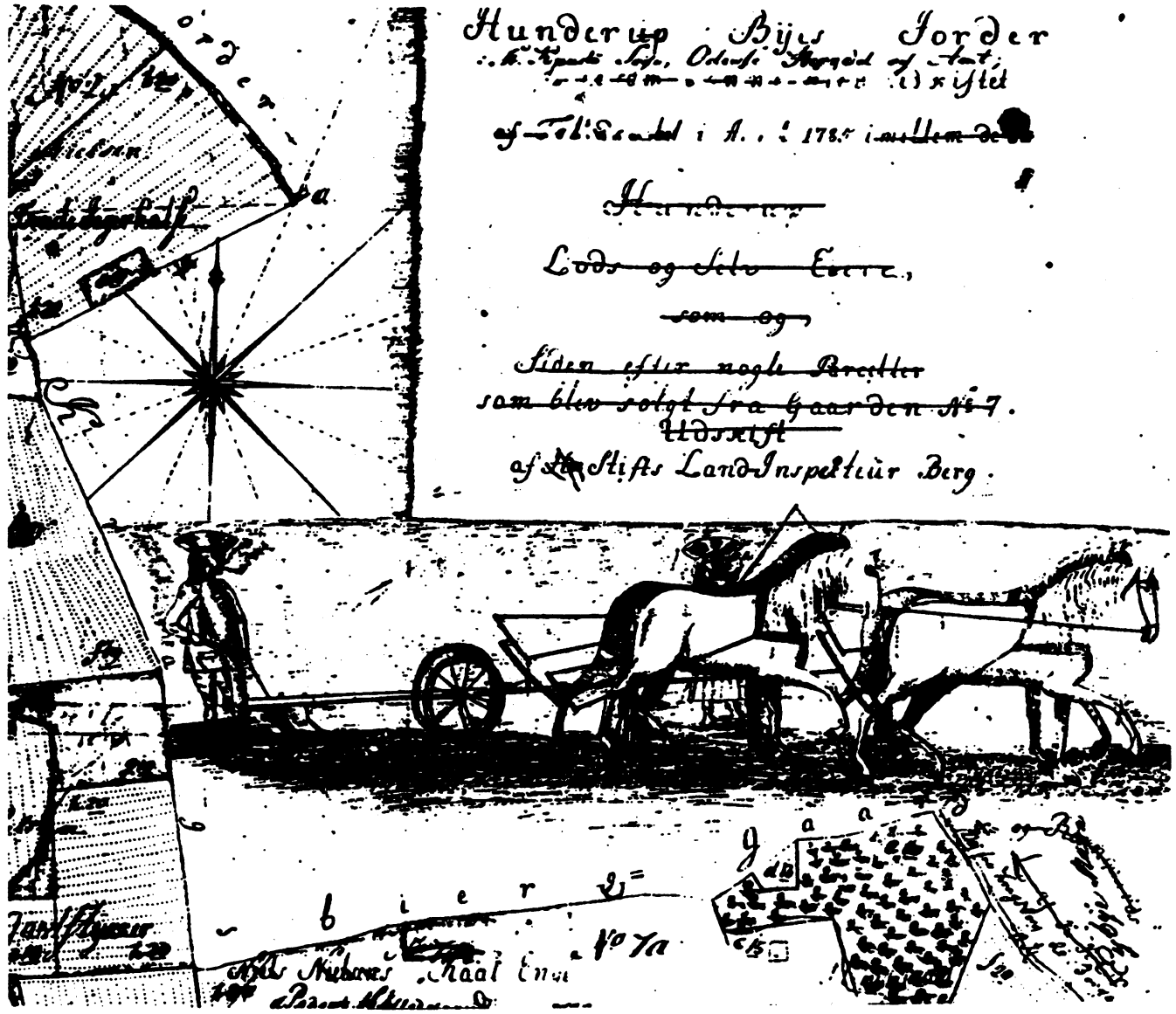

FYNS AMTSKOMMUNE
Udvalget for teknik og miljø
1983 2. oplag, sept. 1992

Indhold

Indledning	2
Herredsbeskrivelse	3
Balslev sogn	
Balslev	11
Mosegård	25
Brenderup sogn	
Brenderup	37
Bro	49
Fyllested	61
Graderup	73
Kølstrup	85
Holse	97
Åhøjrup	111
Ejby sogn	
Ejby	125
Fjeldsted sogn	
Fjeldsted	137
Fjellerup	149
Sletterød	161
Gelsted sogn	
Gelsted	173
Gelsted Tårup	185
Hønnerup	197
Kindstrup	209
Lunge	221
Harndrup sogn	
Harndrup	233
Husby sogn	
Eskør	245
Husby	257
Hygind	269
Sdr. Åby	281
Ingslev sogn	
Bubel	293
Ingslev	305
Ingslev Torp	317
Kærbyholm	329
Vejrup	341
Tanderup sogn	
Emtekær	353
Hjorte	365
Håre	377
Nakke	389
Ørslev sogn	
Ellesø	401
Tellerup	413
Ørslev	425

INDLEDNING

Denne rapport indeholder en undersøgelse og vurdering af de kulturhistoriske interesser i landsbyerne i Ejby kommune.

For så vidt angår en nærmere beskrivelse af undersøgelsens baggrund og tilrettelæggelse samt forklaring til de anvendte skemaer og kort, henvises til rapporten LANDSBYREGISTRERING I FYNS AMT - FORELØBIG ORIENTERING, 1983.

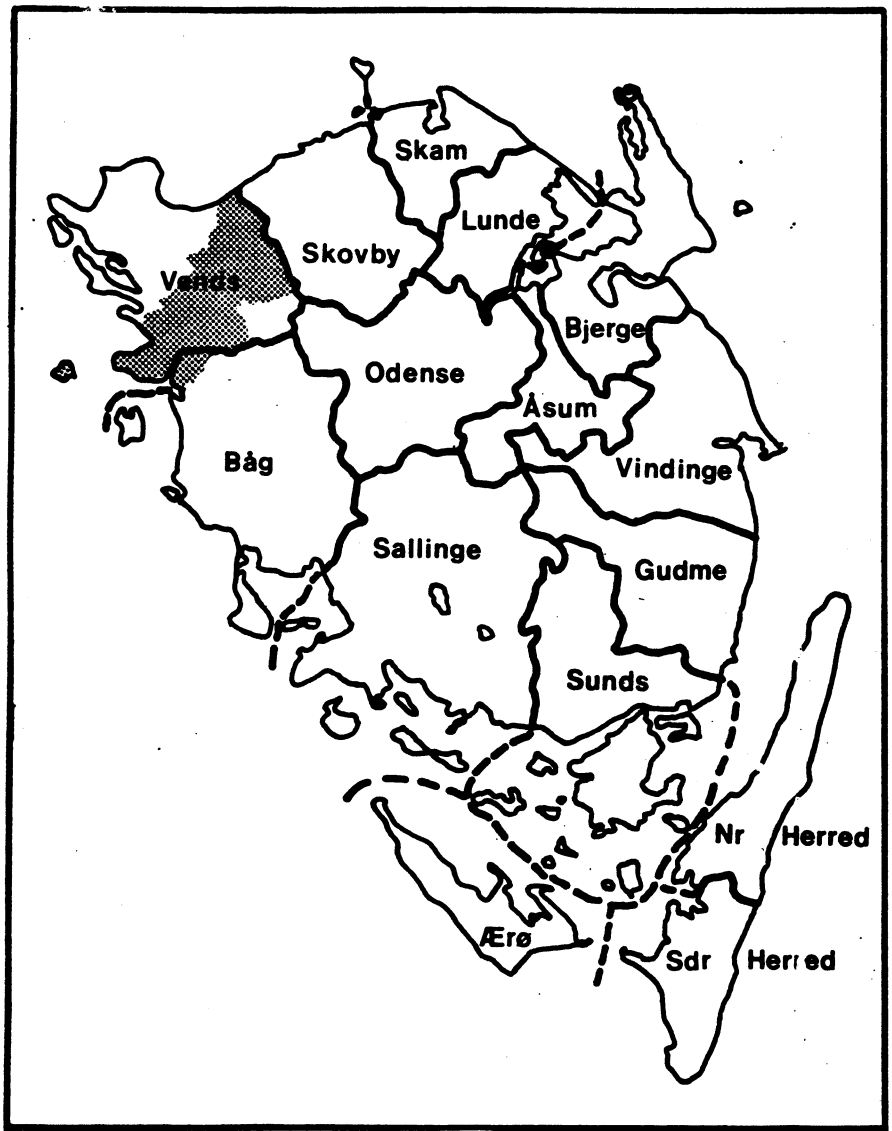

Herredsinddeling

Ejby kommune

VENDS OG BÅG HERREDER - bebyggelsesudvikling 1500 - 1900.

Ejby kommune omfatter dele af Vends og Båg herreder. For at kunne sammenligne de enkelte landsbyers ressourcemæssige og udviklingsmæssige forhold bringes i det følgende en beskrivelse af bebyggelsesudviklingen i de to herreder fra år 1500 til år 1900.

VENDS HERRED.

Vends herred udgjorde i 1951 30.464 ha. Herredets areal har kun undergået beskedne ændringer som følge af mindre inddæmninger ved Udby. Tanderup sogn regnes i historiens løb skiftevis til Båg og Vends herred, eftersom herredsgrænsen fulgte Brænde Å, der løber tværs igennem sognet. I dag regnes Tanderup sogn med til Båg herred.

I 1682 var 52% af Vends herred opdyrket, hvilket er noget mere end det fynske gennemsnit (47%). Den høje opdyrkningsprocent hænger sammen med, at herredet dyrkedes ret ekstensivt i et tovangssystem. Da den årligt hvilende jord fradroges ved landgildetakseringen såvel som i hartkornstakseringen 1682-88 betød det, at herredet fik en relativ lav skattebyrde. Fra 1684-vurderingen til 1844 vurderingen steg taksationen da også fra 4650 til 5700 tdr.htk. eller med knap 1/4. Som helhed var herredet således gunstig stillet: rigelig og god agerjord samt lave landgilde- og skatteafgifter. I 1600-tallet udmærker herredet sig da også ved meget lave skatterestancer, og i 1806 erklæres "Vends herred er ustridig det bedste herred i hele Fyn. En ypperlig jordbund og megen velstand".

Imidlertid er der store forskelle i bonitet og opdyrkningsgrad fra de relativt magre skovsogne Rørup og Fjeldsted (samt delvis Harndrup og Brenderup) over de varierende jordbundstyper i kystsognene Ørslev og Føns til den egentlige halvøes frugtbare kerne, hvor især Gamborg sogns jorder går for at være de bedste på Fyn. I og omkring Brenderup sogn kommer humleavlen i 1700-tallet til at spille en meget væsentlig rolle, hvilket især sætter sig spor i et meget stort antal husmænd med humlehaver. Fiskeriet i Lillebælt har spillet en stor rolle, især omkring Føns, Gamborg og Strib. Marsvinefangsten i Gamborg-fjorden er omtalt allerede i senmiddelalder, ligesom ålegårde spillede en væsentlig rolle.

Herredet udskiftedes ret tidligt, men dårligt. I 1805 var der ikke udflyttet mere end 36 bøndergårde i hele herredet.

Kronens gårde var i senmiddelalderen samlet under Lenshovedgården Hindsgavl, hvis område netop var Vends herred. Under lenet hørte omkring 1530 ca. 120 selvejergårde og 60 fæstegårde, ialt omtrent 1/4 af herredets gårde. Gejstligheden var i besiddelse af forholdsvis få og spredte gårde, men det kan dog nævnes, at Odense-bispen ejede hele Ørslev by, medens Odense Provsti ejede hele Gamborg og Kærbyholm, og Skt. Knuds Kloster havde store besiddelser i Rørup sogn. Med reformationen kom kronen i besiddelse af mindst 3/4 af gårdene i sognene Gamborg, Ørslev, Rørup og Middelfart landsogn og havde mindst halvdelen i Vejlby, Asperup, Nr. Åby, Gelsted og Fjeldsted sogne, medens adelen totalt dominerede Husby, Føns, Ejby og Rorslev sogne. Endnu omkring 1660 ejede kronen omtrent 2/5 af lenets gårde (heriblandt fandtes ca. 80 selvejergårde), men i 1664 afstod kronen Hindsgavl gods for dog atter at generhverve godset i 1681, og gårdene udlagdes herefter til ryttergods. I 1695 blev selve hovedgården igen afhændet. Ryttergodset solgtes i året 1764, hvilket ledsagedes af en hurtig overgang til selveje i sognene Nr. Åby, Indslev, Fjeldsted, Harndrup, Asperup, Rorslev og Vejlby.

Af herredets 10 hovedgårde omkring 1800 har kun 4 rødder tilbage i 1400-tallet (Hindsgavl, Wedellsborg, Erholm, Søndergårde), medens 2 anlagdes i 1500-tallet (Tybrind, Kærsgård) og 4 i 1600-tallet (Holsegård, Billeshave, Billesbølle, Sparretorn). Af disse har især Wedellsborg (Iversnæs) betydning. Omkring 1500 besad godset 250 vestfynske gårde, heraf omkring 150 i Vends herred. Ved et skifte i 1520 deltes godset i 3 dele, og af den ene lod opstod Kærsgård hovedgård. Omkring 1600 var der endnu ingen af hovedgårdene i herredet, der ejede blot halvdelen af sognets gårde, men herefter sætter godssamlingen for alvor ind. I 1672 opstår grevskabet Wedellsborg ved en sammenlægning af hovedgårdene Tybrind og Iversnæs, hvortil senere lagdes hovedgårdene Sparretorn, Billeskov og Minedal. Omkring 1800 var grevskabet næsten eneste lodsejer i Gamborg, Udby, Føns, Balslev, Ørslev, Husby, Tanderup, Sandager og Kerte sogne, og grevskabet blev anset for det største og bedste grevskab på Fyn. Først i 1916 begyndtes frasalget af bøndergodset. Ved siden af Wedellsborg har især Kærsgård (Bille-slægten) haft betydning i herredet.

Billesbølle, Billeshave og Billeskov er opstået som "aflæggerhovedgårde" af Kærsgård, der omkring 1800 havde fælles ejer med Holsegård i samme sogn. Kærsgårds og Holsegårds bønder regnedes da for de mest formuende fæstebønder på Fyn.

Antallet af gårde synes jævnt faldende fra 1624 til 1774 (med ialt 6%, i 1664 er et antal bolshuse regnet for gårde), hvilket dels skyldes en forholdsvis sen hovedgårds ekspansion, dels gårdsammenlægninger på Wedellsborg gods. Gårdtallet i 1805 kan næppe tages for pålydende. Formentlig er en lang række af de nye selvejersmåbrug omkring 1 tdr.htk. regnet for huse (Billesbølles hovedgårdstakst blev således udparcelleret til 36 små selvejerbrug fra 1 1/2 skp. til 5 tdr.htk.) Inden 1850 steg gårdtallet med 2/5, hvorefter stigningen stort set gik i stå. Gårdtallets stigning er dobbelt så stor som naboherredet Skovbys, men ekspansionen var dog langt voldsommere for hustallets vedkommende. I forhold til gårdtallet er hustallet allerede usædvanligt højt omkring 1800, hvilket givetvis står i forbindelse med bl.a. humleavlen (i Brenderup sogn var der således i 1805 54 gårde men 103 huse). Til gengæld blev husekspansionen i det 19. årh. af mere beskedent omfang, således at gård- og husforholdet var normalt i 1895.

Befolkningsstigningen fra 1787 til 1901 (99%) er ligeledes i overensstemmelse med naboherredernes (Skovby: 70%, Odense: 122%).

Gårdene var i 1684 af normal hartkornsstørrelse, men det dyrkede areal pr. gård (36 tdr. 1) lå markant over den fynske norm (32 tdr. 1), ligesom boniteten er bedre end gennemsnittet. Når hartkornet alligevel ligger lidt under gennemsnittet, skyldes det den før omtalte, ret ekstensive driftsform.

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			(incl. selvejere) 267	132	159	80	322	84
~~1801~~ 1850	601	683	fæstere		337	765		
~~1901~~ 1895	736	1766	fæstere		218	555		

STATISTIK

Areal: 30.464 ha. (i 1951). I 1682 var opdyrkningsprocenten: 52%. [1]

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	5650[2]	4650[2]	5700	

Bebyggelsesenheder:

	1624 [2]		1664 [2]	1688 [2]	1774 [3]	1850 XXXX	1895 1903
Gårde:	o 725		748	718	o 680	938	954
Huse:			296				
Huse m/ jord:				79		996	1470
Huse u/ jord:				285		452	851
I alt:			1044	1082		2386	3275

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn: (bøndergårde)

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
1664 [2]	160	355	217	7,0
1688 [2]	245	344	119	6,0
1850 XXXX	383	427	114	5,0
1895 XXXX	439	395	109	4,7

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:			
Børn:			
I alt:	9.006	14.615	17.893

1) Tanderup sogn incl.
2) Excl. Fænø og Brandsøe (og Tanderup sogn)
3) 1805. 623 gårde og 1041 huse.

BÅG HERRED

Med sine 34.800 ha er Båg herred det næststørste herred på Fyn. Herredets afgrænsning er forholdsvis stabil, idet dog Tanderup og Hårby sogne tidligere var delt mellem Båg herred og naboherrederne Vends og Sallinge. Begge sogne er i deres helhed indregnet i ovenstående tal. I gejstlig henseende hørte Vissenbjerg sogn under Båg herred, men sognet er i øvrigt behandlet under Odense herred.

Båg herred udviser stærke kulturgeografiske variationer og strækker sig fra den centrale vestfynske skovbygd (Skydebjerg, Orte, Ørsted og Kerte sogne samt delvis Tanderup, Barløse, Vedtofte, Søllested og Køng) over slettesogne og mere kuperet morænelandskab ud til kystzonen. Opdyrkningsprocenten, der var 50% for herredet som helhed i 1682, udviser som følge heraf stor variationer. I skovbygden har Orte, Ørsted, Søllested og Skydebjerg opdyrkningsprocenter fra 30-42, medens en række kyst- og slettesogne når opdyrkningsprocenter fra 56-65 (Kirke Søby, Turup, Barløse, Holevad, Sønderby, Gamtofte, Flemløse og Kærum). Boniteterne udviser en lignende spredning med en klar sammenhæng mellem jordens godhed og opdyrkningsgraden.

Bortset fra Hårby og Sønderby sogne prægedes hele herredet af tovangsbrug i forskellige varianter. Denne ret ekstensive driftsform, hvor i princippet halvdelen af jorden ligger brak hvert år bevirkede en forholdsvis lav landgilde og hartkornsansættelse i herredet, ligesom det gav bedre muligheder for husdyrbruget. I 1806 beskrives egnens kvægbesætning som fortrinlig god og herredet som den måske mest velhavende egn i Fyn, hvad også de usædvanligt store og gode bønderbygninger pegede på. Det lave afgifts- og skattetryk og heraf følgende få restancer kan spores helt tilbage i 1500-1600-tallet, og det er karakteristisk at adskillige kronfæstere i Båg herred køber deres gårde til selveje i årtierne o. 1500. (Jfr. E. Porsmose: Bønder, Bryder og Tjenere. 1983).

For kystsognenes vedkommende synes fiskeriet især af have spillet en rolle i Hårby, Dreslette, Helnæs, Sønderby og Kærum sogne. En talrig fiskerbefolkning omtales allerede i 1500-tallet, og der opstår efterhånden tre deciderede fiskerlejer: Brunshuse, Åhuse og Thorøhuse.

Udskiftningen i herredet forløb ret tidligt, men med et forholdsvis dårligt resultat. I flere sogne blev ikke en eneste gård flyttet ud, og i 1806 noterede Begtrup, at hver bonde i almindelighed har fået jord på 2-3 steder.

Som nævnt erhvervede en række kronfæstere deres gårde til selveje o. 1500 og o. 1536 var hver 6. bonde selvejer under Hagenskov len, der dækkede herredet. Kronfæsterne under lenet udgjorde et tilsvarende tal og med inddragelsen af det gejstlige gods ved reformationen besad kronen omtrent halvdelen af herredets gårde. I sognene Helnæs, Sønderby, Søllested, Gamtofte og Sandager ejede kronen 3/4 eller mere, i sognene Flemløse, Kærum, Turup, Vedtofte og Tanderup over halvdelen. Omvendt stod adelen stærkt (3/4 eller mere af godset) i Orte, Kerte og Hårby sogne. Endnu i 1664 ejede kronen 44% af herredets gårde, men 3 år efter bortskænkede Frederik d. III Hagenskov gods med tilhørende bøndergods. Der var endnu på dette tidspunkt knap 100 selvejergårde tilbage, under lenet, og mange af disse gårde synes faktisk fortsat at have opretholdt deres særlige, nærmest arvefæste, lignende status frem til landboreformernes tid. I 1764 afhændede kronen de resterende gårde, nemlig ryttergodset i Køng, Skydebjerg og Orte sogne.

Herregårdene i herredet er for det meste ret små og unge. Af de 11 hovedgårde i 1700-tallet (foruden Hagenskov/Frederiksgave) har kun 4 middelalderlig oprindelse (Barløsegård, Vedtoftegård/Brahesholm, Skovgårde og Løgismose), 6 er anlagt i 1500-tallet (Flenstofte, Orelund, Skærbæk, Minendal, Billeskov, Krengerup, Søholm), medens Brahesborg byggedes op til storgods i første halvdel af 1600-tallet af "den lille konge på Fyn" Jørgen Brahe. I 1664 var Brahesborg (herunder Billeskov og Barløsegård) så langt det største gods, der i omfang tålte sammenligning med kronlenet Hagenskov. Ud over disse to godser rækker kun Løgismose og Brahesholm op med over 500 tdr. htk. Intet andet adelgods nåede over 200 tdr. htk. Hundrede år efter var hovedgårdene stadig forholdsvis små, ikke mindst hvad selve hovedgårdsmarken angik. Ikke færre end 7 af hovedgårdene (Minendal, Barløse, Flenstofte, Krengerup, Orelund, Skovgårde og Søholm) havde marker på 15-22 tdr. htk. Billeskov og Brahesholm nåede de 30 tdr. medens Løgismose, Frederiksgave/Hagenskov og Brahesborg ragede langt op med henholdsvis 70, 81 og

118 tdr. htk. hovedgårdsmark. Formentlig har de små hovedgårdsmarker lettet bøndernes hoveribyrde i herredet.

Overgangen til selveje startede tidligt, især fordi Løgismose gods udparcelleredes i slutningen af 1700-tallet. Omkring 1800 talte især Hårby, Køng, Skydebjerg, Orte, Kerte, Flemløse, Turup og Dreslette sogne mange selvejere, og disse sogne var som følge heraf præget af stærk bebyggelses ekspansion. I 1824 overtog kronen atter Hagenskov og bøndergodset frasolgtes i midten af århundredet. Endnu i 1850 var halvdelen af bøndergodset dog i fæste, og udviklingen mod selveje synes herefter at have stagneret. Endnu i 1895 var hver 3. gård i herredet i fæste, omend flertallet da var arvefæstegårde. Overgangen til selveje er således sket etapevis og er som helhed forløbet trægt.

Antallet af gårde er omtrent stabilt, dog med vigende tendens, fra 1572 til 1774. Frem til 1850 øges gårdtallet med 22%, hvorefter ekspansion stagnerer. Fra 1850 til 1895 er stigningen kun 9%. Antallet af huse er i forhold til gårdtallet ret højt allerede i 1600- tallet. Husekspansionen i det 19. årh. har normalt omfang, ligesom det er tilfældet for befolkningsvæksten fra 1787 til 1901.

Gårdene var i 1684 forholdsvis store 6,7 tdr. htk. mod 6,3 for Fyn som helhed. Forskellen er endnu større målt i dyrket areal. Bøndergårdene i Båg herred havde i 1684 i gennemsnit et dyrket areal på 38 tdr. land mod 32 tdr. land på Fyn som helhed.

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			Incl. 355 selve.	155	186	92	251	78
1850	422	833			505 fæstegårde 817 fæstehuse.			
1895	650	2285			357 fæstegårde 331 fæstehuse.			

STATISTIK

Areal: O. 1800 34.800 ha (excl. Assens købstad. Heraf opdyrket 1688: 50%

Tønder hartkorn	1664	1688 [1]	1850	1903
	6500	5480	5770	

Bebyggelsesenheder:

	1572	1664	1688 [1]	1774	1850	1895
Gårde:	o. 805	804	784	o. 770	939	1019
Huse:		325		o. 650		
Huse m/ jord:			272		1054	1402
Huse u/ jord:			237		596	1214
I alt:	805	1129	1293	1420	2589	3635

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
1664	179	318	295	7,5
1684	202	385	189	6,7
1850	302	515	110	5,2
1895	444	459	104	4,7

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:			
Børn:			
I alt:	10.278	16.013	19.456

1) Tallet hertil fra De Danske Landbrug (1928).

BALSLEV

Ejerlav: Balslev

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Balslev

Navn:	Navnetype:
Balslev	-lev.

Bemærkninger:

Balslev er nævnt første gang i 1416 i formen Batisleticam . Forleddet er måske en form af mandsnavnet runedansk Ballung. Efterleddet er -lev glda. -lef, som formentlig betyder arvegods.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby med kirke	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby, er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Mindesten rejst 1903 for præsteslægten Balslevs stamfader nær ved den gård, hvorfra slægten stammer. På Boyes Banke blev falskmønteren og morderen Jens Henrik Boye henrettet 1856. I Balslev sogn fødtes antagelig 1745 maleren Jens Juel. I sognet fødtes endvidere 1810 kunstsamleren F.S. Bang, 1862 gårdmandskonen, aktiv i kvindebevægelsen Johanne Andersen, 1868 biskop A.J. Rud, 1869 politikeren Hans Nielsen.

Ejerlav: Balslev

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Balslev

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Gårdene og husene ligger fordelt langs den Ø-NV gående bygade. Der findes tillige to gårde i den vestlige del af ejerlavet, som ikke er med på dette kortudsnit. Kirken ligger isoleret N for bebyggelsen, mens præstegården ligger i landsbyen.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Det er svært at afgøre hvilken orientering byen har, da ejerlavet er meget "splittet" af de enkelte ressourcer.

c. Udskiftning

år: 1795 figur: Stjerneudskiftning med mindre blokke iblandt.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☐ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 sås årligt.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vends med tunneldal mod NV samt en del terrænskrænter.

jordbund: Moræneler med små forekomster af ferskvandssand -tørv og -dynd samt smeltevandssand.

naturlig afgrænsning: Naturligt afgrænset til alle sider.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med agerjord, engjord og skov.

Ejerlav: Balslev

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Balslev

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun en gård er flyttet ud ellers ligger alle gårde på deres oprindelige pladser. Ingen udflytning tidligere, hvis de to gårde i den vestlige del af ejerlavet ikke er tidligere udflyttere. Vejsystemet er intakt, men der er opstået en husklynge ved kirken. Enkelte steder er der ligeledes bygget huse ved bygaden. Det udstrakte vejnet er bevaret og en del tofteskel.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

Størsteparten bevaret.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

I ejerlavets nordlige del er der opstået en husbebyggelse Limose, samt bymæssig bebyggelse omkring den tidligere isolerede kirke.

Ejerlav: Balslev

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Balslev

STATISTIK

Areal: 552 ha, heraf opdyrket 1688: 51%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	147	91	95	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1774	1844	1909
Gårde:	23 *	25 *	25	22	19	22	19
Huse:	5		9		19		
Huse m/ jord:				4		23	22
Huse u/ jord:				2		1	11
I alt:	28	25	34	28	38	46	52

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(52)	1664	7	15	3	5,9
(68)	1688	17	5		4,1
	1844	11	11		4,6
	1909	6	13		5,1

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	138	167	178
Børn:	91	60	86
I alt:	229	227	264

Ejerlav: Balslev

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Balslev

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	2		7	1			16	8
1844	5	1					17	23
1909	3	16					16	17

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 552 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 51%, hvilket er i overensstemmelse med herredsgennemsnittet. Byen havde da 2-vangsbrug, men med en årlig mark tilknyttet. Byen takseredes til 91 tdr. htk. i 1684 og tilsvarende til 95 tdr. i 1844. I forhold hertil er landgildehartkornet fra 1664 (147 tdr.) påfaldende højt. Det store ejerlav er naturligt afgrænset til alle sider. Mod nord synes Mosegård udskilt som udflytterbebyggelse. To marknavne "Binderup" (1572) ved præstegården og "Grimstrup" (1682) øst for Balslev synes at vidne om nedlagte bebyggelser. Det er dog et spørgsmål, om navnene ikke blot vedrører enkelte bydele i den løst opbyggede Balslev by.

Balslev stjerneudskiftedes i 1795. Inger gårde synes udflyttet. Byen havde i senmiddelalderen stærkt splittede besiddelsesforhold. I 1472 skænkede Ejler Hardenberg bl.a. 1 gård i Balslev til Helligåndshuset i Assens, medens Henrik Knudsen til Iversnæs (Wedellsborg) omkring 1500 gav 1 gård i Balslev til Husby præstegård. Herforuden lå der en præstegård i byen. Kronen var i besiddelse af 6 selvejergårde (Hindsgavl Len), der i 1664 imidlertid var blevet til 2 selvejergårde og 4 fæstegårde. Men byen domineredes til stadighed af adelen, der i 1664 ejede 2/3 af byen. Største lodsejer var Tybrind med 5 gårde og 7 huse. I 1762 var Tybrind (under grevskabet Wedellsborg) nået op på 12 gårde, foruden huse, medens Minendal (ligeledes under grevskabet) havde en enkelt gård. Endnu i 1909 var størstedelen af byen på grevskabets hænder.

Antallet af gårde varierer tilsyneladende noget i 1600- og 1700-tallet, især som følge af en række småbol (i 1664 3 småbol a 2-3 tdr. htk.) der skiftevis regnes som huse og som gårde. Som helhed synes gårdtallet uforandret fra 1606 til 1844, hvorefter det falder frem til 1909. Som følge af den sene overgang til selveje udebliver gårdtallets ekspansion således. Allerede i 1572 hørte der 5 huse til præstegården, men også hvad hustallet angår ligger ekspansionen langt under det normale. Befolkningstallet er da også uændret i 1845 i forhold til 1787, hvilket tidsrum herredets befolkning ellers steg med 62%.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Balslev

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Balslev

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:	x	Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1. Anlægstype. Den store kirke-adelby af førvikingetids navneendelsen -lev er randplaceret i det store ejerlav. Nord for den meget løst opbyggede slyngede-vejby ligger kirken isoleret. To marknavne "Binderup" og "Grimstrup" kan være oprindelige navne på den løse bytomts enkelte gårdklynger.

2. Udviklingstype. Byen havde i senmiddelalder stærkt sammensatte besiddelsesforhold med et stærkt islæt af selvejergårde. I løbet af 1600-1700 tallet samledes størsteparten af byen under grevskabet Wedelsborg. En meget sen afvikling af fæstegodset ledsages af en meget svag bebyggelsesekspansion i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig ikke særlig typeren anlægstype med gængs udvikling for området.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

1. Bytomten er velbevaret, idet der dog omkring kirken er opstået bymæssig bebyggelse (hvilket yderligere understreger bytomtens løse præg).
2. Kulturlandskabet har bevaret størstedelen af udskiftningshegnene.
3. Særlige relikter: Kirke.
4. Arkæologiske interesser: evt. tomter af Binderup og Grimstrup, jfr. ovenfor.

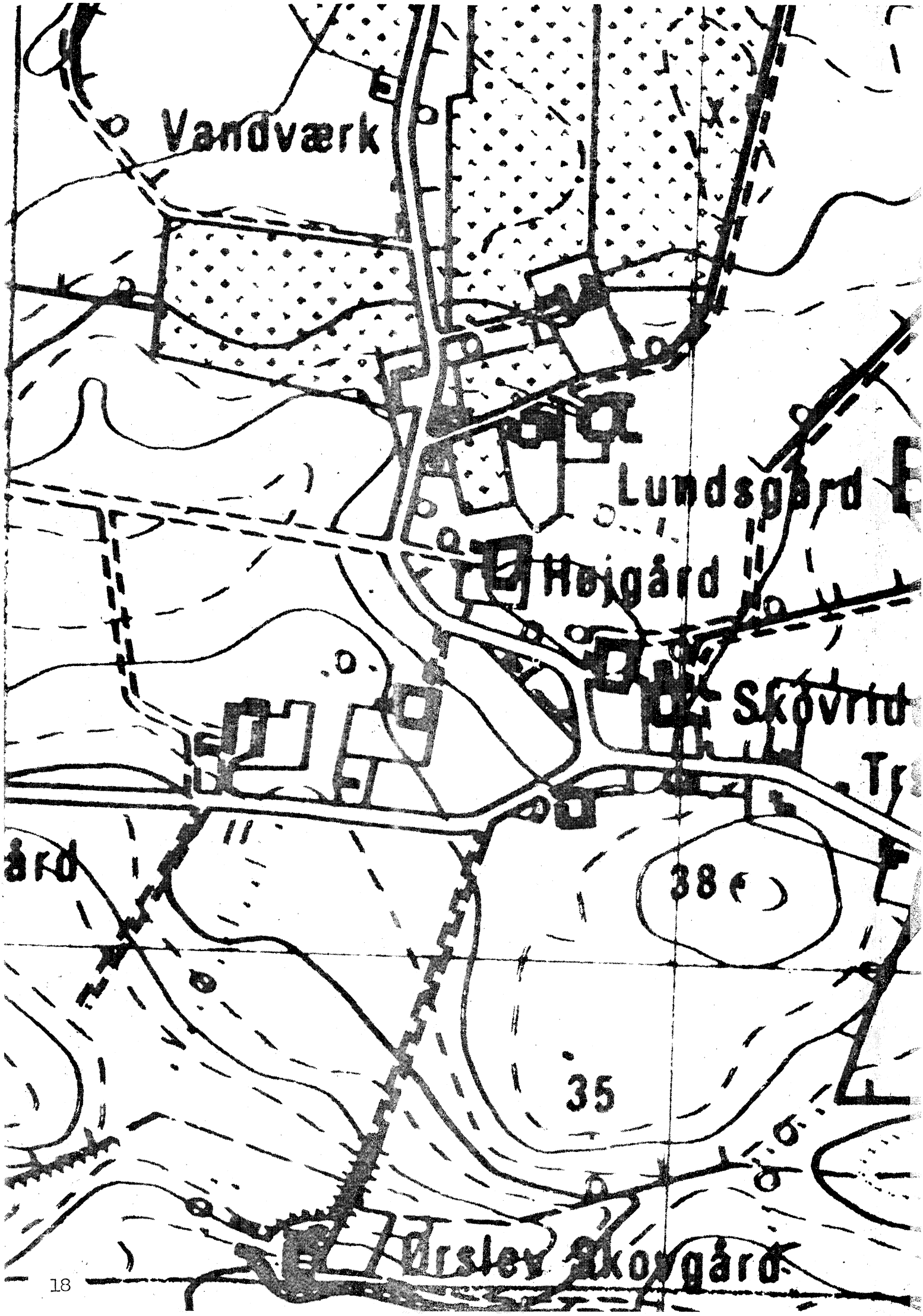
Vandværk
Lundsgård
Højgård
Skovrid
38
35
Ørslev Skovgård

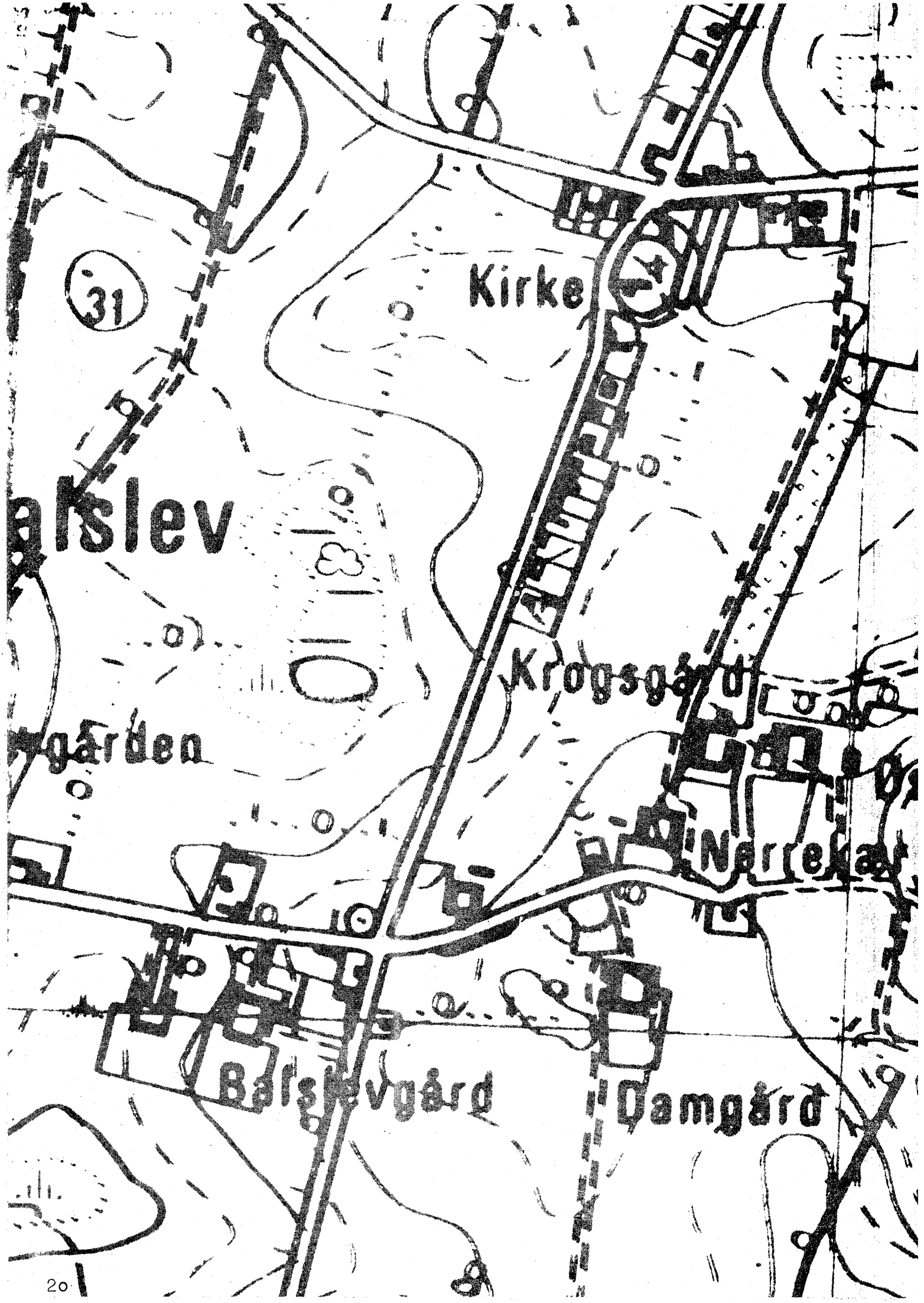
31
Kirke
alslev
Krogsgård
gården
Nørrekar
Balslevgård
Damgård

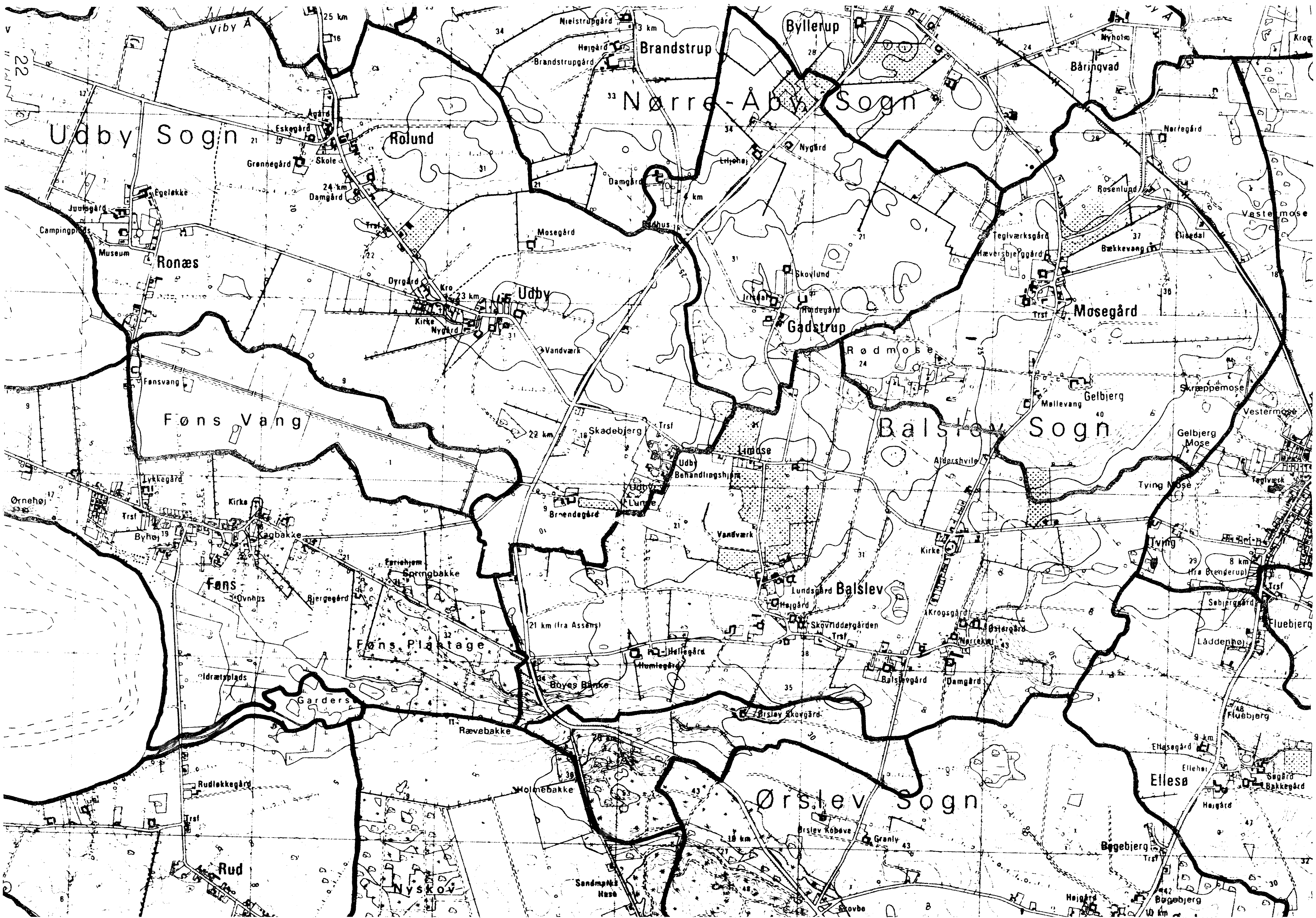

Udby Sogn
Nørre-Åby Sogn
Balslev Sogn
Ørslev Sogn
Føns Vang
Føns Plantage
Udby
Rolund
Ronæs
Brandstrup
Byllerup
Båringvad
Mosegård
Gadstrup
Rødmose
Gelbjerg
Skræppemose
Vestermose
Gelbjerg Mose
Tyving Mose
Tyving
Fluebjerg
Låddenhøj
Ellesø
Bøgebjerg
Limose
Balslev
Føns
Kogbakke
Garders
Rævebakke
Holmebakke
Rud
Nyskov
Ørnehøj
Byhøj
Lykkegård
Fønsvang
Museum
Campingplads
Juulsgård
Egeløkke
Grønnegård
Skole
Damgård
Eskegård
Agård
Viby Å
Nielstrupgård
Højgård
Brandstrupgård
Nygård
Lilliehøj
Skovlund
Rødegård
Teglværksgård
Hæversbjerggård
Bækkevang
Rosenlund
Nørregård
Ellisdal
Møllevang
Aldershvile
Skadebjerg
Udby Behandlingshjem
Brøndegård
Vandværk
Lundsgård
Skovriddergården
Krogsgård
Østergård
Nørrekær
Balslevgård
Helleqård
Humlegård
Boyes Banke
Ørslev Skovgård
Ørslev Kobøve
Granly
Sandmarks Huse
Skovbo
Springbakke
Feriehjem
Bjergegård
Ovnhus
Idrætsplads
Rudløkkegård
Sogård
Bakkegård
Ellehøj
Ellesegård
Sobjerggård
Dyrgård
Kro
Kirke
Trsf
25 km
24 km
23 km
22 km
21 km (fra Assens)
28 km
19 km
9 km
8 km
(fra Brenderup)
3 km

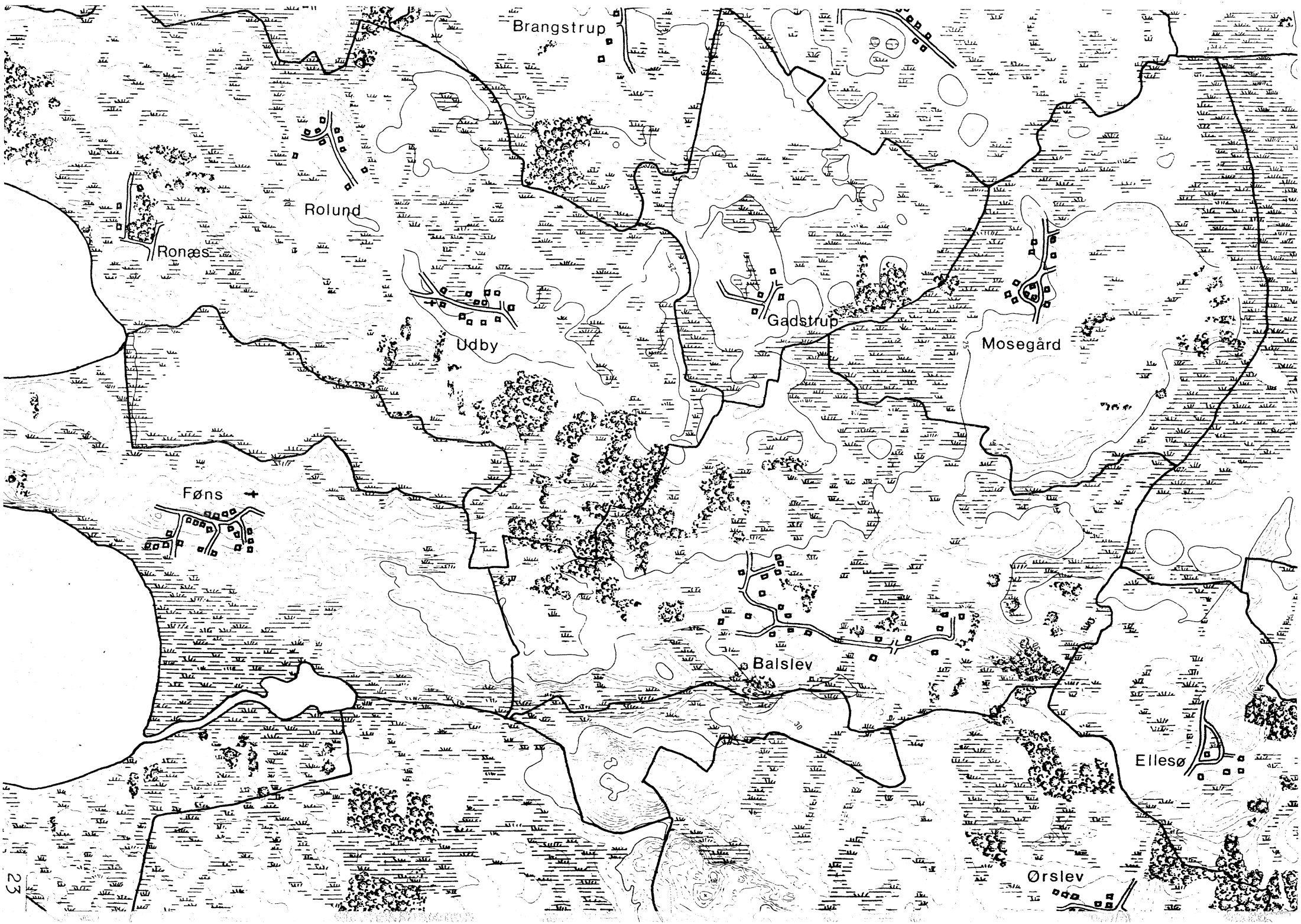
Brangstrup
Rolund
Ronæs
Udby
Gadstrup
Mosegård
Føns
Balslev
Ellesø
Ørslev

MOSEGÅRD

Ejerlav: Mosegård

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Balslev

Navn:	Navnetype:
Mosegård	-gård.

Bemærkninger:

Mosegård er nævnt første gang i 1447 i formen Mosegardh.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterby	Middelalder.

Bemærkninger:

En udflytterby er en landsby, der er udflyttet fra en moderby, adelby - i dette tilfælde Balslev.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Mosegård

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Balslev

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby.

Gårdene ligger usystematisk langs bygaden eller omkring en forte der er bebygget. Gård nr. 6 syd for byen kan eventuelt være en udflyttergård.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1786 figur: Blokudskiftning med stjerneudskiftning ved byen.

d. Udflytning Måske 1 gård.

☒ ved udskiftningen

☐ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vends, tunneldal mod SØ. Ejby issø mod NV.

jordbund: Moræneler med ferskvandssand og -ler og -tørv.

naturlig afgrænsning: Naturligt afgrænset til alle sider.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med agerjord og engjord

Ejerlav: Mosegård

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Balslev

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

De fleste gårde ligger på deres oprindelige pladser og vejforten er bevaret. Bygaden er blevet rettet ud i den nordlige del af byen og en ny større vej er kommet til. Tofteskellene er i en del tilfælde helt væk samtidig med at de øvrige er kraftigt reguleret. Ingen særlig nybyggeri.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

Enkelte bevaret.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Bevaret i den sydvestlige og nordvestlige del af ejerlavet.

Ejerlav: Mosegård

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Balslev

STATISTIK

Areal: 345 ha[1], heraf opdyrket 1688: 59%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	79+13[1]	44 + 17[1]	66[1]	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1787[1]	1844[1]	1909[1]
Gårde:	8[2]	7[2]	8[2]	10[2]	9	10	11
Huse:	4		8		15		
Huse m/ jord:						15	24
Huse u/ jord:				7		3	12
I alt:	12	7	16	17	24	28	47

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(63) 1664	1	1	6	9,9
(70) 1688	3	7		4,4
1844[1]	3	5	2	6,0
1909	6	4	1	5,2

Folketal:

	1787[1]	1845[1]	1901[1]
Voksne:	78	132	128
Børn:	60	54	63
I alt:	138	186	191

1) incl. Gelbjerg .
2) Excl. Gelbjerg : 2 gårde.

Ejerlav: Mosegård

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Balslev

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664							8	8
1844 incl. Geldbjerg	8	17					2	1
1903 incl. Geldbjerg	11	36						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 345 ha. store ejerlav (incl. Geldbjerg) var i 1682 opdyrket 59%. Byen takseredes da til 61 tdr. htk. og tilsvarende til 66 tdr. i 1844. Byen havde i 1682 toårig rotation men 4 vange. Mosegård synes udflyttet fra Balslev. Senere er enestegården Galdbjerg (el. Gelbjerg) opstået i Mosegård ejerlav. Mosegård udskiftedes i 1786 og siden er en enkelt gård udflyttet.
Kronen og kirken synes ikke at have spillet nogen rolle som besiddere i byen (en af de to Gelbjerggårde hørte dog i 1500-1600-tallet til Odense Provsti). Blandt adelen kan i 1664 fremhæves Kærsgård med den anden Gelbjerggård og 4 huse, medens Tybrind besad 4 gårde og 4 huse. I 1762 var Tybrind (under grevskabet Wedellsborg) i besiddelse af 5 gårde, medens Minendal (ligeledes under grevskabet) besad 1 enkelt gård.

I 1844 var overgangen til selveje vidt fremskredet. Incl. Gelbjerggården udgjorde gårdtallet i 1606: 10 gårde og på trods af mindre svingninger fortsætter dette gårdtal stort set uændret frem til 1909. Husene spiller allerede i 1600-tallet en forholdsvis stor rolle i byen og husekspansionen i det 19. årh. er kraftig.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Mosegård

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Balslev

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:	x	Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1) Anlægstype. Den middelstore udflytterby af den middelalderlige navnetype -gård er randplaceret i sit ejerlav med engorientering. I ejerlavet er senere opstået 2 enestegårde Gelbjerg. Byformen er uregelmæssig vejforteby.

2) Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalder og nyere tid af forskellige adelige lodsejere. I 1700-tallet blev grevskabet Wedelsborg dominerende i byen. Overgangen til selveje ledsagedes af husekspansion i kraftigt omfang, medens gårdstallet kun ekspanderede svagt.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig anlægstype uden særlige udviklingsmæssige karakteristiska.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

1) Bytomten er velbevaret, idet der dog er foretaget vejgennembrud, ligesom tofteskellene er forstyrrede. Forten i hovedsagen bevaret.
2) Kulturlandskabet har bevaret et større engareal samt enkelte udskiftningshegn.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: 2 frilagte gårdtomter.

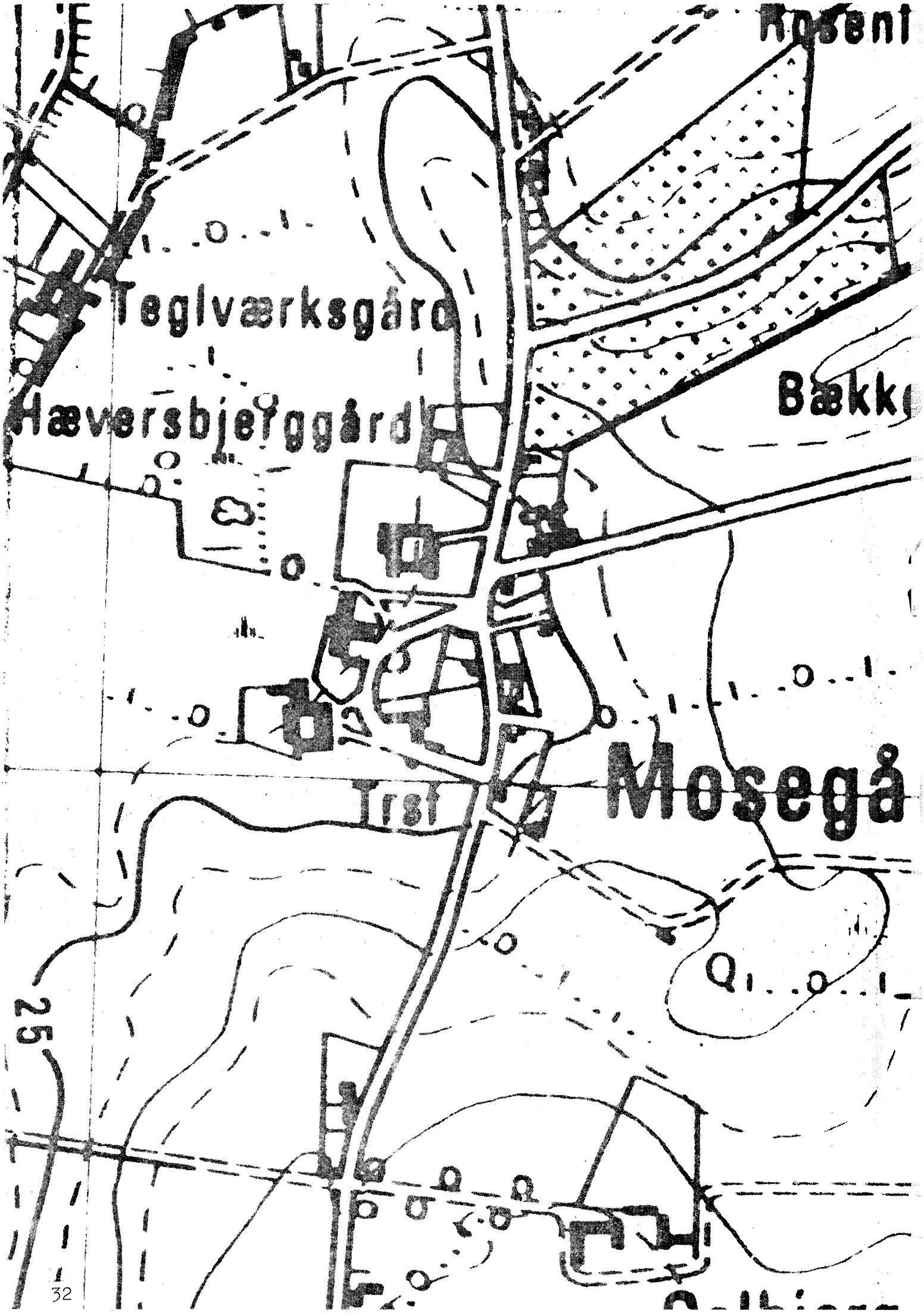
Teglværksgård
Bækk
Mosegå
25

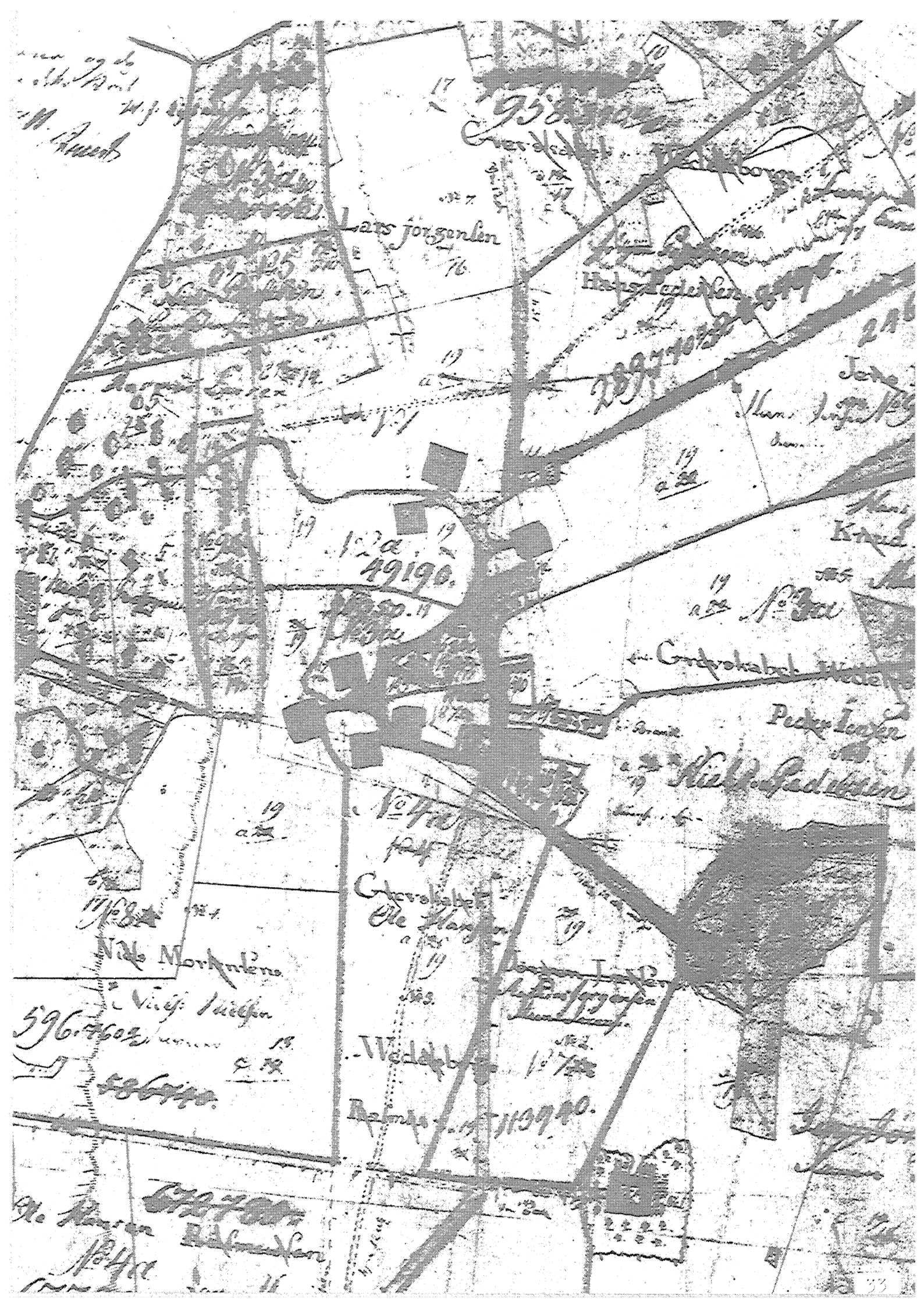

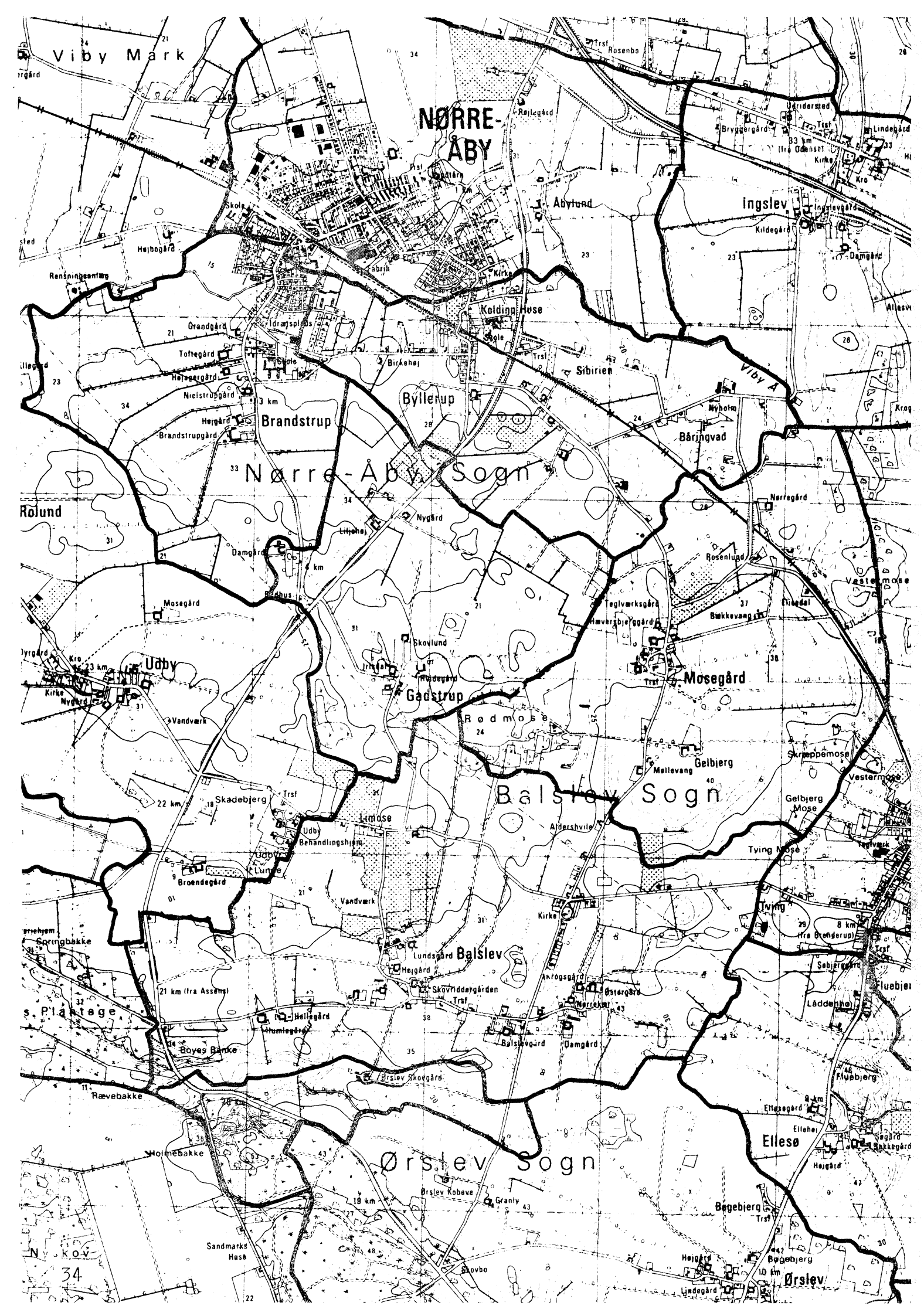
Viby Mark
NØRRE-ÅBY
Rosenbo
Rollegård
Bryggergård
Udridersted
Lindegård
33 km (fra Odense)
Kirke
Kro
Åbytund
Ingslev
Ingslevgård
Kildegård
Damgård
Højbogård
Renseriinstallation
Fabrik
Kirke
Kolding Huse
Skole
Grandgård
Idrætsplads
Toftegård
Skole
Birkehøj
Sibirien
Viby Å
Højegård
Nielstrupgård
3 km
Byllerup
Nyhave
Brandstrup
Højgård
Brandstrupgård
Bårjngvad
Nørre-Åby Sogn
Rolund
Nørregård
Nygård
Liljehøj
Damgård
4 km
Rosenlund
Vestermose
Mosegård
Teglværksgård
Havrebjerggård
Bakkevang
Elmedal
Skovlund
Udby
Kro
23 km
Kirke
Nygård
Irmagård
Mosegård
Gadstrup
Vandværk
Rødmose
Skræppemose
Mellevang
Gelbjerg
Vestermose
Balslev Sogn
Skadebjerg
22 km
Trsf
Limose
Gelbjerg Mose
Aldershvile
Udby Behandlingshjem
Udby Lunde
Tving Mose
Broendegård
Vandværk
Kirke
Tving
8 km (fra Brenderup)
Sprogbakke
Lundsgård
Balslev
Højgård
Sabjerggård
Fluebjerg
21 km (fra Assens)
Skovridergården
Trsf
Østergård
Nørregård
Lådenhøj
Hellegård
Lillumlegård
Balslevgård
Damgård
Boyes Banke
Ørslev Skovgård
Fluebjerg
Rævebakke
8 km
Ellesegård
Ellehøj
Ellesø
Bakkegård
Højgård
Holmebakke
Ørslev Sogn
Ørslev Kobæve
Granly
18 km
Bøgebjerg
Trsf
Sandmarks Huse
Skovbo
Højgård
Bøgebjerg
10 km
Ørslev
Lundegård
N. kov-
34

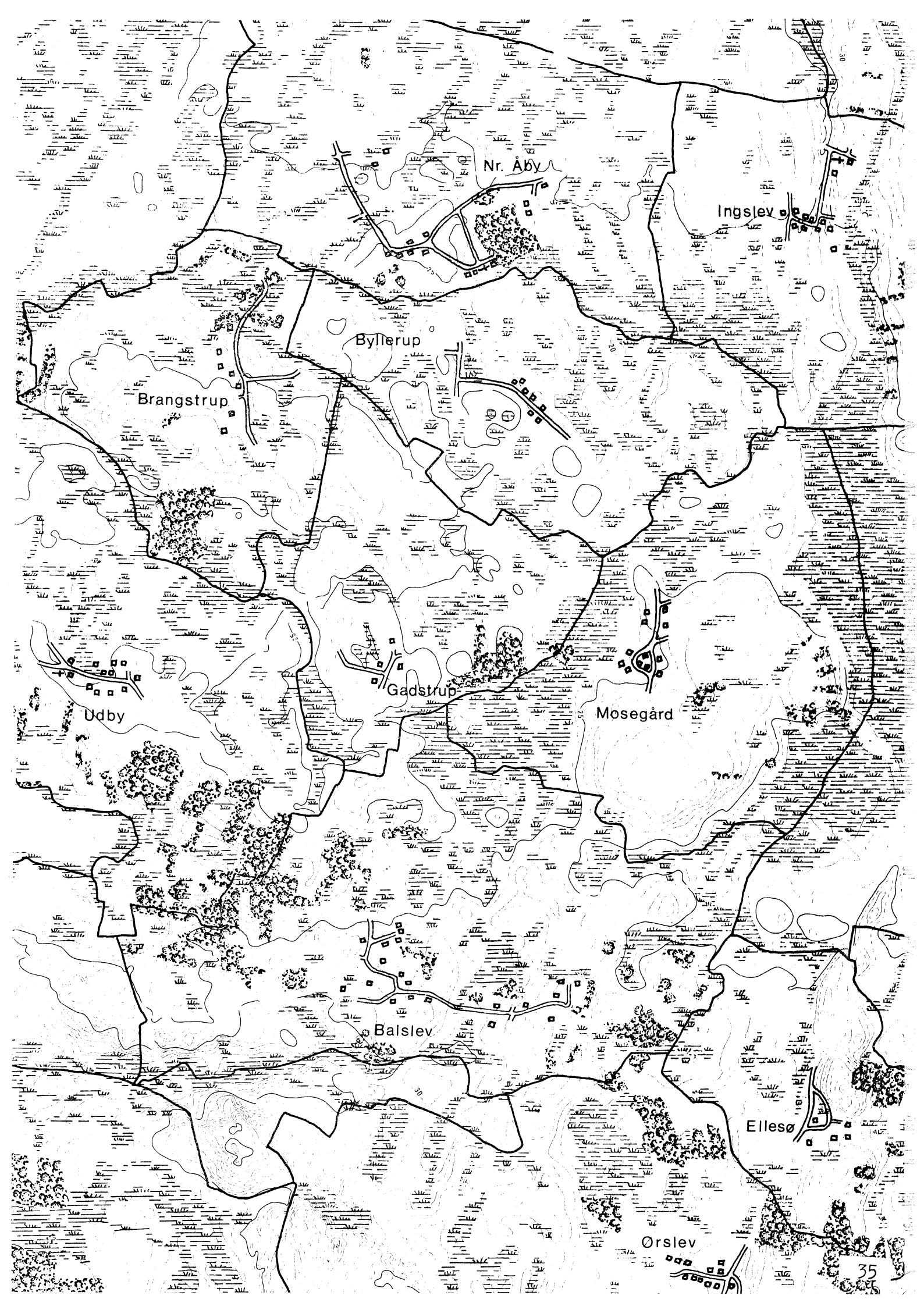
Nr. Åby
Ingslev
Byllerup
Brangstrup
Udby
Gadstrup
Mosegård
Balslev
Ellesø
Ørslev

BRENDERUP

Ejerlav: Brenderup

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Navn:	Navnetype:
Brenderup	-torp.

Bemærkninger:

Brenderup er nævnt første gang 1319 i formen Braguathorp. Forleddet er enten plantenavnet "bregne" eller et glda. Brækni, som betyder bevoksning af bregner. Efterleddet er torp, glda. thorp som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby med kirke	Omkring overgangen mellem vikinge-tid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby som i modsætning til udflytterbebyggelserne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Brenderup var tidligere centrum for den nordvestfynske humleavl. Humle-arealerne blev i løbet af 1800-tallet mindre og mindre, og avlen er nu helt ophørt.

Ejerlav: Brænderup

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Vejklyngeby. (!)

Byens gårde ligger spredt langs vejudfletninger fra den ØV gående slyngede vej gennem byen. Byen er tredelt, en Ø og en V del, hvor byens gårde ligger med halvdelen i hver, og en midterste del med en større samling af huse. Kirken ligger isoleret i den Ø del af byen op mod ejerlavsgrænsen.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☒ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger ned til Storåen.

c. Udskiftning

år: 1780 figur: Blokudskiftning, mange små regelmæssige blokke.

d. Udflytning 8 gårde.

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen flyttet ud i ejerlavets periferi.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 sås årligt.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, kuperet, med ekstra marg. afvandingsløb mod V og Ø.

jordbund: Moræneler med en del forekomster af ferskvandstørv, -ler og -dynd.

naturlig afgrænsning: Mod Ø og NV, men ikke mod V, S og N.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Ejerlav: Brenderup

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst
☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Over halvdelen af byens gårde er flyttet ud, men det er væsentligst fra den Ø ende. Mod V ligger 5 gårde på deres gamle tofter. I den V del er der bygget en række nye huse på de gamle tofter. Toftesystemet er delvis bevaret. Byen gennemskæres af en NS gående vej. Kirken ligger stadig isoleret i den Ø ende.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald
☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engareal mod NV, stort skovareal mod NØ.

Ejerlav: Brenderup

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Brenderup

STATISTIK

Areal: 480 ha, heraf opdyrket 1688: 53%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	113	78	100	

Bebyggelsesenheder:

	1568	1624 [1]	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	15 *	16 *	15	15	15	19	19
Huse:			12		+?		
Huse m/ jord:				2		47	43
Huse u/ jord:				22		4	37
I alt:	15	16	27	39	15	70	99

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(47) 1664	1	9	5	7,5
(73) 1688	4	10	1	5,2
1844	12	7		3,9
1903	14	5		3,4

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	180	258	299
Børn:	89	128	126
I alt:	269	386	425

1. 1606: 8 gårde og 1 hus.

Ejerlav: Brenderup

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	5		3	4	7	8		
1844	17	34			2	17		
1903	19	80						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 480 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 53%, hvilket er i overensstemmelse med herredsgennemsnittet. På grund af det ekstensive 2-vangsbrug takseredes byen ret lavt til 78 tdr. htk. i 1684 mod 100 tdr. i 1844. Byens ejerlav havde endnu i 1800 et betydeligt indslag af skov. I 1664 matriklen takseredes skoven til 55 svinsolden, men skoven var da forhugget. I 1495 bekræftede et tingvidne præstegårdens stufjord ved Padevad (i ejerlavets nordvestligste hjørne), som præsten selv havde ladet rydde. Omkring 1800 berømmedes Brenderup sogn "for de mest formuende fæstebønder i Fyn", delvis på grundlag af humleavlen, der ved salg ud af sognet o. 1800 indbragte 6000 rdl. årlig og gav næring til mange husmænd. Af det oprindeligt meget store ejerlav er senere udparcelleret Vejrup (nu i Ingslev sogn) og Højrup (senere delt i skovs- og Å-Højrup).

Brenderup blokudskiftedes år 1780 og siden er 4 gårde flyttet ud. Igennem det 20. årh. har byen udviklet sig som bymæssig bebyggelse med særskilt stationsby.

Brenderup domineredes i senmiddelalder af selvejere og gejstlige besiddelser. I 1319 erhvervede Vor Frue skole (Odense Provsti) 1 gård i Brenderup, medens Skt. Hans Kloster i Odense i senmiddelalderen erhvervede 6 gårde i byen. Hertil kommer præstegården. Kronen var i 1586 i besiddelse af i alt 5 selvejergårde. Med reformationen synes kronen således at være kommet i besiddelse af ialt 13 gårde i byen. De to sidste tilhørte i 1520 Ivernæs (Wedellsborg). Ved det store skifte dette år fulgte disse gårde imidlertid Enggård (Gyldensteen) og ikke Kærsgård delen. Med Kærsgårds etablering som (nabo-) hovedgård i løbet af 1500-tallet indledtes en godssamling. Endnu i 1664 var Kærsgård dog kun kommet i besiddelse af halvdelen af gårdene og efter krongodset frasalg var byen o. 1760 ligeligt fordelt mellem Kærsgård og Gyldensteen med hver 6 gårde. I 1806 var der foruden præstegården, 12 fæstegårde, 6 små selvejersteder og 32 huse i byen. De små selvejersteder var opstået ved udstykning af 3 selvejergårde. I 1844 var overgangen til selveje stort set afsluttet for gårdenes vedkommende, medens der stadig fandtes 17 fæstehuse.

Antallet af gårde er uforandret fra 1568 til 1774 og stiger herefter beskedent i forbindelse med overgangen til selveje. Hustallet er usædvanligt højt allerede i 1600-tallet og ekspansionen fortsætter i de følgende århundreder i høj grad på basis af humleavlen. Som helhed er befolkningsvæksten fra 1787 til 1901 knap nok af normalt omfang. Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Brenderup

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Brenderup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore kirke-adelby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er randplaceret i sit ejerlav med agerorientering men ned til Storåen. Fra det oprindelige meget store ejerlav er senere udskilt Vejrup og Højrup. Byformen er en løst opbygget vejklyngeby, hvor gårdene fordeler sig i to klynger med et mellemliggende drag af husmandssteder.

2. Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalder af gejstlige besiddere (især Sct. Hans Kloster, Odense) samt selvejerbønder. Nabohovedgården Kærsgård, der opstod i 1500-tallet, kom kun i besiddelse af halvdelen af gårdene.I 1700-tallet kom humleavlen til at spille en væsentlig rolle, hvilket ikke mindst afspejler sig i hustalsvækst. Overgangen til selveje skete i flere omgange og ledsagedes af moderat vækst. I det 20. årh. har Brenderup udviklet sig til bymæssig bebyggelse.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig ikke særlig typeren anlægstype, med en interessant økonomisk udvikling i fællesskabets tid.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst og delvis nybebygget.
2. Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning, men derimod større eng og skovarealer. Den nordlige del i dag opfyldt af stationsbybebyggelse.
3. Særlige relikter: Kirke.
4. Arkæologiske interesser: -

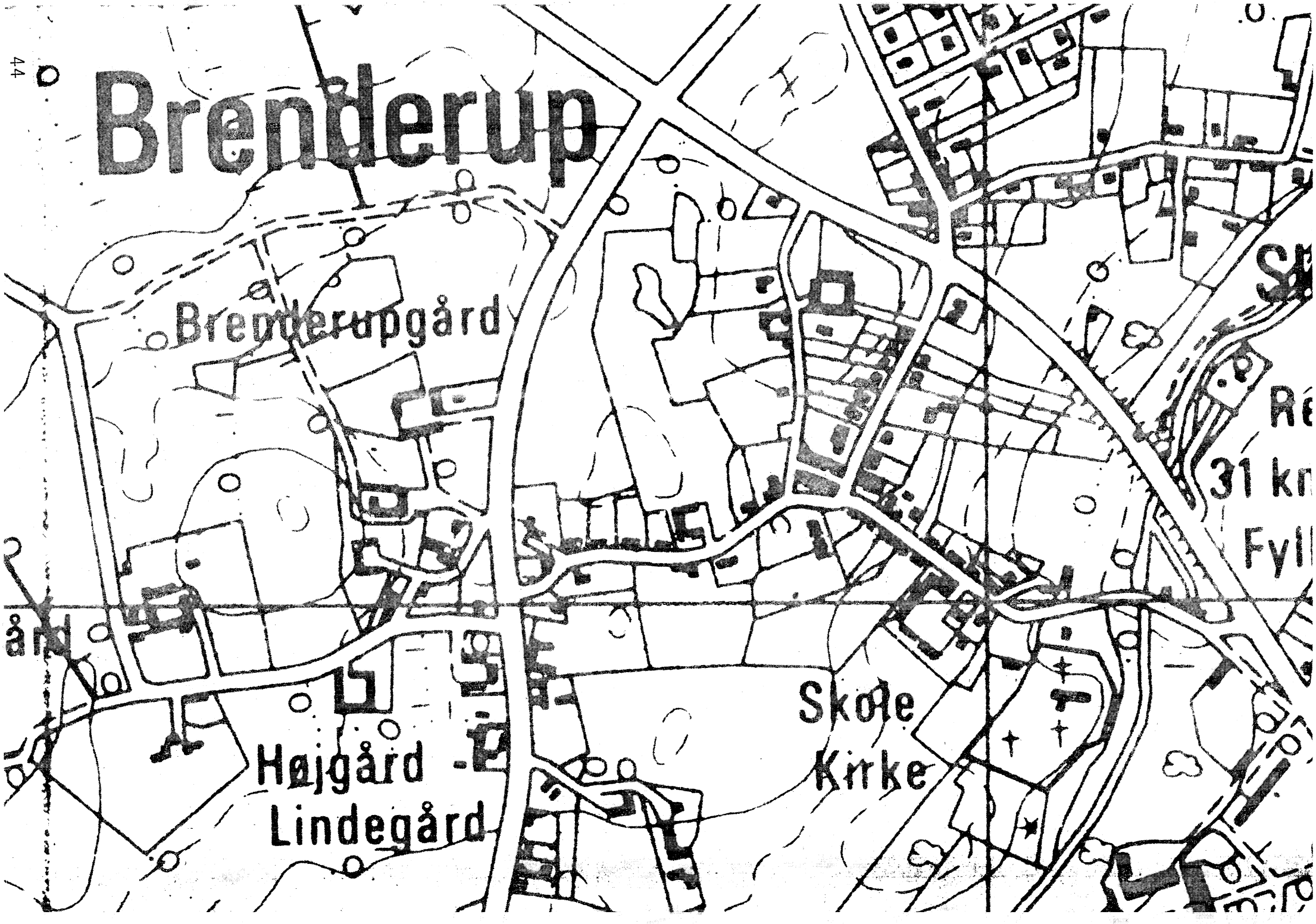
Brenderup
Brenderupgård
Højgård -
Lindegård
Skole
Kirke

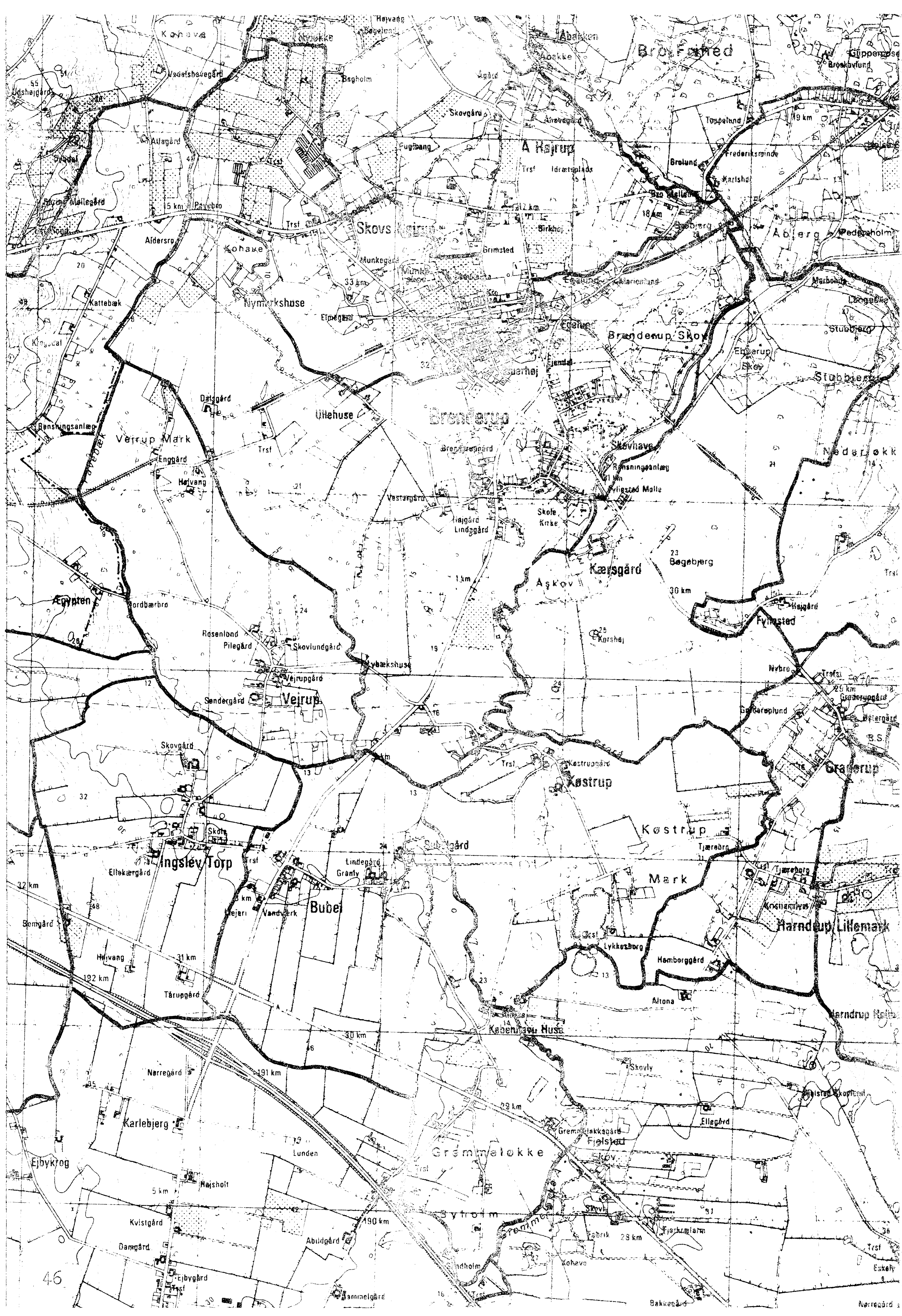
Kohave
Vadstshavegård
Bogholm
Abakken
Abakke
Brobyfrihed
Broskovlund
Skovgård
Åhavegård
Attagård
Fuglsang
Å Højrup
Trsf
Idrætsplads
Tuppelund
Frederiksminde
Brolund
Karlshøj
Payebro
Skovs Højrup
Birkhøj
Åblerg
Pedersholm
Aldersro
Kohave
Munkegård
Grimsted
Nymarkshuse
Elmegård
Kattebæk
Brenderup Skov
Stubbjerg
Egelund
Marienlund
Marbohøj
Ebberup Skov
Stubbjerg
Dalsgård
Ullehuse
Brenderup
Brenderupgård
Skovhave
Rensningsanlæg
Vejrup Mark
Enggård
Højvang
Vestergård
Fyllested Mølle
Nederløkke
Højgård
Lindegård
Skole
Kirke
Kærsgård
Bøgebjerg
Askov
Ægypten
Nordbærbro
Rosenlund
Pilegård
Skovlundgård
Korshøj
Fyllested
Nybækshuse
Vejrupgård
Nybro
Søndergård
Vejrup
Grønderupgård
Grønderuplund
Østergård
Skovgård
Kostrupgård
Køstrup
Grønderup
Køstrup
Skole
Ingslev Torp
Tjærebro
Ellekærgård
Lindegård
Granly
Bubel
Mark
Tjærebro
Mejeri
Vandværk
Bomgård
Kristiansminde
Harndrup Lillemark
Lykkesborg
Hamborggård
Højvang
Tårupgård
Altona
Harndrup Holme
Københavns Huse
Nørregård
Skovly
Karlebjerg
Ellegård
Ejbykrog
Lunden
Grammelokke
Fjelsted Skov
Højsholt
Kvistgård
Abildgård
Sytholm
Damgård
Ejbygård
Ondholm
Kohave
Eskely
Sammelgård
Bakkegård
Nørregård

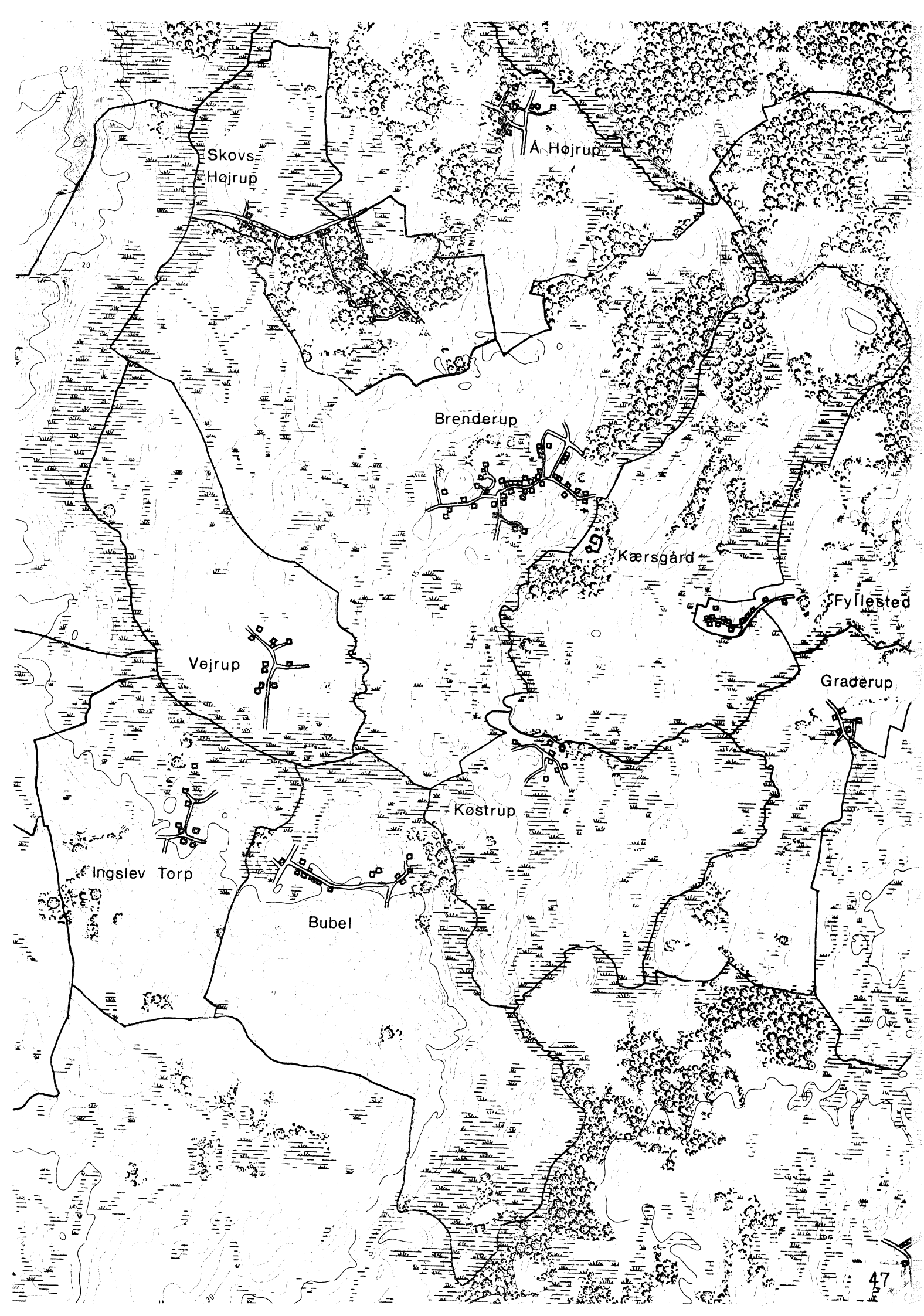
Skovs Højrup
Å Højrup
Brenderup
Kærsgård
Fyllested
Vejrup
Graderup
Køstrup
Ingslev Torp
Bubel

BRO

Ejerlav: Bro

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Fjby	Brenderup

Navn:	Navnetype:
Bro	Bro

Bemærkninger:

Bro er nævnt første gang 1231 i formen Bro. Efter den vigtige overgang over Storåen ved Bromøllebro på landevejen mellem Bogense og Middelfart.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og ældre middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby - som i modsætning til torperne - ikke er anlagt ved udflytning fra en moderby (adelby).

Historiske tildragelser:

Stedet for den sejr, Vald. Atterdag vandt på Fyn i 1357 over de holstenske grever henlægges til Bro i Brenderup sogn, og man har villet påvise valpladsen på en skrænt ved gården Karlshøj N for Storå. (Traditionen er næppe korrekt). I Bro fødtes 1873 forfatteren Emil Rasmussen.

Ejerlav: Bro

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Brenderup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby. (!)

Bebyggelsen ligger koncentreret omkring den rundslyngede vej, der to steder poser ud i vejforter, hvor gårdene ligger i forhold hertil. Bebyggelsen må derfor være en utypisk uregelmæssig vejforteby, hvor vejforten kun viser sig to steder med bebyggelse omkring og hvor bebyggelsen i øvrigt ligger langs vejen der forbinder vejforterne. Derved bliver der også en fortelignende stor plads i bymidten, der dog ikke kan betegnes som sådan da bebyggelsen ikke orienterer sig herefter.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1784 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke.

d. Udflytning 8 gårde.

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen dels ud i den N, dels i den S del af ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: Alsædebrug rotation: årlig drift.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vends med ekstra marg. afvandingsløb mod V, samt en del små israndsbakker mod V.

jordbund: Moræneler, delvis sandoverlejret med ferskvandsler, -sand, -tørv, samt saltvandsgrus.

naturlig afgrænsning: Til alle sider.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, skov og eng.

Store skovarealer i den S halvdel af ejerlavet, engarealer langs den V ejerlavsgrænse.

Ejerlav: Bro

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

8 ud af 17 gårde er flyttet ud. Vejsystemet er næsten helt intakt. Der er praktisk talt ingen nybebyggelse foretaget. En stor del af toftestrukturen er bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En stor del af blokudskiftningens hegn.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engareal i den NV del af ejerlavet. Skovarealer i den S del, feriehuse bygget langs stranden.

Ejerlav: Bro

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Brenderup

STATISTIK

Areal: 581 ha, heraf opdyrket 1688: 36%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	91	78	90	

Bebyggelsesenheder:

	1568	1624 [1]	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	14	14	14	15	15	20	16
Huse:			8		+?		
Huse m/ jord:				3		30	42
Huse u/ jord:				5		3	11
I alt:	14	14	22	23	15+?	53	69

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(71) (1:2) 1664	4	7	3	6,5
(60) 1688	7	6	2	5,1
1844	18	2		3,1
1903	13	2	1	3,5

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	98	188	226
Børn:	67	106	108
I alt:	165	294	334

1. 1606: 3 gårde og 1 hus.

Ejerlav: Bro

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					12	7	2	1
1844	18	26			2	7		
1903	16	53						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 581 ha. store ejerlav var i 1682 kun opdyrket 36%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets store indhold af skov o. 1800. I 1664 takseredes Broskov til ikke mindre end 300 svins olden. Byen havde i 1682 alsædebrug i 2 vange, hvilket yderligere understreger skovbyspræget. Bro takseredes i 1684 til 78 tdr. htk. mod 90 tdr. i 1844. I Kong Valdemars jordebog optræder Bro under Skovby herred og det er da også rimeligt, at herredsskellet oprindeligt har fulgt storåens løb fremfor Skelbækkens løb. Bro blokudskiftedes i 1784 og siden er 8 gårde flyttet ud.

Bro omtales som krongods i kong Valdemars jordebog (1231) og kronen "besad" da også endnu i 1500-tallet 7 selvejergårde i Bro, medens 3 gårde indtil 1579 lå til Vor Frue Alter i Bogense. De resterende 4 gårde lå o. 1500 til Iversnæs (Wedellsborg). De fordeltes ved det store arveskifte i 1520 med 3 gårde til Kærsgårds delen og 1 gård til Enggård (Gyldensteen), der også fik andel i Broskov. Ved 2 mageskifter i 1578 og 1586 afhændede kronen sine ovennævnte 10 gårde til Kærsgård. Hermed var Kærsgård kommet i besiddelse af hele byen, bortset fra 2 gårde, der endnu i 1664 tilhørte den øvrige adel. Ejendommeligt nok fortsatte denne situation i endnu 100 år. I 1760 ejede Kærsgård 12 gårde (foruden husene), medens resten af byen (3 gårde) lå under Gyldensteen. Endnu i 1806 var hele byen fæstegods. Den bestod da af 14 fæstegårde og 12 huse, hvoraf 9 med jord. I 1844 var overgangen til selveje afsluttet bortset fra 2 gårde og 7 huse, der endnu var fæstegårde.

Antallet af gårde er fra 1568 til 1806 uændret 14-15, hvorefter antallet stiger til 20 i 1844 i forbindelse med overgangen til selveje. Herefter falder det atter til 16 i 1903. Antallet af huse var forholdsvis lavt endnu i 1806, men stiger herefter i normalt omfang frem til 1903, ligesom befolkningsvæksten følger den almindelige trend for herredet.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små og havde et ret egaliseret præg. I 1664 var således 10 af gårdene på 3-5 tdr. htk. Muligvis er der tale om en (delvis opløst) middelalderlig regulering.

Ejerlav: Bro

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore adelby er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby i en ejendommelig cirkel-vej form. Ejerlavets lave opdyrkningsprocent, store skovindhold, alsædebruget og de små gårde peger alle i retning af skovbyspræg.

2. Udviklingstype. Byen domineredes i middelalderen af kronen (selvejere) og gejstlige besiddelser. Sidst i 1500-tallet samledes størsteparten af byen under den indensogns hovedgård Kærsgård. Overgangen til selveje ledsagedes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig anlægstype med en række specielle træk. Byens videre udvikling følger gængse mønstre.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er delvis bevaret, idet dog halvdelen af gårdene er flyttet ud og den store forte er forsvundet.
2. Kulturlandskabet har bevaret en stor del af blokudskiftningshegnene samt større eng og skovarealer.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: 7-8 frilagte gårdtomter.

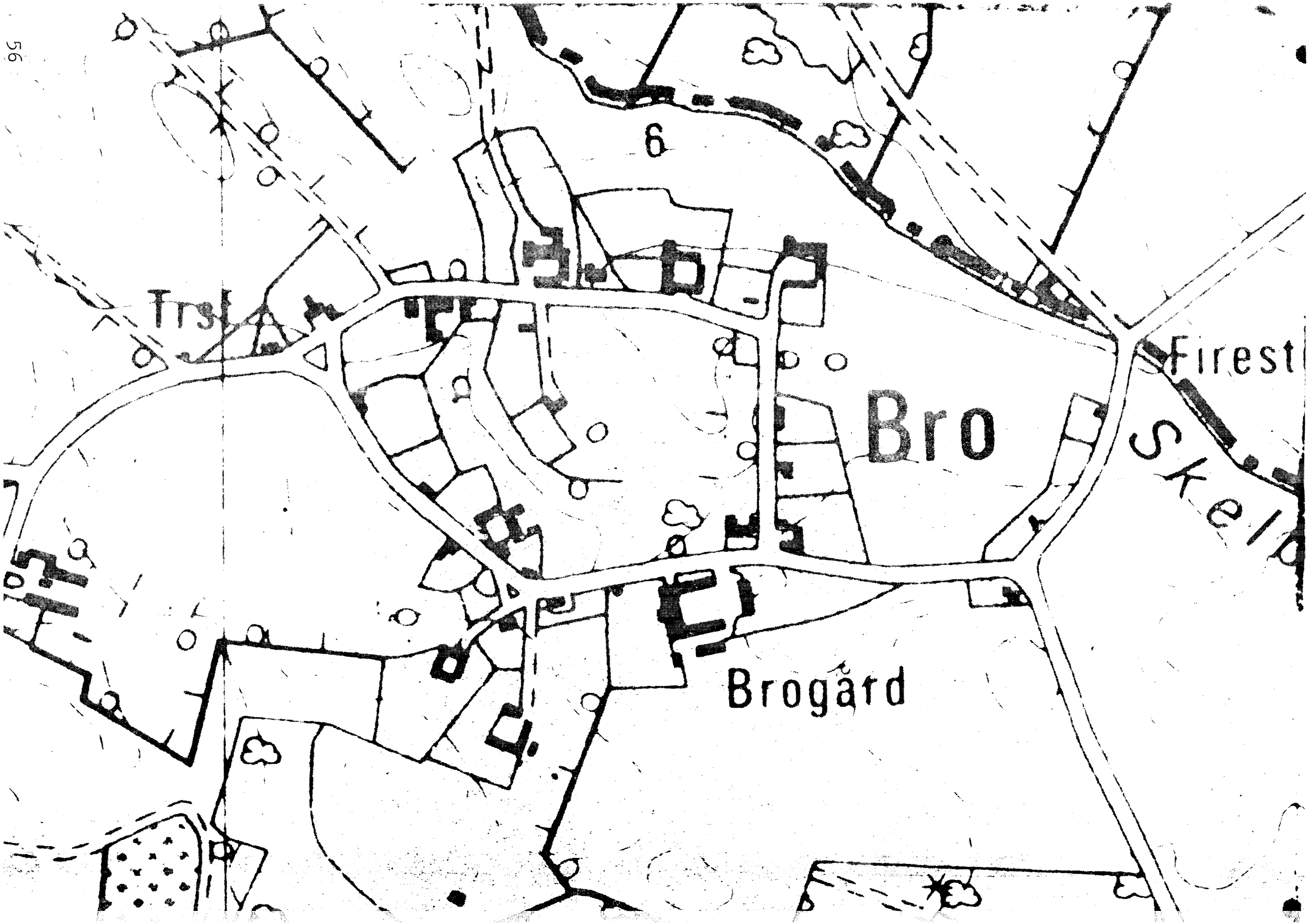
6
Trst
Bro
Firest
Skel
Brogård

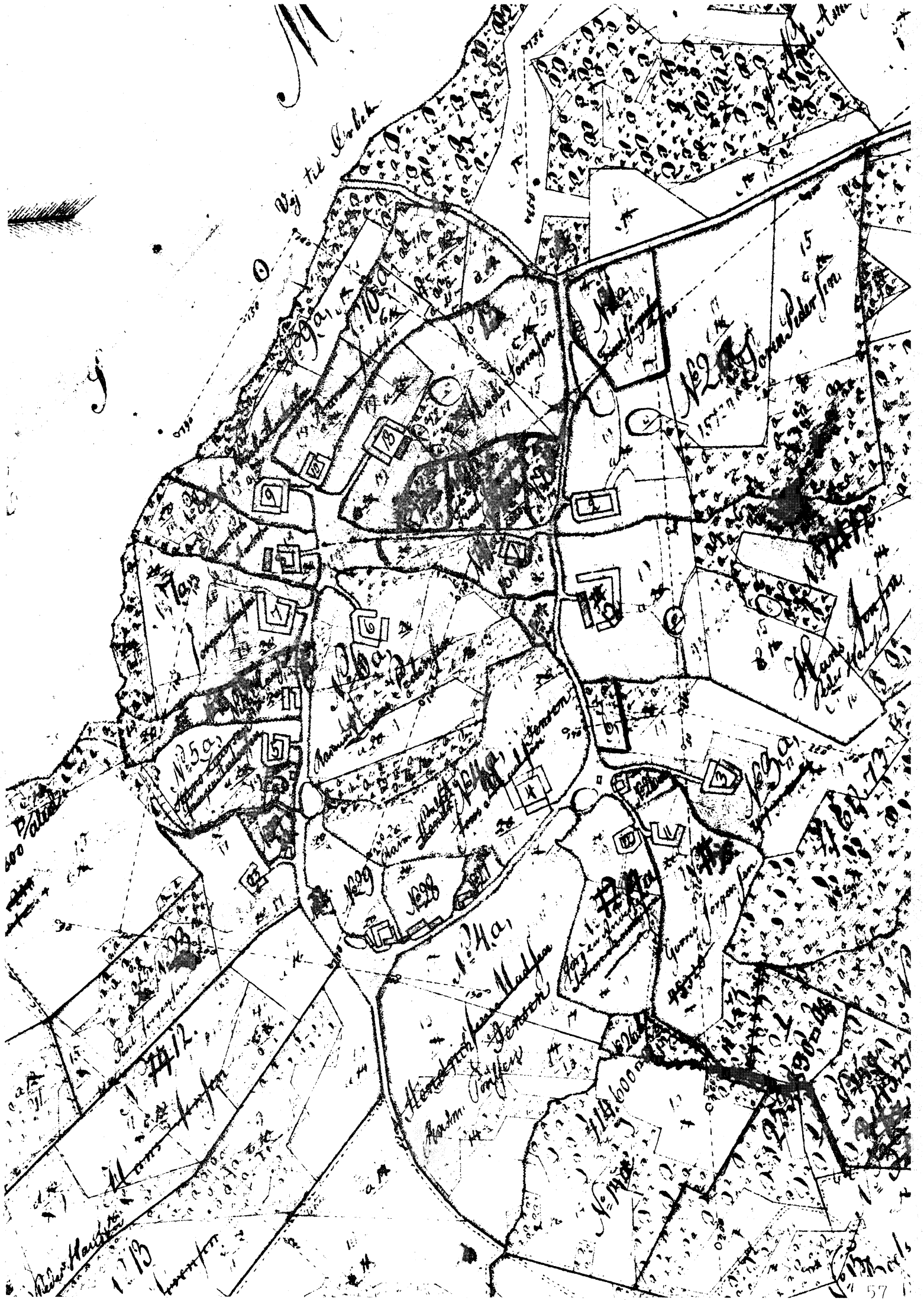

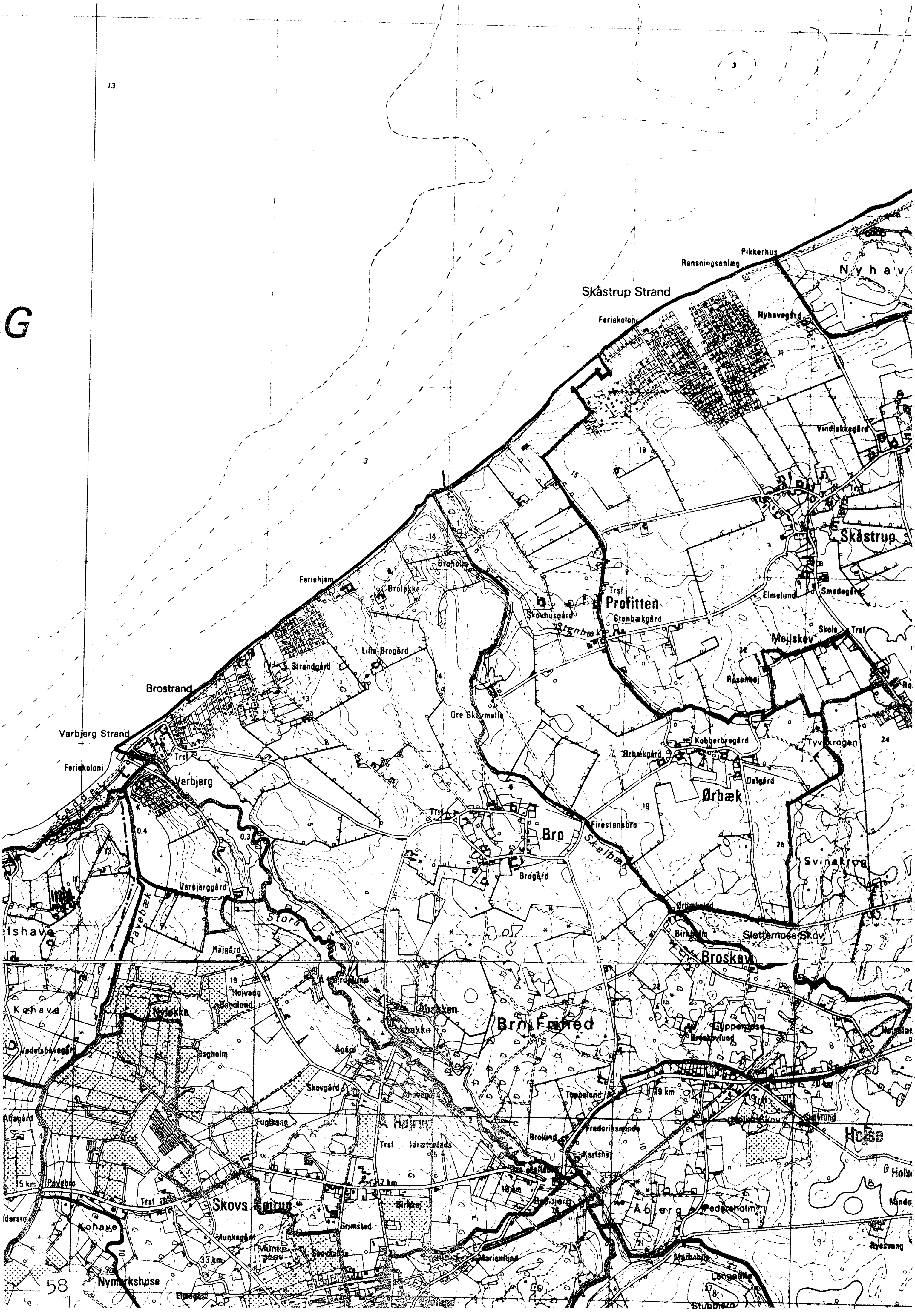
G
Skåstrup Strand
Rensningsanlæg
Pikkerhus
Feriekoloni
Nyhavegård
Vindløkkegård
Skåstrup
Smedegård
Elmelund
Profitten
Stenbækgård
Skovhusgård
Mejlskov
Skole
Rosenhøj
Broholm
Brolække
Feriehjem
Lille Brogård
Strandgård
Brostrand
Varbjerg Strand
Feriekoloni
Varbjerg
Varbjerggård
Ore Skovmølle
Kobberbrogård
Ørbækgård
Tyvekrogen
Dalgård
Ørbæk
Firestensbro
Bro
Brogård
Skalbæk
Svinekrog
Sløttemose Skov
Birkholm
Broskov
Stora
Pavebæk
Højgård
Højvang
Kohave
Nyløkke
Vedelshavegård
Bøgholm
Åbakken
Bro Fælled
Glippemose
Skovgård
Fuglsang
Højrup
Idrætsplads
Tempelund
Frederiksminde
Brolund
Karlshøj
Holse
Skovlund
Pavebro
Skovs Højrup
Kohave
Munkegård
Grimsted
Birkhøj
Marienlund
Bøgbjerg
Åbjerg
Pedersholm
Rysevang
Nymarkshuse
Elmegård
Langeåkre
Stubbjerg

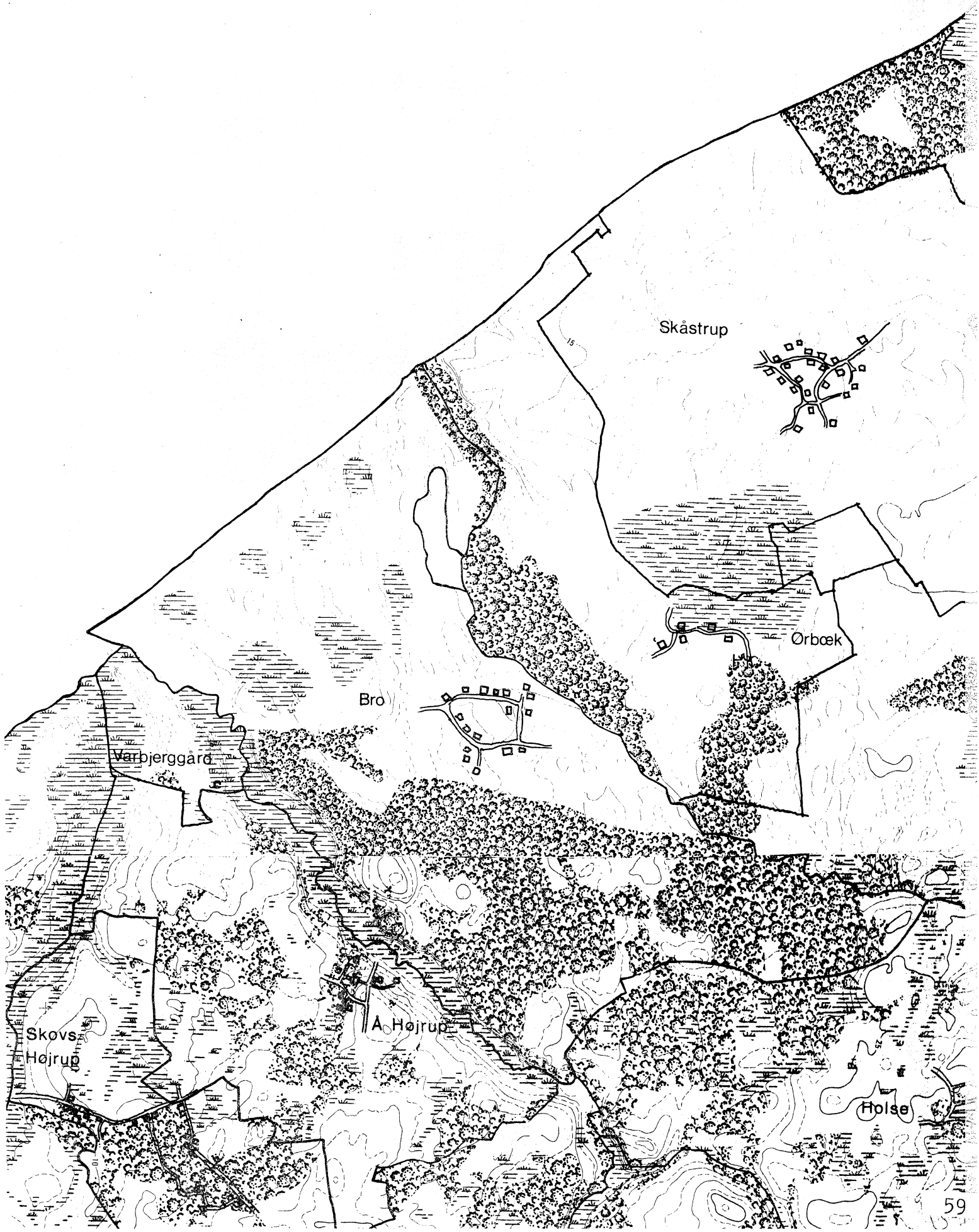
Skåstrup
15
Ørbæk
Bro
Varbjerggård
Å Højrup
Skovs Højrup
Holse

FYLLESTED

Ejerlav: Fyllested

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Fjby	Brenderup

Navn:	Navnetype:
Fyllested	-sted.

Bemærkninger:

Fyllested er nævnt første gang 1474 i formen Ffyllested. Forleddet er navneordet glda. fylia, som betyder "unǥ hoppe". Efterleddet er -sted, glda. stath, hvis betydning er omstridt 1. grund for bebyggelse. 2. areal. 3. eng.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby - som i modsætning til torperne - ikke er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Fyllested

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 5 gårde ligger uregelmæssig spredt langs den ØV gående slyngede vej. Mellem gårdene ligger en række huse.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger som en enklave ind i Kærsgårdsmarker og kun med en lille berøringsflade med selve bymarken.

c. Udskiftning

år: figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke.

d. Udflytning 4 gårde.

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen flyttet ud spredt i hele bymarken.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + i sås årl.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vends, domineres af ekstra marg. afvandingsløb med hedeslette.

jordbund: Moræneler og ferskvandssand med ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Mod N, Ø og S, men ikke mod V, selv om engarealerne kunne antyde det.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af skov og eng.

☐ blandingsøkonomi med

Skovområder langs N og S grænserne for ejerlavet, engarealer spredt rundt i bymarken.

Ejerlav: Fyllested

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 1 gård tilbage i landsbyen. En vej er ført lige S om den gamle by, hvorved den gamle bygade er blevet sekundær. En stor del af toftestrukturen bevaret i byen.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Skov i den NV del.

Ejerlav: Fyllested

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

STATISTIK

Areal: 236 ha, heraf opdyrket 1688: 64%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	71	33	40	

Bebyggelsesenheder:

	1568	1624	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	11	13	10	5	11	6	8
Huse:		1 ml.	5*		1*		
Huse m/ jord:				5*		11	15
Huse u/ jord:							3
I alt:	11	14	15	10	12	17	26

[1] 1606: 5 gårde.

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(60)	1664	1	6	3	7,1
(100)	1688		5		6,4
	1844	1	5		5,8
	1903	4	3	1	4,1

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	60	87	90
Børn:	34	29	42
I alt:	94	116	132

Ejerlav: Fyllested

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					10	5⊕		
1844	2	2			4	9		
1903	7	4			1	14		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 236 ha. store ejerlav var i 1684 opdyrket 64%. Byen havde da 2-vangsbrug, men desuden en mindre mark, der tilsåedes årligt. Byen taksere-des i 1684 til 33 tdr. htk. mod 40 tdr. i 1844. I forhold hertil er taksationen i 1664 (71 tdr. htk.) særdeles høj. Årsagen er, at 5 gårde i byen blev lagt u. Kærsgård inden 1682. De 5 gårde blev øde under svensk-ekrigen i 1658 og benyttedes under hovedgården ind til deres endelige nedlæggelse. Hovedgården Kærsgård synes opstået på Fyllested grund og ligger i umiddelbar tilknytning til Fyllested Mølle. Endnu i 1520 var Kærsgård kun en stor fæstegård (15 tdr. htk.), men i løbet af 1500-tal-let opbyggedes et stort godskompleks og hovedgården er formentlig ud-videt flere gange på Fyllesteds bekostning. Marknavnet "Ebberup" i ho-vedgårdsejerlavets nordlige del vidner formentlig om en nedlagt mid-delalderlandsby (i Ebberup skov findes højryggede agre). Med nedlæg-gelsen af de 5 gårde i Fyllested mellem 1664 og 1682 fik landsbyen en ejendommelig periferi placering i sit ejerlav, hvorfor 4 af de reste-rende 5 gårde udflyttedes i forbindelse med udskiftningen.

I senmiddelalderen hørte Kærsgård med Fyllested Mølle og 3 gårde i Fyl-lested under Iversnæs (Wedellsborg). Ved det store arveskifte i 1520 fulgte med Kærsgård delen Fyllested Mølle og 1 gård i Fyllested. Kro-nen var endnu i 1586 i besiddelse af 5 selvejergårde i byen, men disse afhændedes senere til Kærsgård, der i 1664 ejede hele byen. De 5 tid-ligere selvejergårde var da øde og brugtes under Kærsgård, medens de øvrige 5 (fæste-) gårde var egaliserede. Endnu i 1806 ejede Kærsgård hele byen, der da bestod af 5 egaliserede fæstegårde, møllen, og 12 huse, hvoraf 8 med jord. Endnu i 1903 var størsteparten af husene, fæstehuse, under Kærsgård.

Som følge af Kærsgårds udvidelser falder gårdtallet fra 11-13 til 5 in-den 1682 (1774 tallet er fejlagtigt). Dette niveau holder sig endnu i 1806, hvorefter en svag stigning sætter ind i forbindelse med overgan-gen til selvejе. Hustallet er allerede forholdsvis højt i 1600-1700-tallet som følge af hovedgårdens nærhed, men ekspanderer kun forholds-vis lidt i det 19. årh., ligesom befolkningsvæksten fra 1787 til 1901 ligger under det normale.

Byens gårde var i 1688 af normal størrelse. De var allerede egaliserede i 1664.

Ejerlav: Fyllested

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den oprindelig middelstore adelby af førvikingetidsnavneendelsen -sted er oprindelig centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Som følge af nabohovedgården Kærsgårds trinvise udvidelser er dette præg dog blevet sløret. Byformen er den almindelige forekommende slynget-vejby type.

2. Udviklingstype. Ejerlavet husede i senmiddelalderen Fyllested Mølle og en tilknyttet stor fæstegård, Kærsgård, der i løbet af 1500-tallet (atter?) udviklede sig som hovedgård. Som følge heraf gjorde store trinvise indhug i Fyllested ejerlav med gårdnedlæggelser til følge, ligesom de resterende gårde egaliseredes. I forbindelse med udskiftningen udflyttedes de sidste gårde fra byen - pånær af en enkelt.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig og typeren anlægstype, der imidlertid som følge af en voldsom påvirkning fra nabohovedgården Kærsgård, nu ikke længere kan karakteriseres som landsby.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst.
2. Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning, men dog et større skovareal.
3. Særlige relikter: Fyllested Mølle (nu i Kærgårds ejerlav).
4. Arkæologiske interesser: adskillige frilagte gårdtomter.

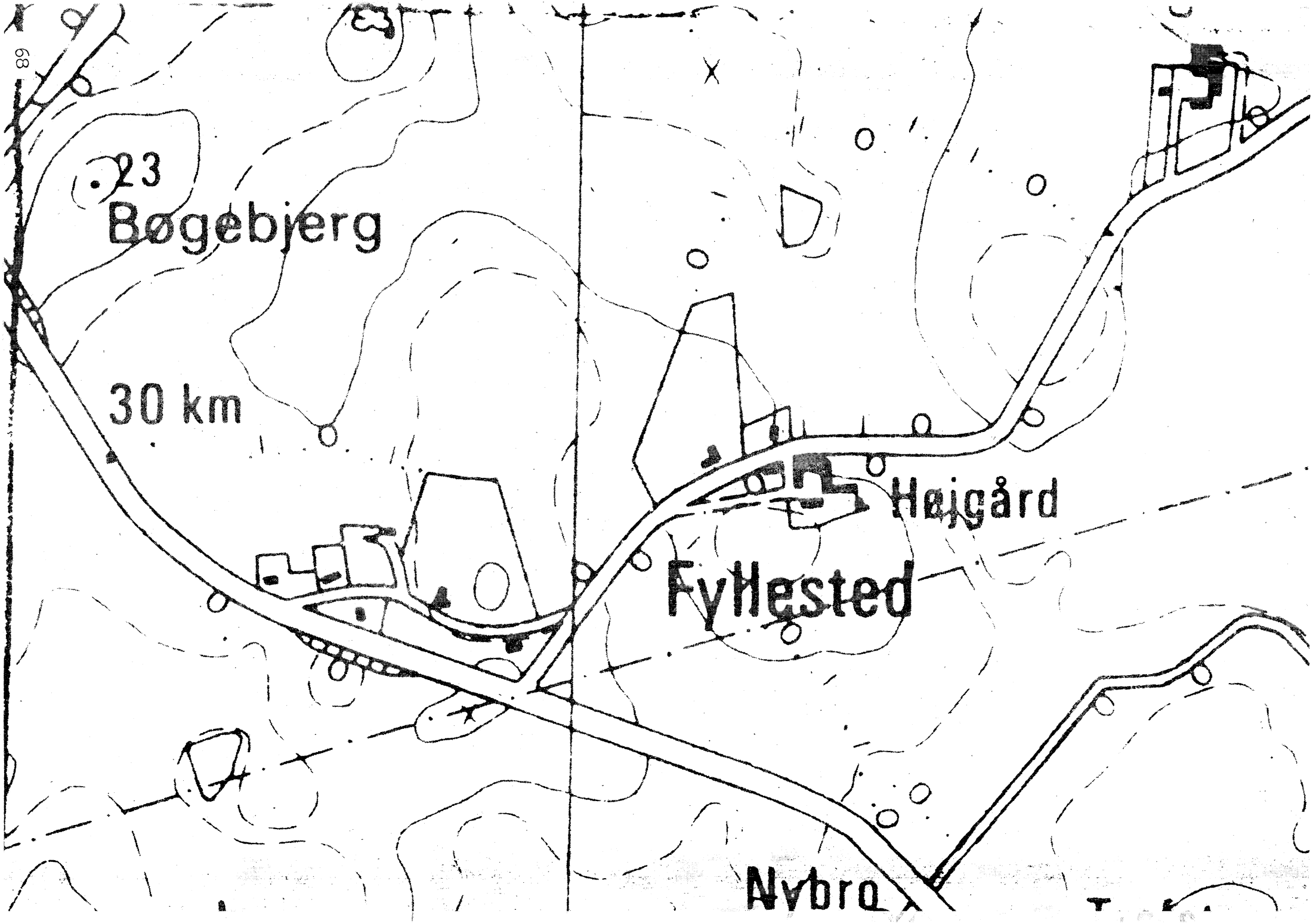
68
23
Bøgebjerg
30 km
Højgård
Fyllested
Nybro

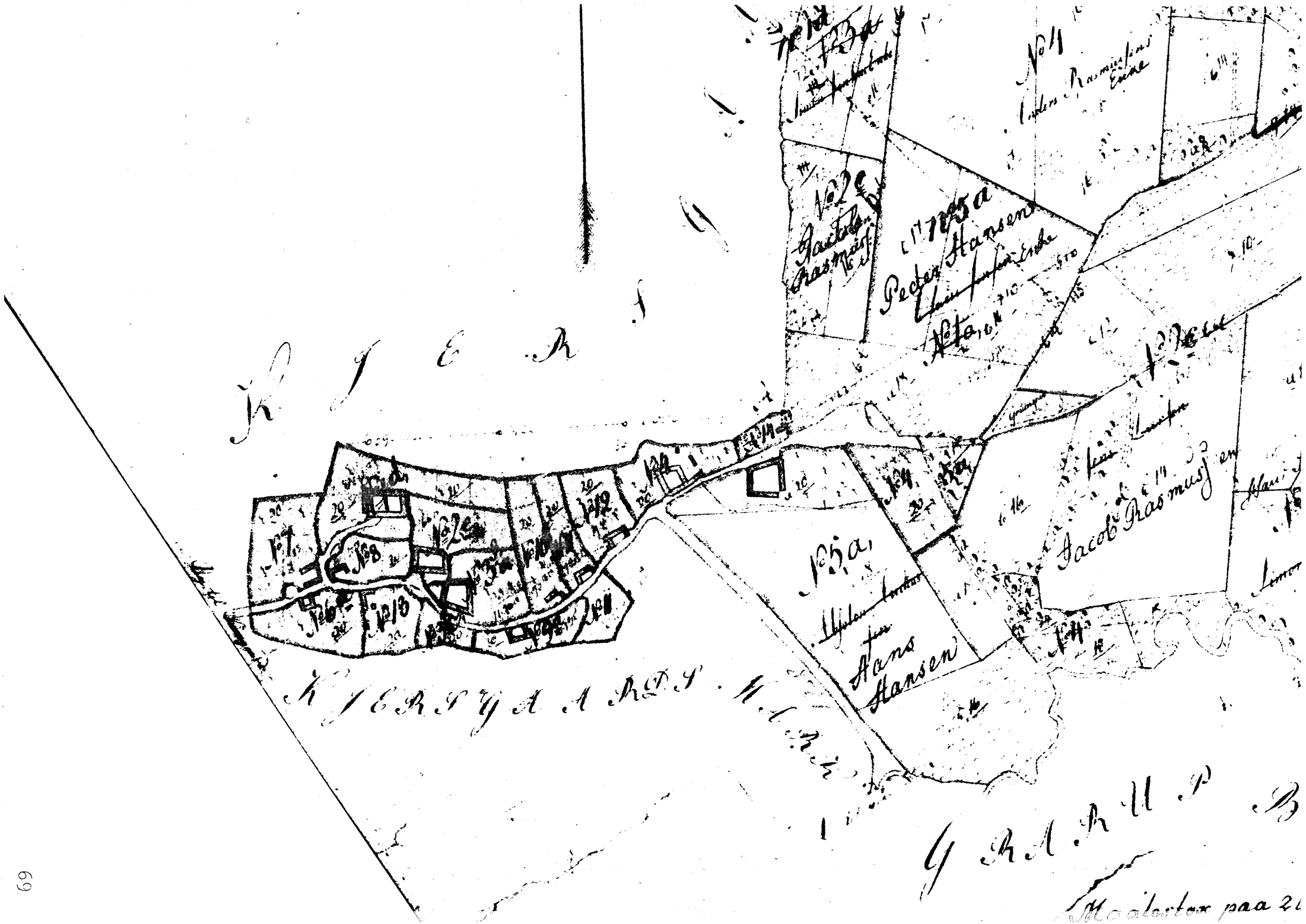

No 4
No 2c
No 5a
Peder Hansen
No 1a
No 5a
Hans Hansen
Jacob Rasmussen

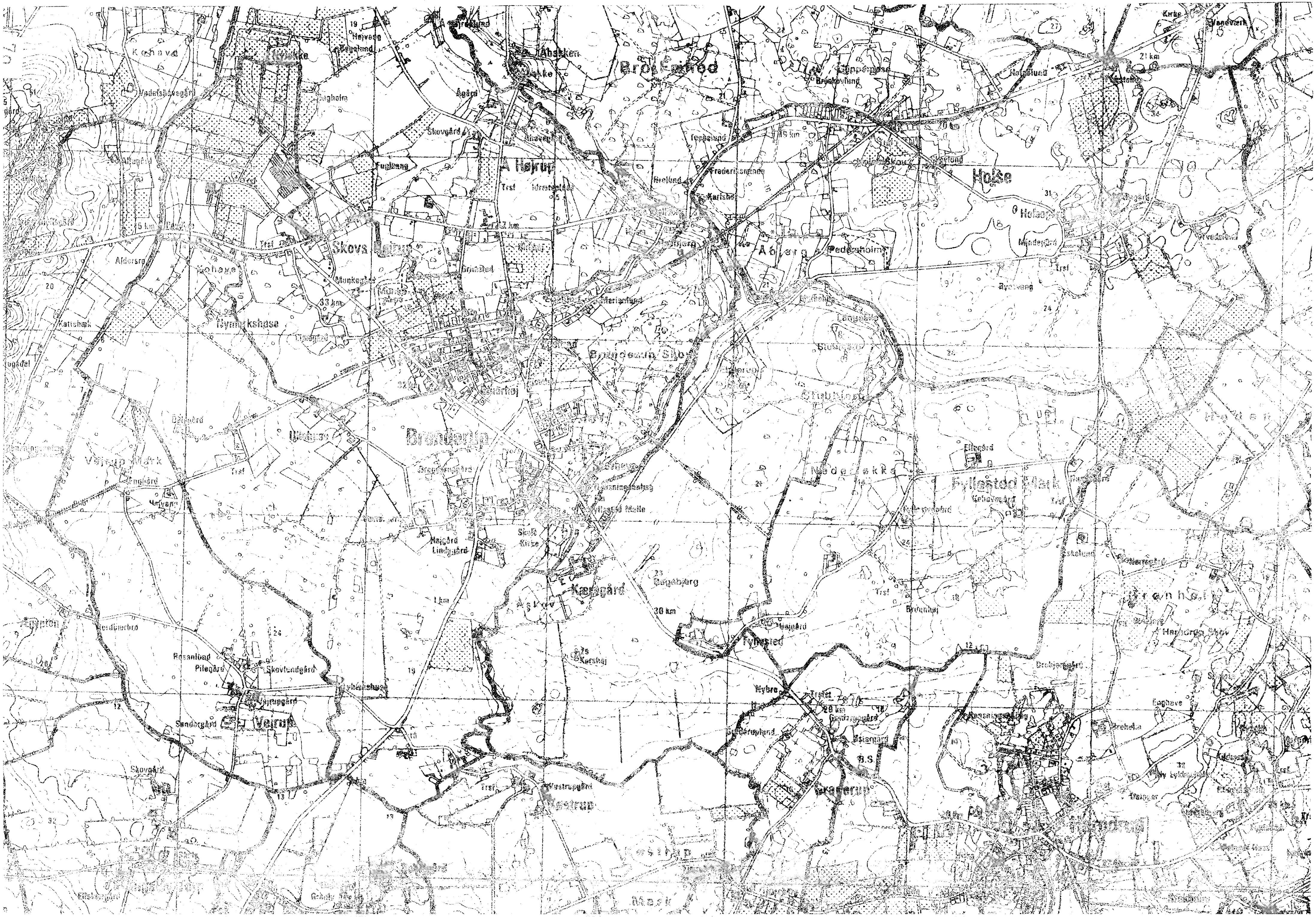

Brønderslev
Å Højrup
Skovs Højrup
Holse
Åbjerg
Pedersholm
Ahakken
Kæragård
Fyllested
Vejrup
Vejrup Mark
Fyllested Mark
Nederskæg
Hedegård
Ryehave
Kohave
Skovgård
Pilegård
Rosenlund
Skovlundgård
Sandergård
Lindgård
Højgård
Bygebjerg
Ellegård
Mindergård
Byrkevang
Fredericksminde
Karlshøj
Fuglsang
Ågård
Aldersro
Katrinebæk
Engholm
Engbave
Drobjerggård
Hamborg Skov
Vestrupgård
Vestrup
Nybro
Bøgegård
Østergård
Meriaslund
Munkegård
Skovgård
Ellegård
Holse
Trst
33 km
30 km
28 km
21 km
20 km
19 km

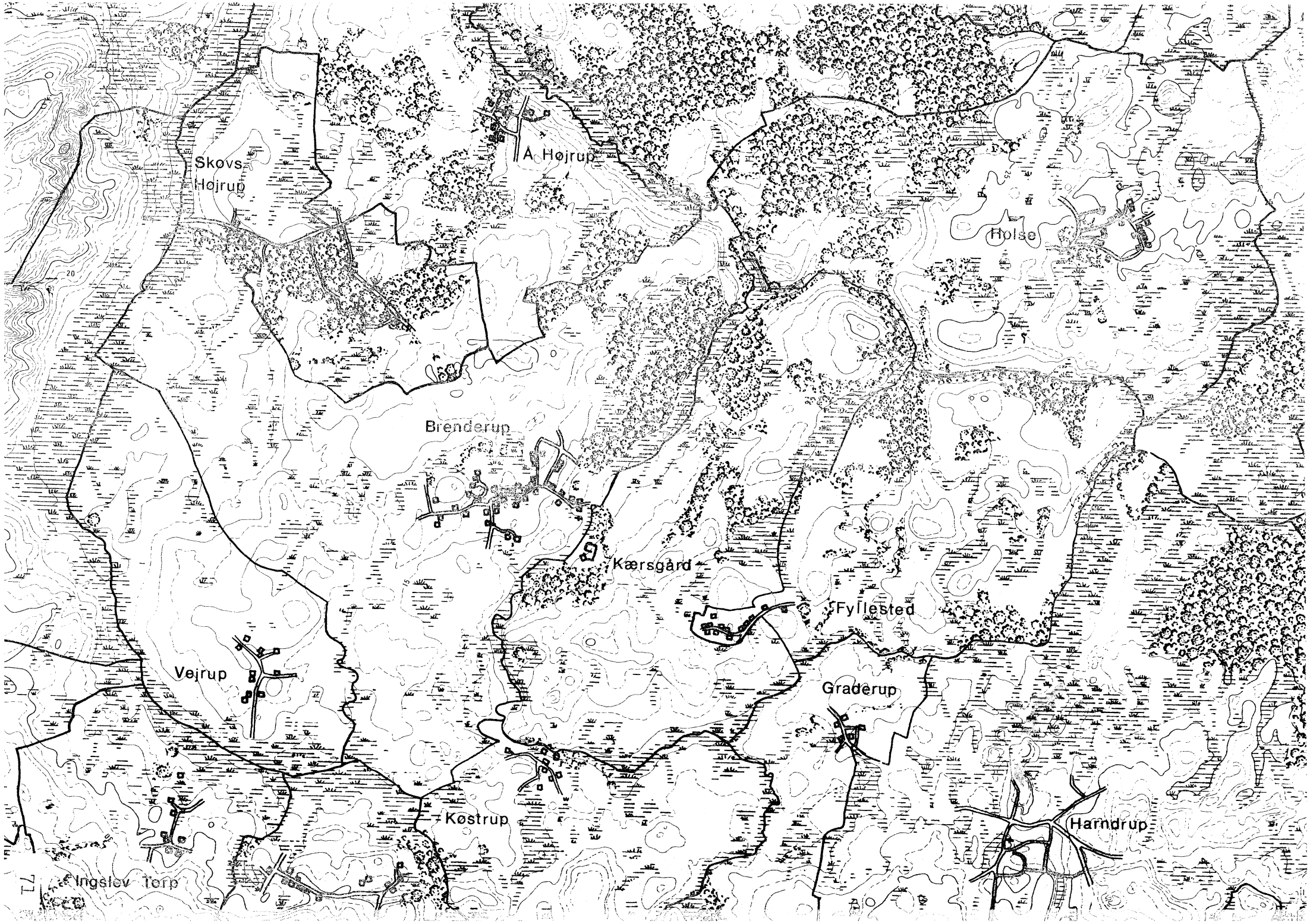
Skovs Højrup
Å Højrup
Holse
Brenderup
Kærsgård
Fyllested
Vejrup
Graderup
Køstrup
Harndrup
Ingslev Torp

GRADERUP

Ejerlav: Graderup

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Navn:	Navnetype:
Graderup	-torp.

Bemærkninger:

Graderup er nævnt første gang 1435 i formen Gradop. Forleddet er muligvis tillægsordet glda. grá, som betyder "grå". Det kan også være en form af mandsnavnet, glda. Grá. Efterleddet er -torp, glda. thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	overgangen vikingetid - middelalder.

Bemærkninger:

En udflytterby er anlagt ved udflytning fra en ældre moderby, adelby, i dette tilfælde Harndrup.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Graderup

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byen består på korttegningstidspunktet (1811) af 3 gårde. Gårdene ligger uregelmæssigt omkring den NS gående slyngede vej.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Byen placeret i den N del af bymarken.

c. Udskiftning

år: 1779 figur: Blokudskiftning, store uregelmæssige blokke.

d. Udflytning 2 gårde.

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen Begge til den S del.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2

vangeantal: 2 evt. dyrkningsfællesskab med Harndrup.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vends, domineres af ekstra marg. afvandingsløb.

jordbund: Moræneler og -grus med ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Mod N, V og S, men ikke mod Ø (Harndrup).

☒ overvejende ager.

☐ overvejende med større indhold af

☐ blandingsøkonomi med

Mindre skov- og engområder spredt rundt i ejerlavet.

Ejerlav: Graderup

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst
☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 1 ud af oprindelig 3 gårde ligger i landsbyen. Der er ikke sket nybyggeri i væsentligt omfang. Vejen gennem byen fra NV til SØ blevet trafikalt udbygget. En stor del af toftesystemet bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af u-hegnene, bl.a. S for byen.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald
☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Skovareal i den midterste del af ejerlavet.

Ejerlav: Graderup

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Brenderup

STATISTIK

Areal: 132 ha, heraf opdyrket 1688: 48%.[1]

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	22	26	27[1]	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	3	3	4	3	3	8[1]	5[1]
Huse:					2		
Huse m/ jord:				1		7	6
Huse u/ jord:							1
I alt:	3	3	4	4	5	15	12

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(50) 1664	2	1	1	5,5
(67) 1688		2	1	8,3
1844[1]	7	1		3,0
1903[1]	4	1		3,4

Folketal:

	1787	1845[1]	1901[1]
Voksne:	24	91	58
Børn:	19	50	35
I alt:	43	141	93

1. Incl. Hamborggård.

Ejerlav: Graderup

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1		2		1	
1844	6	6			2	1		
1903	5	7						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 132 ha. store ejerlav (incl. Hamborggård) var i 1682 opdyrket 42%. Byen havde da tovangsbrug øjensynlig i et dyrkningsfællesskab med moderbyen Harndrup og takseredes i 1684 til 26 tdr. htk. (+ 2 tdr. til Hamborggård) og tilsvarende i 1844 til 27 tdr. htk. (incl. Hamborggård) Graderup var delt mellem de omliggende sogne, idet 2 af gårdene hørte til Brenderup sogn, medens den 3. gård og 1 bolshus i 1664 hørte til Harndrup sogn. Enestegården Tjærholt (nu Hamborggård) sydligst i ejerlavet kendes allerede fra senmiddelalder og hørte da til Fjeldsted sogn. Som navnet angiver, var der omkring gården noget skov, der i 1664 takseredes til 6 svins olden, ligesom 1 af Graderup gårdene da havde skov til 6 svins olden. Et marknavn, Gammeltofte, vidner om Graderups tidligere placering.

Graderup blev blokudskiftet i 1774 og siden er 2 af de 3 gårde flyttet ud. En selvejergård i Graderup kendes allerede fra 1435. Den lå i 1586 under kronlenet Hindsgavl, men var inden 1664 afhændet til den indensogns hovedgård Kærsgård, der da besad 2 gårde i Graderup (foruden Tjærholt). Denne situation holdt sig endnu i 1844. Den 3. (?) gård erhvervede Jørgen Marsvin i 1494, Der lå i 1664 til Lundegård, medens et bolshus på 1 1/2 td. htk. (i 1688 regnet for hus med jord) tilhørte Fjeldsted præsti . Den begyndende overgang til selveje ledsagedes af en kraftig udparcellering frem til 1844, hvorefter en del sammenlægninger fandt sted.

Antallet af gårde i Graderup var uændret fra 1600 til 1774, idet der dog tilkommer et bolshus. Overgangen til selveje mere end fordobler gårdtallet, hvorimod husekspansionen har mere begrænset omfang. Fra 1844 til 1903 går bebyggelsen direkte tilbage. Denne udvikling afspejler sig i befolkningstallet, der viser en særdeles høj stigning fra 1787 til 1845 efterfulgt af et kraftigt fald frem til 1901.

Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Graderup

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den lille udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er randplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er den almindelige forekommende slynget-vejby. Det lille ejerlav var oprindelig splittet mellem 3 sogne i Harndrup, Brenderup og Fjeldsted (herunder enestegården Tjærholt). En Gammeltofte vidner om Graderups tidligere beliggenhed.

2. Udviklingstype. Den indensogns hovedgård Kærsgård samlede inden 1664 2 af byens 3 gårde samt enestegården Tjærholt (Hamborggård). Endnu i 1844 ejede Kærsgård fortsat 2 af byens gårde, men overgangen til selveje var afsluttet i 1903. Overgangen til selveje udløste en voldsom ekspansion frem til 1844, men herefter kom bebyggelsen ind i en regressiv fase.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren anlægstype med en voldsom udvikling i det 19. årh.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst, dog er en stor del af skelsystemet bevaret.
2. Kulturlandskabet har bevaret en del af udskiftningshegnene samt et større skovareal.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: Graderup Gammeltofte, en frilagt gårdtomt.

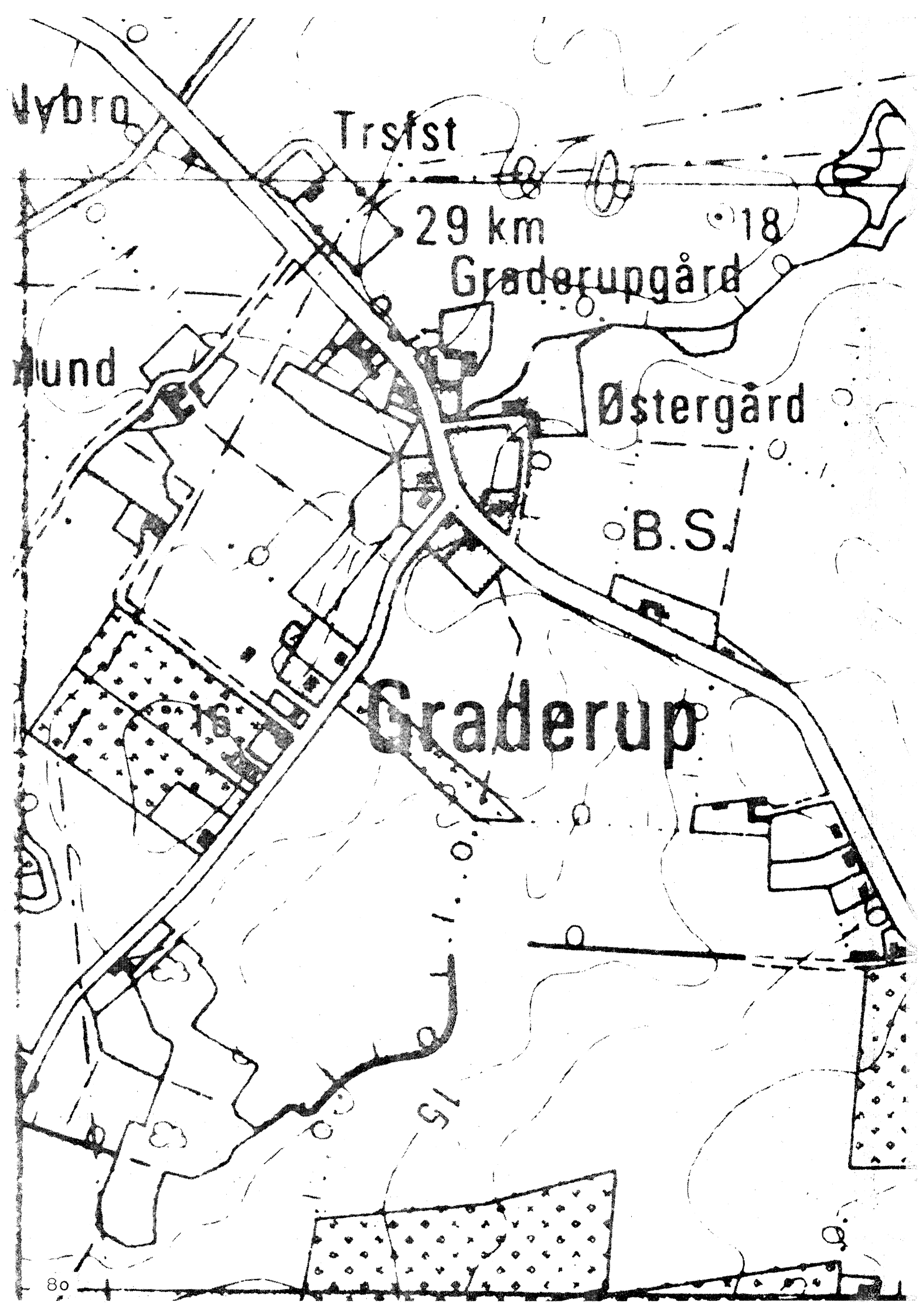
Trsfst
29 km
18
Graderupgård
Østergård
B.S.
Graderup

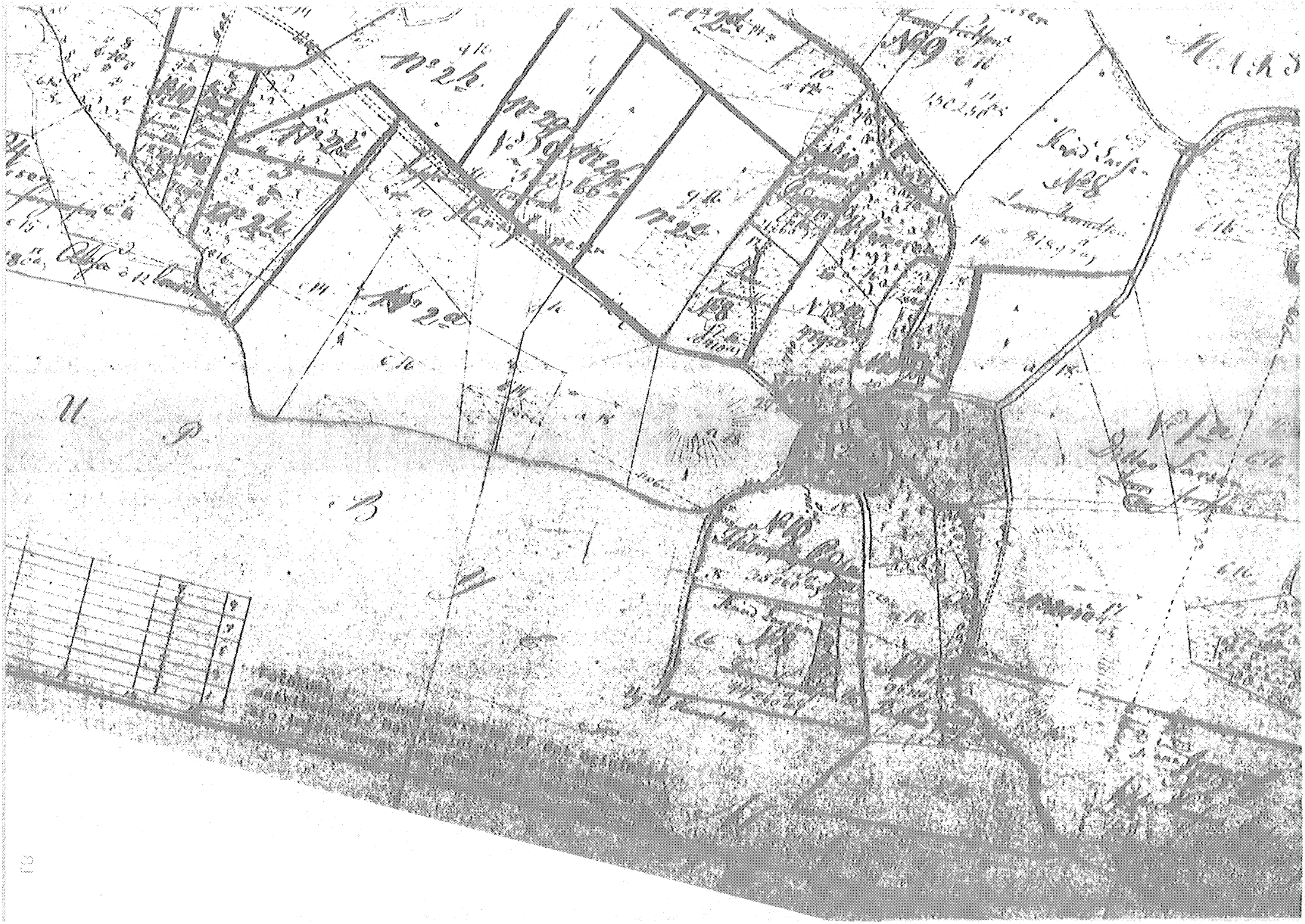

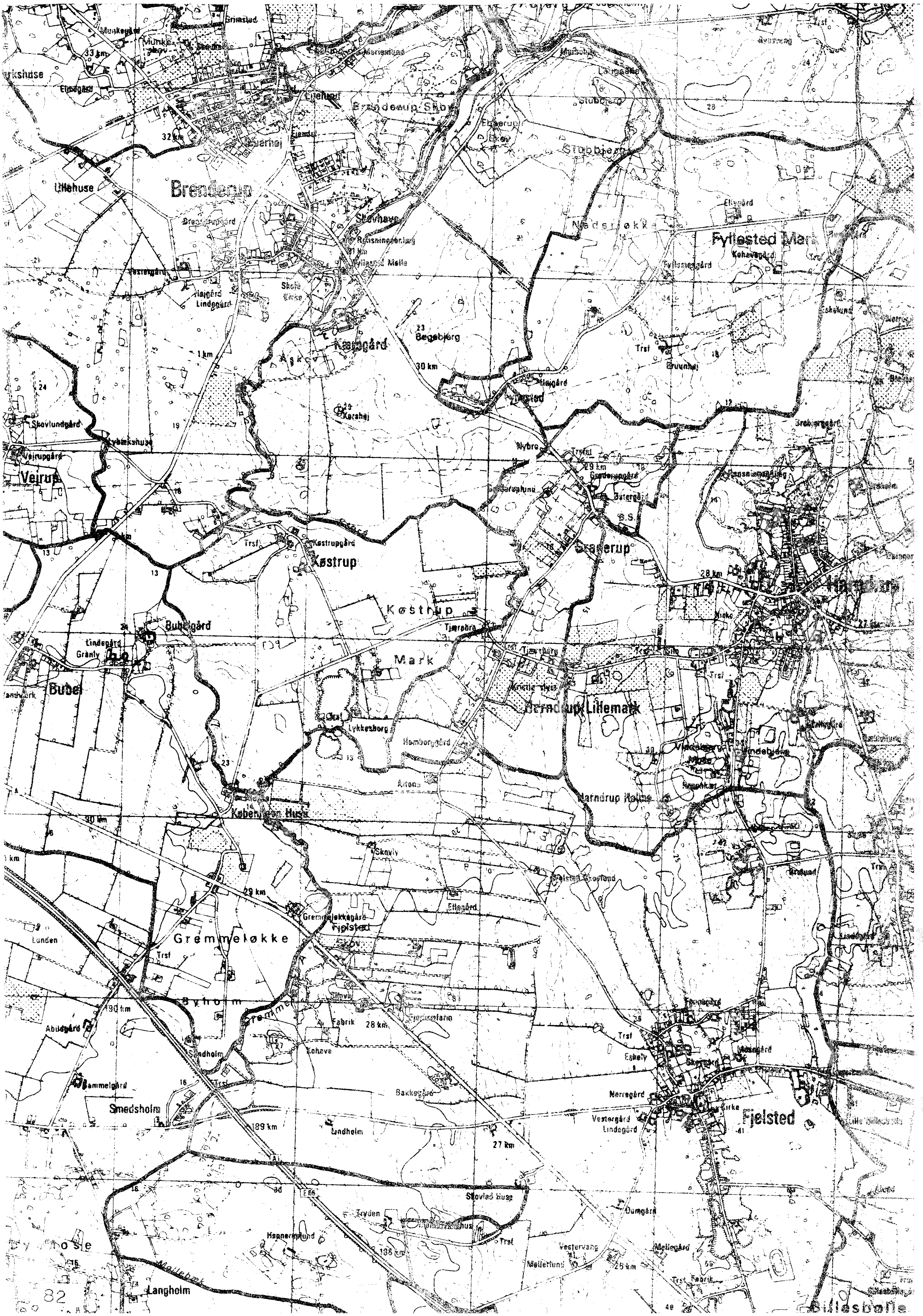
Brenderup
Ullehuse
Munkegård
Grimsted
Elmegård
Brenderup Skov
Stubbjerg
Skovhave
Fyllested Mølle
Vestergård
Lindegård
Kærsgård
Begsbjerg
30 km
Fyllested Mark
Fyllestedgård
Kohavegård
Skovlund
Bruunhøj
Skovlundgård
Vejrupgård
Vejrup
Kørshøj
Nybro
29 km
Trsf
Kestrupgård
Køstrup
Køstrup Mark
Tjærebro
Gravlund
Grønderupgård
Gravlund
Harndrup
28 km
27 km
Bubelgård
Lindegård
Grønly
Bubel
Lykkesborg
Hamborggård
Harndrup Lillemark
Harndrup Holme
Københavns Huse
30 km
Skovly
29 km
Gremmeløkkegård
Fjelsted Skov
Ellegård
Gremmeløkke
Lunden
Byholm
190 km
Abildgård
Fabrik
28 km
Sandholm
Gammelgård
Smedsholm
Bakkegård
Nørregård
Vestergård
Lindegård
Fjelsted
Eskely
Skovgård
Kirke
189 km
Lindholm
27 km
E 66
Skovlad Huse
Tryden
Hønnerslund
188 km
Vestervang
Møllerlund
Dumgård
Møllegård
25 km
Trsf
Fabrik
Møllebæk
Langholm
Billesbølle

Brenderup
Kærsgård
Fyllested
Graderup
Køstrup
Harndrup
Bubel
Fjelsted
Hønneruplund
Tryden

KØSTRUP

Ejerlav: Køstrup

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Navn:	Navnetype:
Køstrup	-torp.

Bemærkninger:

Køstrup er nævnt første gang 1527 i formen Korestruppe. Forleddet er mandsnavnet gld. kyr. Efterleddet er torp, glda. thorp, som betyder "udflytterbebyggelse".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby - som i modsætning til torperne - ikke er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Køstrup

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 8 gårde ligger uregelmæssigt, men tæt samlet på begge sider af den fra S til V gående terrænfølgende slyngede vej. En gård (mølle) ligger dog et stykke NV for de andre gårde. Ingen huse.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☒ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger helt op til Storåen.

c. Udskiftning

år: 1799 figur: Blokudskiftning, store uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen 3 gårde flyttet i den SØ del af ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 sås årl.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vends, domineres af ekstra marg. afvandingsløb mod Ø og V samt af grusbakker (Lykkebjerg).

jordbund: Smeltevandssand med moræneler og ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Til alle sider.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng.

☐ blandingsøkonomi med

Engarealer langs alle ejerlavsgrænser og i området S for byen.

Ejerlav: Køstrup

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

3 ud af 8 gårde er udflyttet, men der er ingen nybebyggelse sket. Toftesystemet er for en stor del opløst. Vejnettet er rettet ud, men ellers uforandret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engareal S for byen.

Ejerlav: Køstrup

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Brenderup

STATISTIK

Areal: 194 ha, heraf opdyrket 1688: 59%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	35	45	33	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	6	7	7	7	7	10	10
Huse:	1	1 ml.	1*		1*		
Huse m/ jord:				1*		5	6
Huse u/ jord:							1
I alt:	7	8	8	8	8	15	17

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(57)	1664	4	2	1	5,0
(86)	1688		6	1	6,4
	1844	8	2		3,3
	1903	8	2		3,3

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	46	74	62
Børn:	21	28	19
I alt:	67	102	81

Ejerlav: Køstrup

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					4	1⊕	3	
1844	7	3			3	2		
1903	10	7						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 194 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 59%. Byen havde da tovangsbrug, men desuden en lille mark i årlig drift, således som det er typisk for herredet. Byen takseredes til 45 tdr. htk. mod 33 tdr. i 1844 (og tilsvarende 35 tdr i 1664). Ejendommeligt nok rummer det lille, naturligt afgrænsede ejerlav en nedlagt middelalderbebyggelse, Valby (1682: Valbys Højes agre, -kær) syd for Køstrup. Der kan være tale om en sammenlæggelse af bebyggelsen med placering ned til Storeåen ved Køstrup Mølle. Køstrup blokudskiftedes i 1799 og siden er 3 gårde flyttet ud.

I senmiddelalderen hørte størsteparten af byen: 4 gårde og møllen (med en årlig afgift på 30 tdr. mel) under Iversnæs (Wedellsborg). Ved det store arveskifte i 1520 fulgte møllen med Enggårds (Gyldensteen) delen, 3 gårde med Iversnæs delen og kun 1 gård til Kærsgårds delen. Herudover fandtes endnu i 1586 en selvejergård under kronlenet Hindsgavl. I 1664 var denne gård afhændet til den indensogns hovedgård Kærsgård, der da ialt havde samlet 4 gårde og møllen, medens de resterende 3 gårde lå til den øvrige adel. Endnu 100 år efter var Kærsgårds andel på 4 gårde, medens den anden indensogns hovedgård Holsegård da ejede 2 gårde. I 1806 var der stadig 6 fæstegårde i byen, foruden 2 selvejergårde og 2 huse med jord. Endnu i 1844 ejede Kærsgård 3 gårde og 2 huse i byen, men overgangen til selveje var afsluttet i 1903.

Antallet af gårde synes uforandret igennem 1600-1700-tallet, indtil overgangen til selveje ledsages af ekspansion i normalt omfang. Hustallet forbliver meget beskedent i byen, ligesom befolkningsvæksten har meget beskeden omfang.

Gårdene var i 1688 af normal størrelse og havde et egaliseret præg. Muligvis er der tale om en middelalderlig regulering, der siden er gået delvis i opløsning.

Ejerlav: Køstrup

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den lille adelby er randplaceret i sit ejerlav og har äorientering. Byformen er slynget vejby i en regelmæssig og sluttet udgave. Sydligst i ejerlavet vidner marknavne på "Valby" om en tidligere (adel-) by, der formentlig senere er blevet flyttet sammen med (torpen Køstrup.

2. Udviklingstype. Hovedparten af byen lå i senmiddelalderen under Iversnæs (Wedelsborg) og har formentlig haft forbindelse med Kærsgård, der ligeledes hørte under Iversnæs. I 1600-tallet samledes hovedparten af byen atter under Kærsgård, medens sognets anden hovedgård Holsegård ligeledes gjorde sig gældende i 1700-tallet. Overgangen til selveje skete etapevis og ledsagedes af forholdsvis svag ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med en interessant middelalderby udvikling.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er delvis bevaret, idet dog vej og toftesystemet har undergået betydelige ændringer.
2) Kulturlandskabet har bevaret en del af udskiftningshegnene samt et større engareal.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: Tomten af "Valby", 4 frilagte gårdtomter.

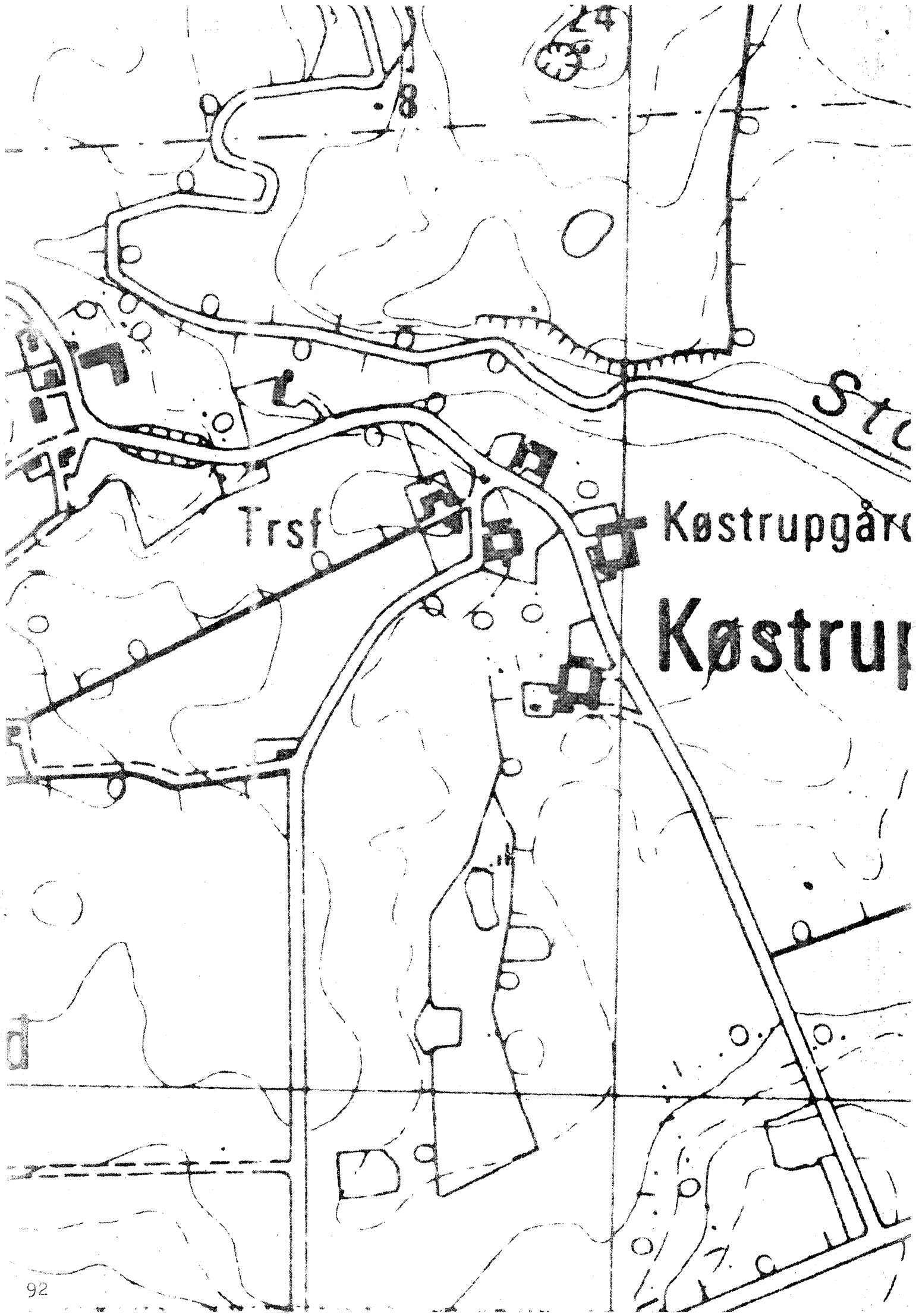
Trsf
Køstrupgår
Køstrup

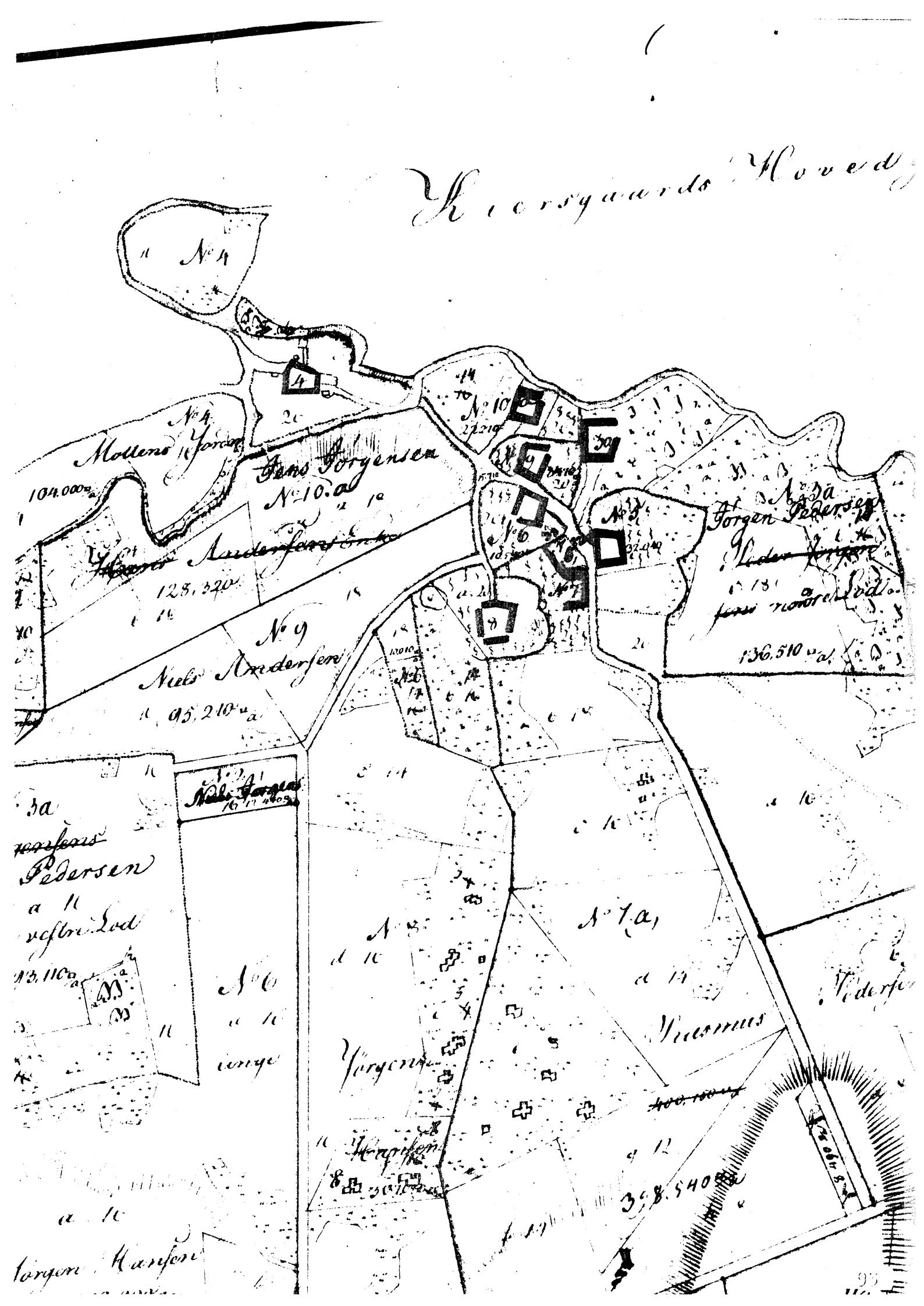
Kiersgaards Hoved
No 4
No 4
Mollens Jorgen
104.000
Jens Jorgensen
No 10 a
Hans Andersen
128.320
No 9
Niels Andersen
95.210
No 10
No 6
No 7
No 3a
Jorgen Pedersen
136.510
No 3a
Pedersen
No 6
No 8
No 7 a
Jorgen
Hansen
Jorgen Hansen
Pedersen

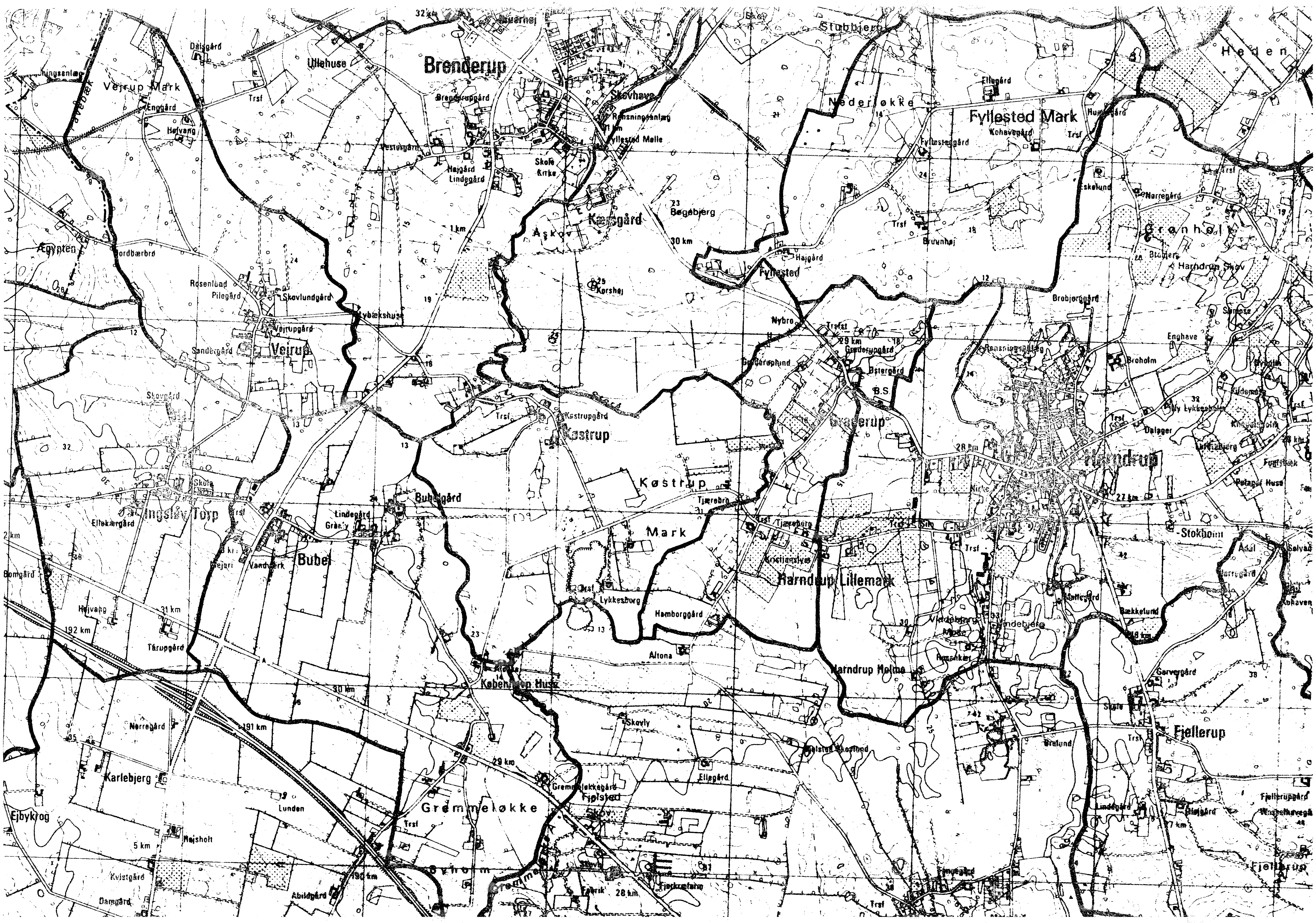
Brenderup
Vejrup Mark
Vejrup
Fyllested Mark
Nederløkke
Fyllested
Kærsgård
Askov
Køstrup
Køstrup Mark
Graderup
Harndrup
Harndrup Lillemark
Harndrup Holme
Stokholm
Fjellerup
Bubel
Bubelgård
Gremmeløkke
Fjelsted Skov
Karlebjerg
Ejbykrog
Ægypten
Ullehuse
Skovhave
Bøgebjerg
Korshøj
Hamborggård
Lykkesborg
Altona
Skovly
Ellegård
Lunden
Højsholt
Nørregård
Tårupgård
Højvang
Bomgård
Ellekærgård
Lindegård
Skovgård
Sandergård
Vejrupgård
Skovlundgård
Rosenlund
Pilegård
Nybro
Brobjerggård
Enghave
Broholm
Dalager
Gervergård
Bredlund
Bækkelund
Nørregård
Eskelund
Brunhøj
Højgård
Ellegård
Kohavegård
Fyllestedgård
Stubbjerg
Heden
Grønholt
Harndrup Skov
Dalsgård
Enggård
Kelstgård
Damgård
Abildgård
København Huse
Kostrupgård
Tjærebro
Kristiansdal
Lindegård

Fellerup
Harndrup
Fyllested
Graderup
Kærsgård
Brenderup
Køstrup
Bubel
Vejrup
Ingslev Torp

HOLSE

Ejerlav: Holse

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Navn:	Navnetype:
Holse	-with.

Bemærkninger:

Holse er nævnt første gang 1438 i formen Hwalsit. Forleddet er måske en form af navneordet, glda. hwalp, brugt om bjørnens, hundens eller ulvens afkom. Efterleddet er navneordet, glda. with, som betyder "skov".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby - som i modsætning til torperne - ikke er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

I Holse fødtes 1819 politikeren H.M. Petersen.

Ejerlav: Holse

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Vejklyngeby.

Byen er opbygget langs den NS gående vej, hvorfra udgår sideveje især mod V. Byens 8 gårde ligger dels langs hovedgaden eller små sideveje mod Ø, dels langs de V gående sideveje. I den S del af bygaden ligger en række huse. I den N del af byen langs hovedgaden ligger hovedgården Holsegård som en forstørret gård.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby
- ☐ randby
- ☒ agerorientering
- ☐ engorientering
- ☐ skovorientering
- ☐ kystorientering
- ☐ åorientering

c. Udskiftning

år: 1801 figur: Blokudskiftning, store uregelmæssige blokke - Holsegård har fået bl.a. den Ø del af ejerlavet (=Hårslev sogn).

d. Udflytning

- ☐ ved udskiftningen
- ☒ efter udskiftningen 2 gårde flyttet lige Ø og V for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 sås årl.
vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vends med hedeslette og små israndsbakker mod S.

jordbund: Moræneler med ferskvandssand og -tørv.

naturlig afgrænsning: Til alle sider.

- ☐ overvejende
- ☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.
- ☐ blandingsøkonomi med

Større skovareal i den V del af ejerlavet, engareal i den Ø del samt spredt rundt i ejerlavet.

100

Ejerlav: Holse

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 2 ud af 8 gårde er flyttet (og kun ca. 1/2 km uden for bykernen). Hovedgården Holsegård ligger stadig midt inde i byen som en alm. gård. Toftestrukturen i byen er yderst velbevaret. Vejnettet er stort set uforandret. Der er stort set ingen nybebyggelse i byen sket.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Skovareal langs N-grænsen. Den V del af ejerlavet bebygget.

lol

Ejerlav: Holse

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Brenderup

STATISTIK

Areal: 272 ha, heraf opdyrket 1688: 80% (fejlagtig jfr. beskrivelse).[2]

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	92	52	42	

Bebyggelsesenheder:

	1568	1606	1664	1688	1727	1844[4]	1903[3]
Gårde:	13	11	11	11	8	12	9
Huse:			1		18		
Huse m/ jord:				2		35	27
Huse u/ jord:				4		2	10
I alt:	13	11	12	17	26	49	46

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(45)	1664	1	4	6	8,4
(64)	1688	4	7		4,7
	1844	10	2		2,7
	1903	6	3		4,1

Folketal:

	1787	1845	1901[3]
Voksne:	92	134	238
Børn:	50	60	123
I alt:	142	194	361

2. Incl. Holsegård.
3. Incl. større, nyere gårdsamlinger bl.a. Åbjerg.

Ejerlav: Holse

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					2		9	1
1844	12	36				1		
1903	9	37						

Udviklingsbeskrivelse:

Den urealistisk høje opdyrkningsprocent i 1682 (i betragtning af ejerlavets eng og skovindhold) må formentlig skyldes, at totalareal angivelsen ekskluderer den del af ejerlavet der ligger i Hårslev sogn. Allerede i 1494 slog et tingsvidne fast, at bækken gennem Holse er ret sogneskel mellem Brenderup og Hårslev sogne. Ejerlavet optræder derfor af og til delt i matriklen og andet kildemateriale, hvad indebærer en vis usikkerhed. Holse takseredes i 1664 til 92 tdr. htk., hvortil kan lægges landsbyhovedgården Holsegårds 22 tdr. htk., ialt 114 tdr. Den høje taksering skyldes formentlig delvis de rige skove. Alene bøndergårdene takseredes til 191 svinsolden i 1664. Ejerlavet var da også endnu o. 1800 præget af skov, jvf. stednavneendelsen -ved. I 1682 nedsattes takseringen brat bl.a. på grund af et ret ekstensivt tovangsbrug (med en mindre mark i årlig drift tilknyttet) - til 52 tdr. htk., hvortil kom Holsegård med 14 tdr. htk. Inden 1844 faldt bondebebyggelsens hartkorn til 42, som følge af, at Holsegård i 1700-tallet øgedes med 10 tdr. htk. og således i 1806 (incl. skovskyld) var på 25 tdr. htk. Bortset fra landsbyhovedgården Holsegårds vækst synes der ikke at være sket grænseændringer i ejerlavet. Et Gammeltoftenavn vidner om landsbyens tidligere placering. Holse blokudskiftedes i 1801 og siden er 2 gårde flyttet ud.

I 1438 ejede Henning Podebusk 4 gårde i Holse. I løbet af 1440'erne blev hele landsbyen opkøbt af Eggert Frille, en berygtet godssamler og kronens lensmand på nabohovedgården Oregård. Herefter bruger Eggert Frille og senere svigersønnen Bent Bille bønder i Holse som en slags fogeder over de vidtstr kte besiddelser. Fra 1480-91 er "fogeden" beskeden mand Hans Olsen i Holse, men i 1495 nævnes han af Holse", hvilket indicerer væbnerstatus. Ved skiftet efter Eggert Frilles datter i 1504 er Hans Olsens gård da også nævnt først og til denne er yderligere lagt 1 gård. I skattemandtallet 1511 nævnes Holsegård som hovedgård med 4 ugedagstjenere. Men byens gårde (8 gårde og 6 småbol, dvs. småbrug,) splittedes ved arvedelingen i 1504. I første halvdel af 1600-tallet oprettedes der på ny en hovedgård Holsegård i byen af 2 bøndergårde. Til den lille hovedgård hørte der i 1664 2 gårde i Holse, medens nabohovedgården Oregård havde 4 gårde. 100 år efter ejede Holsegård imidlertid hele byen, der da bestod af 8 egaliserede gårde, foruden huse. Overgangen til selveje forløb hurtigt og var allerede afsluttet i 1844. Inclusive "Holsegård" var byen i 1504 på 8 gårde og 6 bol. Af de sidste lå 2 i "Holse Bjerg", (måske Åbjerg?). I forbindelse med Holsegårds oprettelse daler gårdtallet med 2-3 inden 1664. I 1742 fik Holsegård tilladelse til at lægge yderligere 2 gårde under

fortsættes

Udviklingsbeskrivelse:

hovedgården og vel i forbindelse hermed egaliseredes byen på et gårdtal på 8. En almindelig ekspansion i gårdtallet frem til 1844 afløses af tilbagegang inden 1903. Antallet af huse var allerede højt i 1787 og stiger markant frem til 1844 i forbindelse med overgangen til selveje. Befolkningsvæksten i det 19. årh . overstiger ligeledes det normale.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små. Gårdene egaliseredes mellem 1742 og 1764 på et niveau o. 5 tdr. 5 skp. Desuden oprettedes et husmandsbrug klasse med hver 3 skp. htk.

Ejerlav: Holse

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:		Særlig interesse:	x

Landsbytypologisk vurdering: Særlig interesse.

1) Anlægstype: Den lille adelby af navnetypen -ved er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er vejklyngeby. Navnet peger på dominerende skove og endnu i dag præges ejerlavet af en del skov. Et Gammeltofte navn viser hen til forgængeren for den nuværende bebyggelse.

2) Udviklingstype. Byen samledes i 1400-tallets midte af Eggert Frille, der da var lensmand på nabohovedgården Oregård. Sidst i 1400-tallet oprettedes en slags foged-hovedgård i byen. Ved arveskiftet efter Eggert Frilles datter i 1504 splittedes godset. I 1600-tallets første halvdel opstår på ny en landsbyhovedgård, der ejendommeligt nok vokser støt i 1700-tallet og i 1806 havde nået en egentlig hovedgårdsstatus. Hele byen var da samlet under hovedgården og gårdene egaliseret. En hurtig overgang til selveje ledsages af markant vækst i det 19. årh. I det 20. årh. har der udviklet sig en stationsby i ejerlavets nordlige udkant.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med en enestående udvikling præget af samspillet med landsbyhovedgården og lenshovedgården Oregård.

Relikt-vurdering: Særlig interesse.

1) Bytomten er velbevaret.
2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning, men derimod skov- og engarealer. I den N udkant er opstået en stationsby.
3) Særlige relikter: Holsegård ligger stadig i byen.
4) Arkæologiske interesser: En Gammeltofte, 1 frilagt gårdtomt.

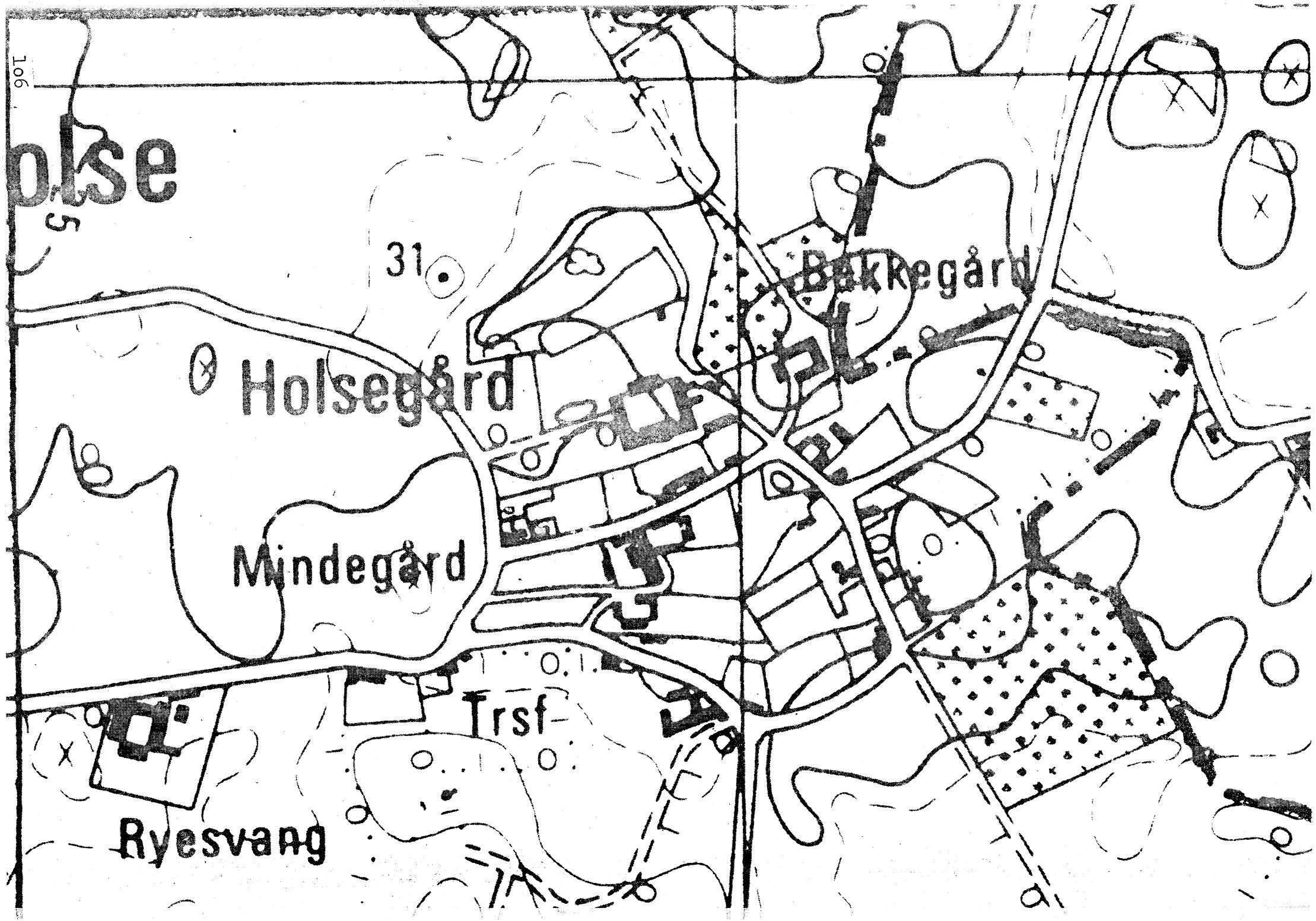
106
plse
31
Bakkegård
Holsegård
Mindegård
Trsf
Ryesvang

Eilskov
Nymark
Holse
Fyllested Mark
Kærsgård
Kastrup
Vejrup
Stokholm

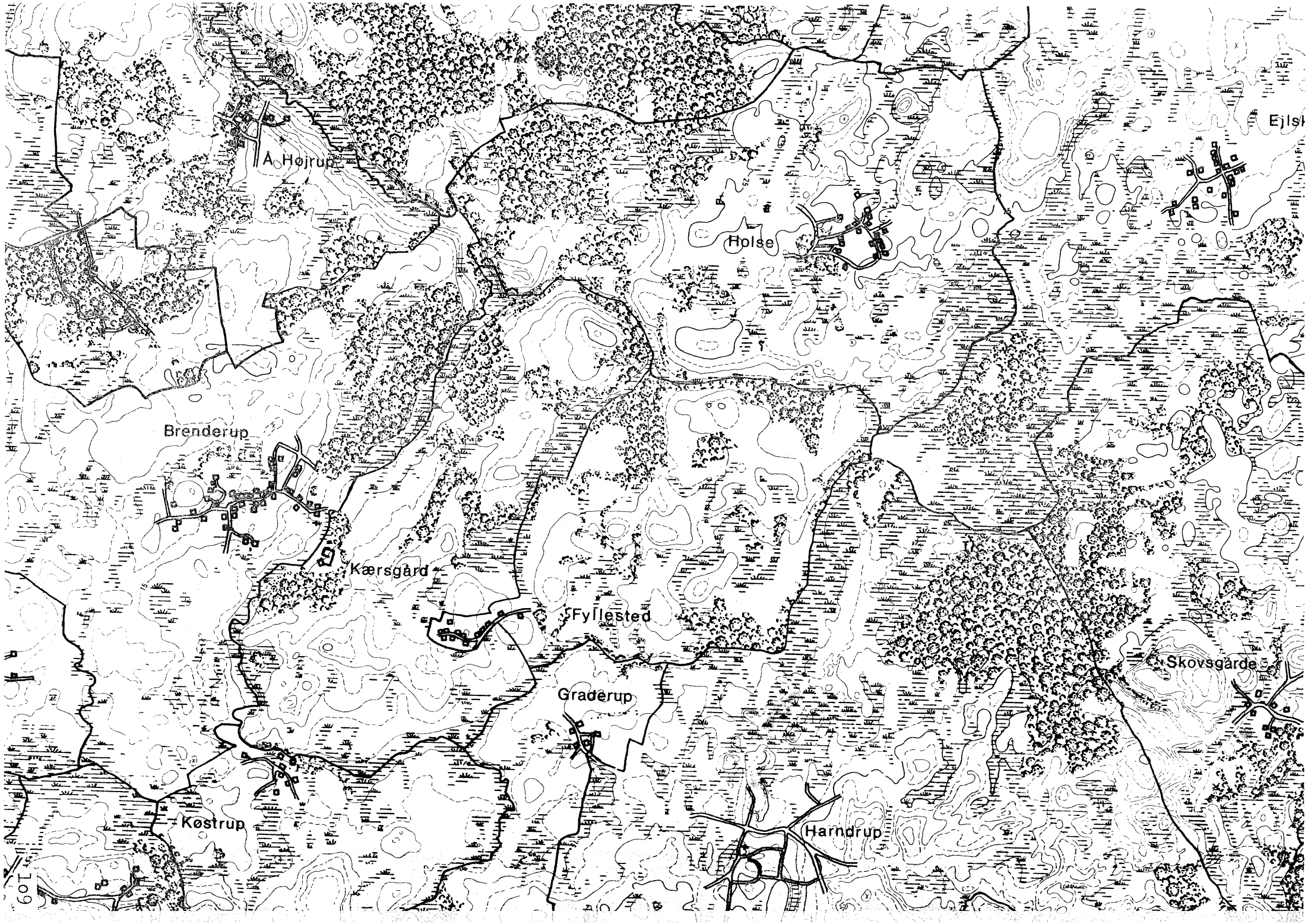
Å Højrup
Holse
Brenderup
Kærsgård
Fyllested
Graderup
Skovsgårde
Køstrup
Harndrup
109

ÅHØJRUP

Ejerlav: Åhøjrup

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Navn:	Navnetype:
Åhøjrup	-torp.

Bemærkninger:

Åhøjrup er nævnt første gang 1450 i formen Aahøjherop. Forleddet er navneordet, glda. Høgh, som betyder "høj". Tilføjelsen å skyldes beliggenheden ved Storå. Efterleddet er torp, glda. thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Middelalderlig rydningsby (udflytterby).	Middelalder

Bemærkninger:

En rydningsby er en landsby som er anlagt efter forudgående skovrydning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Åhøjrup

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Skovbygd. (!)

Byens 7 gårde ligger uregelmæssigt spredt i byen, men alligevel ret tæt samlet. Et uregelmæssigt vejnet fører ud til de enkelte gårde. Kun et par huse i den Ø del.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☐ agerorientering ☒ skovorientering ☒ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger op til Storåen mod N og skovområder mod S.

c. Udskiftning

år: 1795 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke afhængige af skovarealernes placering.

d. Udflytning 4 gårde.

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen dels udflyttet N i ejerlavet, dels i den S del.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 sås årl.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vends, med ekstra marg. afvandingsløb mod Ø.

jordbund: Moræneler med ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Mod Ø, NV og S, men ikke mod N eller SV.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager. skov og eng.

Store skovarealer midt i bymarken, og engarealer langs ejerlavets grænser

Ejerlav: Åhøjrup (-lund).

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst
☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

4 ud af 7 gårde flyttet ud, men ingen væsentlig nybebyggelse. En stor del af toftestrukturen bevaret. En NS gående vej skærer igennem byen.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af u-hegnene, især i den S og N del af ejerlavet.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald
☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engareal langs ejerlavets Ø grænse. Skovarealer spredt i bymarken. Den sydligste spids af ejerlavet mod Brenderup bebygget.

Ejerlav: Åhøjrup

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

STATISTIK

Areal: 272 ha, heraf opdyrket 1688: 4/%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	58	50	53	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	7	7	7	7	7	12	10
Huse:	1		1		+?		
Huse m/ jord:						29	42
Huse u/ jord:				5			12
I alt:	8	7	8	12	7+?	41	64

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(43) 1664	1	3	3	8,3
(71) 1688		6	1	7,1
1844	9	3		3,3
1903				

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	82	163	161
Børn:	35	88	65
I alt:	117	251	226

Ejerlav: Åhøjrup

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	2					1	5	
1844	12	22				7		
1903	10	54						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 272 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 47%. Byen havde da tovangsbrug men desuden en lille mark som brugtes årligt, således som det er typisk for herredet. I 1684 takseredes ejerlavet til 50 tdr. htk. og tilsvarende til 53 tdr. i 1844. Åhøjrup har et dobbelt præg af henholdsvis udflytterbebyggelse fra Brenderup og rydningsby. Senere er fra Åhøjrup udparcelleret endnu en lille skovgårdskoloni Skovs-Højrup (nævnt fra 1465) 2-3 gårde. Endnu i 1400-tallets anden halvdel og i 1500-tallet anvendes undertiden det usammensatte Højrup "om begge bebyggelser". I ejerlavets yderste hjørne mod kysten, på et næs mellem to åløb lå efter alt at dømme en kgl. borg "Wordburgh" i 1200-tallet. "Varbjerg" fulgte fra senmiddelalderen Kærsgårds hovedgårds takst. Skovbygdspræget er endnu tydeligt i 1664, hvor de 3 gårde (senere sammenlagt til 2) i Skovshøjrup takseredes for 60 svinsolden, medens Åhøjrups 7 gårde havde 75 svinsolden. Ved det store Iversnæs-skifte i 1520 fulgte med Kærsgård delen bl.a. Varbjerggård med 6 tdr. htk. I 1664 noteres det, at skoven er forhuggen således at Varbjerg Torn nu kun var 6 svinsolden mod tilforn 24 svinsolden værd. Det noteres, at der nu er hugget (til) 2 bol, der regnes under Kærsgårds hovedgårdstakst. Åhøjrup blokudskiftedes i 1795 og siden er 4 gårde flyttet ud.

De 3 gårde i Skovshøjrup tilhørte i senmiddelalderen Niels Brahe, hvis gods blev inddraget til kronen. I 1528 afhændedes de 3 gårde atter til adelen, men de forblev samlet på en besidders hånd endnu i 1600-tallet. Muligvis er Skovshøjrup derfor opstået ved udparcellering af en lodsejers andel. I 1400-rallets anden halvdel nævnes flere gange en væbnergård i Åhøjrup, der i øvrigt har afsat sig et voldsted ved Storeåen. Omkring 1500 synes Iversnæs "Wedellsborg" at have ejet 2 gårde i Åhøjrup, der tillige rummede 3 selvejergårde endnu i 1586. I 1626 havde den bekendte godssamler Eske Brock samlet hele Skovshøjrup (3 gårde med 60 svinsolden) og 2 gårde i Åhøjrup (med ialt 34 svinsolden) I 1664 var der endnu 2 selvejergårde tilbage, medens Casper Roluf i København ejede 3 gårde. Den indensogns hovedgård Kærsgård besad kun et hus. 100 år efter ejede Kærsgård dog 4 gårde, medens Gyldensteen var i besiddelse af 2 gårde. Endnu i 1806 var samtlige 7 gårde og 14 huse i fæste, men inden 1844 var overgangen til selveje stort set fuldført.

Antallet af gårde synes uforandret fra 1568 til 1806, men stiger herefter markant frem til 1844 i forbindelse med overgangen til selveje. Hustallet var allerede højt i 1806 og ekspansionen fortsætter i stærkt

fortsættes

Udviklingsbeskrivelse:

tempo igennem det 19. årh. Befolkningsvæksten er da også usædvanlig stærk fra 1787 til 1845, men stagnerer herefter

Gårdene var i 1684 af normal størrelse, byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Åhøjrup

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Brenderup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1) Anlægstype. Den lille udflytter-rydningsby af vikingetids-middelaldernavnetypen -torp er randplaceret i sit ejerlav med åorientering. Byformen er løst opbygget, som typisk for skovbyer. Af det oprindelige ejerlav "Højrup" er senere udskilt skovgårdskolonien "Skovs-Højrup" og enestegården Varbjerg.

2) Udviklingstype. Byen husede i senmiddelalder et væbnergods, som har afsat sig voldsted. I løbet af 1700-tallet samledes gårdene under den indensogns hovedgård Kærsgård og under grevskabet Gyldensteen. En forholdsvis tidlig overgang til selveje ledsages af kraftig ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig og typeren anlægstype med en interessant middelalder udvikling.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er opløst og præges af vejgennembrud.
2) Kulturlandskabet har bevaret en del udskiftningshegn samt eng- og skovarealer. I den sydlige del er opstået en del bymæssig bebyggelse.
3) Særlige relikter: Et voldsted (nu sløjfet), et rekonstrueret bystævne.
4) Arkæologiske interesser: En enkelt frilagt gårdtomt.

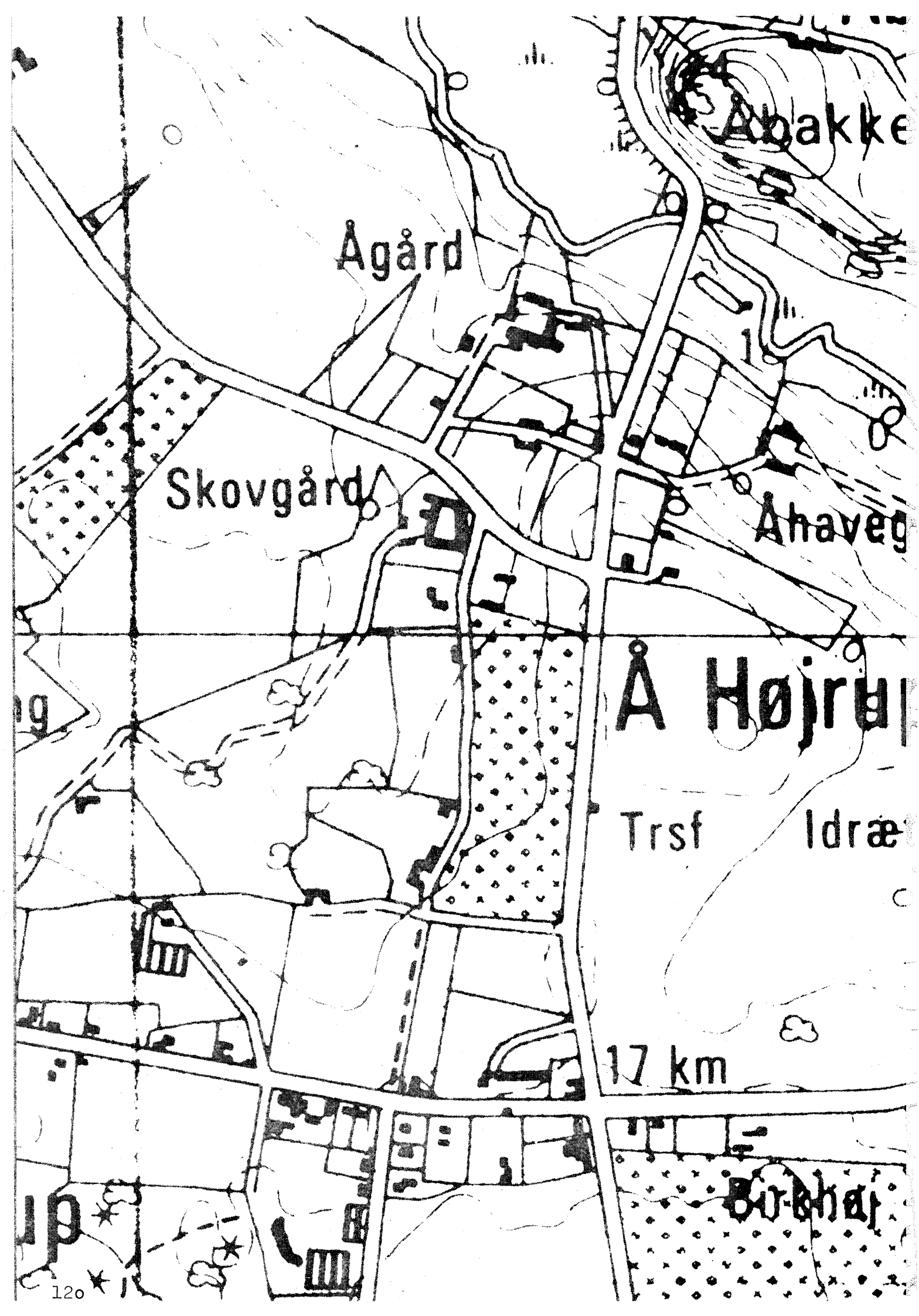
Åbakke
Ågård
Skovgård
Åhaveg
Å Højru
Trsf
Idræ
17 km

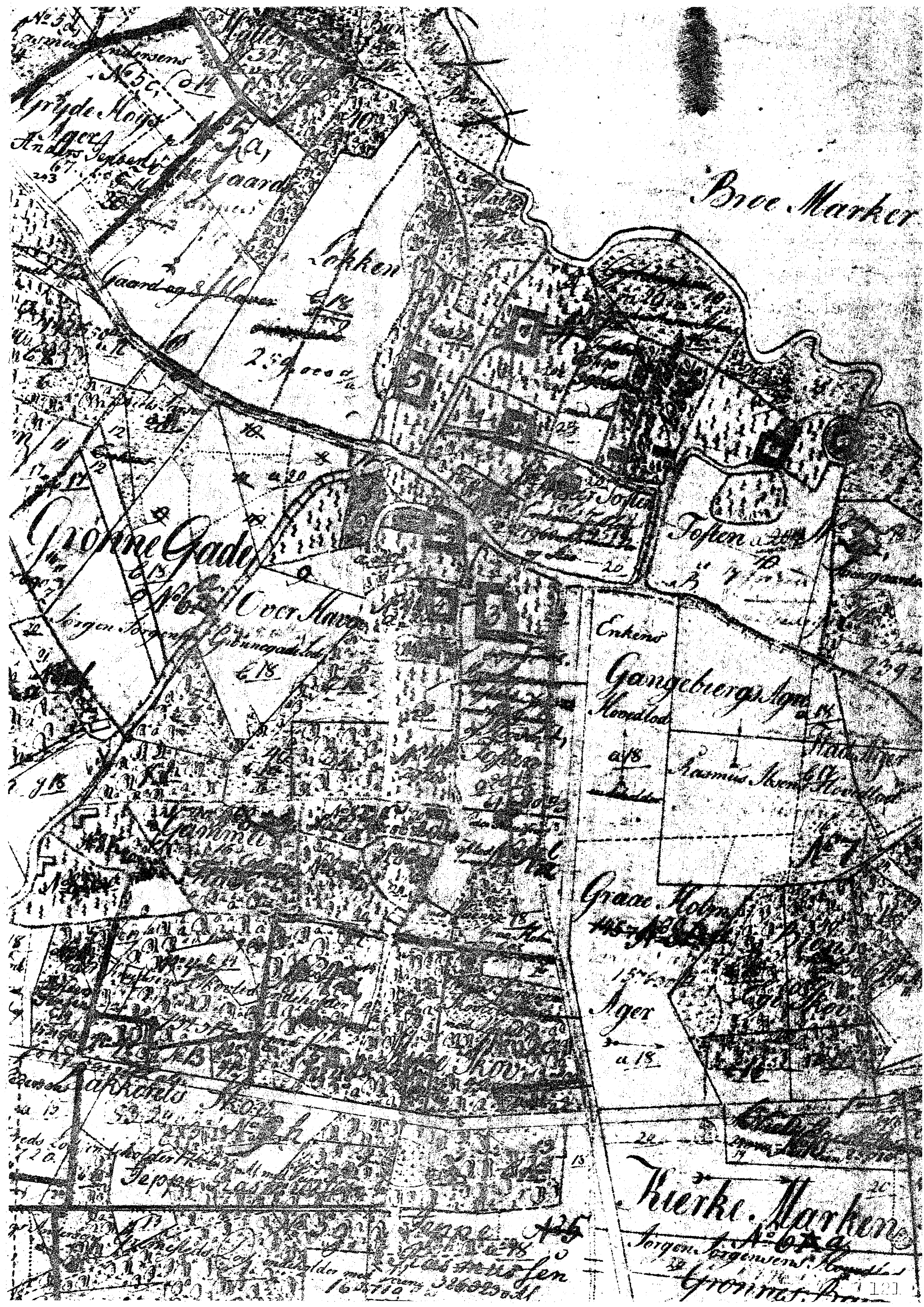

Broe Marker
Lökken
Grönne Gade
Over Have
Toften
Enkens
Gangebjergs Ager
Hovedlod
a 18
Graae Holm
Ager
a 18
Kierke Marken

Brostrand
Varbjerg Strand
Feriekoloni
Varbjerg
Lille Brogård
Strandgård
Varbjerggård
Vedelshave
Kohave
Vedelshavegård
Allegård
Møllegård
Aldersro
Kattebæk
Skovs Højrup
Munkegård
Nymarkshuse
Elmegård
Højgård
Højvang
Begholm
Ågård
Skovgård
Fuglsang
Å Højrup
Grimstad
Åbakken
Bro Fribed
Bro
Brogård
Øre Skovmølle
Firestenebro
Kobberbrogård
Ørbækgård
Dalsgård
Ørbæk
Ørbækled
Birkholm
Broskov
Topbelund
Frederiksminde
Brolund
Karlshøj
Bro Mølle
Bøgbjerg
Åberg
Pedersholm
Marienlund
Brenderup Skov
Ebberup
Stubbjerg
Langholm
Marbohus
Brenderup
Dalsgård
Ullehuse
Vejrup Mark
Enggård
Højvang
Brenderupgård
Vestergård
Højgård
Lindegård
Skovhave
Rensningsanlæg
Fyllested Mølle
Skole
Kirke
Kærsgård
Åskov
Bøgebjerg
Nederløkke
Højgård
Fyllested
Brunshøj
Egypten
Rosenlund
Pilegård
Skovlundgård
Vejrupgård
Søndergård
Vejrup
Nybro
Gadegård
Grøderup
Skovgård
Køstrupgård
Køstrup
Køstrup Mark
Tjærebro
Bubelgård
Lindegård
Grønly
Ingslev Torp
Ellekærgård
Bubel
Vandværk
Mejeri
Lykkesborg
Kristiansdal
Harndrup Lillemark
Pøvebæk
Storå
Skelbæk
Trsf
30 km
32 km
33 km

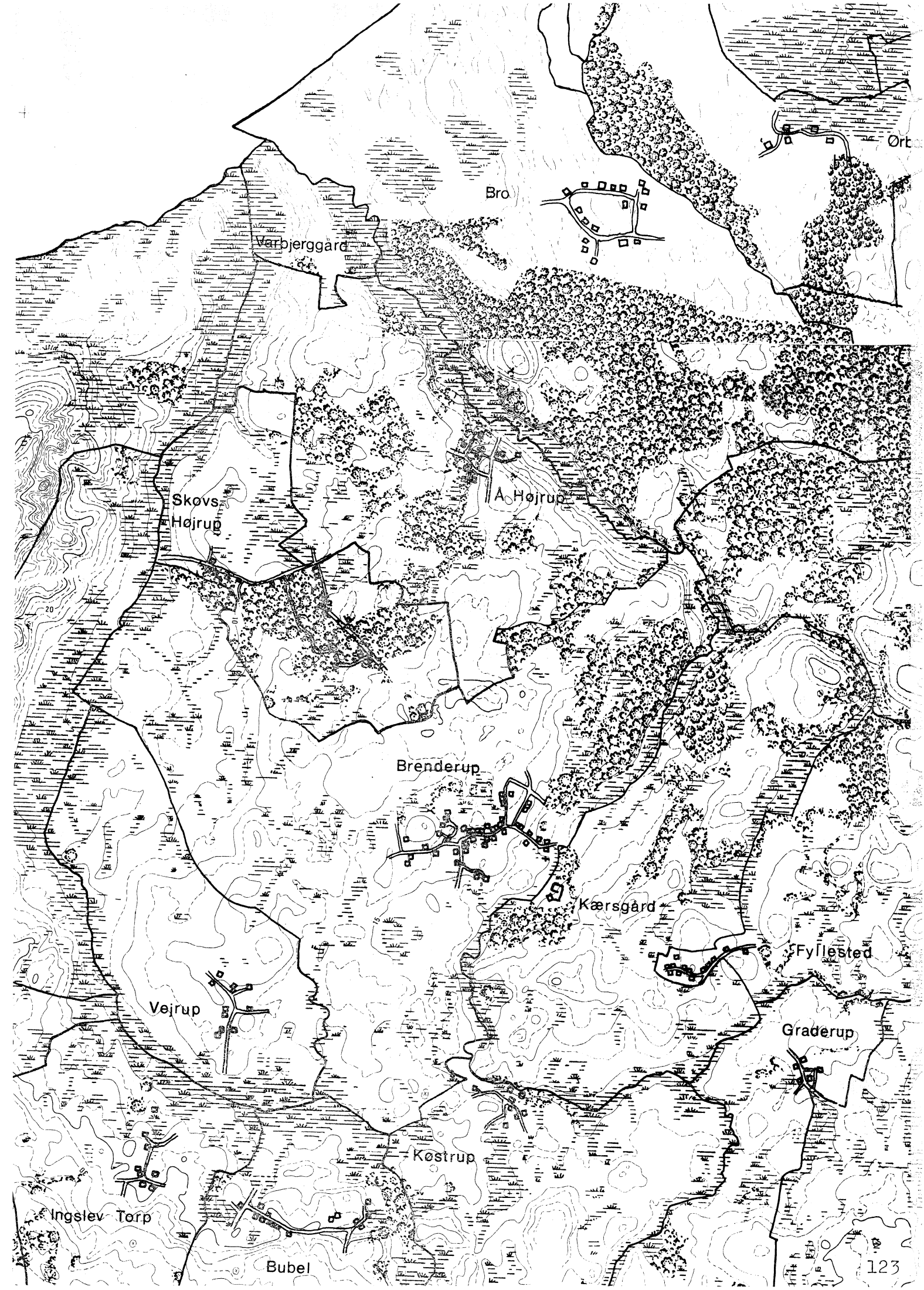
Ørb
Bro
Varbjerggård
Skovs Højrup
Å Højrup
20
Brenderup
Kærsgård
Fyllested
Vejrup
Graderup
Køstrup
Ingslev Torp
Bubel

EJBY

Ejerlav: Ejby

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ejby

Navn:	Navnetype:
Ejby	-by.

Bemærkninger:

Ejby er nævnt første gang 1440 i formen Ejby. Forleddet er navneordet glda. ék, som betyder "eg". Efterleddet er by, glda by, som betyder "landsby".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby - som i modsætning til torperne - ikke er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

I Ejby sogn fødtes 1878 lægen Axel V. Neel.

Ejerlav: Ejby

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ejby

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Reguleret rektangulær vejby. (!)

Byens 21 gårde ligger i vid udstrækning regelmæssigt på begge sider af den NS gående vej, med gårdene op til vejen og tofterne bagud. Mod Ø den NS gående vej bag tofterne. I den side ligger nogle gårde lidt tilbagetrukket, hvor kirken ligger midt i vyen med veje uden om sig. Husene er koncentreret midt i byen.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1787 figur: Blokudskiftning, lodderne V for byen har tendens til stjernefigur, men dels skifter ejeren midt i lodden (den når ikke helt ud til ejerlavsgrænsen, dels ~~er 3/4 af marken skiftet i store uregelmæssige blokke~~.

d. Udflytning 10 gårde.

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen flyttet ud i den N del af ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vends, med issøer, ekstra marg. afvandingsløb mod Ø og tunneldal mod V.

jordbund: Moræneler med smeltevandsler og -sand samt ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: På alle sider undtagen mod N.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng, mose.

☐ blandingsøkonomi med

Eng og mosearealer i den SØ og V del af ejerlavet.

Ejerlav: Ejby

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ejby

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Næsten halvdelen af byens gårde er udflyttet, især i den N del af byen. Der er vid udstrækning sket nybebyggelse på de gamle tomter ligesom også der er kommet nye huse til langs vejen både N og S for byen Byen har dog helt mistet sit regulerede præg. Toftestrukturen er i vid udstrækning bevaret, men dog mere opdelt hvor der er nybygget. Vejsystemet er næsten helt intakt. Kirken ligger stadig midt inde i byen omgivet af bebyggelse.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En stor del af u-hegnene i den N del af bymarken.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Eng- og moseareal SØ for byen. Størstedelen af det SV hjørne af ejerlavet bebygget.

Ejerlav: Ejby

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Ejby

STATISTIK

Areal: 874 ha, heraf opdyrket 1688: 49%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	227	155	162	

Bebyggelsesenheder:

	1589	1624[1]	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	20	21	22	21	21	28	39
Huse:			2		+?		
Huse m/ jord:				2		41	67
Huse u/ jord:				5		67	140
I alt:	20	21	24	28	21+?	136	246

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(73) (3:4) 1664	2	3	17	10,3
(76) 1688	2	15	4	7,3
1844	10	17	1	5,1
1903	26	12	1	3,4

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	154	301	717
Børn:	85	148	355
I alt:	239	449	1072

1. 1606: 21 gårde + 1 hus.

Ejerlav: Ejby

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ejby

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1				21	2
1844	18	107					10	1
1903	39	207						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 874 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 49%. Byen havde da almindeligt trevangsbrug og takseredes til 155 tdr. htk. og tilsvarende til 162 tdr. i 1844. I forhold hertil er landgildehartkornet fra 1664 (227 tdr.) påfaldende højt. Muligvis skyldes dette Ejby mose, der i 1806 beskrives som den bedste tørvemose i herredet - over 200 tdr. land - der indbringer bønderne betydeligt. Ved Ejby krog vidner marknavne på "Kragerup" (1682) om en nedlagt landsby. I 1664 omtales 1 af gårdene i Ejby som "i krogen". Ejby udskiftedes i 1787 og siden er 10 gårde flyttet ud.

I senmiddelalderen hørte hele byen på 20 gårde, kirken samt skoven Ejby lund under Iversnæs (Wedellsborg). Ved det store arveskifte i 1520 fulgte de 10 gårde Iversnæs delen medens Enggård (Gyldensteen) og Kærsgård-delen fik 5 gårde hver. I 1664 var der foruden de 20 gårde opstået 2 bol på 2-3 tdr., hvoraf det ene til præsten. Besiddelsesforholdene var da meget spredte og intet gods ejede mere end 3 gårde. I 1773 havde Søndergård samlet 10 gårde i byen foruden 1 hus med jord og denne andel var endnu fæstegods i 1844. I 1903 var overgangen til selveje afsluttet.

Antallet af gårde øges fra 1520 til 1774 med et enkelt (præste-) bol. Overgangen til selveje ledsages af en omtrentlig fordobling af gårdtallet, ligesom hus og befolkningstallets ekspansion er særdeles markant i det 19. årh. i forbindelse med Ejbys udvikling til bymæssig bebyggelse (med station).

Gårdene var i 1688 af normal størrelse. Byen fremstår allerede som egaliseret i 1520, hvor 16 gårde var egaliseret med en skyld på 6 örte byg og 4 gårde på 4 örte byg. Som følge af godsopsplitningen sløres dette billede senere noget.

Det er værd at bemærke, at Ejbys bytomt ligeledes fremstår som reguleret.

Ejerlav: Ejby

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ejby

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den store kirke-adelby af vikingetidsnavnetypen -by er centralplaceret i sit ejerlav og har ager (og mose) orientering. Byformen er den på Fyn sjældne regulerede rektangulære vejby. I ejerlavets nordlige del vidner marknavne på Kragerup om en nedlagt middelalderbebyggelse.

2. Udflytterbebyggelse. Hele byen (og kirken) hørte i senmiddelalderen under Iversnæs (Wedelsborg) og fremgår allerede som egaliseret i 1520. Senere splittedes besiddelsesforholdene og det egaliserede præg sløres noget. I det 19. ærh. starter udviklingen til bymæssig bebyggelse.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis sjælden og typeren anlægstype med en interessant middelalderudvikling.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er delvis bevaret, men har helt mistet sit regulerede præg.
2. Kulturlandskabet har bevaret en del udskiftningshegn samt mosearealer, men er i dag præget af bymæssig bebyggelse samt motorvej.
3) Særlige relikter: Kirken.
4) Arkæologiske interesser: Tomten af Kragerup, en enkelt frilagt gårdtomt.

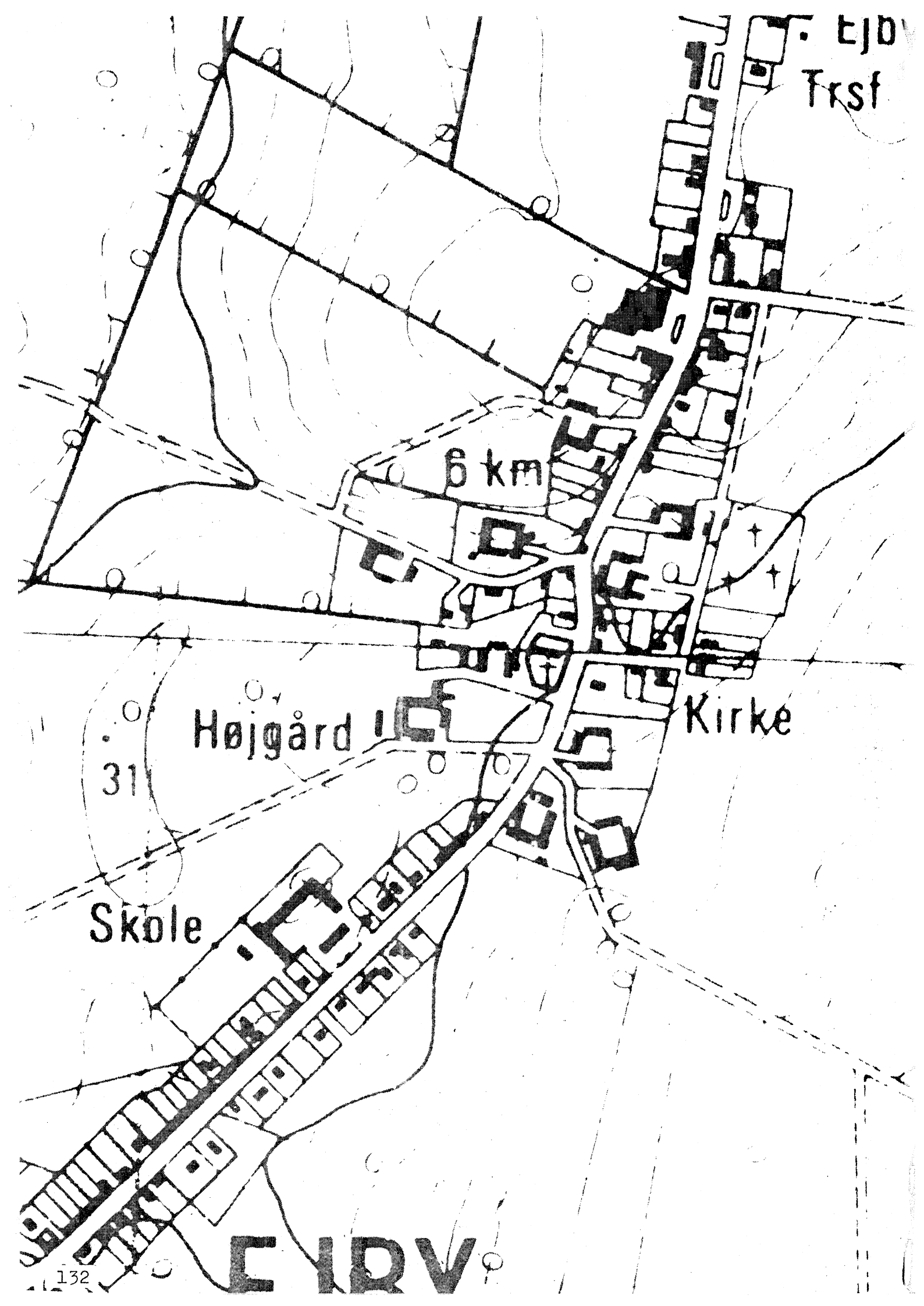
Trsf
6 km
Kirke
Højgård
31
Skole

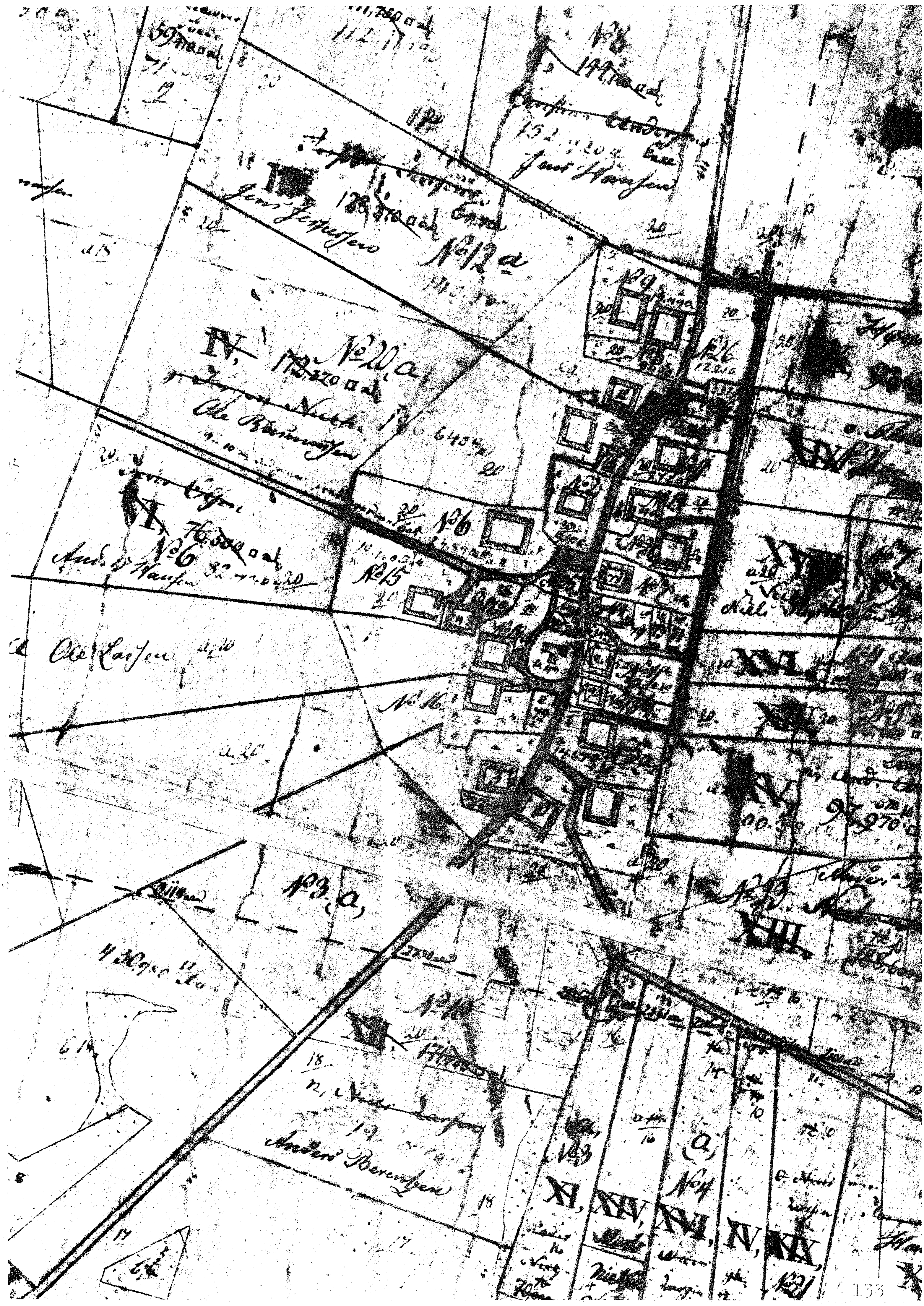
No 12 a
Jens Jespersen
Jens Hansen
IV
No 20 a
Ole Rasmussen
No 6
No 15
No 16
Ole Larsen
No 3 a
Anders Berentsen
XI
XIV
XVI
IV
XIX
XIII
XV
XVI
No 4

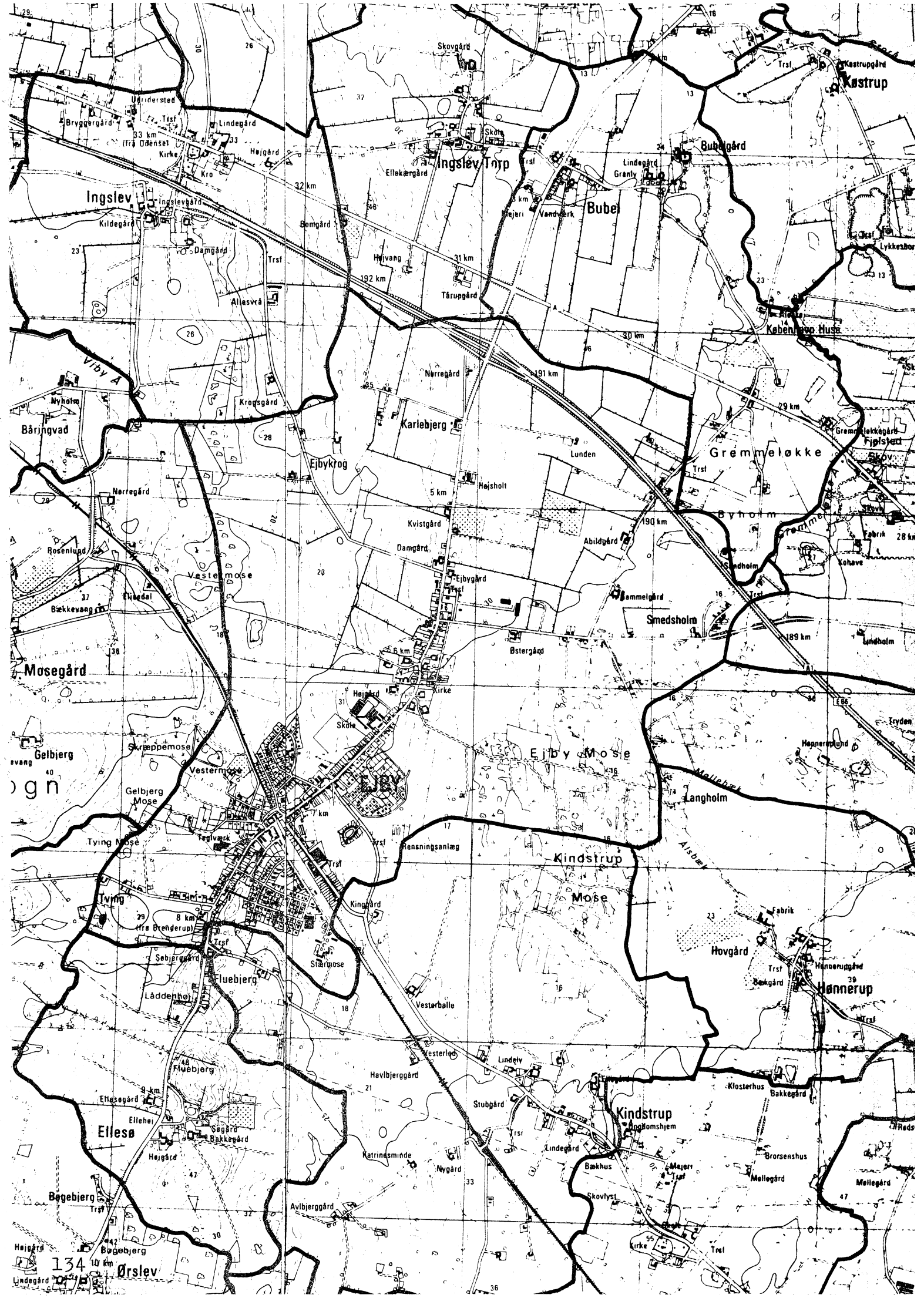
Ingslev
Ingslev Torp
Bubel
Bubelgård
Køstrup
Kildegård
Damgård
Allesvrå
Tårupgård
Nørregård
Karlebjerg
Ejbykrog
Lunden
Højholt
Kvistgård
Abildgård
Byholm
Gremmeløkke
Fjelsted
Skov
Nyholm
Bårjngvad
Krogsgård
Rosenlund
Vestermose
Bækkevang
Elledal
Mosegård
Smedsholm
Sammelgård
Østergård
Kirke
Skole
Skræppemose
Gelbjerg
Gelbjerg Mose
Tegiværk
Tying Mose
Tying
Ejby Mose
Langholm
Mallehøj
Kindstrup Mose
Kingård
Rensningsanlæg
Alsbæk
Hovgård
Hønnerup
Bækgård
Fluebjerg
Låddenhøj
Vesterballe
Vesterled
Havlbjerggård
Stubgård
Lindely
Klosterhus
Bakkegård
Kindstrup
Ellesø
Ellehøj
Sagård
Bakkegård
Højgård
Katrinesminde
Nygård
Lindegård
Bækhus
Brorsenshus
Møllegård
Skovlyst
Bøgebjerg
Avlbjerggård
Ørslev
Lindegård
134

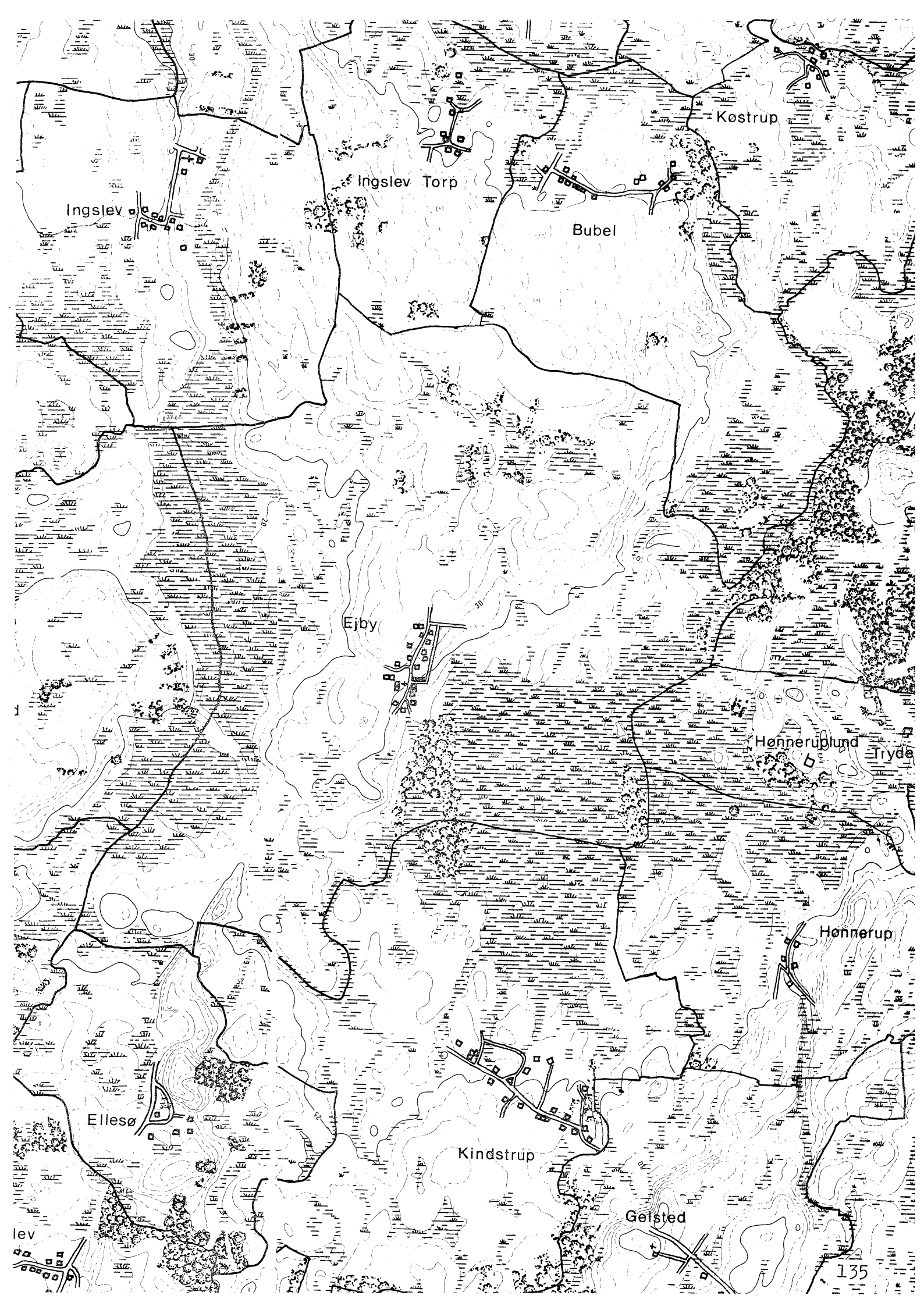
Køstrup
Ingslev Torp
Ingslev
Bubel
Ejby
Hønneruplund
Tryde
Hønnerup
Ellesø
Kindstrup
Gelsted
lev

FJELDSTED

Ejerlav: Fjeldsted

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjeldsted

Navn:	Navnetype:
Fjeldsted	-sted.

Bemærkninger:

Fjeldsted er nævnt første gang 1418 i formen Fiælstathe. Forleddet er navneordet, glda. fial, som betyder "fjæl, bræt". Efterleddet er sted, glda. stath. Betydningen er omstridt 1) grund for bebyggelse 2) areal, 3) eng.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby med kirke	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder

Bemærkninger:

En adelby er en landsby - som i modsætning til torperne - ikke er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

I Fjeldsted sogn fødtes 1686 præsten Morten Caspar Woltburg, 1838 skolemanden R.J. Holm, 1844 skolemanden P.A. Holm.

Ejerlav: Fjeldsted

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjeldsted

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten uregelmæssig vejforteby. (!)

Bebyggelsen er todelt. I den S. ende er gårde og huse koncentreret om en gadeforte, hvor kirken ligger (lidt isoleret) på den Ø. side. 4 gårde ligger langs vejen mod V.. N. for denne bydel ligger som udgreninger fra den N-gående vej først 4 gårde og længere ude en række huse og et par gårde, ligesom der ligger to gårde Ø for byen midt mellem to Ø-gående veje. Denne N og Ø bydannelse ser ud som om den er senere udviklet.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger centralt i forhold til ageromrâderne, men ikke hvis skovområderne medtages.

c. Udskiftning

år: 1785 figur: Stjerneudskiftning, lodderne N, V og S for byen i stjernefigur, men kun ud til skovområdet - blokudskiftning i resten.

d. Udflytning 5 gårde.

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen Flyttet i den S. ende af ejerlavet evt. i det V. skovområde.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation:

vangeantal: 4 2/2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vends/Vissenbjerg med ekstra marg. afvandingsløb mod V og israndе (kames) mod N og S.

jordbund: Moræneler og slatvandssand med mange småforekomster af ferskvandstørv og -dynd, samt ferskvandssand.

naturlig afgrænsning: Til alle sider undtagen mod SØ og SV.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☒ blandingsøkonomi med

Større skovarealer i den V del af ejerlavet, engarealer langs ejerlavsgrænserne og spredt mellem agerarealerne.

Ejerlav: Fjeldsted

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fieldsted

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

12 gårde ud af 17 gårde bevaret, de 5 udflyttere kommer alle fra området omkring forten, mens alle gårde i den N del er bevaret. Der er sket en voldsom nybebyggelse langs vejnettet, især i den S del. Vejsystemet er intakt i det store og hele, og også forten er bevaret, men nu bebygget. Toftesystemet er stort set opløst på grund af den store nybebyggelse. Kirken er i dag mere omgivet af bebyggelse og ligger ikke så isoleret.

b. Skelsystem

☒ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

Et vangeskel NS over mod skovområderne. En stor del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engareal langs ejerlavsgrænsen Ø for byen. Skovareal i den V del af ejerlavet.

Ejerlav: Fjeldsted

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Fjeldsted

STATISTIK

Areal: 860 ha, heraf opdyrket 1688: 54%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	116	129	134	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	16	17	19	16	19	23	26
Huse:	7		2		29		
Huse m/ jord:				1		18	29
Huse u/ jord:				15		21	40
I alt:	23	17	21	32	48	62	95

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(53) 1664	4	10	5	6,1
(69) 1688		12	4	8,1
1844	8	14	1	5,4
1903	13	13		4,7

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	144	282	273
Børn:	81	142	115
I alt:	225	424	388

Ejerlav: Fjeldsted

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Fjeldsted

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen.		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	3		3	2	6		7	
1844	23	39						
1903	26	69						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 860 ha store ejerlav var i 1682 opdyrket 54%. Byen havde da treårig rotation, men 4 vange. Den takserede i 1684 til 129 tdr. htk. og i 1844 tilsvarende til 134 tdr. htk. Vestligt i ejerlavet var endnu o. 1800 et stort skovområde, hvor en række enestegårde: Tvyden, Gildebro Mølle, Tjærholt (i 1520 under Fjeldsted sogn) er udparcelleret. I 1664 takseredes Fjeldsted for 36 svinsolden. Mod øst må Fjellerup, Sletterud, Käberbølle (senere Billesbølle) regnes for udflytter- og rydningsbyer fra Fjeldsted. En bebyggelse Ubberup - sydøst for Fjeldsted med marknavnet (1682) lille Ubberud - nævnes med en enkelt enhed i 1586. Da sognepræsten allerede i 1572 havde agre på Store og lille Ubberød Mål taler sandsynligheden for, at Ubberud eller Ubberup blot er et enkelt skovbol.

Fjeldsted udskiftedes i 1785 og siden er 5 gårde flyttet ud.

I senmiddelalderen hørte halvdelen af byen under Iversnæs (Wedellsborg). Ved det store arveskifte i 1520 fordeltes således 8 gårde i Fjeldsted, Fjeldsted skov og enestegården Tjærholt (Hamborggård).

Kronen var i 1586 i besiddelse af 4 selvejergårde i Fjeldsted foruden Ubberup-bolet. Kronens andel var endnu intakt i 1664 (hvor præstegården fejlagtigt er opført under Fjeldsted i stedet for Fjellerup), hvor den nyoprettede indensogns hovedgård Billesbølle var begyndt at gøre sig gældende med i alt 6 gårde. Billesbølles tidlige udparcellering resulterer i en hurtig overgang til selveje for Fjeldsted by.

Antallet af gårde i Fjeldsted by svinger mellem 16 og 19 fra 1606 til 1774. Medvirkende til denne svingning er en række småbol. I 1664 var der således blandt gårdene 3 bol a 2 tdr. htk. Igennem det 19. årh. øges gårdtallet i normalt omfang. Antallet af huse var allerede højt i 1600-tallet og ekspansionen fortsætter i normalt omfang igennem det 19. årh. Befolkningsvæksten er da også kraftig fra 1787 til 1845, men i 1901 var noget af det vundne sat til igen.

Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Fjeldsted

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjeldsted

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1) Anlægstype. Den store kirke-adelby af førvikingetids navneendelsen -sted er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby. Bytomten er todelt. Af det oprindelige meget store ejerlav er senere udskilt en række udflytter - og rydningsbyer samt en række enestegårde. En af disse "Ubberup" er igen nedlagt.

2) Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalderen af Iversnæs (Wedellsborg) ligesom der også var et betydeligt indslag af selvejere. Fra midten af 1600-tallet gjorde den nyoprettede indensogns hovedgård Billesbølle sig gældende. Billesbølles tidligere udparcellering ledsagedes af en hurtig overgang til selveje og ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig og typeren anlægstype, hvis udvikling følger gængse mønstre.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er delvis bevaret, men præges nu af bymæssig bebyggelse, der har ødelagt forte og toftesystem.
2) Kulturlandskabet har bevaret et enkelt vangehegn samt en stor del af udskiftningshegnene, desuden større eng og skovarealer.
3) Særlige relikter: kirke.
4) Arkæologiske interesser: -

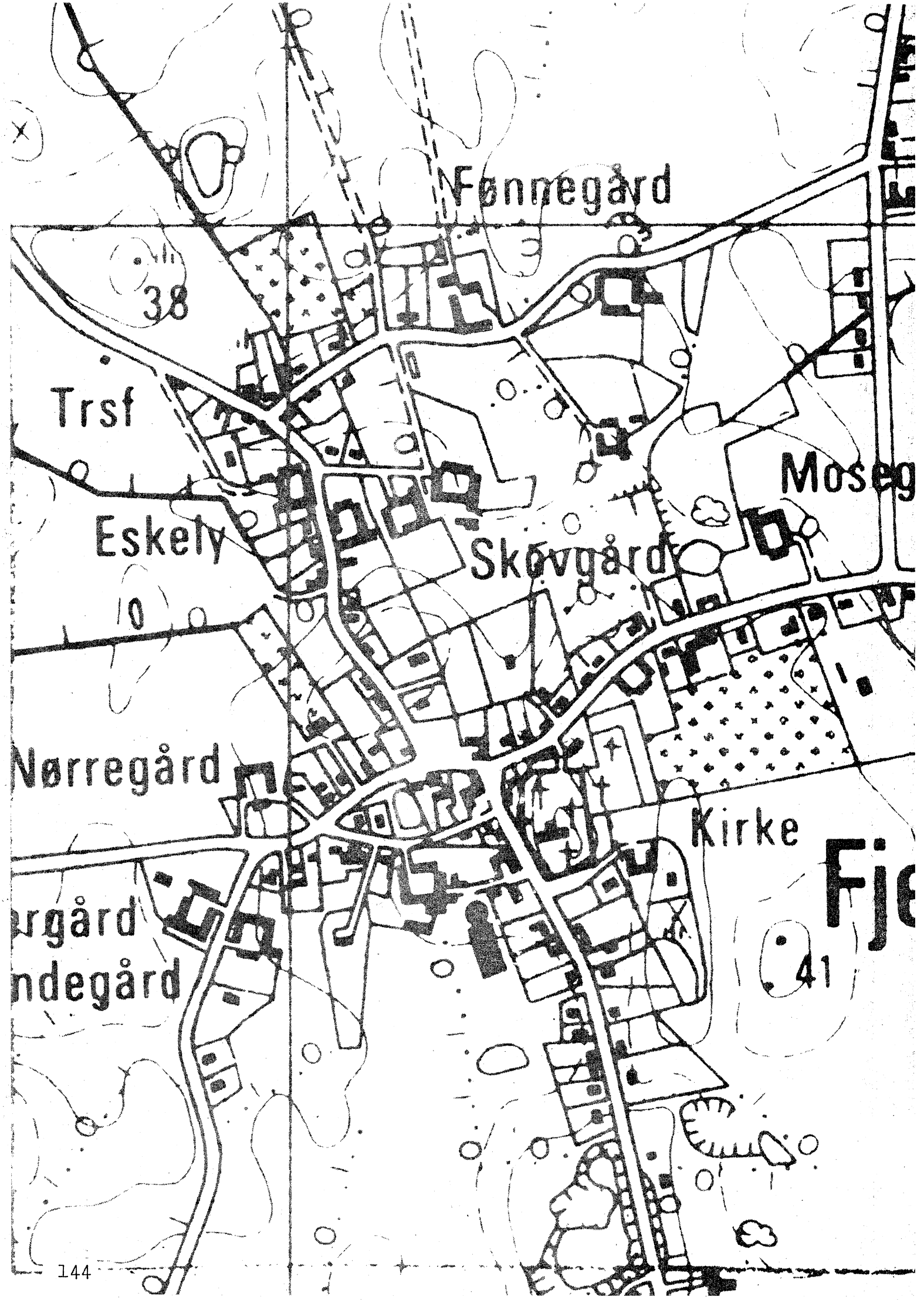
Fønnegård
38
Trsf
Eskely
0
Skovgård
Nørregård
Kirke
41

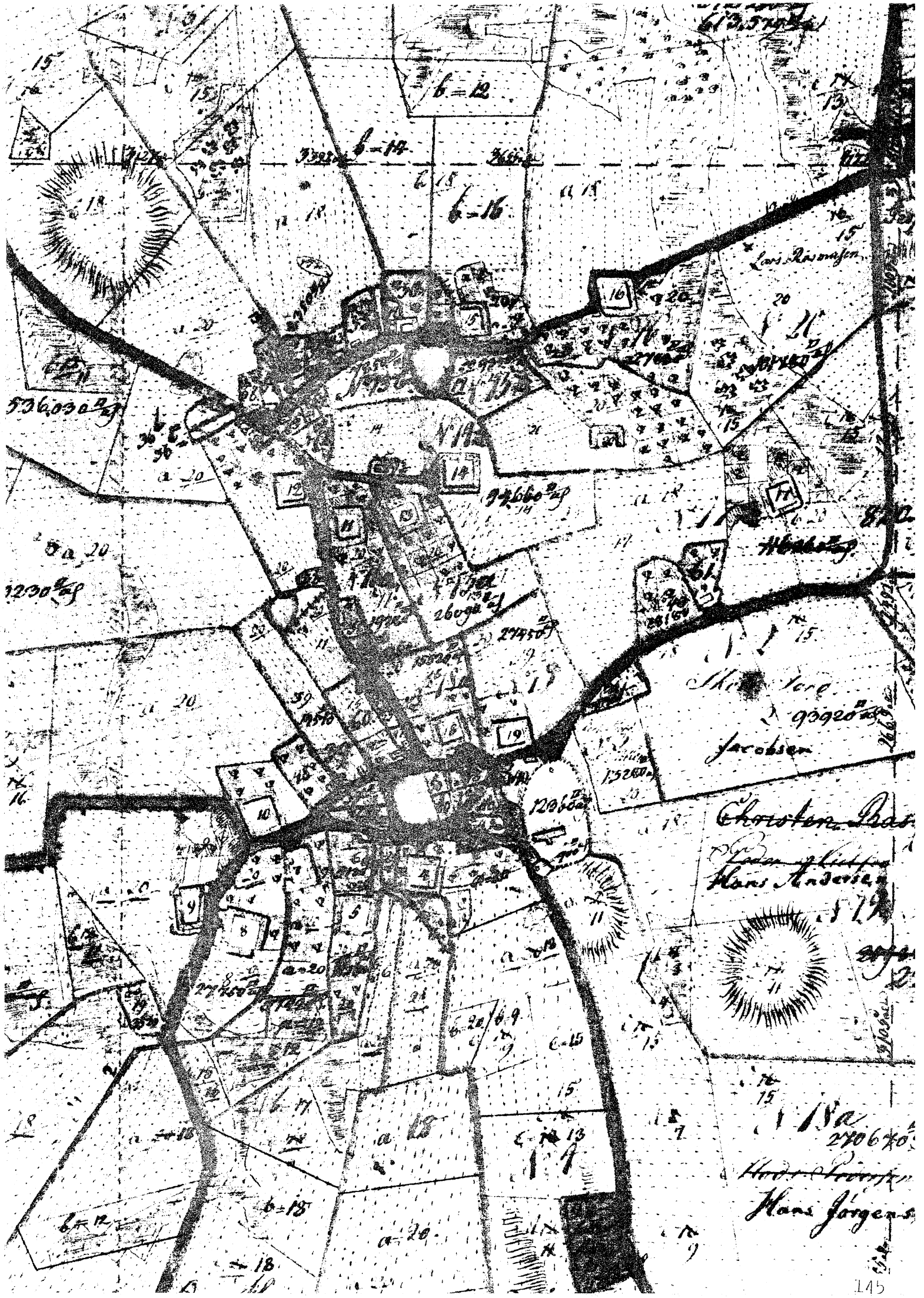
Jacobsen
Hans Andersen
Hans Jørgens

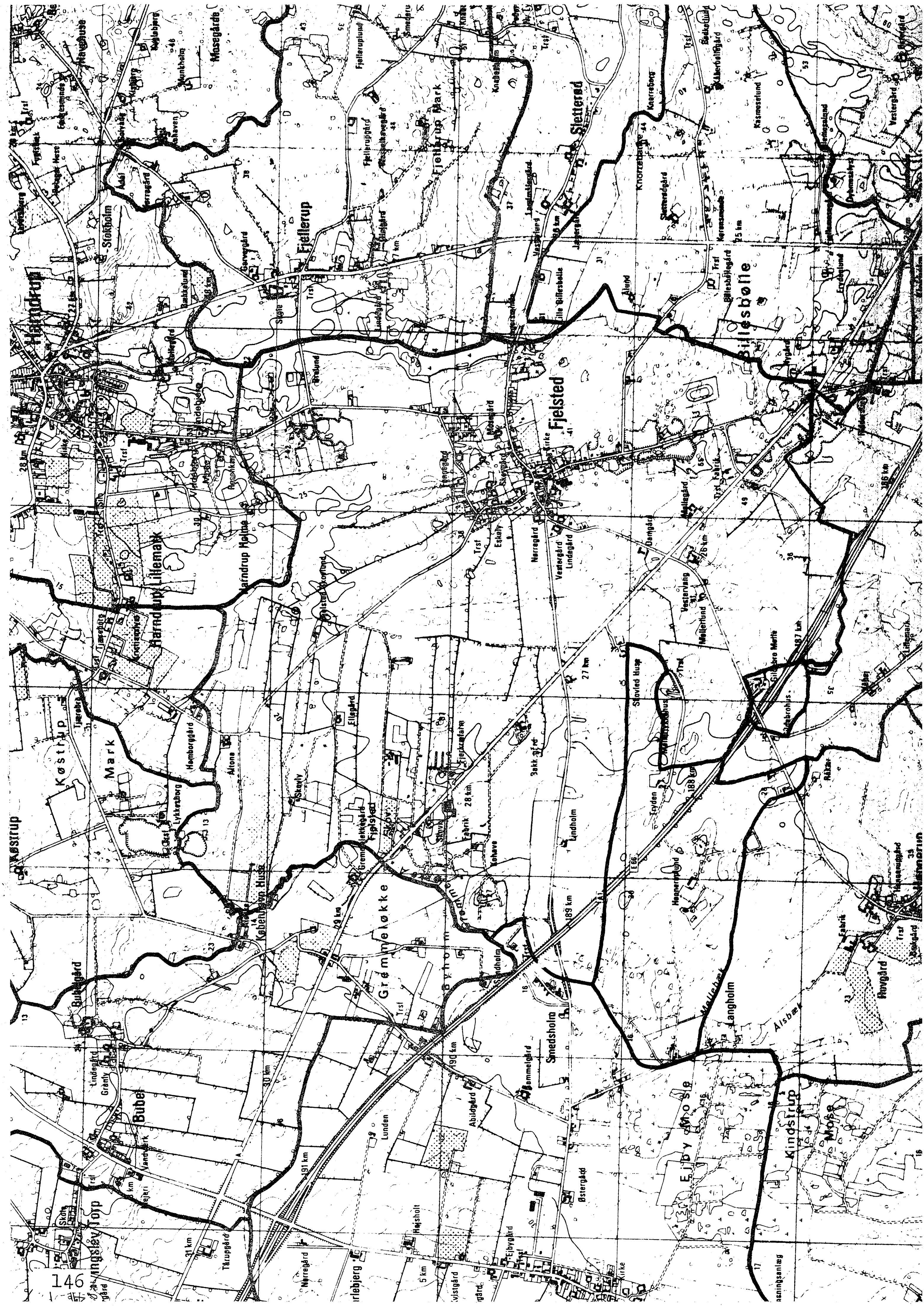

Harndrup
Stokholm
Fjellerup
Fjellerup Mark
Slettersø
Billesbølle
Fjelsted
Harndrup Lillemark
Harndrup Holme
Køstrup
Mark
Gremmeløkke
Smedsholm
Langholm
Ejby Mose
Kindstrup
Mose
Bubel
Røvgård
Lindholm
Eskely
Altona
Hamborggård

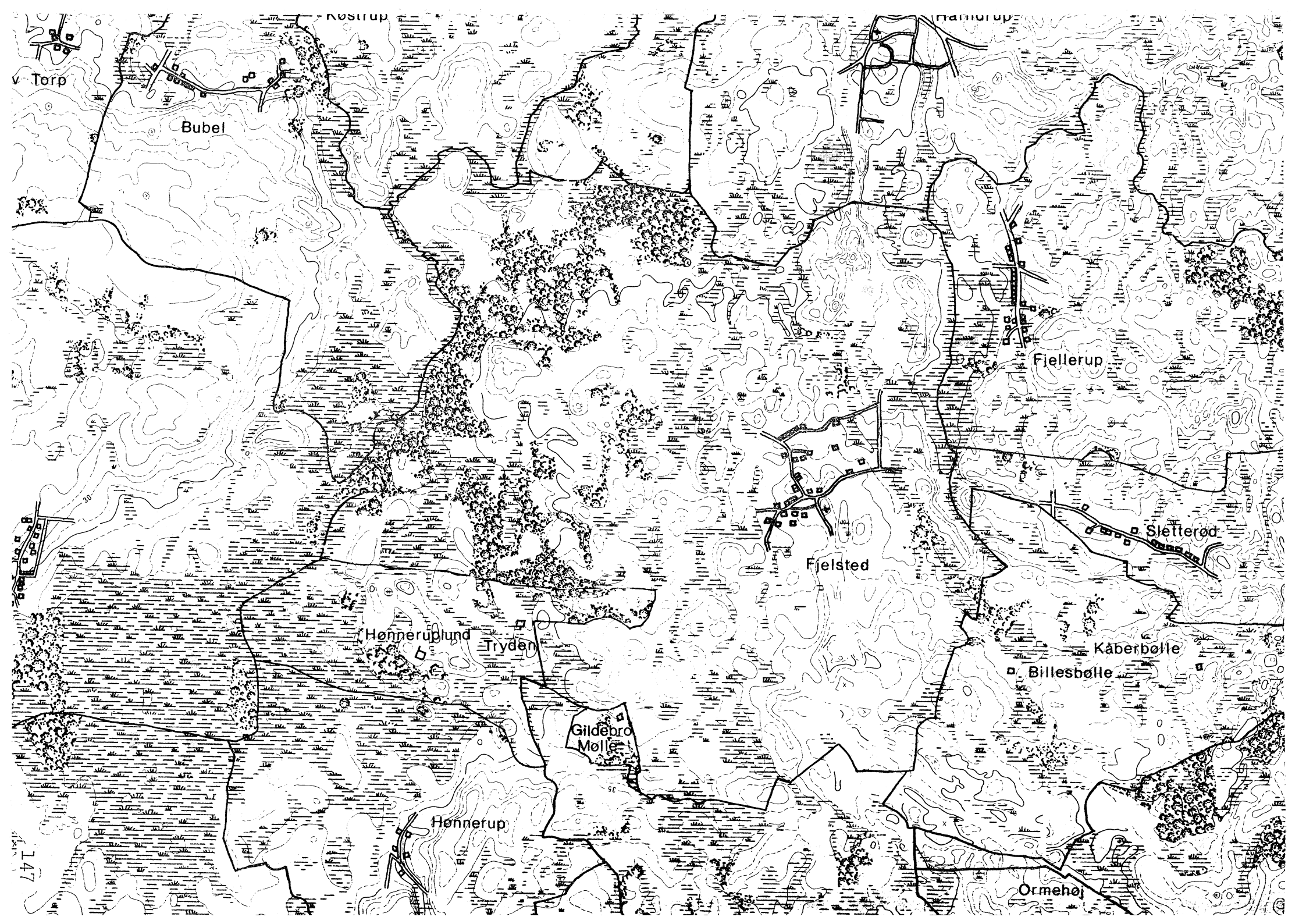
Køstrup
Torp
Bubel
Fjellerup
Fjelsted
Slette rød
Hønneruplund
Tryden
Gildebro
Mølle
Hønnerup
Køberbølle
Billesbølle
Ormehøj
30
35
147

FJELLERUP

Ejerlav: Fjellerup

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjeldsted

Navn:	Navnetype:
Fjellerup	-torp.

Bemærkninger:

Fjellerup er nævnt første gang 1465 i formen Fyelleropp. Sandsynligvis er det navneordet, glda. fialathorp, som betyder "torp bestående af fjællehuse".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder.

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby som er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Fjellerup

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjeldsted

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gårde ligger uregelmæssigt spredt på begge sider af den NS gående slyngede vej. 4 gårde ligger for enden af sidevej ret tæt samlet i den S ende. 3 gårde langs vejen i den N ende med en række huse ind imellem.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger op til engområder mod V og S.

c. Udskiftning

år: 1782 figur: Blokudskiftning, store uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen

2 gårde flyttet ud i den Ø del af ejerlavet ved udsk., 1 senere.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vissenbjerg, med uregelmæssige morænebakker.

jordbund: Moræneler og smeltevandssand med mange småforekomster af ferskvandstørv og -dynd samt ferskvandssand.

naturlig afgrænsning: På alle sider undtagen mod S (Sletterød).

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Store skovarealer i den Ø del af ejerlavet. Engområde SV for byen samt spredt rundt i ejerlavet.

Ejerlav: Fjellerup

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjeldsted

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

3 gårde ud af 9 flyttet ud, 1 flyttet på den Ø side af vejen (Højgård). Der er nybygget en skole i den N ende af byen. En stor del af toftestrukturen bevaret. Den NS gående vej er blevet udbygget, ligesom også den ØV gående vej i den N ende.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engareal SV for byen, skovområde i den NØ del af byen.

Ejerlav: Fjellerup

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Fjeldsted

STATISTIK

Areal: 447 ha, heraf opdyrket 1688: 52%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	46	51	81	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	9 *	9	8	9	14	12	14
Huse:	1		5		14		
Huse m/ jord:						21	22
Huse u/ jord:				4		7	9
I alt:	10	9	13	13	28	40	45

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(63)	1664	2	4	1	5,8
(100)	1688	3	5	1	5,7
	1844	4	4	4	6,3
	1903	7	4	3	5,1

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	77	169	153
Børn:	53	95	44
I alt:	130	264	197

Ejerlav: Fjellerup

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjeldsted

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			4	1	3	4	1	
1844	12	18						
1903	14	31						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 447 ha store ejerlav var i 1682 opdyrket 52%. Byen havde da toårig rotation i 4 vange og takseredes til 51 tdr.htk. I forhold hertil er 1844 hartkornet (81 tdr.) overraskende højt. Mod øst grænser ejerlavet op til den egentlige skovbygd og ejerlavet rummer her en del skov. Fjellerup synes udflyttet fra Fjeldsted. Byen blokudskiftedes i 1782 og siden er 3 gårde flyttet ud.

I senmiddelalder var byen domineret af gejstlige besiddelser. Fra 1400-tallets midte tog sognepræsten ophold på en tidligere selvejergård i F. mod at oplade sin gamle præstegård i Fjeldsted til Hindsgavl len. Skt. Knuds Kloster erhvervede i middelalderen gods i byen af fru Åse (?). I 1664 udgjorde klosterlenets andel 4 gårde. Hertil kom i senmiddelalderen 2 selvejergårde, der endnu i 1586 lå under kronlenet Hindsgavl. Med reformationen kom kronen således i besiddelse af formentlig ialt 7 gårde. De to resterende lå i 1520 under Iversnæs (Wedellsborg). I 1664 var det gamle klostergods stadig intakt (præstegården er ved en fejl? - opført under Fjeldsted), medens den nyoprettede indensogns hovedgård Billesbølle havde erhvervet det gamle selvejergods. Billesbølle hovedgård udparcelleredes og overgik til selveje allerede i 1700-tallets slutning. I 1844 var hele byen på selvejerhænder.

Gårdtallet synes udforandret fra 1500-tallet til 1688, men i forbindelse med den tidlige overgang til selveje sker en voldsom ekspansion allerede i 1700-tallets slutning. Efter 1844 stabiliseres bebyggelsessituationen. Svarende hertil sker der en meget kraftig bebyggelsesekspansion fra 1787 til 1845, hvorefter en tilbagebang sætter ind inden 1901.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Fjellerup

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjeldsted

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore udflytterby af vikingetid-middelalder navnetypen torp er randplaceret i sit ejerlav og har agerorientering Byformen er slynget vejby i en løst opbygget form.

2. Udviklingstype. Byen domineredes fra senmiddelalder af klostergods og selvejere. Fra 1600-tallets midte gjorde den nyanlagt indensogns hovedgård Billesbølle sig gældende, men en hurtig overgang til selv-eje ledsagedes af ekspansion i voldsomt omfang frem i 1800-tallets første halvdel.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren anlægstype under særlige udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er delvis bevaret, men præges dog af vejudretning o.l.
2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning, men dog eng- og skovarealer.
3) Særlige relikter: -
3) Arkæologiske interesser: 2 frilagte gårdtomter.

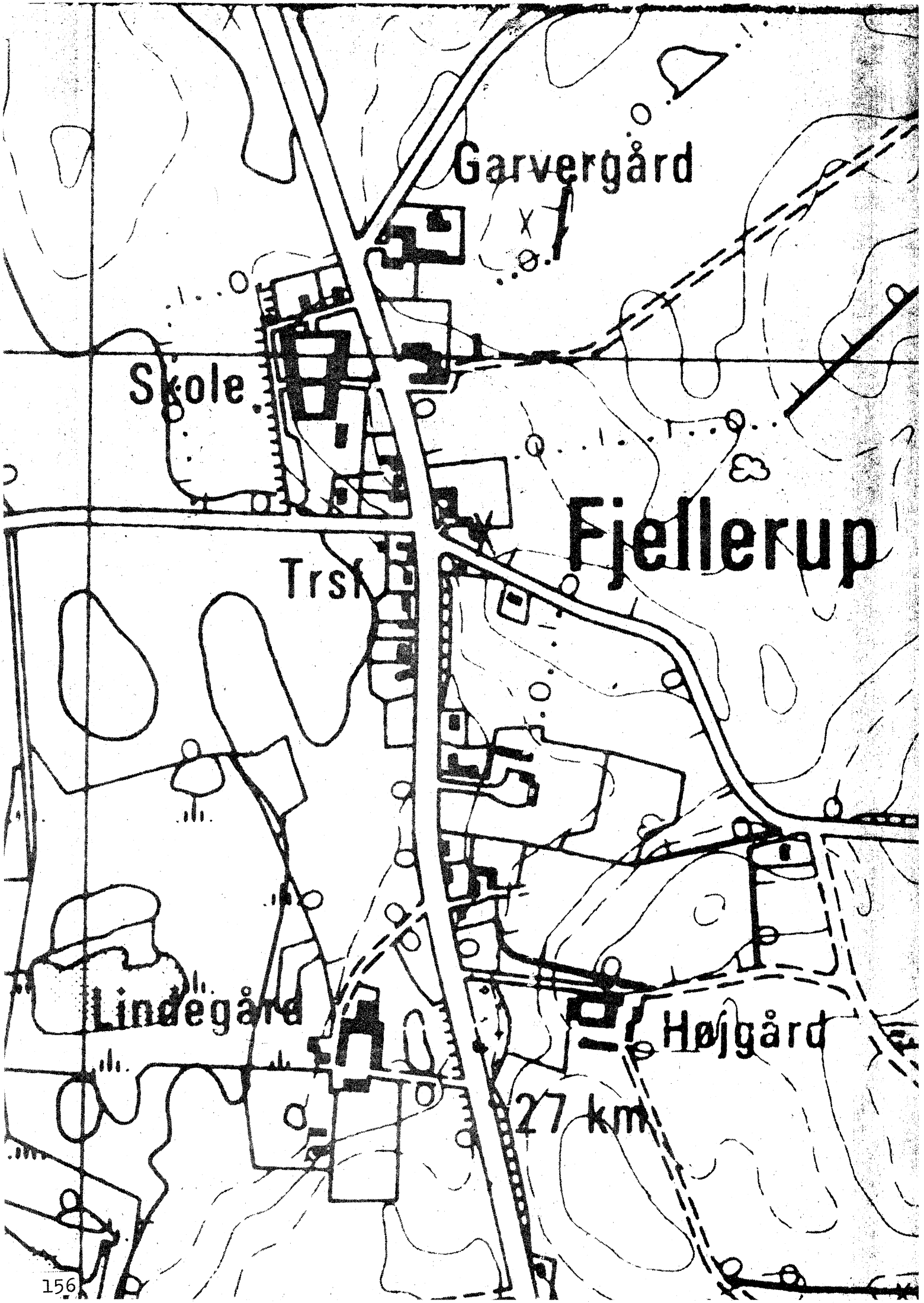
Garvergård
Skole
Fjellerup
Trst
Lindegård
Højgård
27 km

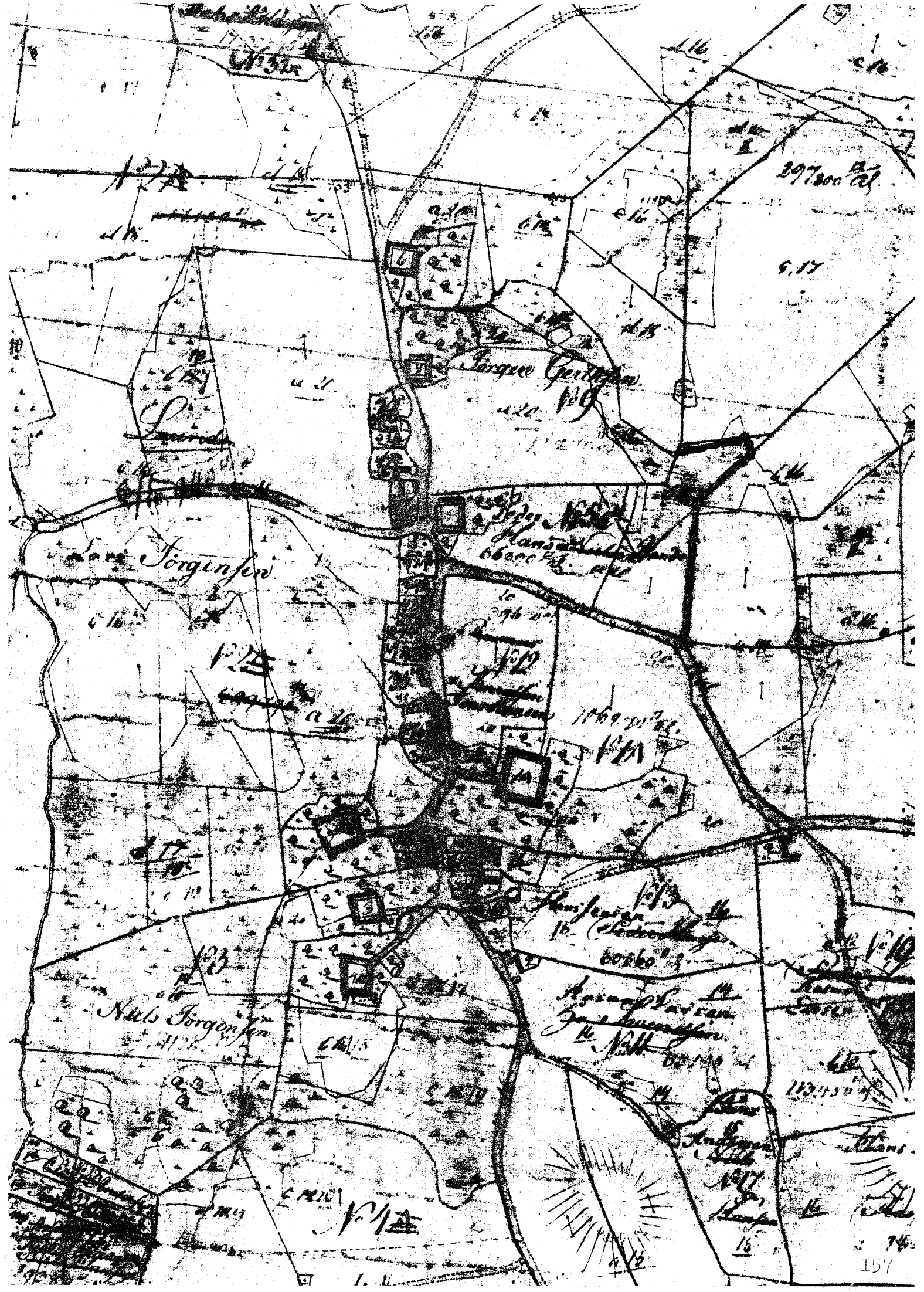
Jörgen Gerthsen
Jörgensen
Nils Jörgensen

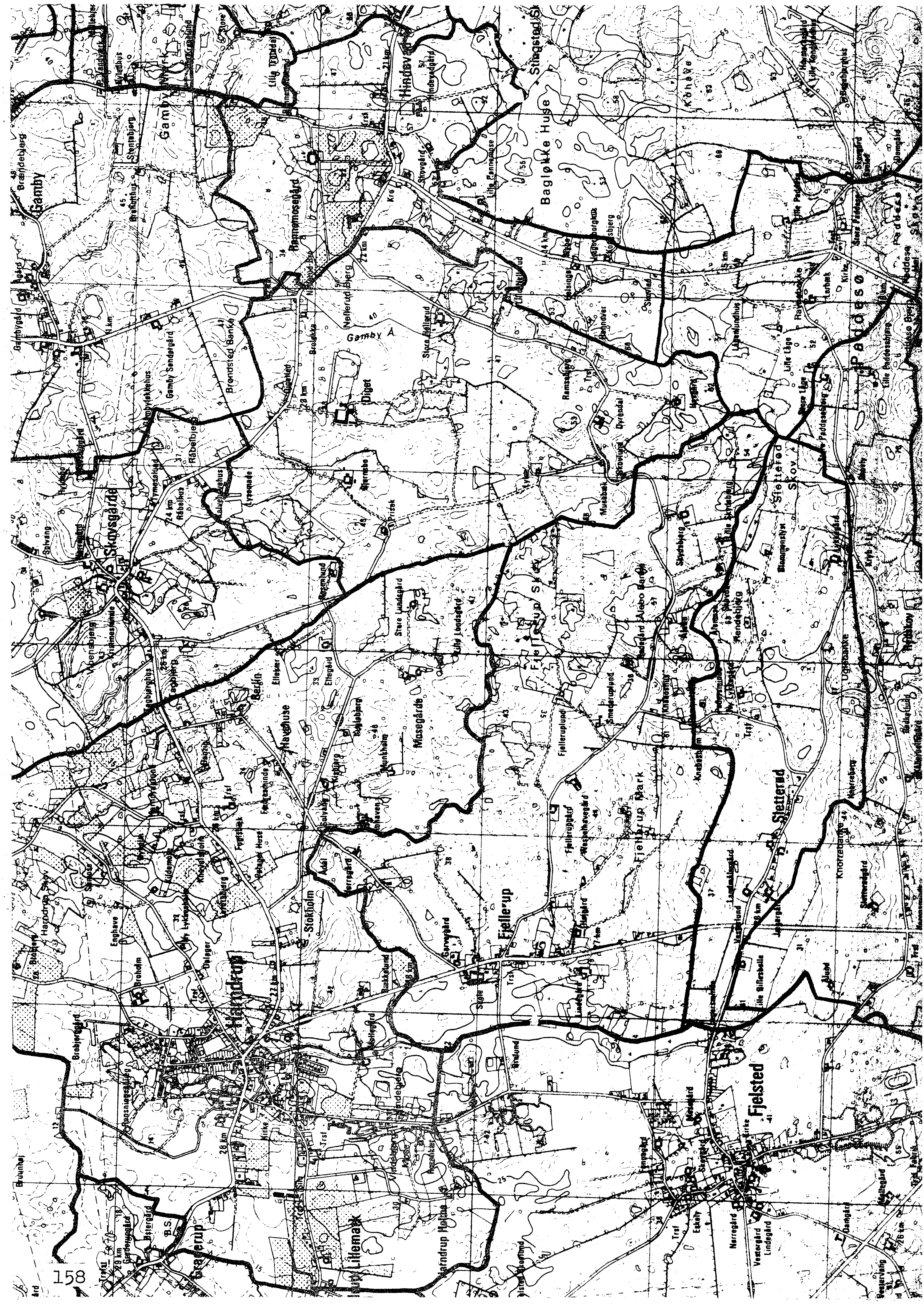
Gamby
Skovsgårde
Harndrup
Lillemark
Fjellerup
Fjelsted
Sletterød
Rammosegård
Baglokke Huse
Hindevad
Digel
Berlin
Mosegårde
Stokholm
Fjellerup Mark
Gamby Å
Brøndsted Banke

St. Trolddal
Hindevad
Gamby
Diget m.m.
Skovsgårde
Paddesø
Lerbæk
Låge
Sletterød
Kaberbølle
Billesbølle
Fjellerup
Harndrup
Fyllested
Graderup
Fjelsted

SLETTERØD

Ejerlav: Sletterød

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjeldsted

Navn:	Navnetype:
Sletterød	-rud.

Bemærkninger:

Sletterød er nævnt første gang 1484 i formen Sletterudt. Forleddet er navneordet slet, som betyder "rydning, omhegning, fældning af skov". Efterleddet er rud, glda. rytk, som betyder "rydning".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Middelalderlig rydningsby.	Middelalder.

Bemærkninger:

En rydningsby er en landsby som er anlagt efter forudgående skovrydning på stedet.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Sletterød

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjeldsted

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 4 gårde ligger 2 og 2 langs den ØV gående, slyngede vej. Mellem gårdene og Ø herfor ligger en række huse.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger i den SV del af ejerlavet.

c. Udskiftning

år: 1781 figur: Blokudskiftning, små uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen

☐ efter udskiftningen

2 gårde flyttet ud i den Ø del af ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vissenbjerg med uregelmæssige morænebakker.

jordbund: Moræneler med smeltevandssand og mange småforekomster af ferskvandsdynd.

naturlig afgrænsning: I den V og NØ del og S prænsen (åløb), ellers ikke.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Skov i den NØ del, engarealer spredt i hele bymarken.

Ejerlav: Sletterød

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjeldsted

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Bebyggelsen er stort set bevaret intakt, der er ikke sket nybebyggelse i videre omfang. Vejnettet er rettet ud, men ellers intakt, toftesystemet også velbevaret (2 gårde dog flyttet ud på udskiftningstiden).

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

Kun få af u-hegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Skov i NØ del af ejerlavet.

Ejerlav: Sletterod

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjeldsted

STATISTIK

Areal: 206 ha, heaf opdyrket 1688: 54%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	31	26	39	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:	5	5	5	5	6	6	7
Huse:	2		5		10		
Huse m/ jord:						7	12
Huse u/ jord:				3		5	6
I alt:	7	5	10	8	16	18	25

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(60) 1664	2	2	1	6,2
(100) 1688	1	4		5,2
1844	1	5		5,8
1903	3	4		5,0

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	41	75	80
Børn:	24	26	13
I alt:	65	101	93

Ejerlav: Sletterød

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Fjelsted

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1		3	4	1	1
1844	6	12						
1903	7	18						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 206 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 54%. Byen havde da 4 vange med toårig rotation, som typisk for herredet. Ejerlavet takseredes lavt til 26 tdr. htk., som følge af den ekstensive driftsform, mod 39 tdr. i 1844. Sletterød ligger på grænsen til skovbygden og ejerlavets østlige del var da også endnu o. 1800 skovdækket. Sletterød synes at være udparcelleret som rydningsby af Kåberbølle ejerlavet. O. 1650 oprettedes hovedgården Billesbølle af landsbyen Kåberbølle, og det er muligt, at det ejendommelige skelforløb mellem Sletterød og Billesbølle skal forklares ved hovedgårdsekspansion. Sletterød blokudskiftedes i 1781 og 2 gårde flyttede ud.

Byen domineredes i senmiddelalderen af kronbesiddelser. Under Hindsgavl len hørte i 1586 2 selvejergårde og 2 fæstegårde i byen. En femte og sidste (?) gård hørte til Iversnæs (Wedellsborg) og kom ved det store arveskifte i 1520 med til Enggårds (Gyldensteen) delen. Omkring 1650 oprettedes Billesbølle hovedgård i naboejerlavet og i 1664 ejede Billesbølle 3 gårde og 4 huse i Sletterød. Billesbølle blev imidlertid i 1806 fremhævet som det bedste eksempel i Fyn på hovedgårds udparcellering i det små. På selve hovedgårdstaksten var optettet 36 selvejerbrug. Overgangen til selveje forløb derfor tidligt i Sletterød.

Antallet af gårde er uforandret 5 i 1600-tallet, men stiger herefter til 6-7 i forbindelse med overgangen til selveje. Hustallet stiger i normalt omfang igennem det 19. årh., ligesom befolkningsstigningen har normalt omfang fra 1787 til 1845. I 1901 var en del af stigningen dog atter sat til.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små og af ret ensartet størrelse.

Ejerlav: Sletterød

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Fjeldsted

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1. Anlægstype. Den lille rydningsby af middelaldernavnetypen -rud er randplaceret i sit ejerlav med agerorientering. Muligvis skyldes randplaceringen, nabohovedgården Billsbølle ekspansion. Byformen er slynget vejby.

2. Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalder af kronen. Efter nabohovedgården Billesbølles oprettelse o. 1650 samledes hovedparten af byen under denne. En tidlig godsopløsning ledsagedes af en hurtig overgang til selveje og ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig ikke særlig typeren anlægstype med gængs udvikling.

Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er delvis bevaret, idet 2 ud af 6 gårde flyttedes ud ved udskiftningen.
2) Kulturlandskabet har kun bevaret få udskiftningshegn samt et større skovareal.
3) Særlige relikter: -
4) Arkæologiske interesser: 2 frilagte gårdtomter.

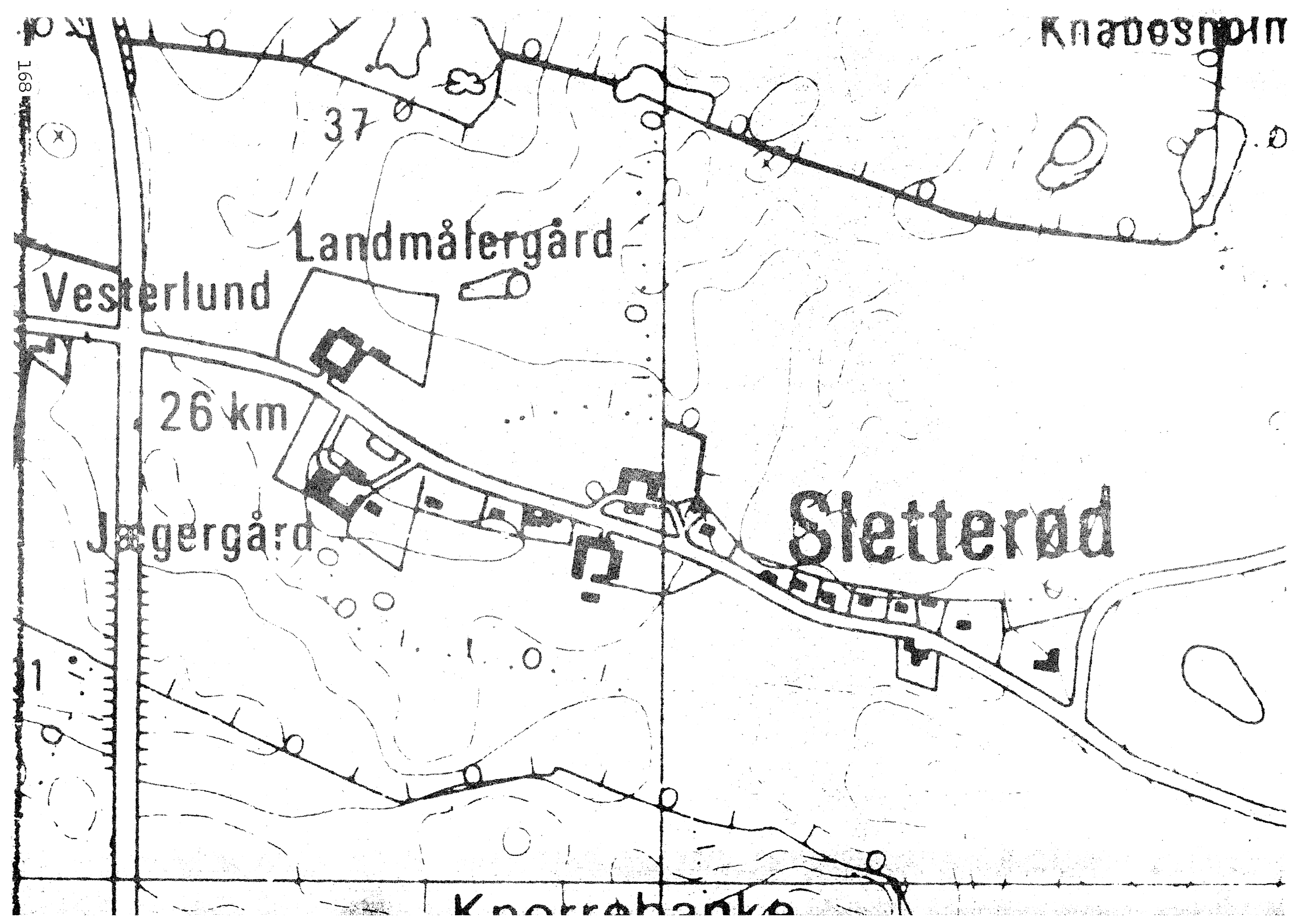
37
Landmålergård
Vesterlund
26 km
Jægergård
Slettered
1

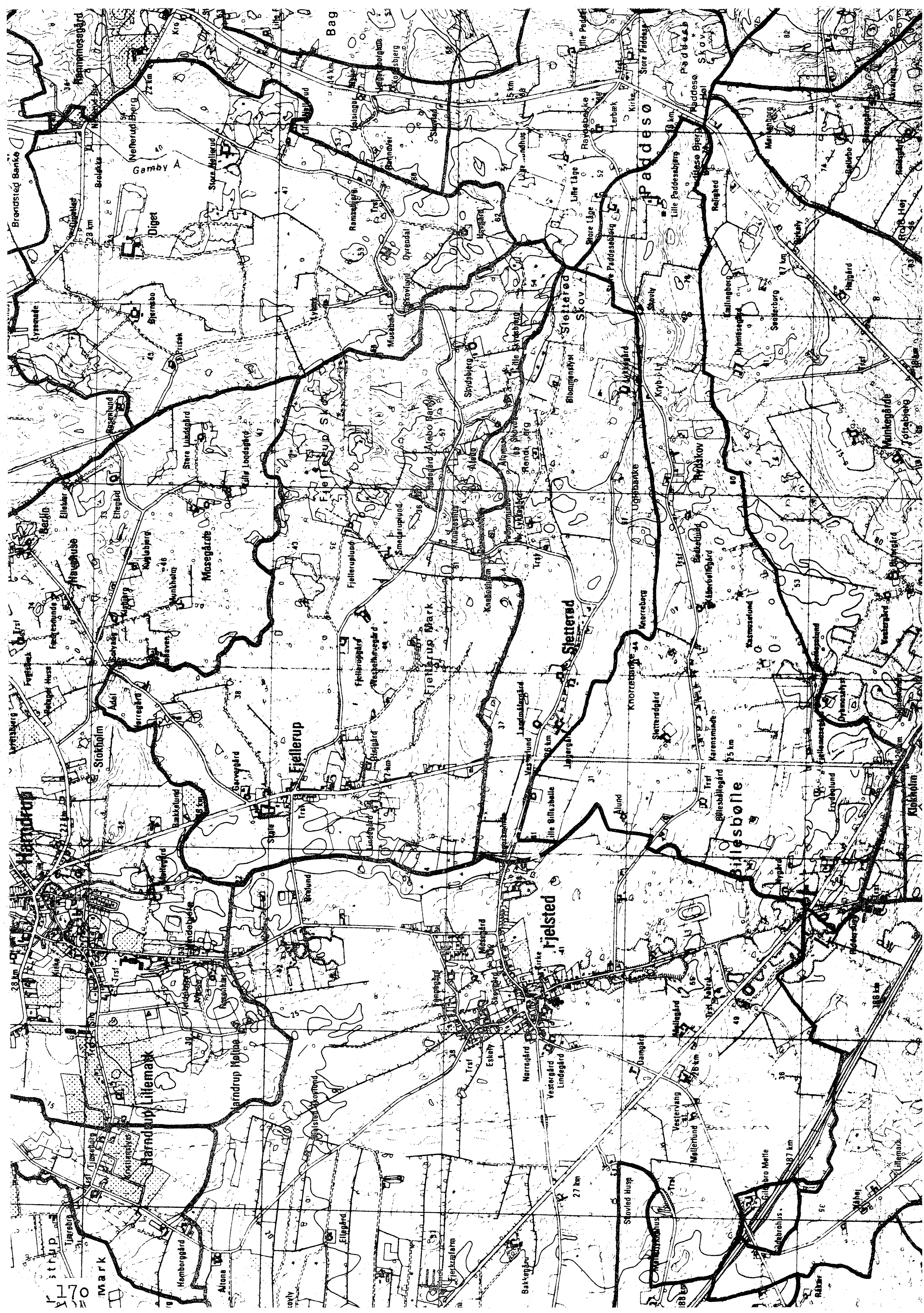
Harndrup
Harndrup Lillemark
Harndrup Hellue
Stokholm
Fjellerup
Fjellerup Mark
Fjelsted
Mosegårde
Diget
Gamby Å
Sletterød
Sletterød Skov
Paddesø
Knorrebanke
Rydskov
Billesbølle
Munkegårde
Klinkholm

Harndrup
Diget m.m.
Hindevad
Fjellerup
Fjelsted
Sletterød
Låge
Paddesø
Lerbæk
Kåberbølle
Billesbølle
Gildebro
Mølle
Etterup

GELDSTED

Ejerlav: Gelsted

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Navn:	Navnetype:
Gelsted	-sted

Bemærkninger:

Gelsted er nævnt første gang 1380 i formen Gelsted. Forleddet er navneordet, glda. gēl, som betyder "kløft". Efterleddet er sted, glda. stath, som har en omstridt betydning 1) Grund tilbyggelse, 2) Areal. 3) eng.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

I Gelsted sogn fødtes 1874 politikeren Asger Karstensen.

Ejerlav: Gelsted

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Reguleret vejby. (!)

Byen er delt i 3: 1) en Ø del hvor 6 gårde ligger med stor regelmæssighed placeret på begge sider af den NS gående vej samt et hus S herfor, 2) en midterste del med 3 gårde placeret med lige stor indbyrdes afstand på den V side af den NS gående vej samt en større gård langs ØV gående vej NV herfor. 3) en V del med den afsides liggende kirke og et hus.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1778 figur: Blokudskiftning, større uregelmæssige blokke - skov og mose delt i mindre lodder.

d. Udflytning 4 gårde

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen

Flyttet N og V for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 säs årl.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, kuperet, Vends, med gruslængdebakker.

jordbund: Smeltevandssand og moræneler med ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Mod V og S og langs Ø-grænsen ud for byen, men ellers ikke - grænsen mod Lunge ser ud til at være reguleret ved udskiftningen.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Eng og mose i den S del og langs Ø-grænsen - skov langs V-grænsen.

Ejerlav: Gelsted

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 6 af de 10 gårde er bevaret på deres plads i byen som de havde på udskiftningstidspunktet. Byen er præget af et vejgennembrud fra NV i en bue mod S, således at det retvinkle vejforløb er sekundært. Den store gård i midtergruppen er forsvundet. Således har byen ikke karakter af tredeling mere. Kirken ligger stadig isoleret i den V ende. Midt i byen S for den ØV gående vej bygget en del huse. En del af toftestrukturen bevaret, men også ændringer på grund af nybebyggelse og vejgennembrud.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Skovarealer i den V del. I den S del af bymarken et større nybygget parcelhuskvarter omkring Gelsted station.

Ejerlav: Gelsted

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

STATISTIK

Areal: 383 ha, heraf opdyrket 1688: 57%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	79	62	87	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	10	10	10	10	11	12	14
Huse:	3		4		4		
Huse m/ jord:				1		5	36
Huse u/ jord:				5		1	62
I alt:	13	10	14	16	15	18	112

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(60)	1664		7	3	7,9
(70)	1688	1	9		6,1
	1844	3	7	2	6,7
	1903	9	4	1	4,2

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	78	102	343
Børn:	35	48	178
I alt:	113	150	521

Ejerlav: Gelsted

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			7	4			3	
1844	4	4					8	2
1903	14	98						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 383 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 57%. Byen havde da et ret ekstensivt 2-vangsbrug (med en mindre mark, der brugtes årligt) og takseredes ret lavt til 62 tdr. htk. mod 87 tdr. i 1844. Fra det oprindeligt meget store ejerlav er siden udskilt Hønnerup og Gelsted Tårup. Et Gammelby-skifte på den nuværende stationsbygrund vidner om forgængeren for den nuværende bebyggelse. Byen blokudskiftedes i 1778 og siden er 4 gårde flyttet ud.

Omkring 1500 ejede Iversnæs (Wedellsborg), Enggård (Gyldensteen) og Ermegård Frillesdatter ialt 4 gårde i byen. Kronen havde (i 1586) 3 kronfæstere i byen, hvortil kom præstegården og 1 kirke-gård. Endnu i 1664 var denne godsfordeling stort set uændret. Blandt adelen dominerede Kærsgård med 2 gårde. Efter krongodsets frasalg samlede størsteparten af byen under Søndergårde, hvorunder den endnu lå i 1844. Inden 1903 var overgangen til selveje afsluttet.

Antallet af gårde er stort set uændret fra 1606 til 1787 og stiger kun svagt i forbindelse med overgangen til selveje. Hustallets vækst frem til 1844 er særdeles beskeden formentlig i forbindelse med den sene overgang til selveje. Fra 1844 til 1903 udvikler Gelsted sig til bymæssig bebyggelse som stationsby.

Gårdene var i 1684 af normal størrelse. Byen synes ikke egaliseret i nyere tid. Der foretoges dog en lodsejervis egalisering ved udskiftningen.

Ejerlav: Gelsted

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore kirke-adelby af før-vikingetidsnavne-endelsen -sted er centralplaceret i sit ejerlav med agerorientering. Et Gammelby-navn vidner om bebyggelsens tidligere placering. Fra ejerlavet er senere udparcelleret udflytterbyerne Tårup og Hønnerup. Byformen er reguleret vejby i en mærkelig tredelt form.

2. Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalderen af kron- og gejstlighedsbesiddelser. Efter frasalget af krongods blev Søndergårde dominerende lodsejer. En etapevis men sen overgang til selveje fulgtes i det 19. årh.s anden halvdel af en udvikling til bymæssig bebyggelse.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig anlægstype med specielle, atypiske træk og en forholdsvis rolig udvikling frem til det 19. årh.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Byformen er delvis bevaret, men er præget af vejgennembrud og har mistet sit regulerede præg.
2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning og præges nu af stationsbybebyggelse.
3) Særlige relikter: Kirke.
4) Arkæologiske interesser: En Gammelby.

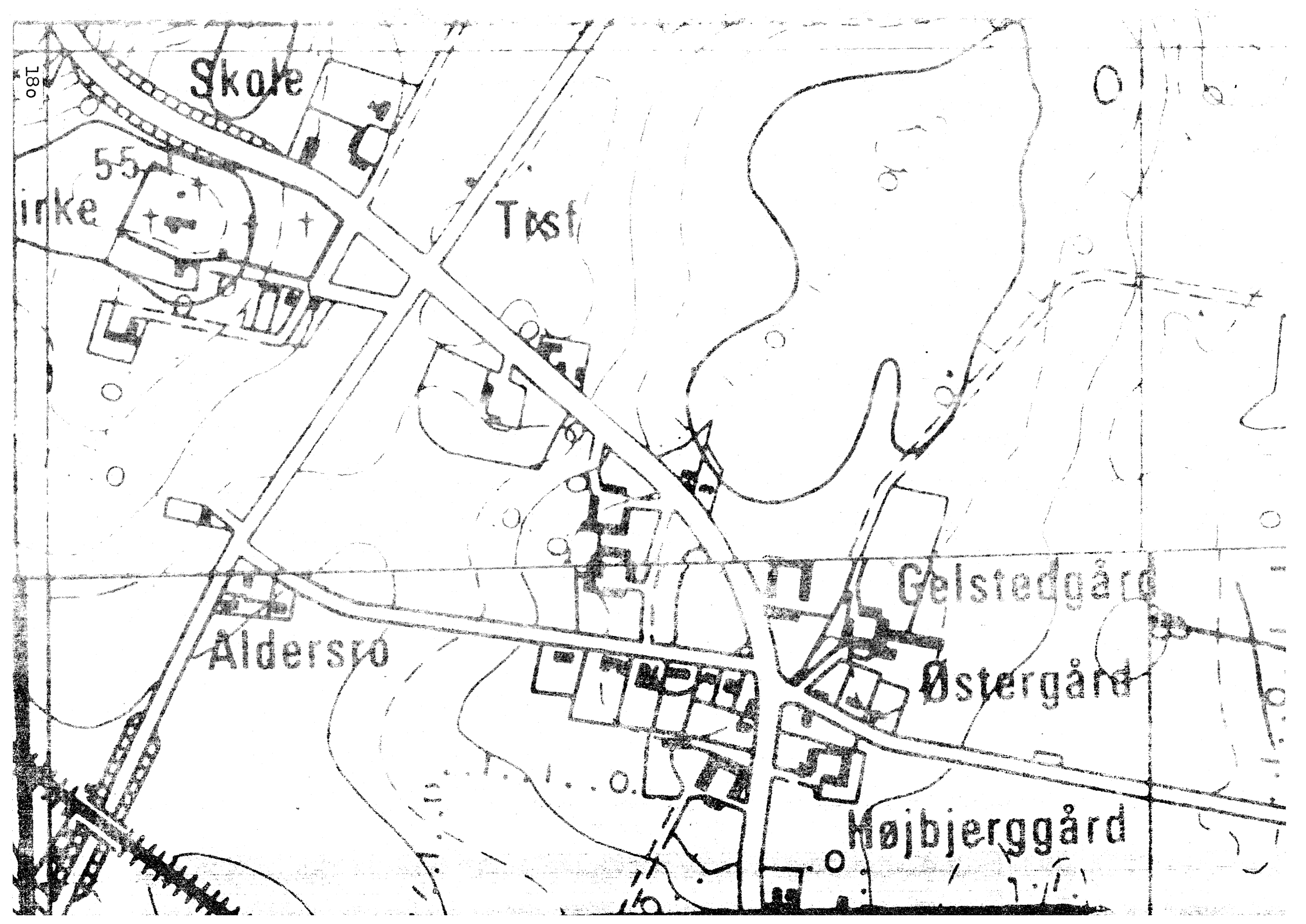
180
Skole
55
inke
Tast
Gelstedgård
Aldersro
Østergård
Højbjerggård

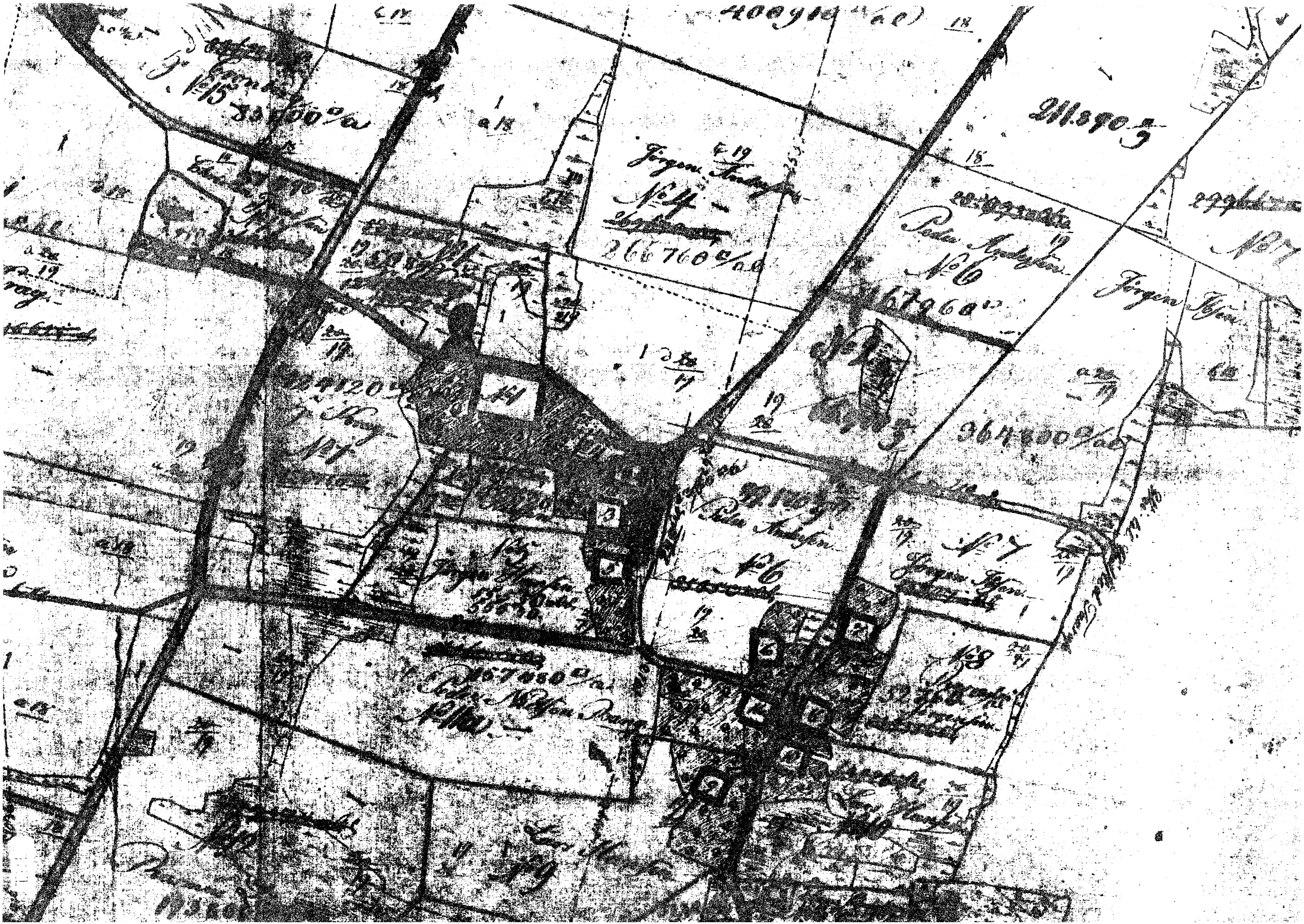

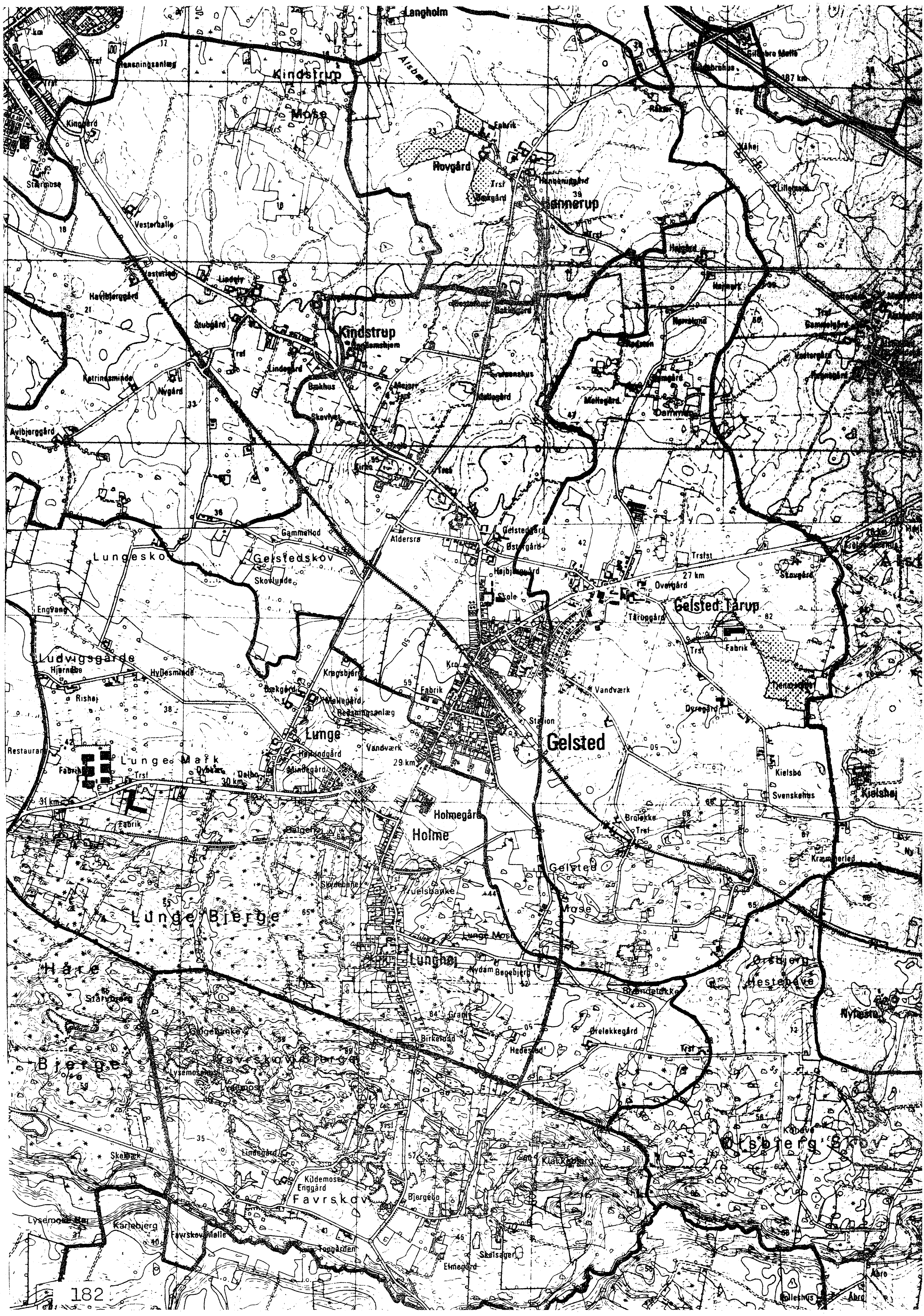
Langholm
Kindstrup
Mose
Hovgård
Hønnerup
Vesterballe
Starmose
Kingård
Havibjerggård
Lindely
Stubgård
Kindstrup
Katrinesminde
Nygård
Avlbjerggård
Gammellod
Aldersrø
Lungeskov
Gelstedskov
Skovlunde
Engvang
Ludvigsgårde
Hjørnebo
Hyllesminde
Rishøj
Kragsbjerg
Bækgård
Møllegård
Rensningsanlæg
Lunge
Højlindgård
Vandværk
Restaurant
Lunge Mark
Fabrik
Trsf
30 km
31 km
29 km
Fabrik
Holmegård
Holme
Gelsted
Station
Gelsted Tarup
Overgård
Tarupgård
Vandværk
Kielsbo
Svenskehus
Kielshøj
Brolække
Kræmmerled
Gelsted
Mose
Lunge Mose
Lunge Bjerge
Truelsbanke
Lunghøj
Nydam
Bøgebjerg
Hede
Stårvbjerg
Bjerge
Favrskov Bjerge
Lysemose
Hedested
Grantis
Birkelod
Ørslev
Hestebære
Nyløsta
Ørsbjerg
Lindegård
Kildemose
Enggård
Favrskov
Bjergebo
Skelbæk
Lysemose Hoj
Karlebjerg
Favrskov Mølle
Tangården
Skelsager
Elmegård
Klakkebjerg
Ørsberg S.
Kølleshus
Åbro
27 km

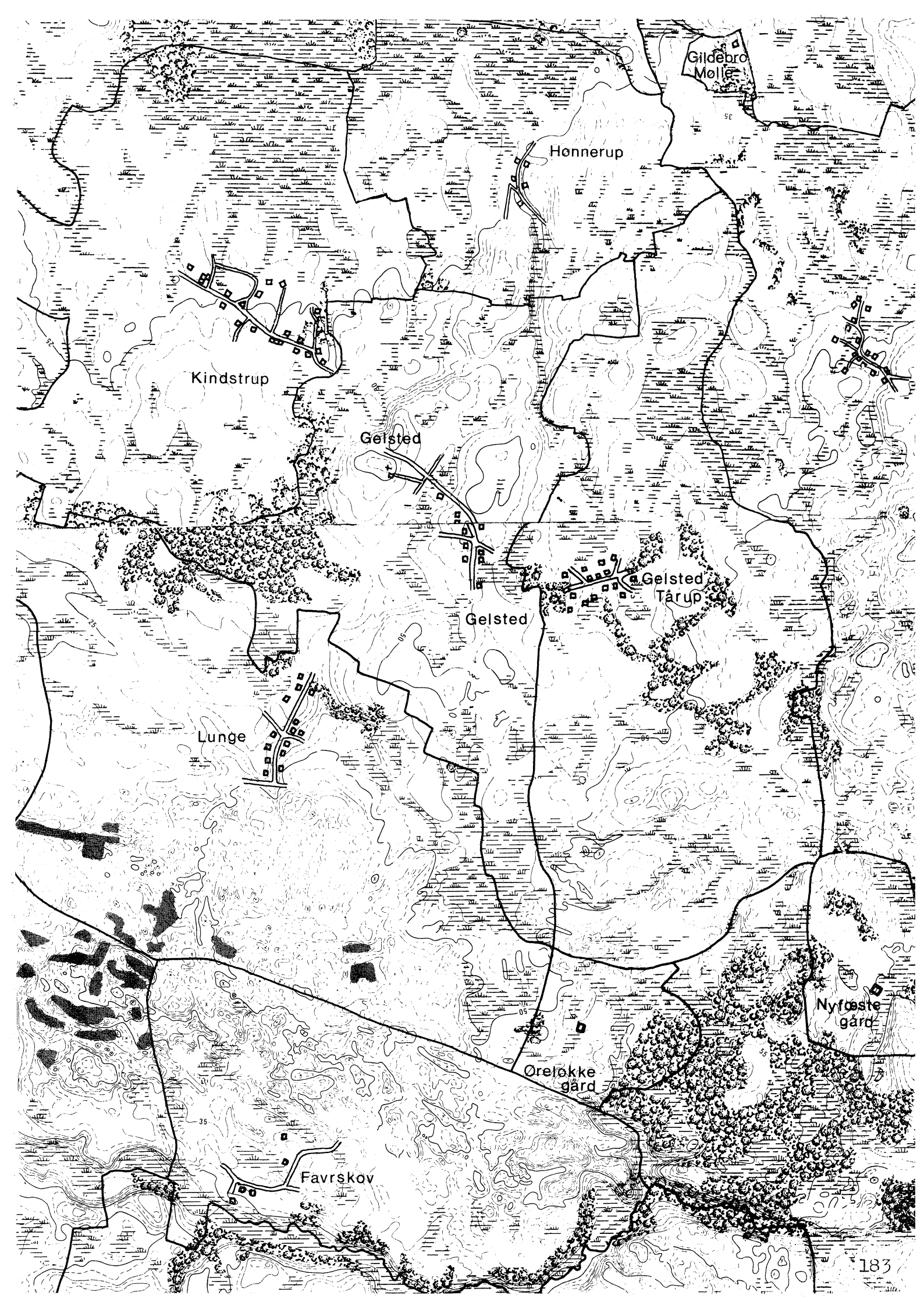
Gildebro Mølle
Hønnerup
Kindstrup
Gelsted
Gelsted
Tårup
Gelsted
Lunge
Nyfæste gård
Ørelykke gård
Favrskov

GELDSTED TÅRUP

Ejerlav: Gelsted Tårup

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Navn:	Navnetype:
Gelsted Tårup	-torp.

Bemærkninger:

Gelsted Tårup er med sikkerhed nævnt 1447 måske før- i formen Gælstadh-thorp. Torp kommer af glda. thorp, som betyder "udflytterbebyggelse". Om Gelsted se denne.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder.

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en anden landsby (adelby).

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Gelsted Tårup

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Reguleret, rektangulær vejby. (!)

Byens 11 gårde ligger regelmæssigt fordelt på begge sider af den Ø-V gående vej og i begge ender, hvor vejen deler sig i to. Udflyttergården har sandsynligvis ligget på den N side af vejen, hvor der i 1811 (kortet tegnet) ligger to huse.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Engområder på alle sider af byen.

c. Udskiftning

år: 1780 figur: Blokudskiftning, større el. mindre uregelmæssige blokke rundt om i bymarken.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen

1 flyttet ud N for byen ved udsk., 7 flyttet N og især S for byen senere.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 sås årl.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vissenbjerg med Ålsbo banker (grusbakker).

jordbund: Moræneler og smeltevandssand og ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Mod Ø og den midterste del af V-grænsen, ellers ikke.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager og eng.

Store engarealer N for byen, omkring byen og spredt i den S del af ejerlavet.

Ejerlav: Gelsted Tårup

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ opløst

☐ delvis bevaret ☒ opløst og nybebygget

Kun 4 ud af oprindelig 12 gårde tilbage i byen. Der er sket en mindre nybebyggelse midt i landsbyen, tilsyneladende også af nye produktionsbygninger. Endvidere er der sket en del nybebyggelse SV for byen i tilknytning til stationsbyen. Vejen gennem byen er blevet rettet ud og stærkere befærdet. Tofteskellene kun i et vist omfang bevaret. Byen har helt mistet sit præg af en reguleret, rektangulær vejby.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engareal NØ for byen.

Ejerlav: Gelsted Tårup

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

STATISTIK

Areal: 509 ha, heraf opdyrket 1688: 53%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	87	83	92	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:	12	13	13	13	12	13	14
Huse:	2		4		10		
Huse m/ jord:						13	41
Huse u/ jord:				4			19
I alt:	14	13	17	17	22	26	74

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(54)	1664	2	8	3	6,7
(54)	1688	2	9	2	6,4
	1844	1	12		6,5
	1903	8	5	1	4,6

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	89	123	220
Børn:	60	58	114
I alt:	149	181	334

Ejerlav: Gelsted Tårup

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			6	4			7	
1844	2	7					11	6
1903	14	60						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 509 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 53%. Byen navde da et ret ekstensivt tovangsbrug med en lille tredie mark, der brugtes årligt, således som det er typisk for herredet. Byen takseredes i 1684 til 83 tdr. htk. mod 92 tdr. i 1844. I 1806 berømmedes gårdmand Jacob Pedersen i byen for på en udtørret mose at have plantet 24.000 stk. vidjer på 1 1/2 tdr. land.

Gelsted Tårup er som navnet angiver en torp - udflytterby fra Gelsted. Der er dog nærmest tale om en ejerlavsdeling. Muligvis er de to bytomter blevet regulerede i forbindelse nermed.

Tårup blokudskiftedes i 1780 og siden er 8 gårde flyttet ud. I 1447 opkøbte Eggert Frille 1 gård i Gelsted Tårup. Den optræder i 1504 på skiftet efter dennes datter. Samtidig ejede Jørgen Då til Enggård (Gyldensteen) 1 gård, medens der til Iversnæs (Wedellsborg) lå 2 gårde, der ved det store arveskifte i 1520 fulgte Kærsgård delen. Dalum Kloster besad i 1533 2 gårde, medens kronlenet Hindsgavl (i 1586) havde 4 fæstegårde. Fordelingen mellem kron- (og kloster-) gods og adelsgods er endnu uændret i 1664, hvor Kærsgård dominerer blandt adelen med 3 gårde. Efter krongodsets frasalg samledes inden 1773 11 gårde under Søndergårde og dette godskompleks var intakt endnu i 1844, men overgangen til selveje var afsluttet inden 1903.

Antallet af gårde er stabilt fra 1606 til 1844. Blandt gårdene fandtes i 1664 2 småenheder "smørbol" på 2-3 tdr. htk. Frem til 1903 stiger gårdtallet med en enkelt enhed. Som følge af den sene overgang til selveje er hustallets ekspansion frem til 1844 særdeles beskeden, men herefter sætter en drastisk ekspansion ind, hvilket ligeledes afspejles i befolkningstallet.

Gårdene var i 1684 af normal størrelse. Søndergårdens 11 gårde var i 1773 egaliseret i 2 klasser (4 og 7 tdr. htk.), men i forbindelse med udskiftningen egaliseredes gårdene på ny på et niveau.

Ejerlav: Gelsted Tårup

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	X	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: stor interesse

1) Anlægstype.

Den middelstore udflytterby af vikingetids - middelalder navnetypen -torp er centralplaceret i sit ejerlav og har engorientering. Byformen er reguleret, rektangulær vejby - dog i en mindre streng opbygning.

2) Udviklingstype.

Byen var fra senmiddelalder jævnbyrdig delt mellem kron- (og kirke-) gods og adelsgods. I løbet af 1700-tallet samledes næsten hele byen under Søndergårde der foretog to egaliseringer. En sen overgang til selveje fulgtes af en voldsom husekspansion. I dette århundrede har Gelsted stationsby bredt sig ind over ejerlavet.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig anlægstype med en på Fyn sjælden bytomttype, hvis videre udvikling følger gængse mønstre.

Relikt-vurdering: mindre interesse

1) Bytomten er opløst og delvis nybebygget.

2) Kulturlandskabet har bevaret en del af udskiftningshegnene samt et større engareal.

3) Særlige relikter: -

4) Arkæologiske interesser: -

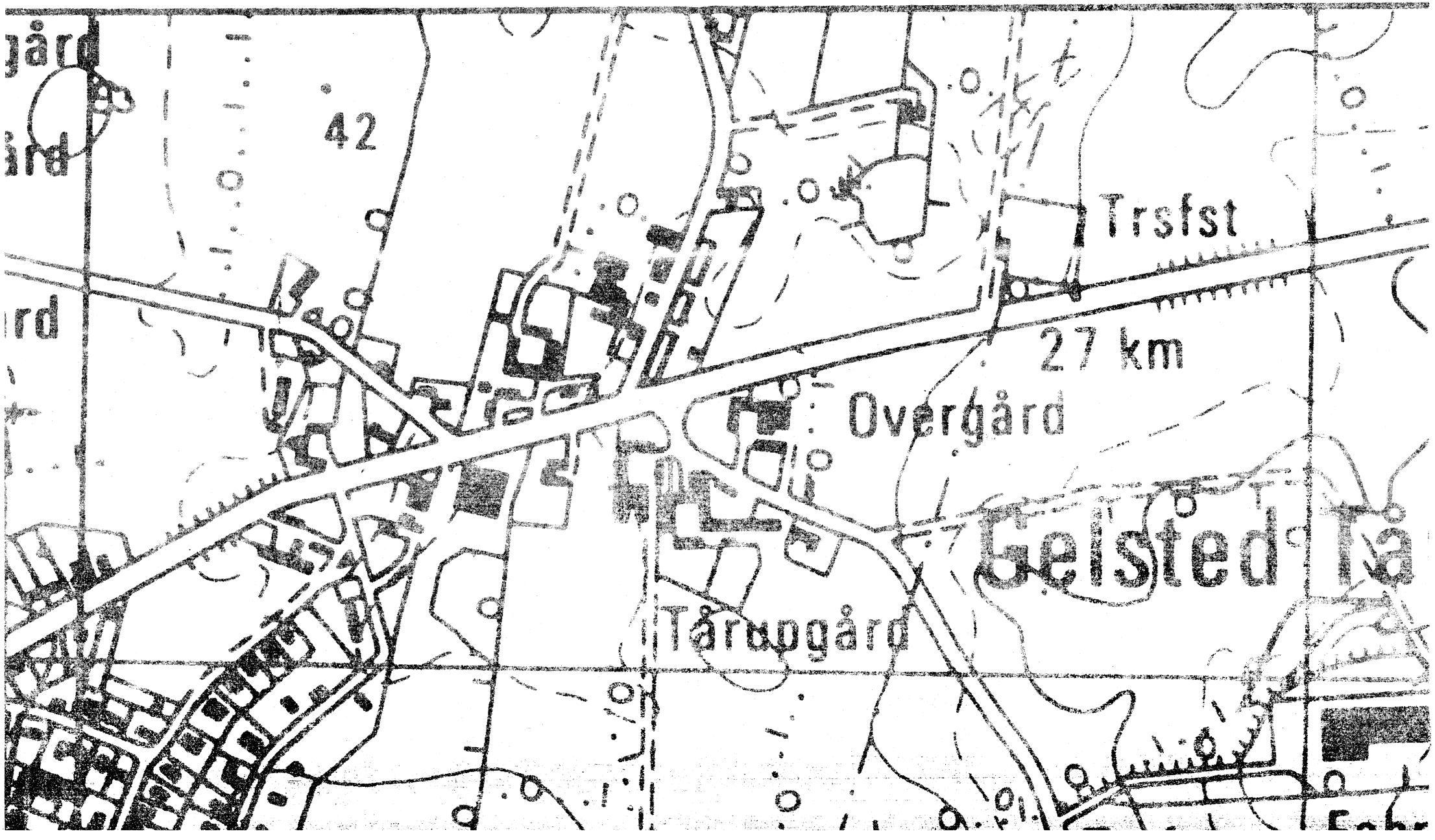
42
Trsfst
27 km
Overgård
Tårupgård
Gelsted Is

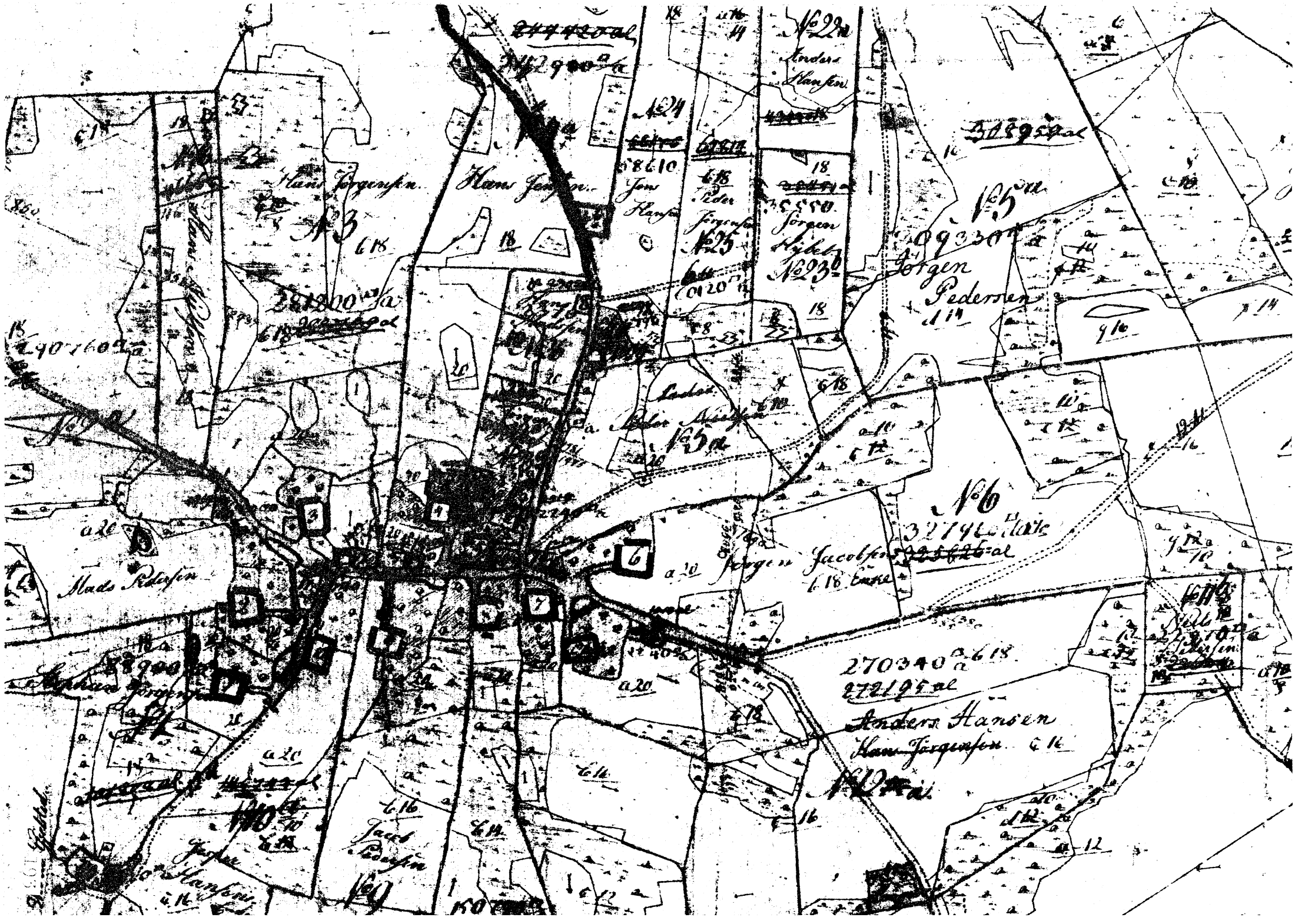

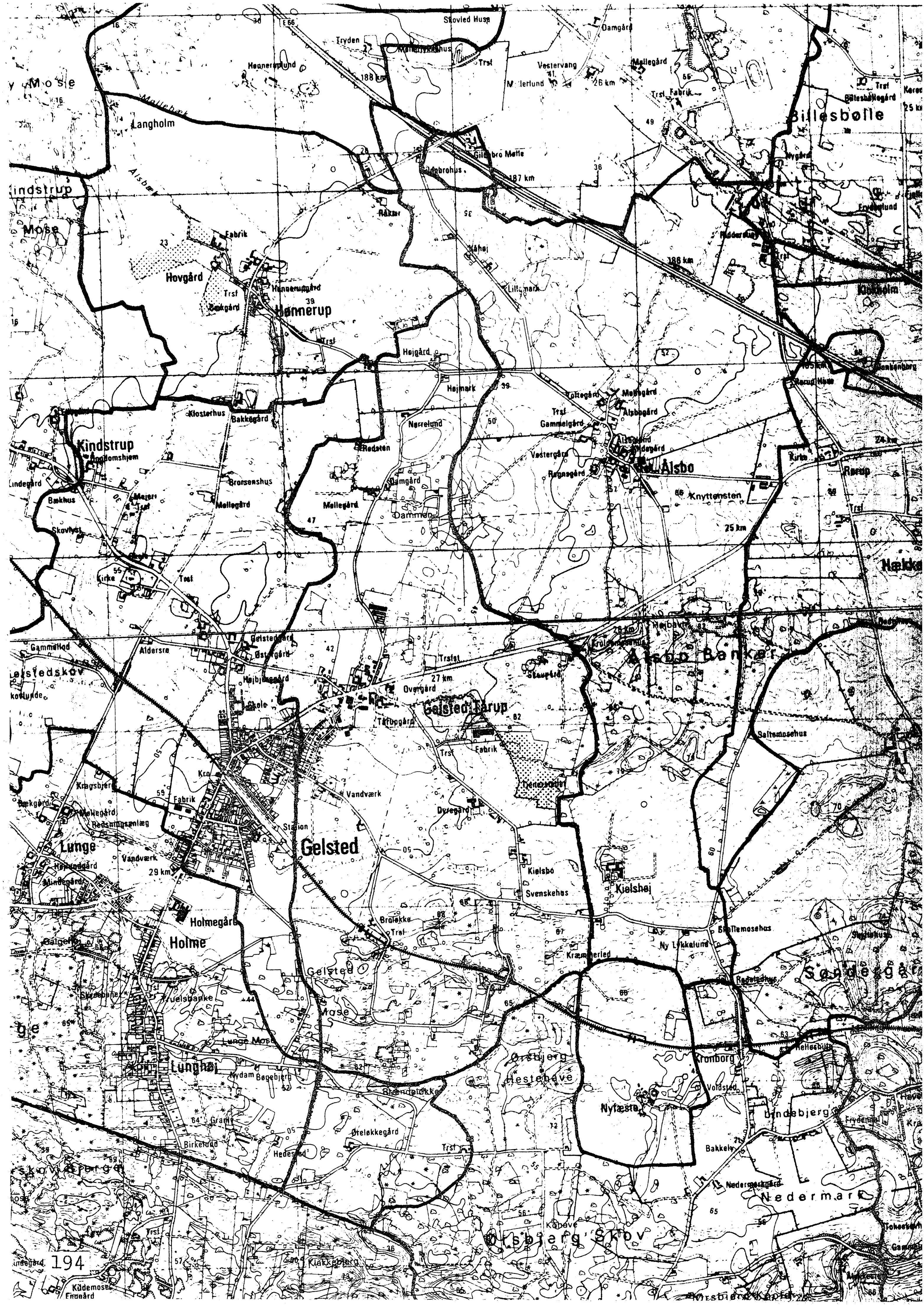

Skovled Huse
Tryden
Damgård
Hønnerøplund
Vestervang
Møllegård
Langholm
Billesbølle
Gillebro Mølle
Fabrik
Hovgård
Hønnerup
Højgård
Højmark
Klosterhus
Bakkegård
Nørrelund
Tottegård
Møllegård
Alsbogård
Gammelgård
Vestergård
Kindstrup
Brorsenshus
Møllegård
Damgård
Ålsbo
Knyttensten
Rørup
Bækhus
Skovlyst
Dammen
Kirke
Gammellod
Aldersrø
Gelstedgård
Østergård
Højbjerggård
Skole
Overgård
Gelsted Tårup
Tårupgård
Ålsbo Banker
Saltemosehus
Kragsbjerg
Fabrik
Bækgård
Møllegård
Vandværk
Dyregård
Station
Lunge
Vandværk
Gelsted
Kielsbo
Svenskehus
Kielshøj
Holmegård
Holme
Brolække
Trsf
Kræmmerled
Ny Lykkelund
Gelsted
Mose
Truelsbanke
Lunge Mose
Lunghøj
Nydam
Ørsbjerg
Hestehave
Kronborg
Voldsted
Nyfæste
Lindebjerg
Grane
Birkelund
Ørreløkkegård
Hedested
Bakkely
Nedermarksgård
Nedermark
Ørsbjerg Skov
Klakkebjerg
Kildemose

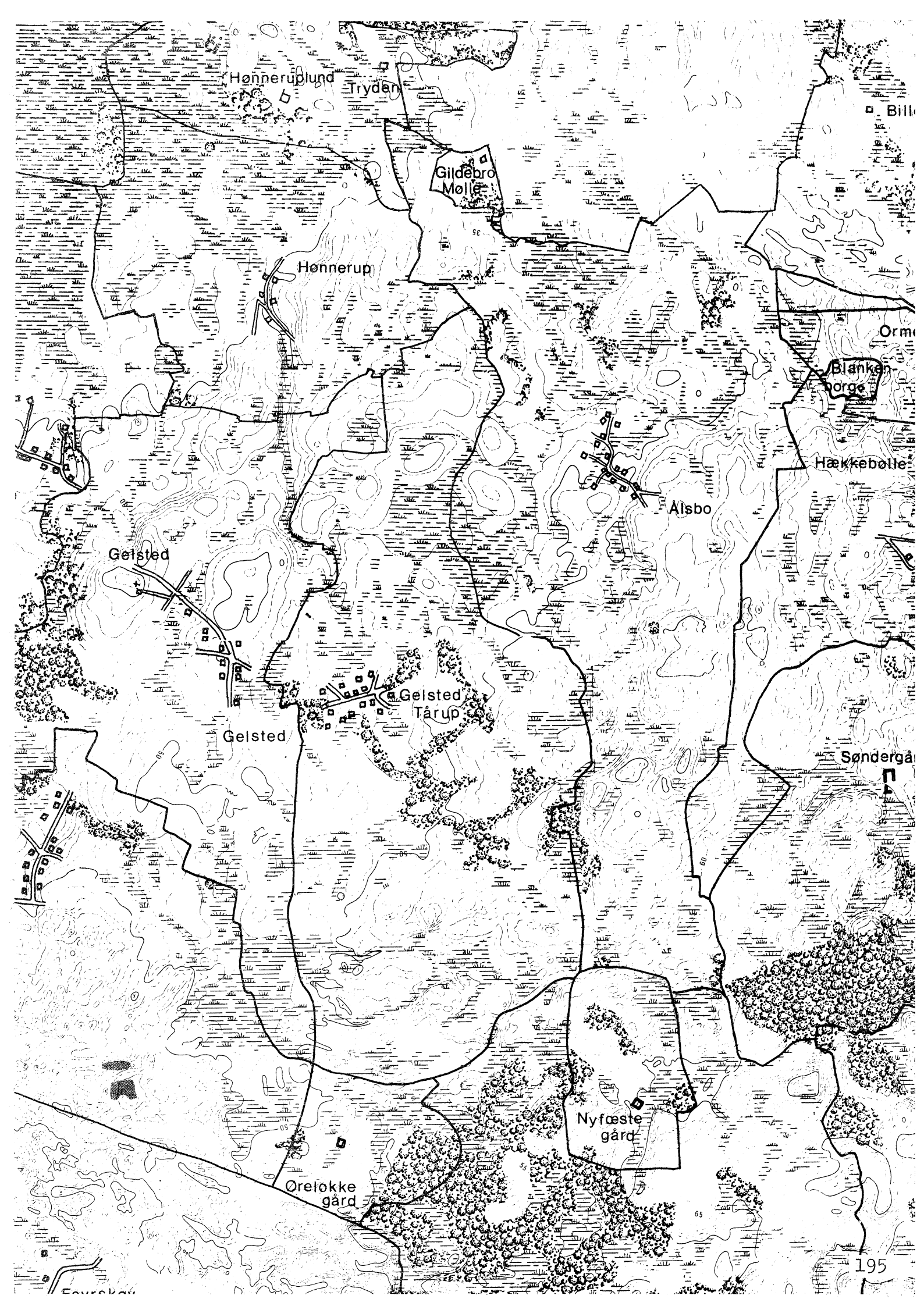
Hønneruplund
Tryden
Gildebro Mølle
Hønnerup
Blanken-borg
Hækkebølle
Ålsbo
Gelsted
Gelsted Tårup
Gelsted
Nyfæste gård
Ørelokke gård

HØNNERUP

Ejerlav: Hønnerup

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Navn:	Navnetype:
Hønnerup	-torp.

Bemærkninger:

Hønnerup er nævnt første gang 1423 i formen Hyndorp. Forleddet er måske et navneord, glda. hynda, eventuelt brugt som tilnavn i betydningen "hunhund". Efterleddet er torp, glda. thorp, som betyder "udflytterbebyggelse".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder.

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby som er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Hønnerup

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Gelsted

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Gårdene ligger langs bygaden bortset fra 1 som ligger isoleret fra den øvrige bebyggelse nordvest for bykernen. Bygaden kommer fra nordøst og forgrener sig ud i to sydgående veje i byen.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1784 figur: Stjerneudskiftning. Jordlodderne går helt ind til gårdene i byen, men det er ikke en stjerneudsk. med rette linier. Blokudsk. i periferien.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen en gård.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, kuperet, Vends.

jordbund: Moræneler med smeltevandssand, ferskvandsdynd og -tørv.

naturlig afgrænsning: Naturligt afgrænset til de tre sider, mens den sydlige ikke synes bestemt af landskabet.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med agerjord og engjord.

Ejerlav: Hønnerup

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Gelsted

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

De fleste gårde ligger i byen endnu, men vejforløbet er blevet stærkt reguleret. Udflyttergårdens tomt er nybebygget med huse. Umiddelbart NV for byen er der blevet bygget en fabrik.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

Ejerlav: Hønnerup

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

STATISTIK

Areal: 349 ha, heraf opdyrket 1682: 39% (incl. Hønneruplund og Tryden)

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	58+1 [1]	30 [1]	52+20 [2]	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:	7	8	9	7	6	7	9
Huse:	4		8		8		
Huse m/ jord:						15	11
Huse u/ jord:				5			8
I alt:	11	8	17	12	14	22	28

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(55) (1:2) 1664	3	5	1	6,4
(71) 1688	6	1		3,6
1844	1	5	1	6,3
1903	2	3	4	7,1

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	61	90	106
Børn:	40	59	32
I alt:	101	149	138

2ol

1. Incl. Hønnerup enemærke. I den endelige taksering 1688 er Hønnerup sat til 48 tdr. 2) Incl. Hønneruplund og Tryden.

Ejerlav: Hønnerup

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	2		1	6	4	1	2	1
1844	6	15					1	
1903	9	19						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 349 ha. store ejerlav (incl. Hønneruplund og Tryden) var i 1682 kun opdyrket 39%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets store indhold af eng, mose og skov. Byen havde i 1682 toårig rotation i 4 vange, således som det er typisk for området. Byen takseredes i 1684 ret lavt til 30 tdr. htk., men ved den endelige taksering i 1688 sætter hartkornet op til 48 tdr..

Nordligst i ejerlavet er udskilt Hønnerup enemærke, der i 1664 takseredes til 12 tdr. htk. og hørte med under hovedgården Hønnerup Hovgård. Enestegården Tryden opmåltes o, 1800 sammen med det gamle enemærke, nu Hønneruplund.

Hønnerup stjerneudskiftedes i 1784 og siden er 1 gård flyttet ud. I 1400-tallets anden halvdel nævnes hovedgården Hønnerup Hovgård, der i 1589 beboedes af en bonde, men i 1664 havde fru Dorthe Dåtager ophold på gården. Den overgik inden 1671 til kronen. I 1664 var Hønnerup Hovgård på 13 tdr. htk., hvortil kom enemærket på 12 tdr. htk. (hvoraf de 3 tdr. dog skyldtes af et hus). Til hovedgården lå 3 gårde og 1 hus i Hønnerup samt enestegården Tryden. Kronen var i 1586 i besiddelse af 3 selvejergårde i byen, hvoraf den ene i 1664 var overgået til fæsterstatus. Blandt de sidste 2 gårde i 1664 må formentlig søges "Græsholm", som Eggert Frille købte af Nisse Unkersen i 1400-tallets midte og som optræder på skiftet efter datteren i 1504. Herudover fandtes en kirke-tjenergård i 1531. De 3 gårde i Hønnerup som Jørgen Dåarvede i 1475 er formentlig senere indgået i Dorthe Dås gods. Overgangen til selvejeforløb tidligt.

Antallet af gårde i byen svinger fra 1606 til 1844 omkring 7 (i 1664 2 bolshuse på 2-3 tdr. regnet for gårde) og stiger herefter til 9. Antallet af huse er allerede ret højt i 1600-tallet og stiger i normalt omfang frem til 1844, hvorefter udviklingen stagnerer. Befolkningsvæksten er normal fra 1787 til 1845, men stagnerer herefter.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Hønnerup

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	X	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: interesse

1) Anlægstype.

Den lille udflytterby af vikingetids - middelalder navnetypen -torp er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er slynget-vejby. Fra ejerlavet er senere udskilt Hønnerup Enemærke.

2) Udviklingstype.

Byen husede i senmiddelalder og i 1600-tallet en lille landsbyhovedgård Hønnerup Hovgård, der dog øjensynlig aldrig kom i besiddelse af hele landsbyen. Overgangen til selveje forløb tidligt og efterfulgtes af ekspansion i begrænset omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristiks.

Relikt-vurdering: interesse

1) Bytomten er delvis bevaret, men præget af vejgennembrud og nybyggeri.

2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning.

3) Særlige relikter: Hønnerup Hovgård

4) Arkæologiske interesser: en enkelt frilagt gårdtomt.

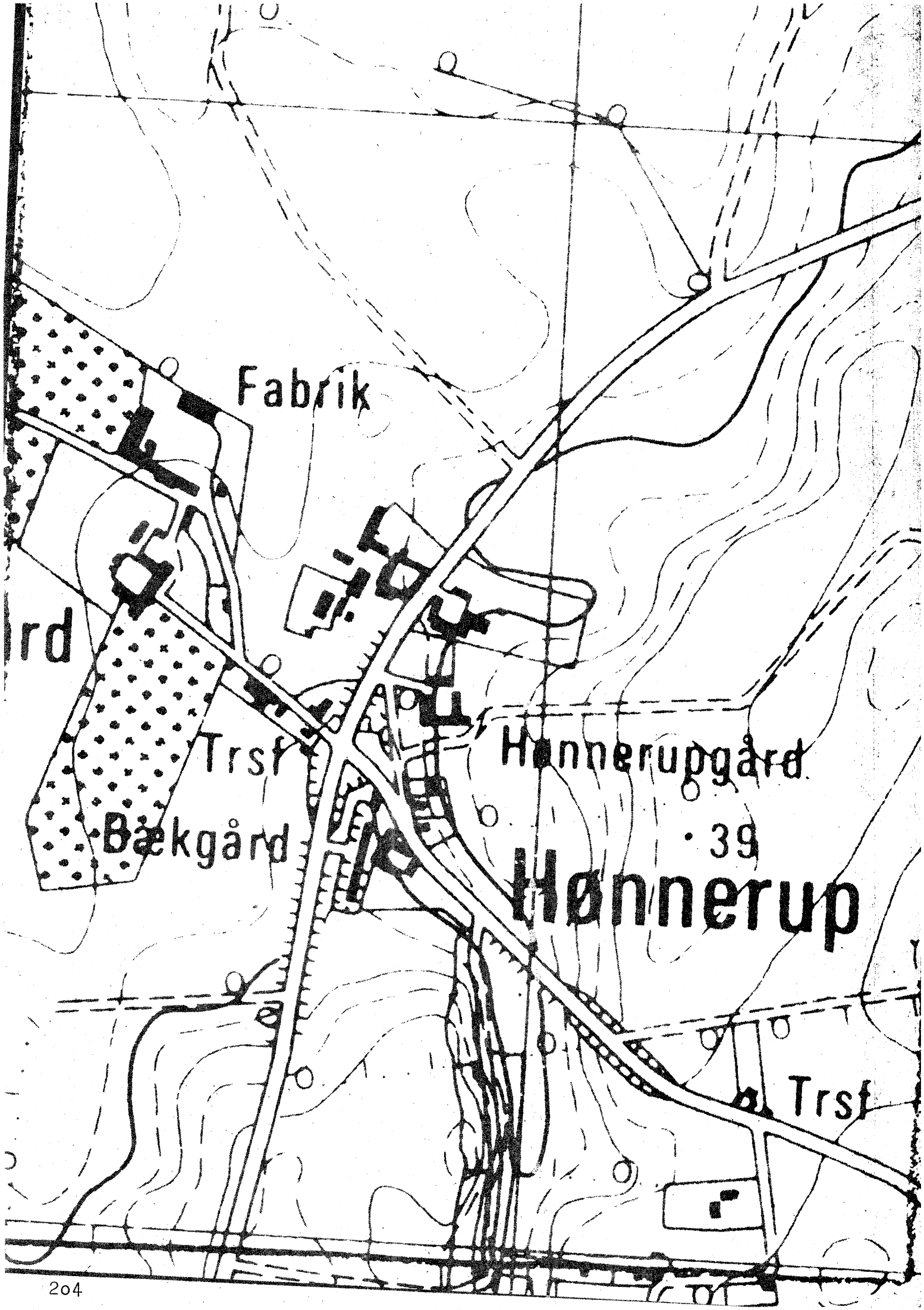
Fabrik
rd
Trsf
Bækgård
Hønnerupgård
39
Hønnerup
Trsf

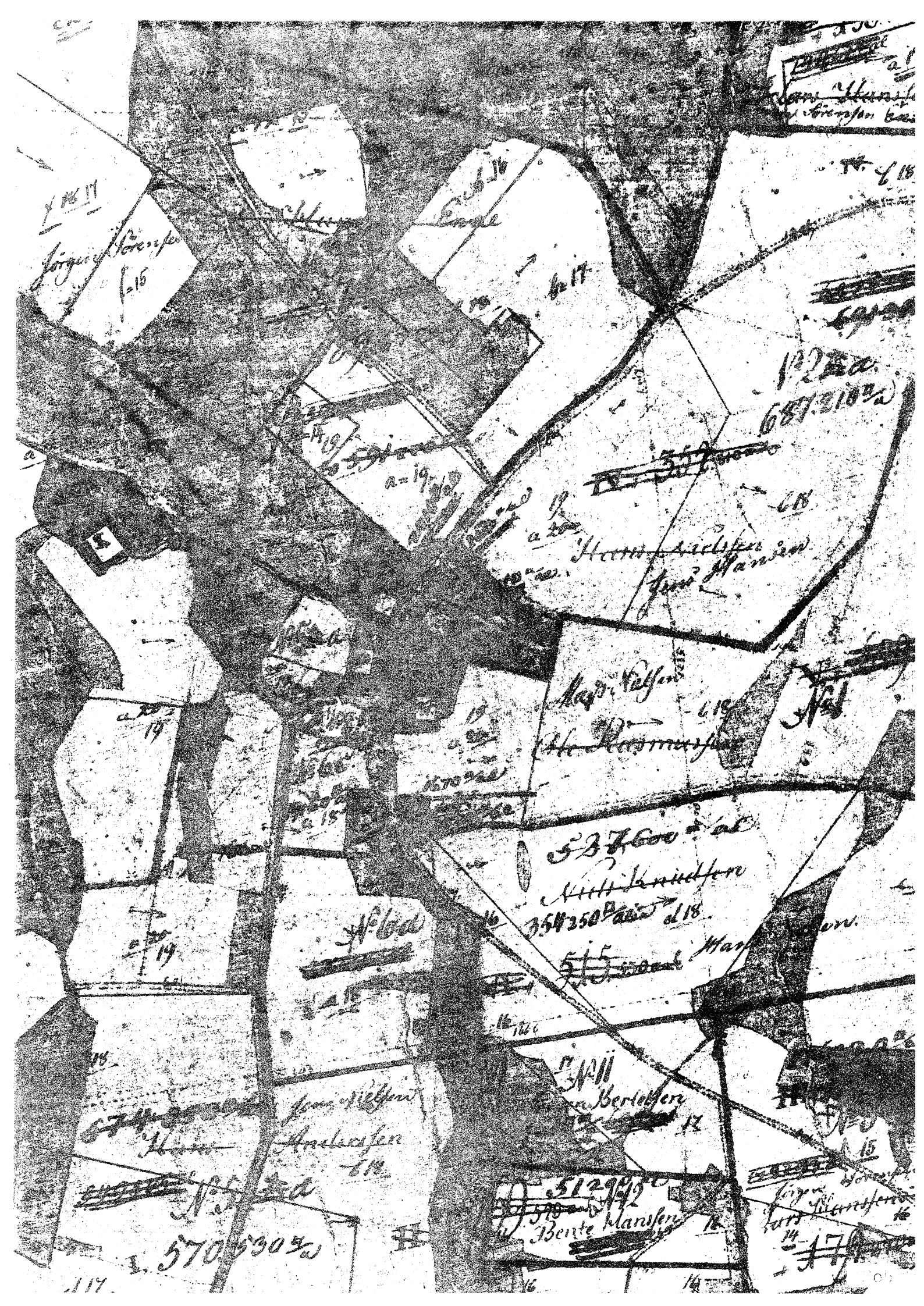

Fjelsted
Billesbølle
Lille Billesbølle
Ålund
Klokholm
Frydenlund
Rørup
Hækkebølle
Ålsbo
Knyttensten
Eskely
Nørregård
Vestergård
Lindegård
Damgård
Møllegård
Vestervang
Møllerlund
Gillebro Mølle
Lillemark
Højmark
Højgård
Nørreland
Dammen
Gammelgård
Vestergård
Regnegård
Løftegård
Ellegård
Bakkegård
Lindholm
Stovled Huse
Tryden
Fabrik
Kohave
Skovhus
Gremmeløkke
Bytrom
Smedsholm
Bammelgård
Abildgård
Lunden
Højsholt
Karlebjerg
Kvistgård
Damgård
Ejbygård
Ejbykrog
Østergård
Ejby Mose
Langholm
Møllebæk
Ålsbæk
Hovgård
Bakgård
Hønnerup
Hønnerupgård
Klosterhus
Bakkegård
Brorsonshus
Kindstrup
Kindstrup Mose
Lindely
Stubgård
Vesterballe
Vesterlund
Havlbjerggård
Katrinesminde
Højgård
Avlbjerggård
Stærmose
Kingård
Rensningsanlæg
Skole
Kirke
186 km
187 km
188 km
189 km
190 km
E66
A1

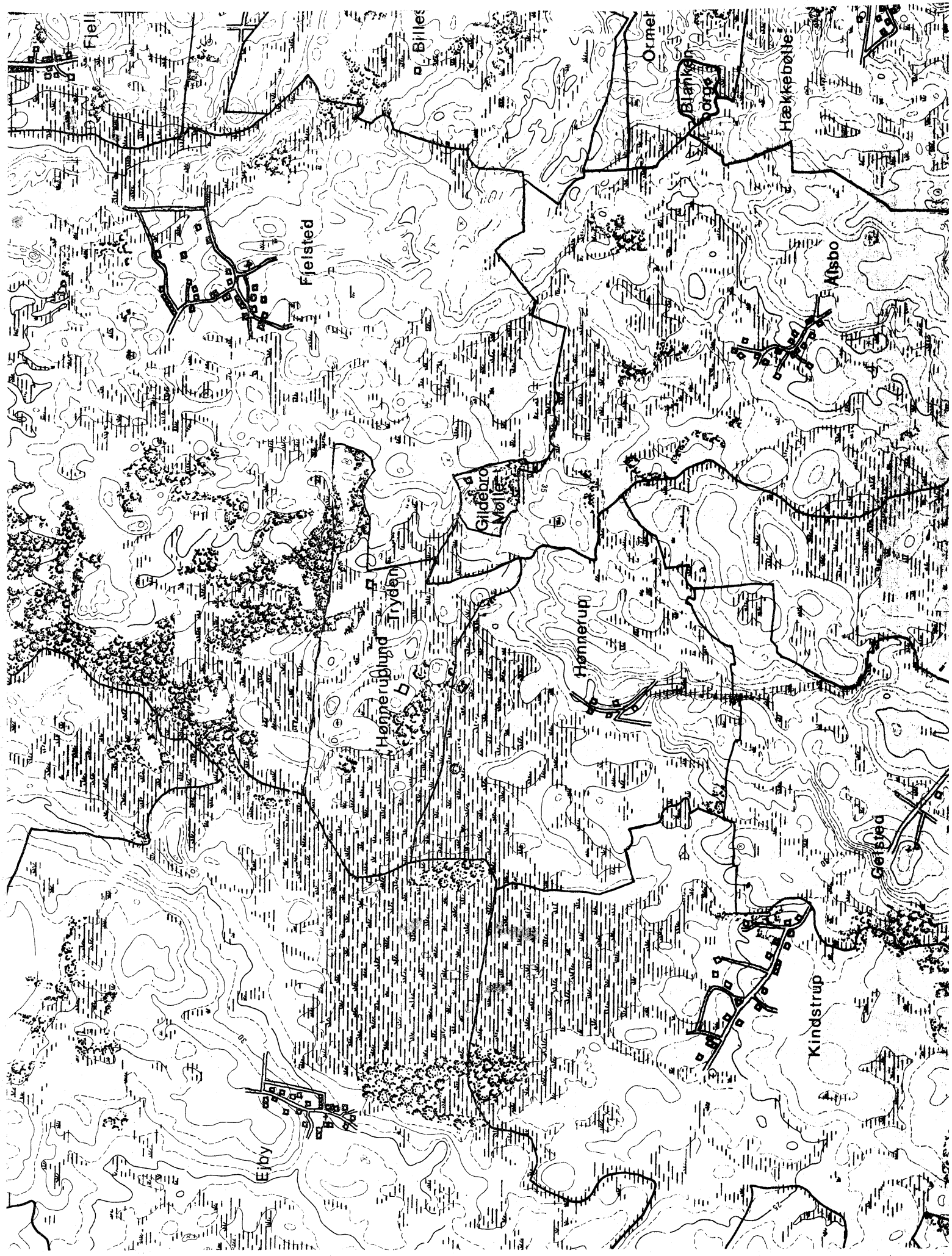
Fjelsted
Gildebro Mølle
Tryden
Hønnerup
Hønnerup
Kindstrup
Gelsted
Ejby
Alsbo
Hækkebølle
Blanken
Ormel
Billes

KINDSTRUP

Ejerlav: Kindstrup

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Navn:	Navnetype:
Kindstrup	-torp.

Bemærkninger:

Kindstrup er nævnt første gang 1470 i formen Kynstrop. Betydningen af forleddet er uafklaret, men det kan være et gammelt navn på den tidligere sø Kindsø. Efterleddet er -torp, som betyder "udflytterbebyggelse".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby - som i modsætning til torperne - ikke er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Mindesten rejst på det sted ved Kindstrup, hvor forstanderen for ungdomshjemmet K. Steffensen Hansen 1945 blev skudt under en tysk razzia.

Ejerlav: Kindstrup

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Gårdene ligger spredt dels ved bygaden, forgreninger til denne eller ved de to fra nord kommende veje. Den vestlige husklynge og den midt i byen kunne se ud til at være opstået på tofterne fra nogle udflytter-gårde. Der ligger også nogle huse ved grænsen til Geldsted. Den vestlige del af byen kunne godt ligne en uregelmæssig vejforteby.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1776-77 figur: Strimmeludskiftning med blokudskiftning i udkanten af ejerlavet.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen

Omkring 5 gårde.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat/kuperet, Vends med gruslængdebakker.

jordbund: Moræneler med smeltevandssand og ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Til alle sider med eng, skov og terræn.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng.

☐ blandingsøkonomi med

Ejerlav: Kindstrup

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Ca. 50% af gårdene er flyttet ud og en del husbyggeri er opstået langs bygaden.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

Større engareal bevaret i den nordøstlige del af ejerlavet. Ejerlavet i øvrigt præget af udflyttergårde.

Ejerlav: Kindstrup

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

STATISTIK

Areal: 492 ha, heraf opdyrket 1688: 50%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	76	82	52	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	13	13	13	13	13	17	27
Huse:	2		6		26		
Huse m/ jord:						21	27
Huse u/ jord:				6		17	32
I alt:	15	13	19	19	39	55	86

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(62) 1664	3	9	1	5,8
(54) 1688	3	9	1	6,3
1844	5	10	2	6,8
1903	16	8	3	3,7

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	127	188	201
Børn:	66	116	92
I alt:	193	304	293

Ejerlav: Kindstrup

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	2		7	6			4	
1844	11	38					6	
1903	27	59						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 492 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 52%. Byen havde da treårig rotation men 4 vange og byen takseredes overraskende højt til 82 tdr. htk. (ved den endelige taksering i 1688 til 72 tdr.) mod 52 tdr. htk. i 1844.

Byen udskiftedes i 1776-77 og siden er omtrent halvdelen af gårdene flyttet ud. Kindstrup domineredes i senmiddelalder af gejstlige besiddelser. Dalum Kloster havde i 1533 3 gårde og 1 bol, Holme Kloster havde i 1541 1 gård og Odensebispen havde 2 gårde. Hertil kommer 2 selvejergårde under Hindsgavl len. Med reformationen blev kronen således dominerende godsbesidder og denne situation holdt sig uændret endnu i 1664. Adelsgodset var i senmiddelalderen fordelt med 2 gårde, der optræder på skiftet efter fru Mette Pethersdatter i 1475 og 2 (andre ?) gårde til Knud Gyldenstjerne (Iversnæs) i 1531. I 1700-tallets slutning var Søndergårde største besidder med 6 gårde, medens Gyldensteen havde 2 gårde. Endnu i 1844 fastholdt Søndergårde - Erholm de 6 gårde, men i 1903 var overgangen til selveje afsluttet.

Antallet af gårde er uforandret 13 igennem 1600 og 1700-tallet, men stiger herefter til det dobbelte i forbindelse med overgangen til selveje. Hustallet er allerede meget højt i 1774 og stiger herefter jævnt igennem det 19. årh..

Befolkningsvæksten har normalt omfang fra 1787 til 1845, men herefter indtræffer stagnation.

Gårdene var i 1684 af normal størrelse. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Kindstrup

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	X	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: interesse

1) Anlægstype.

Den middelstore adelby af vikingetids - middelaldernavnetypen -torp er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er slynget-vejby i en løs og åben form.

2) Udviklingstype.

Byen domineredes i senmiddelalder af gejstlige besiddelser efter reformationen af kronen. I 1700-1800-tallet gjorde Søndergårde sig gældende som største lodsejer. Overgangen til selveje skete i flere etaper og ledsagedes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig ikke særlig typeren anlægstype uden særlige udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: interesse

1) Bytomten er delvis bevaret, men det løse og åbne præg er forstærket.

2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning, men dog et større engareal.

3) Særlige relikter: -

4) Arkæologiske interesser: 3 frilagte gårdtomter.

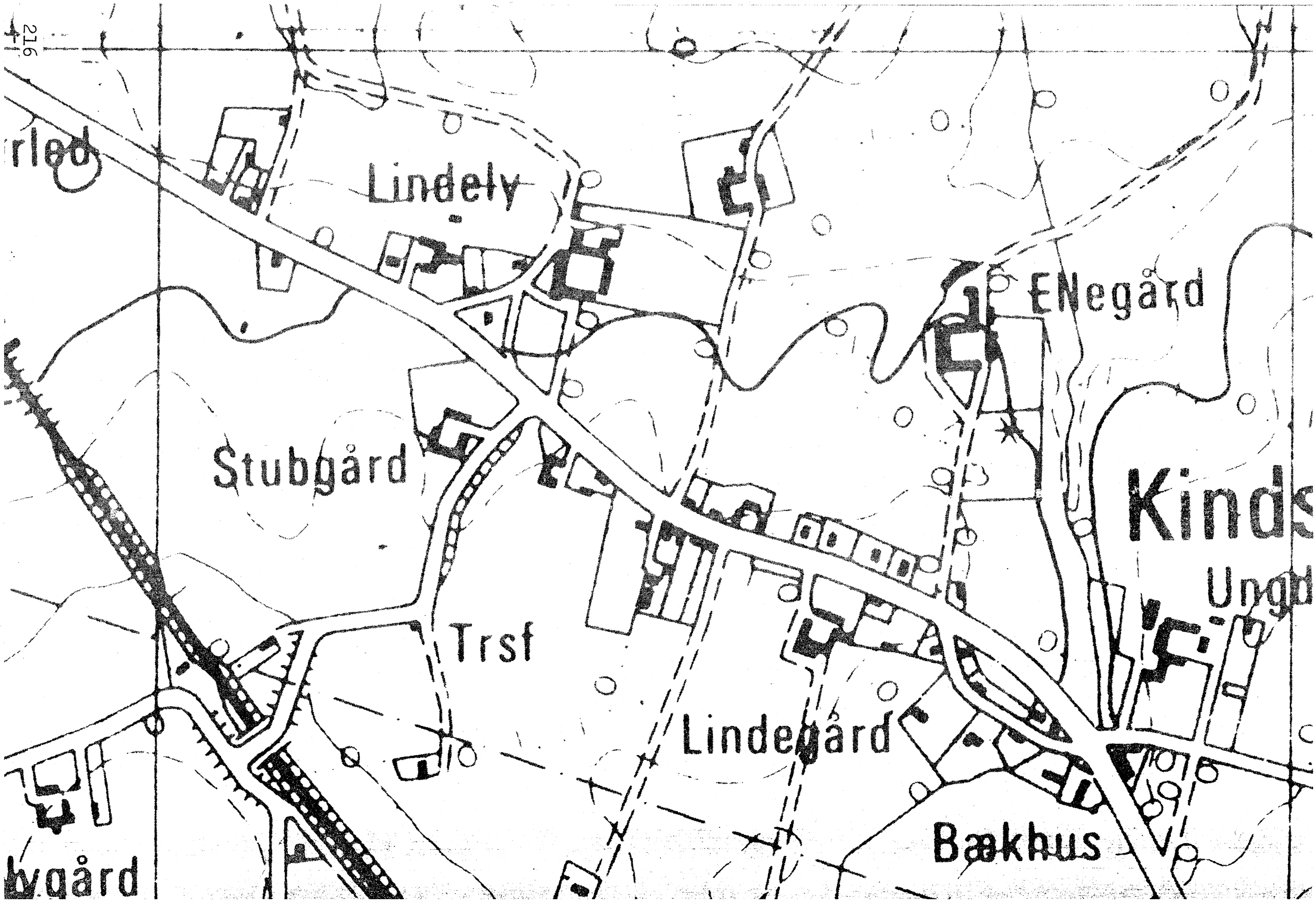
216
rled
Lindely
ENegård
Stubgård
Kinds
Ungd
Trsf
Lindegård
Bækhus
bygård

Ellegaard
Gjelstee

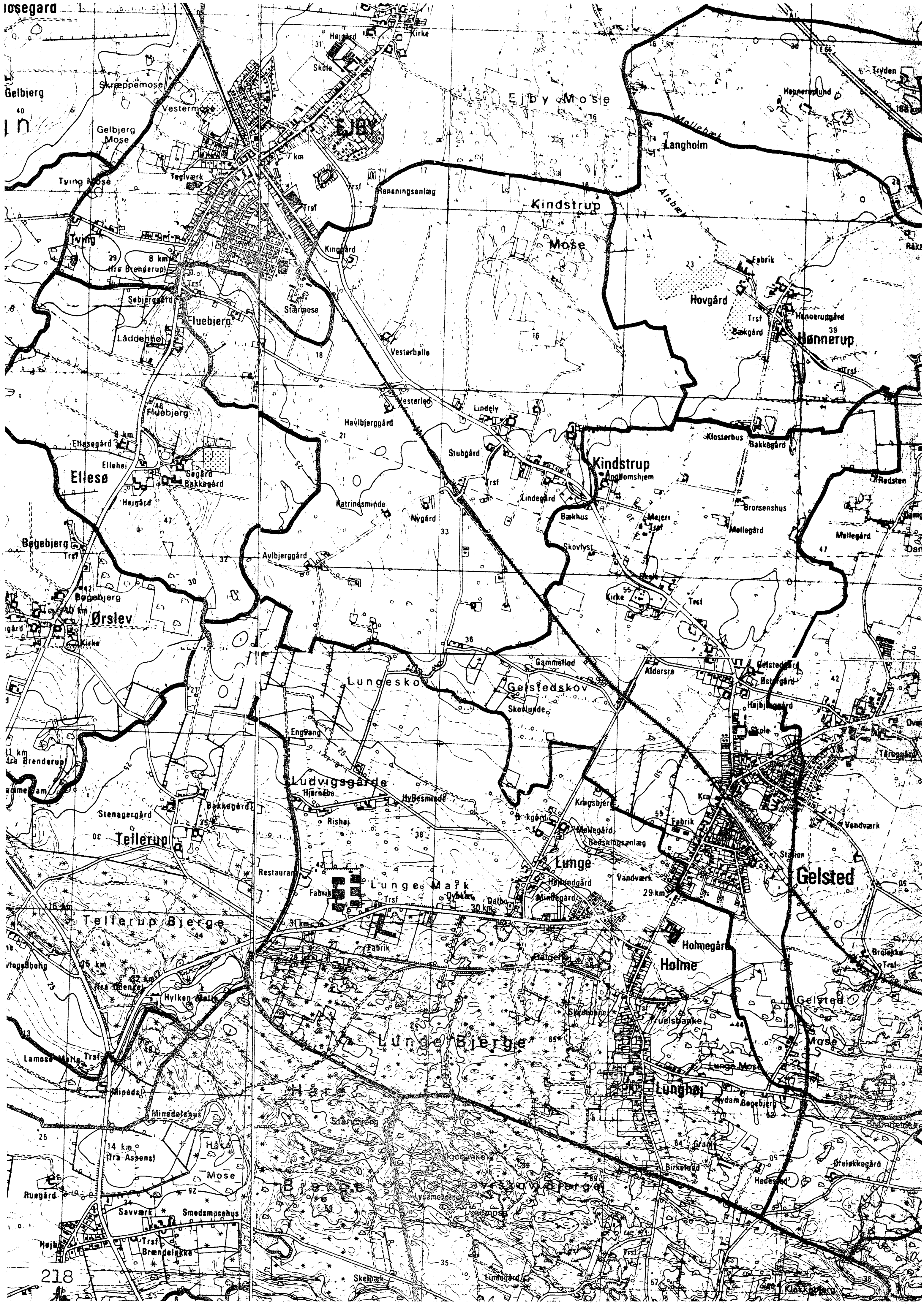

EJBY
Ejby Mose
Skole
Højgård
Kirke
Gelbjerg
Skræppemose
Vestermose
Gelbjerg Mose
Tying Mose
Teglværk
7 km
Trsf
Rensningsanlæg
Kindstrup
Mose
Langholm
Tryden
188 km
Tving
8 km (fra Brenderup)
Kingsgård
Starmose
Søbjerggård
Fluebjerg
Låddenhøj
Vesterballe
Fabrik
Hovgård
Bækgård
Hønnerupgård
Hønnerup
Vesterled
Lindely
Havlbjerggård
9 km
Ellesegård
Ellesø
Ellehøj
Søgård
Bakkegård
Højgård
Stubgård
Klosterhus
Bakkegård
Kindstrup
Redsten
Katrinesminde
Nygård
Lindegård
Bækhus
Brorsenshus
Møllegård
Skovlyst
Bøgebjerg
Avlbjerggård
Ørslev
Kirke
Lungeskov
Gelstedskov
Gammellod
Aldersro
Skovlunde
Østergård
Engvang
Ludvigsgårde
Hjørnebo
Hyllesminde
Rishøj
Stenagergård
Bakkegård
Tellerup
Restaurant
Lunge Mark
Fabrik
Dalbo
30 km
31 km
Lunge
Højlundgård
Mindegård
Kragsbjerg
Møllegård
Rensningsanlæg
Vandværk
29 km
Station
Gelsted
Holmegård
Holme
16 km
Tellerup Bjerge
15 km
42 km (fra Odense)
Hylken Mølle
Lamose Mølle
Minedal
Minedalshus
Lunge Bjerge
Lunge Mose
Lunghøj
Nydam
Bøgebjerg
Gelsted Mose
Brolække
14 km (fra Assens)
Mose
Rugård
Savværk
Smedsmosehus
Brændelække
Birkelund
Hedested
Ørelækkegård
Skelbæk
Lindegård

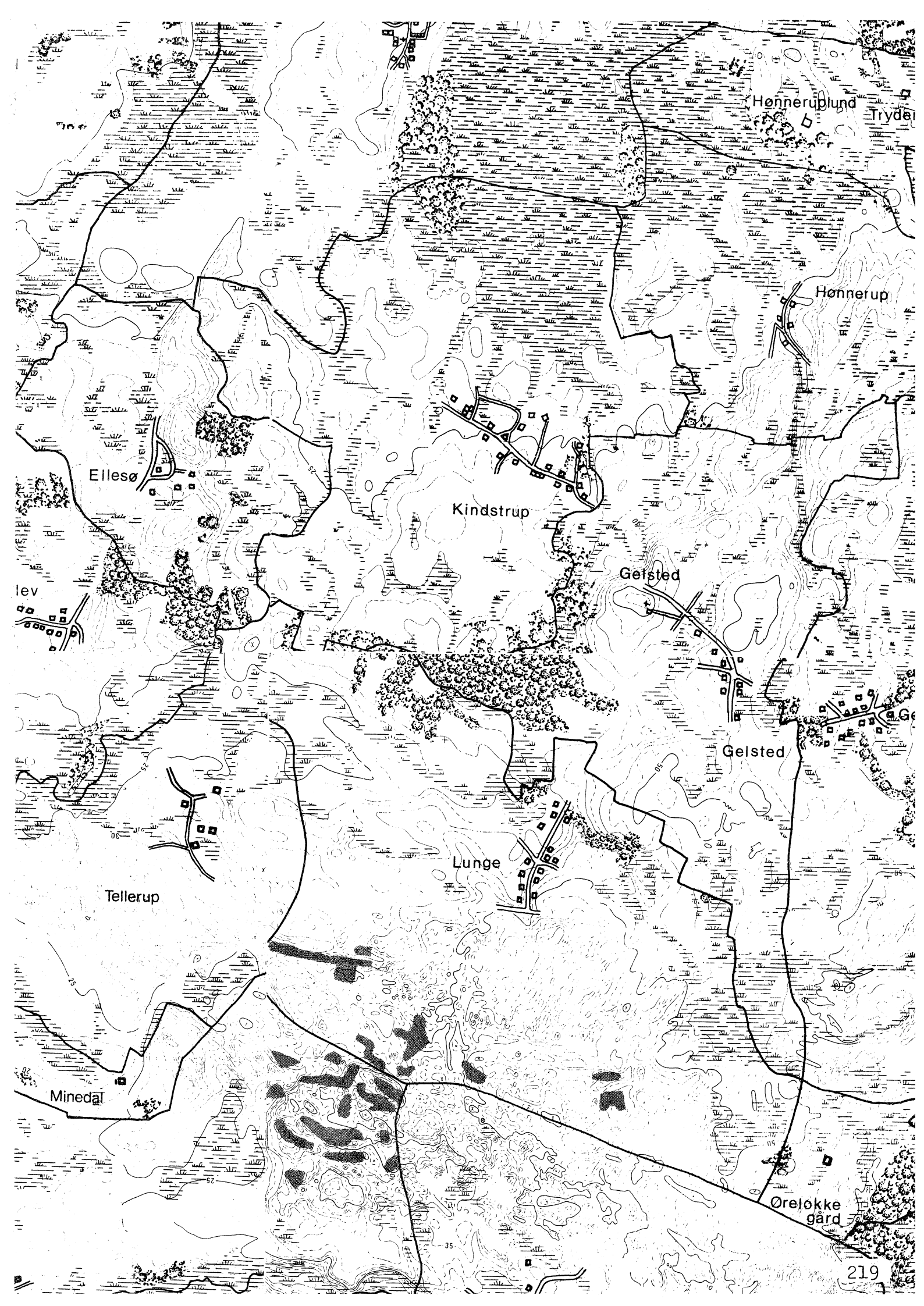
Hønnerup
Ellesø
Kindstrup
Gelsted
Lunge
Tellerup
Mineda
Ørelokke
gård

LUNGE

Ejerlav: Lunge

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Navn:	Navnetype:
Lunge	Lunge

Bemærkninger:

L nge er nævnt første gang 1435 i formen Lywngæ Mark. Navnet kommer af Lung, som betyder "mose".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

I Lunge Bjerge findes der en mindesten for de fynske spejdere, der faldt under frihedskampen.

Ejerlav: Lunge

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 10 gårde fordeler sig uregelmæssigt langs den NS gående slyngede vej. I den N del er der en forteudvidelse på vejen uden at gårdene ligger placeret i forhold hertil. Gårdene her ligger i nogen afstand fra vejen. De 6 gårde i den S del ligger tæt op til vejen.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☒ åorientering

☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger op til N-grænsen i ejerlavet - Holmegård ligger i den NØ del af ejerlavet.

c. Udskiftning

år: 1781 figur: Strimmeludsk. mange aflange regelmæssige strimler.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen

2 gårde flyttet V for byen henholdsvis ved. udsk. og senere + 1 gård ved udsk. lige NØ for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vestfyn/Vends med israndsbakker og gruslængdebakker.

jordbund: Smeltevandssand med smeltevandsgrus og moræneler.

naturlig afgrænsning: I den NV og Ø del - ellers ikke - grænsen mod Gelsted synes reguleret ved udskiftningen.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Skov i den NV del af ejerlavet, mose/eng i den Ø del.

Ejerlav: Lunge

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 2 ud af 11 gårde udflyttet. Der er ikke sket nybebyggelse af betydning. I den N del er bevaret omridset af den fortelignende plads og vejen er godt bevaret som slynget. Blot er der lige S for byen ført en stærkt befærdet vej igennem. En stor del af tofteskellene bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

Nogle af u-hegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Eng/mosearealer i den Ø del af ejerlavet. Sø for byen er ny bebyggelse Lunghøj. Størsteparten af den S del af ejerlavet tilplantet med nåleskov.

Ejerlav: Lunge

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Gelsted

STATISTIK

Areal: 571 ha, heraf opdyrket 1688: 56%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	64	107	79	

Bebyggelsesenheder: [1]

	1606	1624	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:	11	13	12	12	12	16	16
Huse:	2		5		19		
Huse m/ jord:				1		19	51
Huse u/ jord:				8		2	38
I alt:	13	13	17	21	31	37	105

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(60) 1664	5	5	2	5,3
(25) 1688	3	3	6	8,9
1844	8	5	3	4,6
1903	11	3	2	4,2

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	105	181	323
Børn:	52	111	184
I alt:	157	292	507

1. Incl. enestegårdene Holmegård og Volden.

Ejerlav: Lunge

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	4		1	5			7	
1844	10	19					6	2
1903	16	89						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 571 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 56%, hvilket er overraskende meget i betragtning af det kuperede landskab i ejerlavets sydlige halvdel. Lunge havde da 2-årig rotation i 4 vange og takseredes til 107 tdr. htk. mod 79 tdr. i 1844. I forhold hertil er landgildehartkornet fra 1664 (64 tdr.) overraskende lavt. I ejerlavet ligger øst for byen en enestegård Holmegård, der formentlig er identisk med den middelalderlige væbnergård Lerbæksholm (omtalt som sædegård fra 1369-1474). Et voldsted sydøst for Holmegård er nu udpløjet til ukendelighed. En nu forsvunden enestegård her bar navnet "Volden". De to gårde Volden og Holmegård var i 1664 meget små på henholdsvis 2 og 3 tdr. htk. og er formentlig i 1682 regnet som en del af ejerlavet. Senere er Volden blevet nedlagt - måske sammenlagt med Holmegård.

Lunge strimmeludskiftedes i 1781 og siden er 3 gårde flyttet ud. Under Hindsgavl len hørte (i 1586) 5 selvejere i Lunge, hvortil kom 1 gård (i 1572) til præsteembedet i Gelsted. Den resterende halvdel af byen incl. hovedgården Lerbæksholm var på adels hænder. Fra 1436 til 1448 opkøbte Eggert Frille gods i Lunge. På skiftet efter datteren i 1504 fordeltes 4 gårde i Lunge, Lerbæksholm kan således højst have været i besiddelse af enkelte gårde i 1400-tallets anden halvdel. I 1664 var kronens gods endnu stort set intakt, medens Søndergårde dominerede blandt adelen med 4 gårde. I 1773 var Søndergårdes andel nået op på 5 (uegaliserede) gårde, og dette godskompleks var endnu intakt i 1844. I 1903 var overgangen til selveje dog afsluttet.

Formentlig som følge af småbol på grænsen mellem gårde og huse svinger gårdtallet noget i 1600-1700-tallet. Frem til 1844 stiger det i normalt omfang. Hustallet ekspanderer i normalt omfang frem til 1844, hvorefter væksten accelererer, ligesom befolkningsvæksten fra 1787 til 1901 overstiger det normale. Antagelig i forbindelse hermed vokser en ny bebyggelse Holme, Lunghøj frem.

Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Lunge

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Gelsted

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:	X	Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: stor interesse

1) Anlægstype.

Den middelstore adelby er randplaceret i sit ejerlav ned til en (nu forsvunden) bæk og har agerorientering. Byformen er den alm. forekommende slynget-vejby. I ejerlavet opstod i senmiddelalderen en hovedgård Lerbæksholm, senere afløst af enestegårdene Volden og Holmegård.

2) Udviklingstype.

Hovedgården Lerbæksholm havde ikke store besiddelser i Lunge i 1400-tallets anden halvdel, hvor byen stort set var delt mellem selvejergårde og Eggert Frille. Byens besiddelsesforhold forblev forholdsvis spredte. En etapevis overgang til selveje ledsagedes af en kraftig bebyggelse - og befolkningsekspansion i det 19. årh.s anden halvdel.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren anlægstype, hvis videre udvikling afspejler en række bebyggelseshistoriske udviklingstrin.

Relikt-vurdering: stor interesse

1) Bytomten er velbevaret, men præges dog af vejgennembrud.

2) Kulturlandskabet er præget af nybebyggelse og nåleskov.

3) Særlige relikter: -

4) Arkæologiske interesser: tomten af Lerbæksholm (voldsted), en enkelt frilagt gårdtomt.

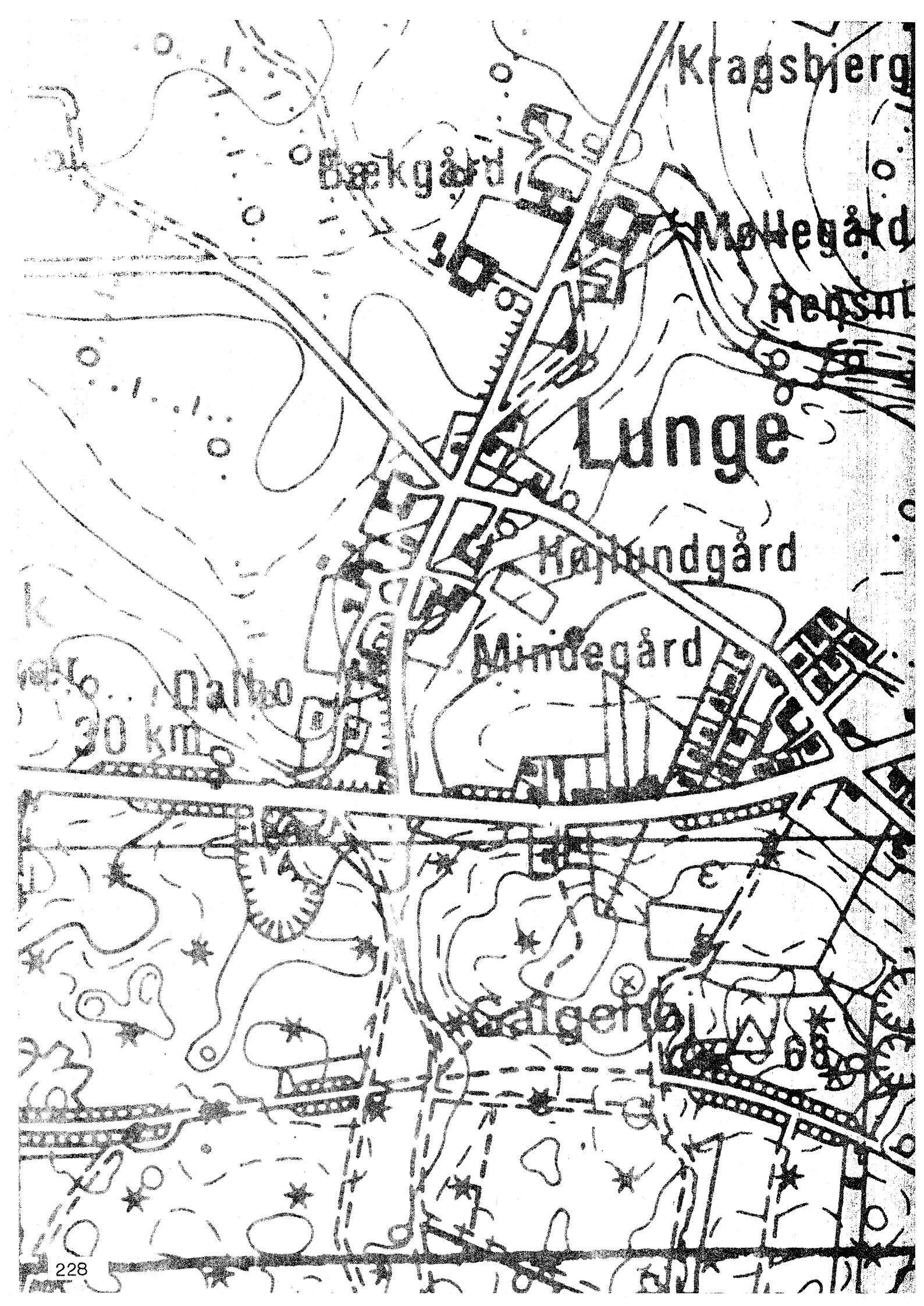
Kragsbjerg
Bækgård
Møllegård
Lunge
Højlundgård
Mindegård
Dalbo
30 km
Galgehøj

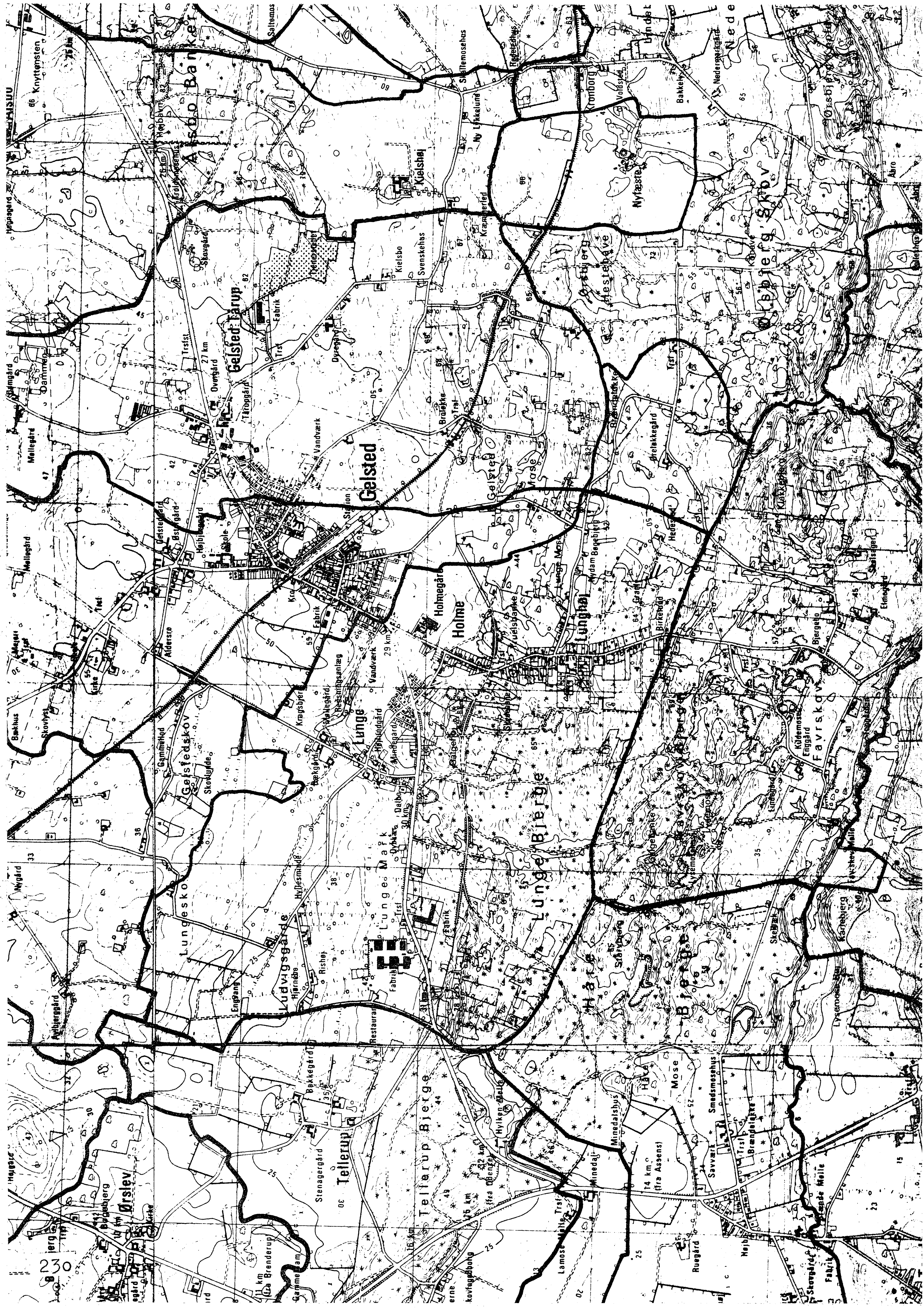

Gelsted
Gelsted Tårup
Holme
Holmegård
Lunge
Lunghøj
Lunge Bjerge
Lunge Mark
Lungeskov
Gelstedskov
Ludvigsgårde
Favrskov
Kielshøj
Nyfæste
Tellerup
Tellerup Bjerge
Ørslev
Håre Mose
Minedal
Station
Fabrik
Vandværk
Skole
Kirke
Restaurant
230

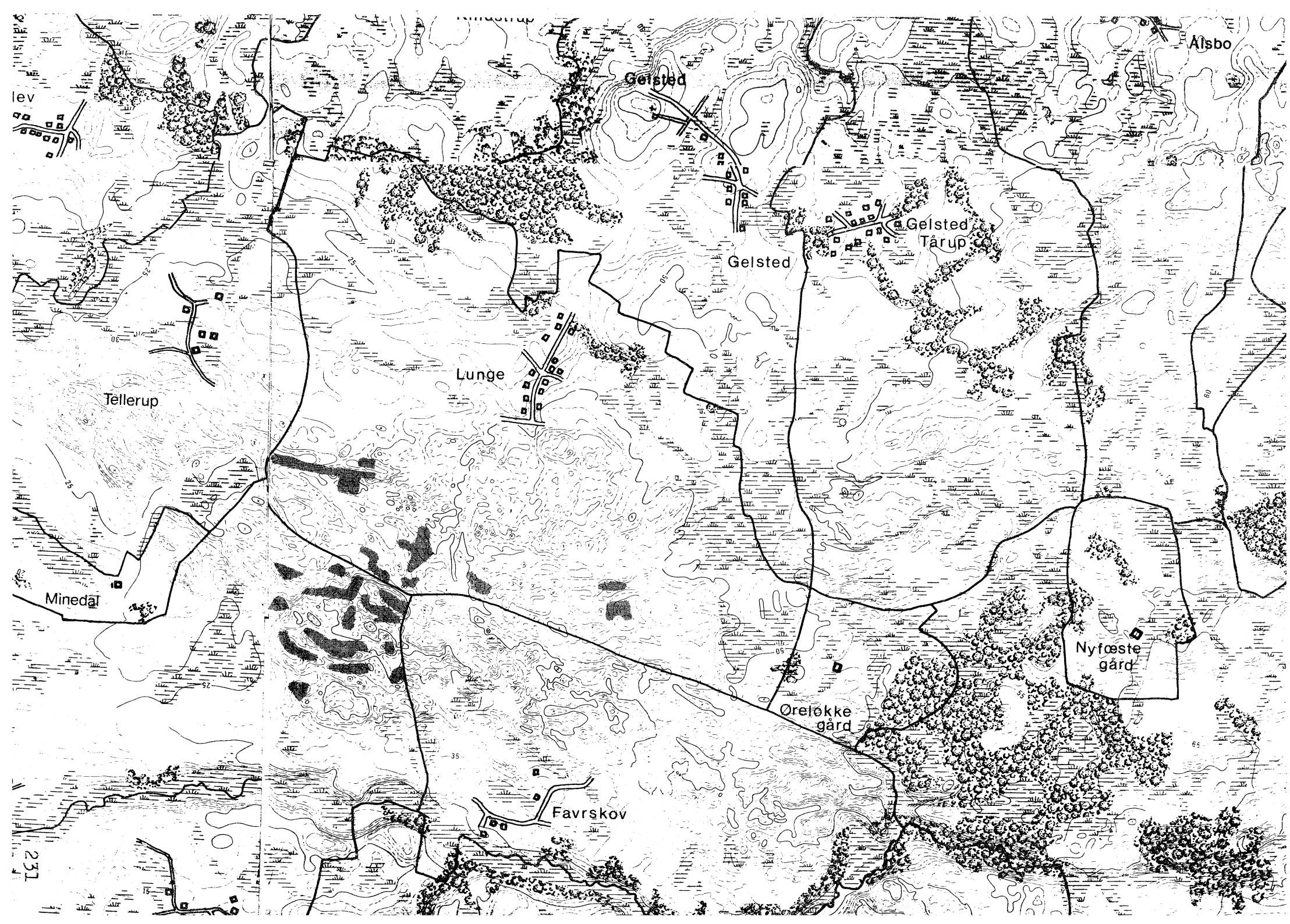
Gelsted
Ålsbo
Gelsted Tårup
Gelsted
Lunge
Tellerup
Minedal
Nyfæste gård
Ørelokke gård
Favrskov
231

HARNDRUP

Ejerlav: Harndrup

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Harndrup

Navn:	Navnetype:
Harndrup	-torp.

Bemærkninger:

Harndrup er nævnt første gang 1319 i formen Harnethorp. Forleddets tolkning er usikker, men et af mulighederne er, at det oprindelig er et ånavn og en identisk dannelse med tysk harn, som betyder "urin". Efterleddet torp, glda. thorp, betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby med kirke	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby - som i modsætning til torperne - ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Harndrup

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Harndrup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Vejklyngeby.

Byens 23 gårde ligger uregelmæssigt spredt langs et kompliceret vejnet, der i byen bliver meget forgrenet for at forbinde de 5 til byen stødende veje. I den Ø ende ligger dog 5 gårde der ved deres regelmæssige tæthed bærer et reguleret præg. Et vandløb løber gennem byen fra N mod S og er med til at gøre bybilledet kompliceret. Husene ligger lige så uregelmæssigt spredt langs vejene. Kirken ligger midt i den V del af byen. S for byen langs et vandløb ligger en møllegård.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger koblingsplaceret tværs over Storåen.

c. Udskiftning

år: 1779 figur: Blokudskiftning, små uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen

3 gårde flyttet ud ved udsk, 13 gårde senere, alle Ø for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 sås årl.

vangeantal: 2 (evt. dyrkningsfællesskab med Graderup).

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Kuperet, Vends, Vissenbjerg, med hedeslette mod N, samt israndsbakker og uregelmæssige morænebakker.

jordbund: Moræneler med smeltevandssand og ferskvandssand samt ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Til alle sider undtagen mod V og måske også mod Ø.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov

☐ blandingsøkonomi med

Større skovareal i NØ del af ejerlavet - engarealer spredt over ejerlavet, men især N og S for byen.

Ejerlav: Harndrup

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Harndrup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☒ opløst og nybebygget

Kun 7 af 23 gårde tilbage i byen, de fleste i den V og S del. Der er sket en omfattende nybebyggelse, både på de gamle tofter, i øvrigt langs byens vejnet og langs vejen mod N. Toftesystemet er stærkt opløst undtagen hvor de gamle gårde ligger tilbage. Vejnettet er rettet noget ud inde i byen.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af blokudsk. hegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Skovareal i NØ del af ejerlavet.

Ejerlav: Harndrup

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Harndrup

STATISTIK

Areal: 816 ha, heraf opdyrket 1688: 49%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	143	128	143	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	22	22	22	22	22	38	43
Huse:	6	1 *	12 *		+?		
Huse m/ jord:				4 *		69	87
Huse u/ jord:				11		4	49
I alt:	28	23	34	37	22+?	111	179

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(68) 1664	4	15	3	6,5
(68) 1688	6	13	3	5,8
1844	31	7		3,0
1903	36	7		2,6

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	154	445	472
Børn:	121	227	227
I alt:	275	672	699

Ejerlav: Harndrup

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Harndrup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			5	7			17	5 *
1844	38	69						4
1903	43	136						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 816 ha store ejerlav var i 1682 opdyrket 49%. Byen havde da det for egnen typiske tovangsbrug med en lille tredie mark, der anvendtes årligt og takseredes til 128 tdr.htk. mod 143 tdr. i 1844. Mod vest er udflytterbyen Graderup udparcelleret, den lå i 1682 vistnok i dyrkningsfællesskab med Harndrup. I 1664 opgøres skoven til ikke mindre end 214 svins olden, men det noteres at den er meget forhuggen. Harndrup blokudskiftedes i 1779 og siden er 16 gårde flyttet ud.

Harndrup husede i senmiddelalder et væbnergods (omtalt som sædegård fra 1435-1503), hvortil øjensynlig lå i hvert fald 2 jorder (gårde) i Harndrup. I 1494 skøder Ejler Bryske halvparten i 1 gåre i Harndrup til Jørgen Marsvin. I øvrigt spiller gejstlige besiddelser en ret stor rolle. I 1319 skødede Brode Hugorm til Vor Frue skole i Odense (Odense Provsti) 2 store gårdemed 3 husmænd (gårdsæder) og 1 mølle. Dalum Kloster ejede i 1533 4 gårde og 1 hus, medens kronen endnu i 1586 besad 1 selvejergård, hvortil kommer 1 præstegård. I 1579 havde kronen imidlertid afhændet 3 gårde i Harndrup til Kærsgård (formentlig af det tidligere gejstlige gods). I 1664 var kronens andel nede på 5 gårde og 7 huse, hvoraf det ene "tilforn var kirkeladen". Blandt adelen ragede Kærsgård op med 9 gårde og 4 huse, medens Søndergård havde 4 gårde. Harndrup mølle (uden avl) lå til borgmesteren i Middelfart. I 1760 var Kærsgårds andel reduceret til 4 (egaliserede) gårde, medens Holsegård (i 1764) ejede en enkelt gård. Overgangen til selveje forløb tidligt og var stort set afsluttet i 1844.

Antallet af gårde er uændret fra 1606 til 1774, men stiger herefter i kraftigt omfang frem til 1903, ligesom hus- og befolkningsekspansionen i det 19. årh. er usædvanligt kraftig. Gårdene var i 1684 lidt under middel størrelse og allerede i 1568 noterer præsten at sognets 22 bønder er fattige "thi de har kun 12 otting jord at pløje og så på". En gård på 18 tdr. hartkorn i 1664 er muligvis identisk med den tidligere væbnergård. Harndrup mølle i en smuk stråtækt bindingsværksgård var endnu i brug i 1956.

Byen synes kun at have gennemgået beskedne lodsejervise egaliseringer.

Ejerlav: Harndrup

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Harndrup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	X	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: stor interesse

1) Anlægstype.

Den store kirke - adelby af vikingetids- middelalder navnetypen -torp er centralplaceret i sit ejerlav på tværs af Storeåen, der gennemkrydser ejerlavet. Af ejerlavet er senere udparcelleret udflytterbyen Graderup. Harndrups byform er vejklyngeby i en meget løs form.

2) Udviklingstype.

Byen husede i senmiddelalderen et mindre væbnergods men domineredes i øvrigt af gejstlige besiddelser. En mølle er kendt allerede fra 1319. I 1600-tallet var hovedgården Kærsgård i nabosognet Brenderup hovedbesidder. Byen synes kun udsat for beskedne lodsejervise egaliseringer. En hurtig overgang til selveje fulgtes af en voldsom ekspansion, der førte byen frem til status som bymæssig bebyggelse.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig anlægstype med specielle træk. Den videre udvikling afspejler flere vigtige bebyggelseshistoriske trin.

Relikt-vurdering: interesse

1) Bytomten er opløst og nybebygget.

2) Kulturlandskabet har bevaret en del udskiftningshegn samt et større skovareal.

3) Særlige relikter: kirke, møllegård.

4) Arkæologiske interesser: o. 4 frilagte gårdtomter.

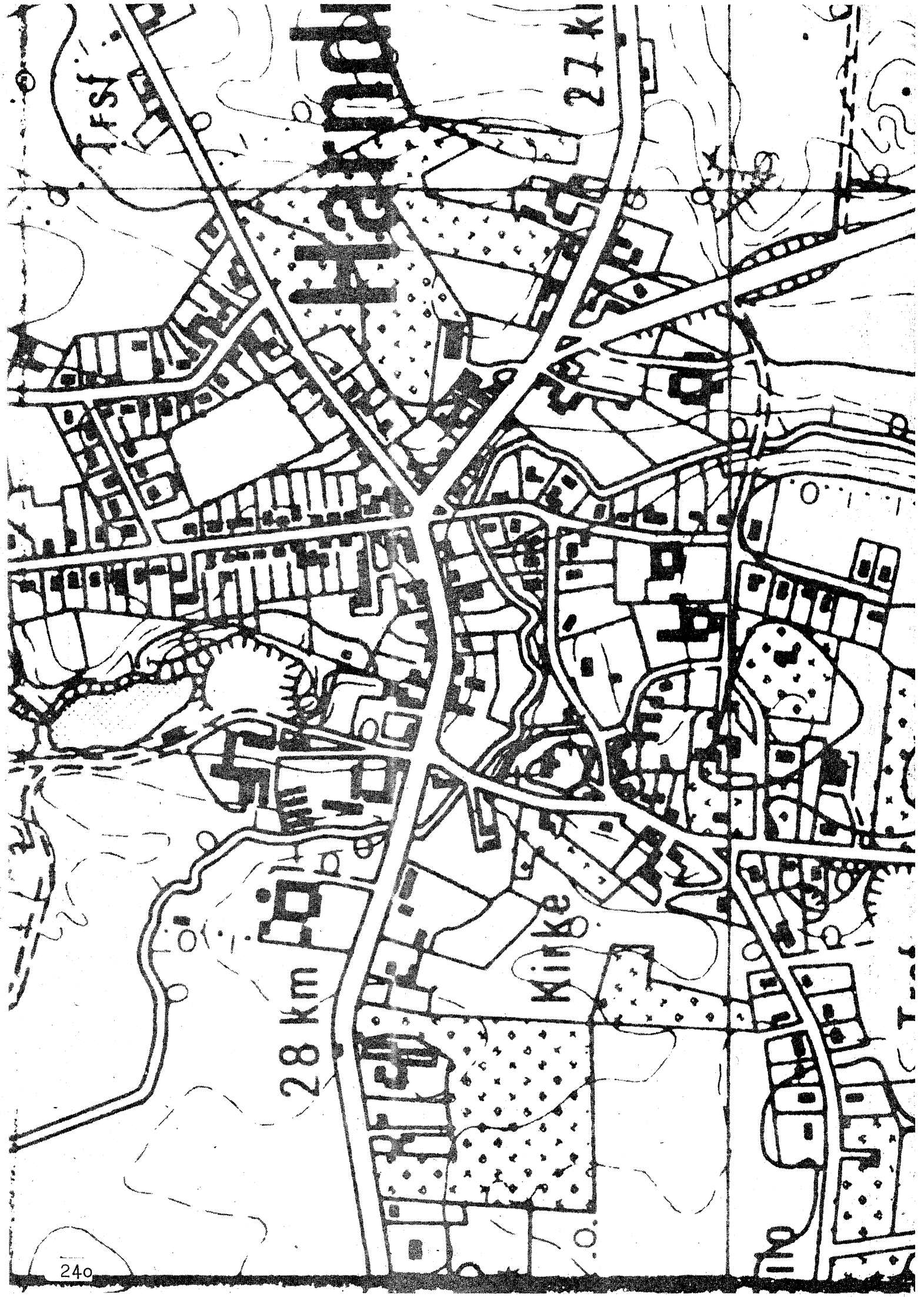
IFSJ
27 km
28 km

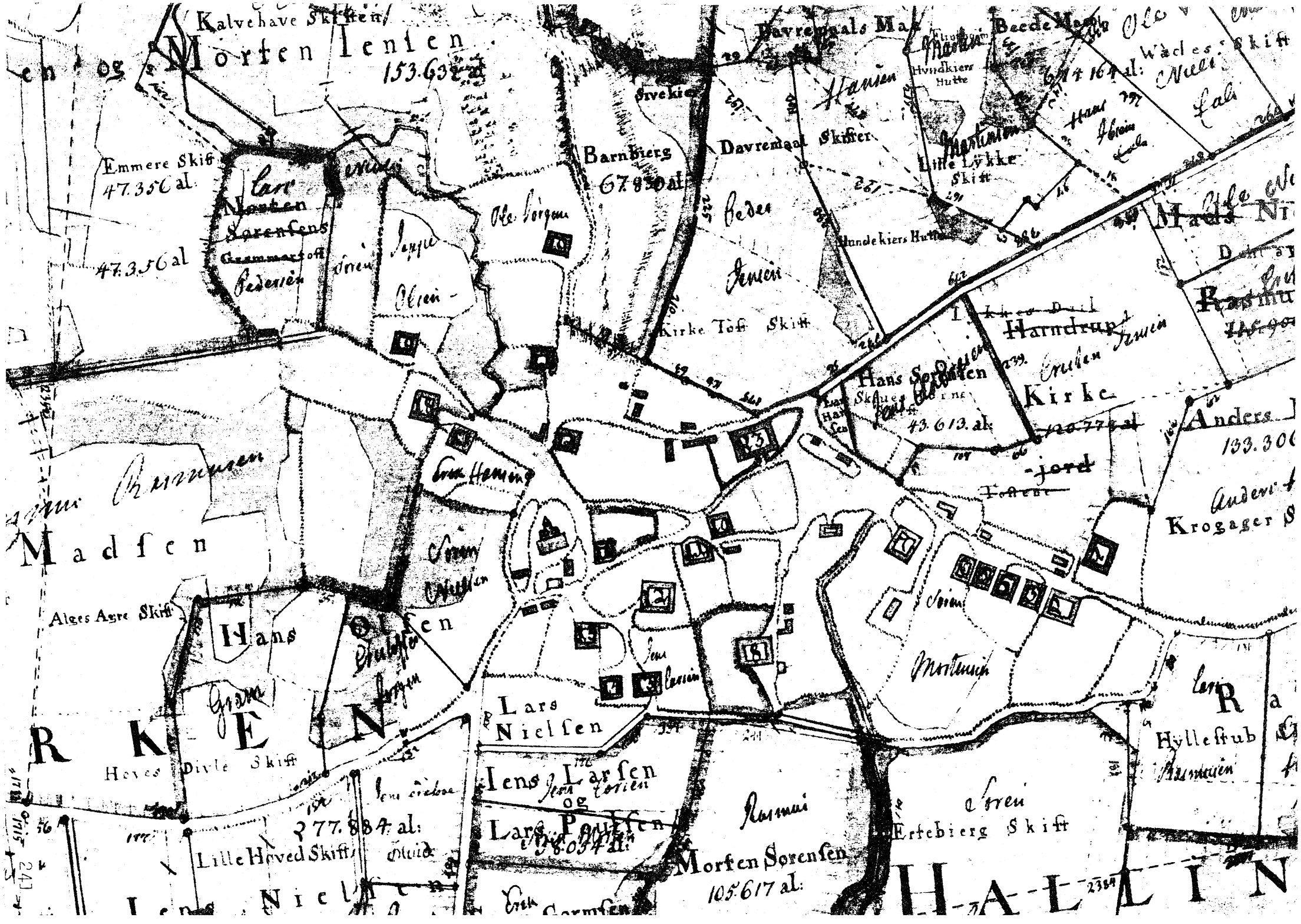

Kalvehave Skiften
Morten Iensen
153.632 al
Emmere Skift
47.356 al
Morten Sorensens
Grammartoft
Pedersen
47.356 al
Barnbierg
67.830 al
Davremaal Skiffer
Davremaals Ma
Beede Mas
Hundkiers Hutte
Lille Lykke Skift
Hundekiers Hutte
Kirke Toft Skift
Hans Sorensen
43.613 al
Harndrup
Kirke
Anders
133.306
Krogager S
Madsen
Alges Agre Skift
Hans Olsen
Lars Nielsen
Iens Larsen
og
Lars Poulsen
Hoves Divle Skift
277.884 al
Lille Hoved Skift
Morten Sorensen
105.617 al
Ertebierg Skift
Hyllestub
HALLIN

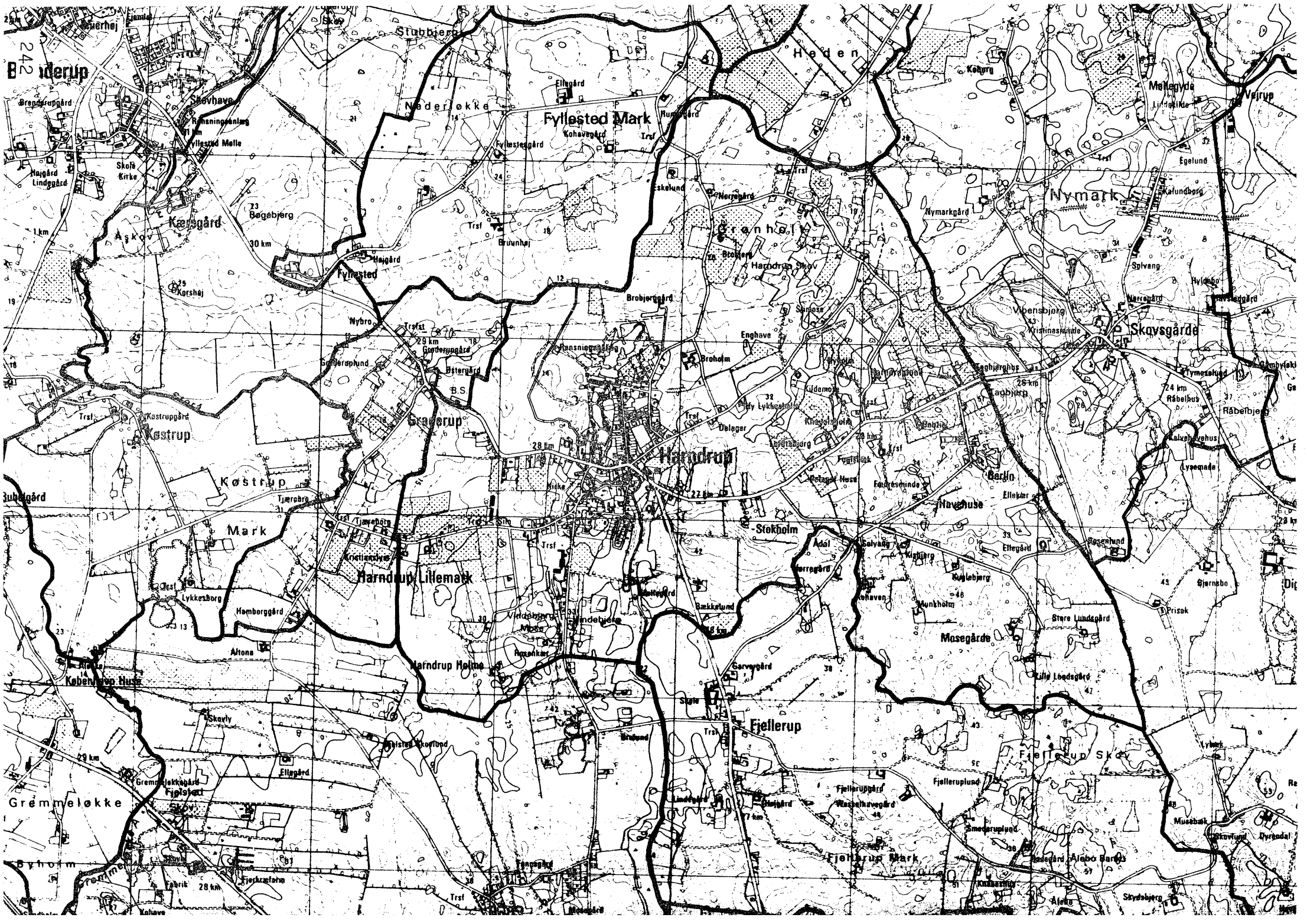
Stubbjerg
Heden
Nederløkke
Fyllested Mark
Nymark
Grønhøj
Harndrup Skov
Skovsgårde
Askov
Kærsgård
Fyllested
Brobjerggård
Kastrup
Kastrupgård
Graverup
Harndrup
Køstrup
Mark
Harndrup Lillemark
Stokholm
Havehuse
Berlin
Mosegårde
Harndrup Holme
Fjellerup
Fjellerup Mark
Fjellerup Skov
Grømmeløkke
Byholm
Hamborggård
Altona
Skovly
Ellegård
Prisak
Store Lundsgård
Lille Lundsgård
Rosenlund
Bjernsbo
Kongsbjerg
Ellekær
Ådal
Solvang
Herregård
Kohaven
Munkholm
Bækkelund
Garvergård
Fjellerupgård
Fjellerupskov
Fjellerupmark
Smedegaardsplads
Aabo Banke
Skydsbjerg
Musebæk
Skovlund
Dyrendal
Egelund
Kalundborg
Solvang
Hyldebo
Herregård
Vibensbjerg
Kristinesminde
Tophjerghus
Tømmerlund
Råbelhus
Råbelbjerg
Kalvehavehus
Lysemade
Fodresminde
Petersø Huse
Fuglsang
Lykkesborg
Kristianshvile
Tjærebro
Kirkeby
Vindeltjerne
Rosenkær
Brøndsund
Skole
Kirke
Mølle
Fabrik
Kohave
Trsf
B.S.
1 km
28 km
29 km
30 km
24 km
22 km

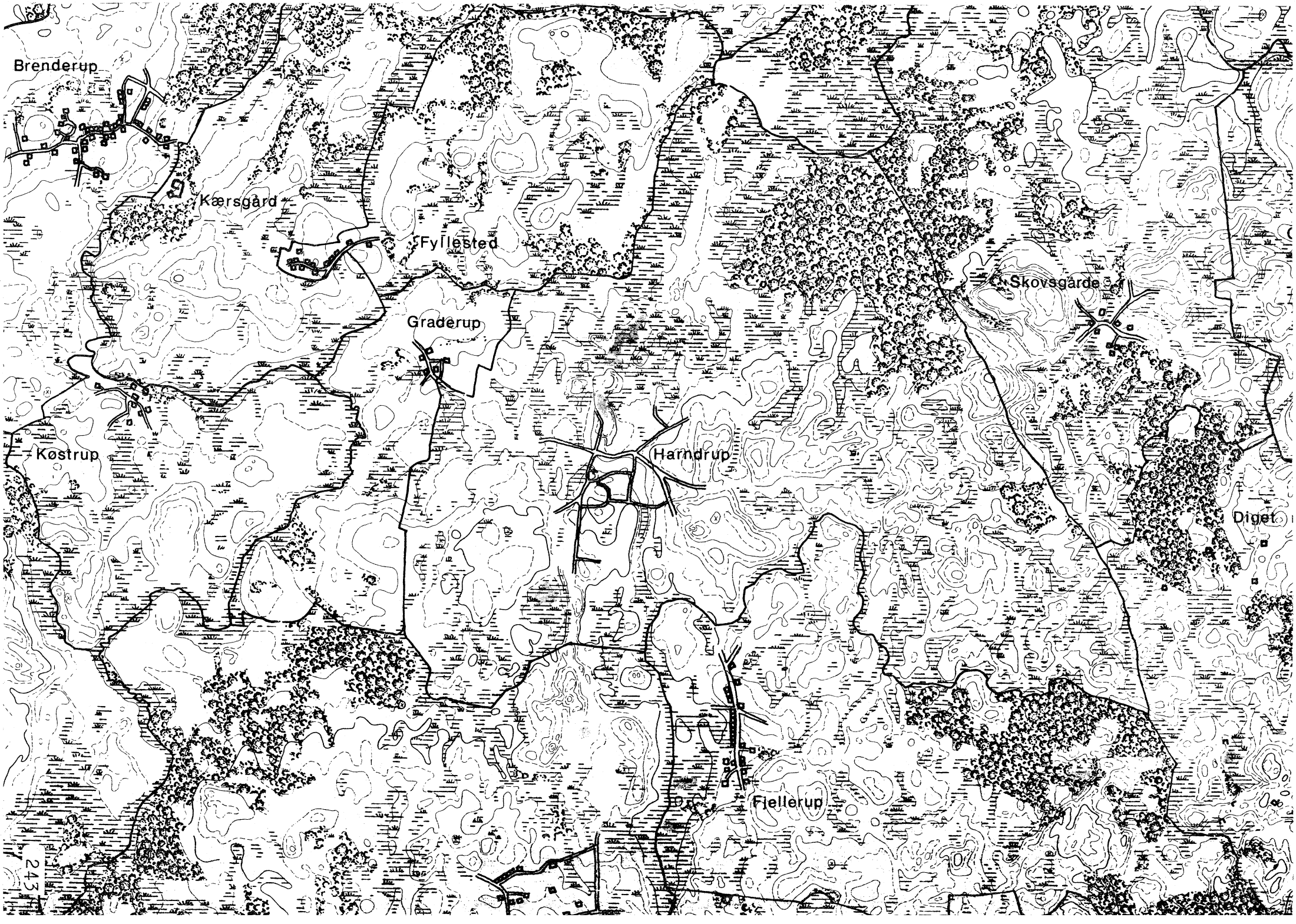
Brenderup
Kærsgård
Fyllested
Skovsgårde
Graderup
Køstrup
Harndrup
Diget
Fiellerup
243

ESKØR

Ejerlav: Eskør

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

Navn:	Navnetype:
Eskør	

Bemærkninger:

Eskør er nævnt første gang 1449 i formen Esterhøwet. Forleddet er navneordet, glda. ÆSki, som betyder bevoksning af ask. Efterleddet er navneordet glda. Høfthi, betydningen "(kyst) fremspring".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Eskør

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Skovbygd. (!)

Byens 6 gårde ligger uregelmæssigt spredt inden for det retvinklede vejnet. De er dog samlet 3 og 3. I den V del et lille gadekær mellem gårdene.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1786 figur: Blokudsk. uregelmæssige, rektangulære blokke.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen

1 gård flyttet SV for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: rotation: 2/2

vangeantal: 4 (Dyrkningsfællesskab med Hygind.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vestfyn med grusbakker mod S.

jordbund:

naturlig afgrænsning: Mod S og V, men ikke mod Ø.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov

☐ blandingsøkonomi med

Engområder langs ejerlavsgrænsen mod S, V og N samt i området omkring byen, skovområde omkring byen.

Ejerlav: Eskør

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

4 af gårdene ligger på samme sted, 1 flyttet lige S for byen, mens 1 er udflyttet. Vejnettet helt intakt. Toftestrukturen delvis opløst. Ingen nybebyggelse.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engarealer langs N og S ejerlavsgrænsen.

Ejerlav: Eskør

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Husby

STATISTIK

Areal: 189 ha, heraf opdyrket 1688: 75%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	55	44	43	

Bebyggelsesenheder:

	1606		1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:	5		5	5	6	6	6
Huse:			1		4		
Huse m/ jord:						5	5
Huse u/ jord:				1		1	1
I alt:	5		6	6	10	12	12

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(40) 1664		2	3	11,0
(80) 1688		1	4	8,8
1844		6		6,8
1903		6		6,8

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	43	90	53
Børn:	27	40	20
I alt:	70	130	73

Ejerlav: Eskør

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					4		1	1
1844					6	6		
1903					6	6		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det lille ejerlavs 189 ha. var i 1682 opdyrket ikke mindre end 75%. Byen havde da toårig rotation i 4 vange, øjensynlig i et dyrkningsfællesskab med moderbyen Hygind, hvorfra Eskør er udflyttet. Muligvis er ejerlavsgrænsen blevet forrykket i forbindelse med udskiftningen, hvor de to byers gårde synes egaliseret under ét. I 1684 takseredes Eskør til 44 tdr. htk. og i 1844 tilsvarende til 43 tdr. htk. I 1520 nævnes det, at 10 læs eng fra Smedegård i Eskør er lagt til Iversnæs (Wedellsborg). Måske drejer det sig om den lille holm, mellem Eskør og Tybrind. Eskør blokudskiftedes i 1786 og siden er 1-2 gårde flyttet.

I 1449 fordeltes ved et skifte mellem Johan Bjørnsen og hans broderbørn 2 gårde i Eskør (samt 3 gårde i Hygind), men i øvrigt var det fra et tidligt tidspunkt den indensogns hovedgård, Iversnæs (Wedellsborg), der gjorde sig gældende. Ved det store arveskifte i 1520 fordeltes Iversnæs 2 gårde i Eskør, og besiddelsesforholdene forblev spredte i 1500-tallet. De svenske Bjælker ejede 1 enkelt gård, Skovsbo havde 1 gård i 1583, ligesom kronen havde 1 fæstegård i 1586. Dog i 1664 havde Iversnæs samlet 4 af byens 5 gårde og inden 1682 var Wedellsborg (grevskabet oprettet 1672) enebesidder. En situation der holdt sig endnu i 1903.

Antallet af gårde var i 1600-tallet 5. Senere synes byens hartkorn fordelt på 7 gårde, der imidlertid i 1731 reduceredes til 6, idet den sidste gårds jord fordeltes på de øvrige. Dette gårdtal holdt sig endnu i 1903. Husekspansionen havde ligeledes meget begrænset omfang og i 1901 var befolkningstallet atter nede på 1787 niveauet.

Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Byen egaliseredes første gang mellem 1664 og 1682. Inden 1731 synes byen at have gennemløbet endnu 2 egaliseringer, og den egaliserede struktur opretholdes endnu i 1903.

Ejerlav: Eskør

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:	X	Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: stor interesse

1) Anlægstype.

Den lille udflytterby er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byen synes ikke præget af sin kystnære placering. Byformen er løs og uregelmæssig som typisk for skovbyen. Meget mulig er Eskør opstået i forbindelse med rydning af strandskove.

2) Udviklingstype.

Byen samledes i 1600-tallet under Iversnæs (Wedellsborg) og gennemløb som følge heraf flere egaliserende indgreb. Endnu i 1903 var hele byen fæstegods og som følge heraf udeblev ekspansionen stort set i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en noget særpræget anlægstype, hvis videre udvikling er typisk for området omkring grevskabet Wedellsborg.

Relikt-vurdering: stor interesse

1) Bytomten er velbevaret, men det løse præg er forstærket som følge af gårdflytning.

2) Kulturlandskabet har bevaret en del udskiftningshegn samt større engarealer.

3) Særlige relikter: -

4) Arkæologiske interesser: en frilagt gårdtomt.

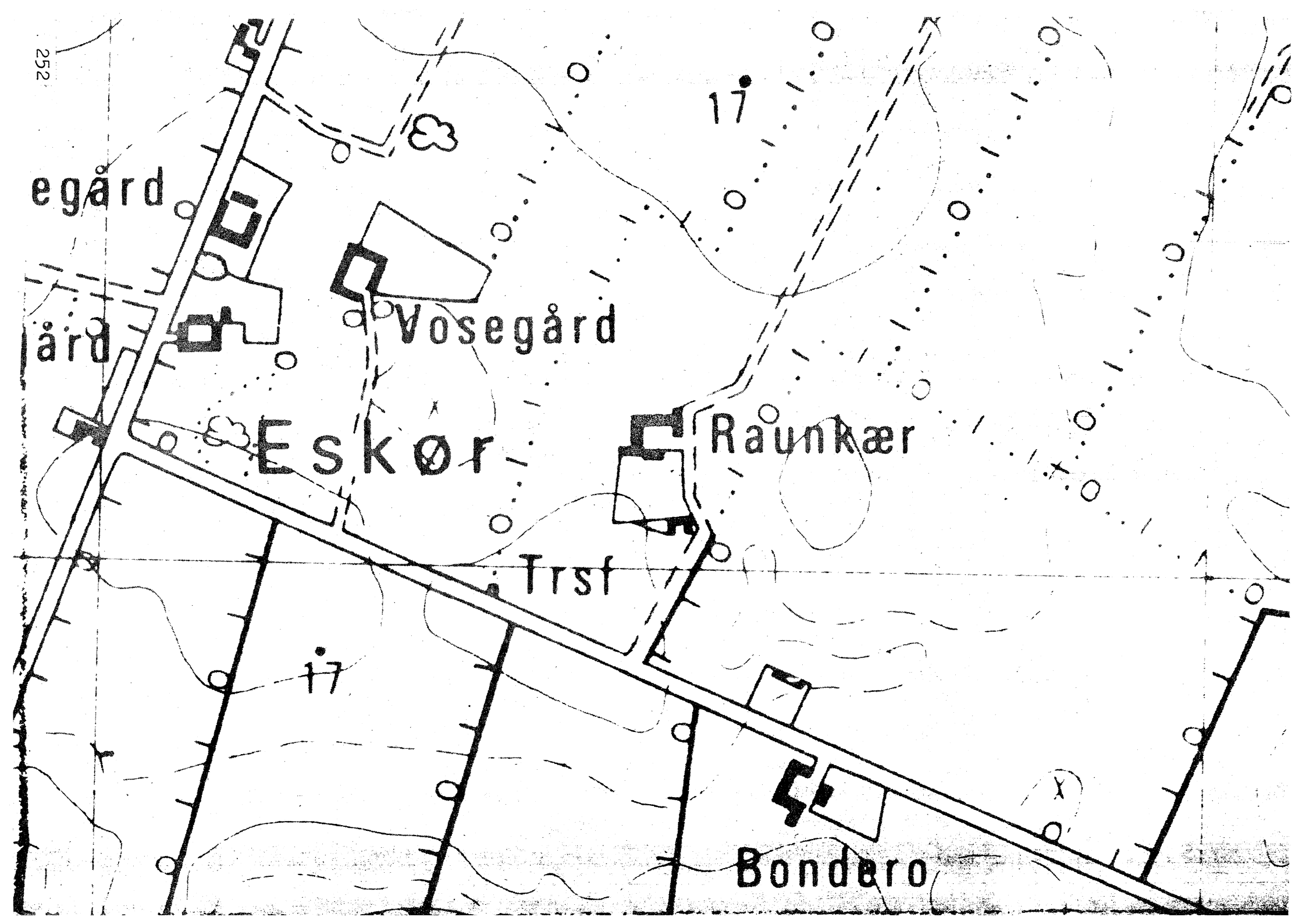
egård
ård
Vosegård
Eskør
Raunkær
Trsf
Bondero

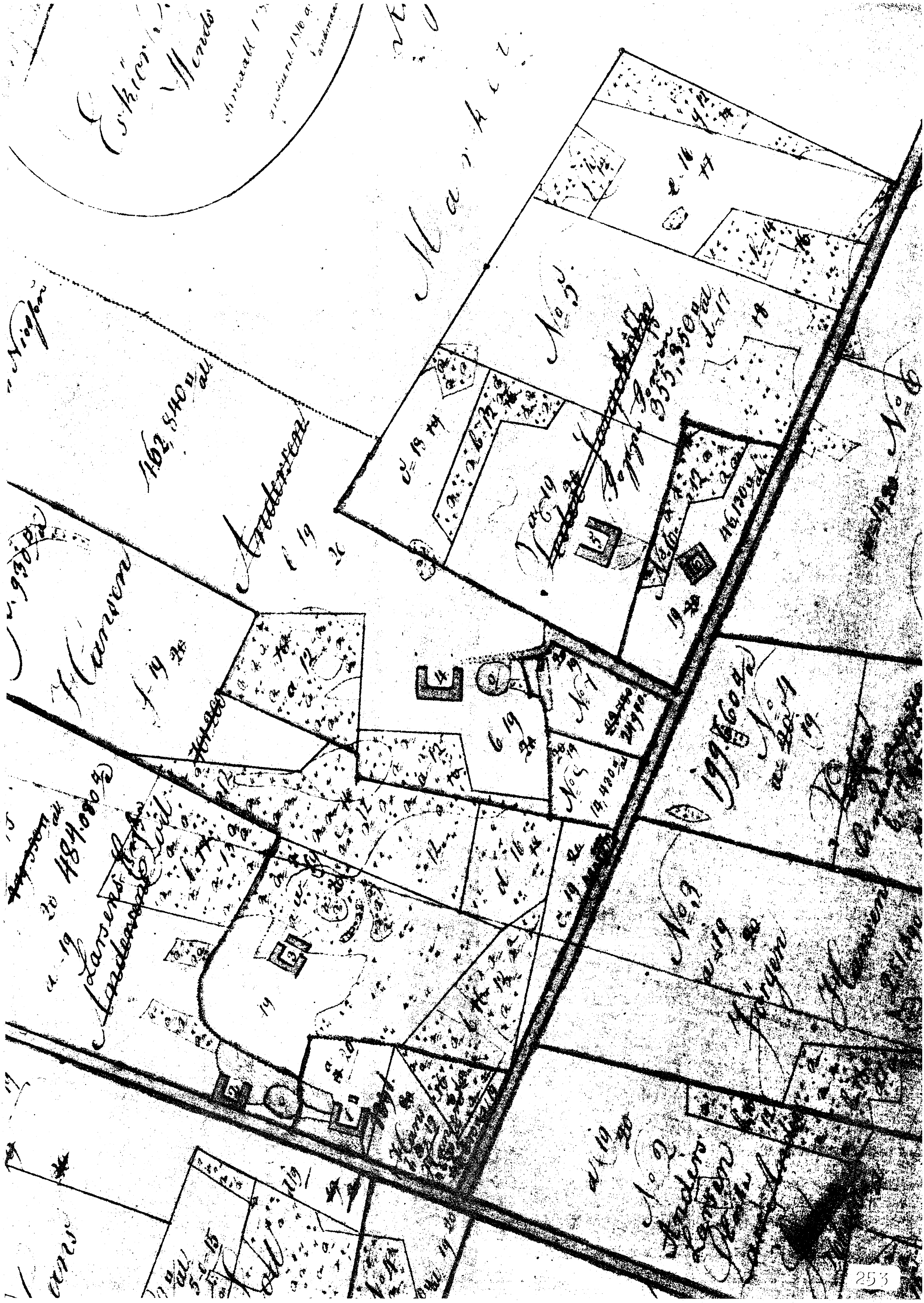
No 5
No 9
No 6
162,840 □al
484080
Andersen
Hansen

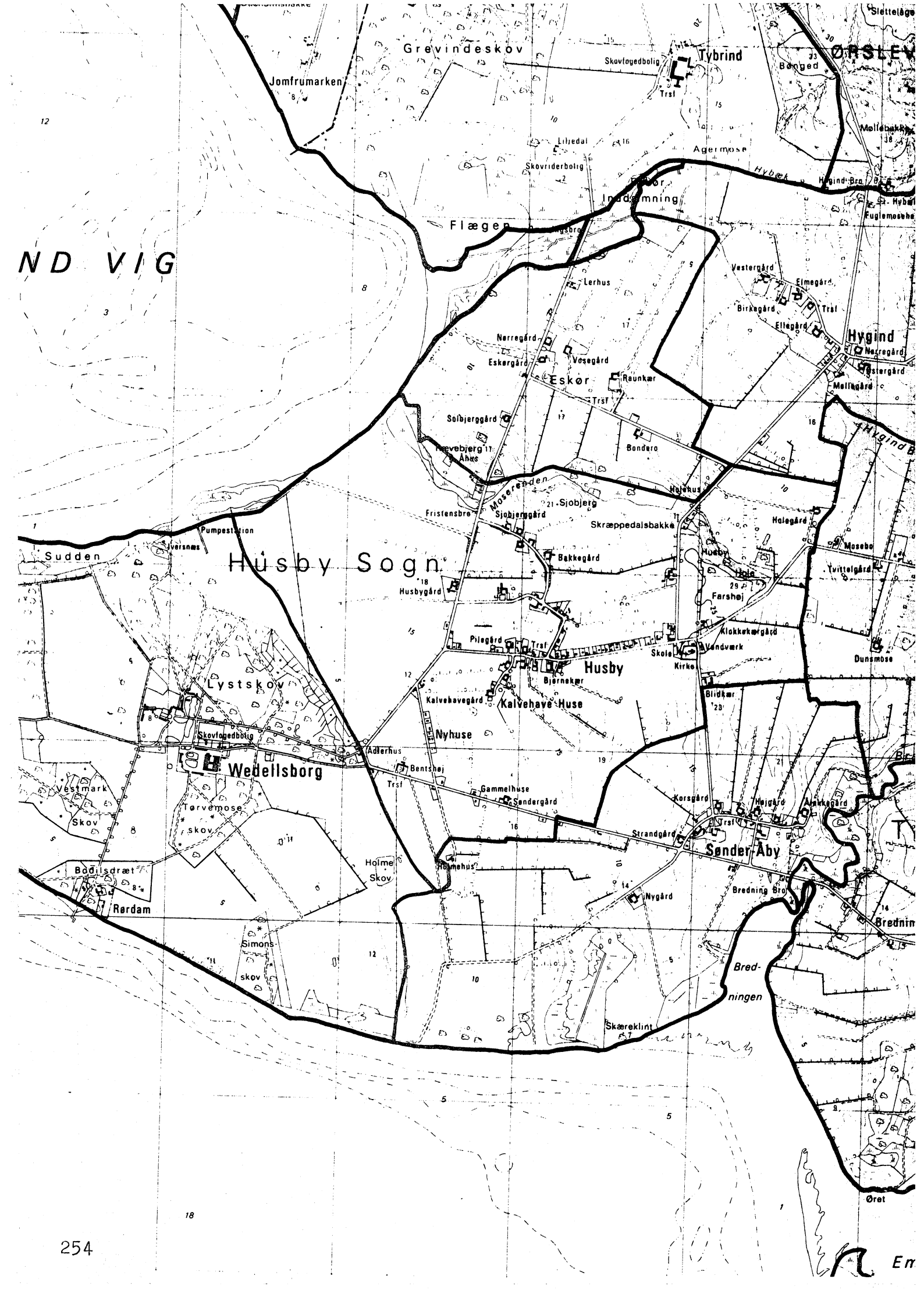

Grevindeskov
Jomfrumarken
Skovfogedbolig
Tybrind
Trsf
Bønged
ØRSLEV
Liljedal
Skovriderbolig
Agermose
Hybæk
Hygind Bro
Fuglemosehe
Flægen
ND VIG
Lerhus
Vestergård
Elmegård
Birkegård
Ellegård
Hygind
Nørregård
Eskørgård
Vosegård
Eskør
Raunkær
Mølligård
Solbjerggård
Bondero
Hygind B
Moserenden
Sjobjerg
Fristensbro
Sjobjerggård
Skræppedalsbakke
Holegård
Pumpestation
Iversnæs
Sudden
Husby Sogn
Bakkegård
Husby
Hole
Mosebo
Husbygård
Farshøj
Klokkekærgård
Pilegård
Vandværk
Skole
Kirke
Husby
Dunsmose
Bjørnekær
Lystskov
Kalvehavegård
Kalvehave Huse
Blidkær
Skovfogedbolig
Nyhuse
Adlerhus
Wedellsborg
Bentshøj
Gammelhuse
Søndergård
Vestmark
Skov
Tørvemose
skov
Korsgård
Strandgård
Sønder Åby
Holme
Skov
Holmehus
Bodilsdræt
Rørdam
Nygård
Bredning Bro
Simons
skov
Bred-
ningen
Skæreklint
Øret

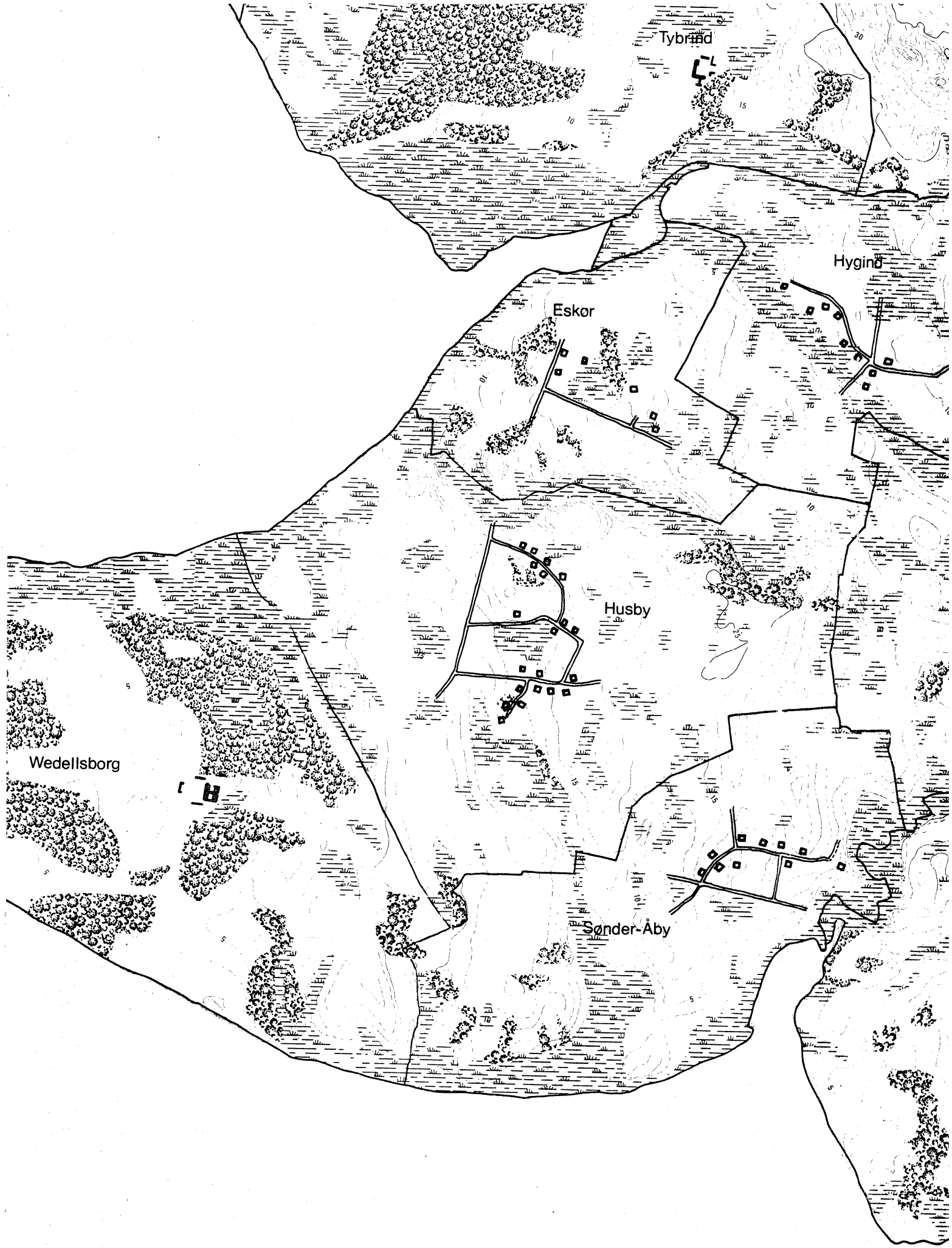
Tybrind
Hygind
Eskør
Husby
Wedellsborg
Sønder-Åby

HUSBY

Ejerlav: Husby

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

Navn:	Navnetype:
Husby	-by

Bemærkninger:

Husby er nævnt første gang 1295 i formen Husby. Forleddet er Hus, hvis betydning er omstridt: 1) befæstning. 2) velbebygget gård. 3) en by hørende ind under en fornem persons (kongen, en bisp) hus, hans hof. Efterleddet er by, glda. som betyder landsby.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby med kirke.	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby - som i modsætning til torperne - ikke er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

I Husby sogn fødtes 1783 forfatteren Fr. Schaldemose, 1851 landinspektøren og landøkonomen Anders Nielsen Andersen, 1874 lægen og fysiologen Marie Krogh.

Ejerlav: Husby

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby

Byens 19 gårde ligger uregelmæssigt spredt langs den NS gående bugtede vej. Vejen går Ø om et engdrag i et stort sving. Byen består af 3 grupper: 1) N del med 6 gårde, 2) midterste del med 2 gårde og 8 huse, 3) en S del med 10 gårde og enkelte huse. En gård og et hus ligger V for engdraget. Kirken og et hus ligger helt isoleret Ø for byen.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1786 figur: Stjerneudskiftning, størsteparten er stjerneudskiftet omkring byen, men blokfigurer i ydermarkerne.

d. Udflytning 4 gårde.

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen 4 gårde flyttet dels S, dels V for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: Alsædebrug rotation: sås hvert år.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vestfyn, med grusbakker mod N.

jordbund:

naturlig afgrænsning: Mod N og NV, men ellers ikke.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng.

☐ blandingsøkonomi med

Engområder langs ejerlavsgrænserne mod N og NV, spredt inde i ejerlavet samt langs et dalstrøg i NØ del.

Ejerlav: Husby

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

4 ud af 19 gårde udflyttet, de øvrige ligger på samme sted som på udskiftningstiden. Der er ingen væsentlig nybebyggelse sket inde i byen. Langs vejen til kirken er der sket en del nybyggeri. Vejnettet er uforandret. Toftesystemet er yderst velbevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

Kun lidt af u-hegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engområder langs N-grænsen.

Ejerlav: Husby

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

STATISTIK

Areal: 505 ha, heraf opdyrket 1688: 63%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	205	123	124	

Bebyggelsesenheder:

		1606	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		6 *	27	30	20	21	21
Huse:		1	12		19		
Huse m/ jord:						16	34
Huse u/ jord:				8		3	5
I alt:		7	39	38	39	40	60

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(41) 1664	6	11	10	7,6
(57) (1:2:4) 1688	19	10	1	4,1
1844	1	20		5,6
1903	3	18		5,4

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	175	195	236
Børn:	119	98	133
I alt:	294	293	369

Ejerlav: Husby

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1		26	12		
1844	1				20	19		
1903	1	5			20	34		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 505 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 63%.Byen havde da alsædebrug i 2 vange og takseredes til 123 tdr. htk. mod 124 tdr. i 1844. I forhold hertil er landgildehartkornet fra 1664 påfaldende højt. Fra det oprindeligt meget store kystejerlav er udparcelleret udflytterbyen Sønder-Åby samt hovedgården Wedellsborg. En adelig sædegård i Husby nævnes allerede i 1295. I forbindelse med en udflytning skiftede sædegården navn til Iversnæs fra 1672 Wedellsborg. Hovedgårdens enemærke indeholder en stor del kystskov samt de største engstrækninger i det oprindelige ejerlav. Enemærket er udvidet flere gange. Marknavnene Torpe-agre, -del (1682) syd for Husby vidner om en nedlagt udflytterby. Husby stjerneudskiftedes i 1786 og siden er 4 gårde flyttet ud.

Omkring 1500 tildømtes Ellen Skram 4 gårde i Husby som arvegods efter oldefaderen Iver Krabbe. Kronen havde (i 1586) en selvejergård i byen foruden en fæstegård. Men langt størsteparten af gårdene lå til Iversnæs. Ved det store arveskifte i 1520 fordeltes 23 gårde i Husby, heriblandt Plødtz gård, Kalvehavegård og 2 gårde i Husby Holme. Af disse 23 gårde fulgte de 18 Iversnæs delen, de 5 gårde Kærsgård delen. Husby kirke lå ligeledes under Iversnæs og fulgte hovedgården ved skiftet. I 1664 havde Iversnæs på nær præstegården samlet hele byen under sig og denne situation holdt sig endnu i 1903.

Antallet af gårde synes omkring 1520 som minimum at have været 28-29. Inden 1660 blev i alt 17 tdr. htk. bøndergods lagt under Iversnæs, hvis enemærke i 1664 var på 70 tdr. hartkorn. Fra 1664 til 1682 stiger gårdtallet atter til 30, rimeligvis i forbindelse med en regulering, hvorved byens gårde inddeltes i 3 klasser i forholdet 1:2:4. I 1727 blev 9 af byens 29 gårde nedlagt og jorden fordelt på de øvrige. Som årsag angives, at de nedlagte gårde manglende besætninger. Herefter bibeholdes gårdtallet konstant frem til 1903. Fra 1787 til 1844 er hus (og befolkningstallet) også konstant, hvorefter en moderat stigning sætter ind.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små og inddelt 3 størrelseskategorier. I forbindelse med reguleringen af gårdtallet i 1727 synes byen atter etaliseret og denne gang på et niveau. Den egaliserede struktur opretholdes endnu i 1903.

Ejerlav: Husby

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:		Særlig interesse:	X

Landsbytypologisk vurdering: særlig interesse

1) Anlægstype.

Den store kirke - adelby af vikingetidsnavnetypen -by er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er slynget-vejby i en forholdsvis løs form. Kirken ligger isoleret. Fra ejerlavet er senere udskilt Sdr. Åby samt Husby Torp, der nedlagdes inden middelalderens udgang. Endelig er hovedgården Iversnæs (Wedellsborg) udparcelleret.

2) Udviklingstype.

Lige fra 1200-tallet og måske fra anlæggelsen (jvf. navnets betydning) har ejerlavet rummer et betydeligt gods, der i 1672 ophøjedes til grevskabet Wedellsborg. Godset har afgørende præget landsbyens udvikling, såvel hvad angår hovedgårdsmarkernes udskillelse og udvidelser, flere egaliseringer af landsbyens gårde, samt et meget sent overgang til selveje (fra 1916), der stærkt begrænser det 19. årh.s ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig anlægstype, hvis videre udvikling i sjælden grad afspejler hovedgård-landsby forholdets udviklingstrin.

Relikt-vurdering: særlig interesse

1) Bytomten er velbevaret.

2) Kulturlandskabet har bevaret større engområder.

3) Særlige relikter: kirke

4) Arkæologiske interesser: tomten af Husby Torp, tomten af Husbygård, enkelte frilagte gårdtomter.

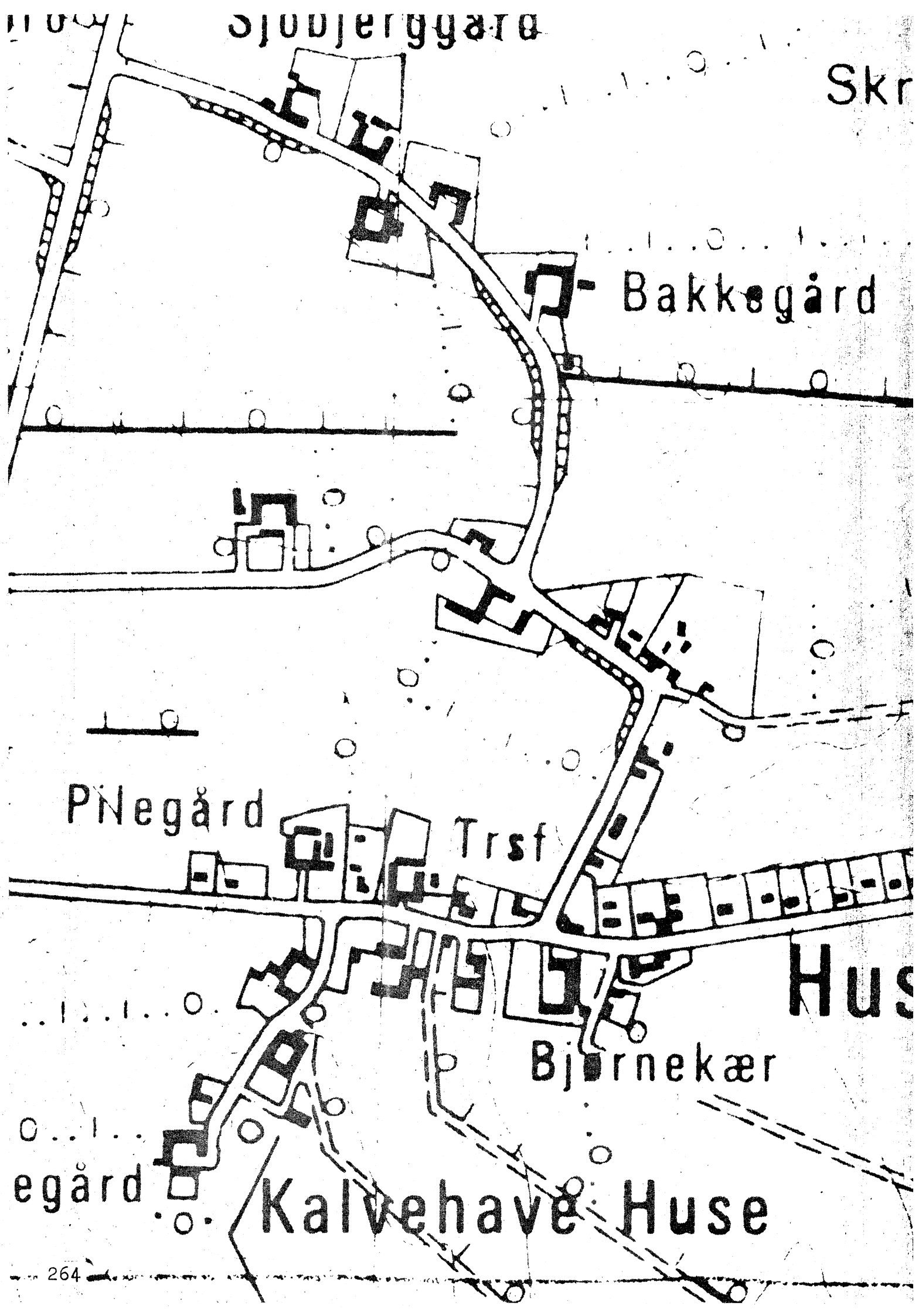
Sjodjergyard
Skr
Bakkegård
Trsf
Hus
Bjørnekær
Kalvehave Huse

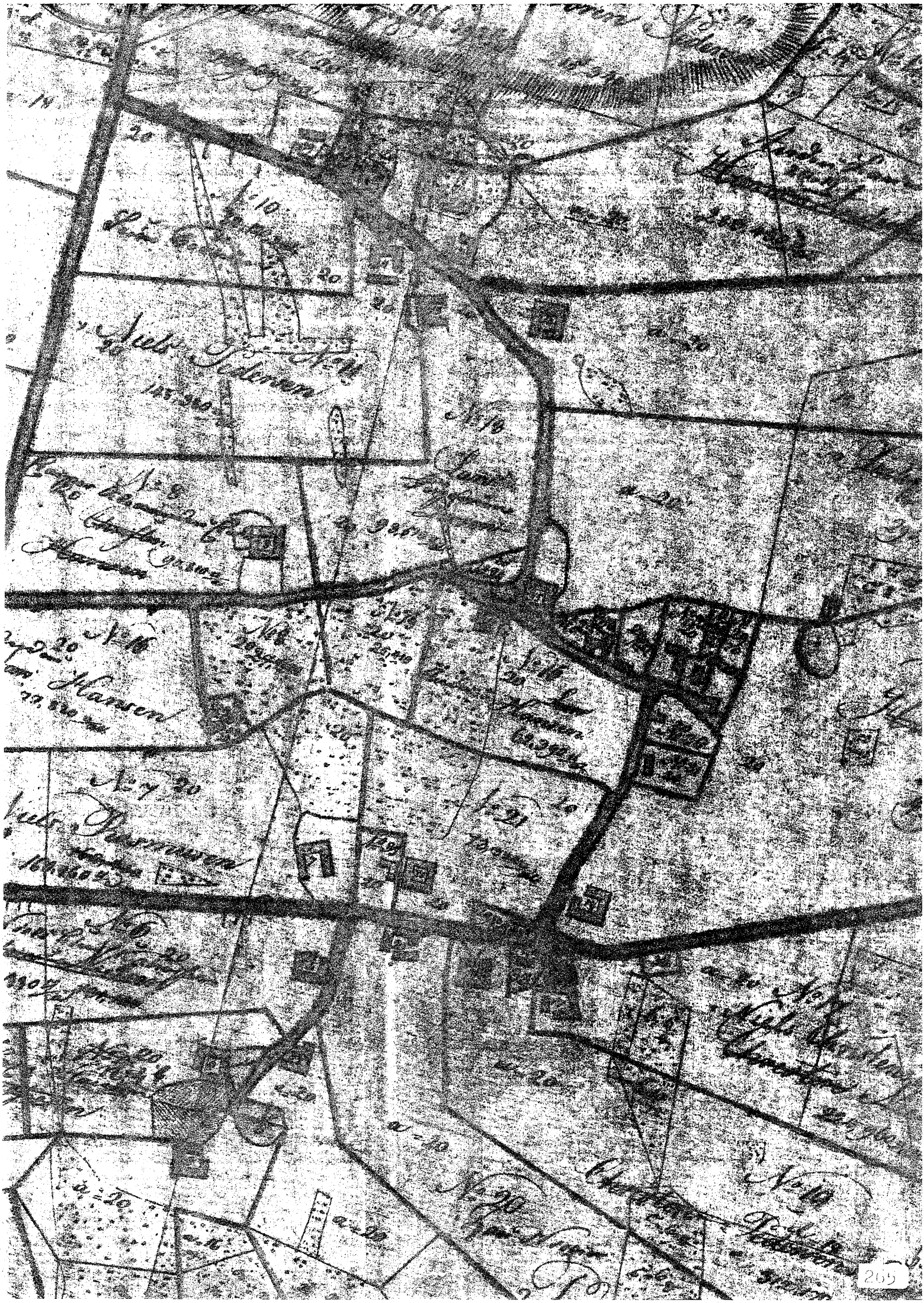

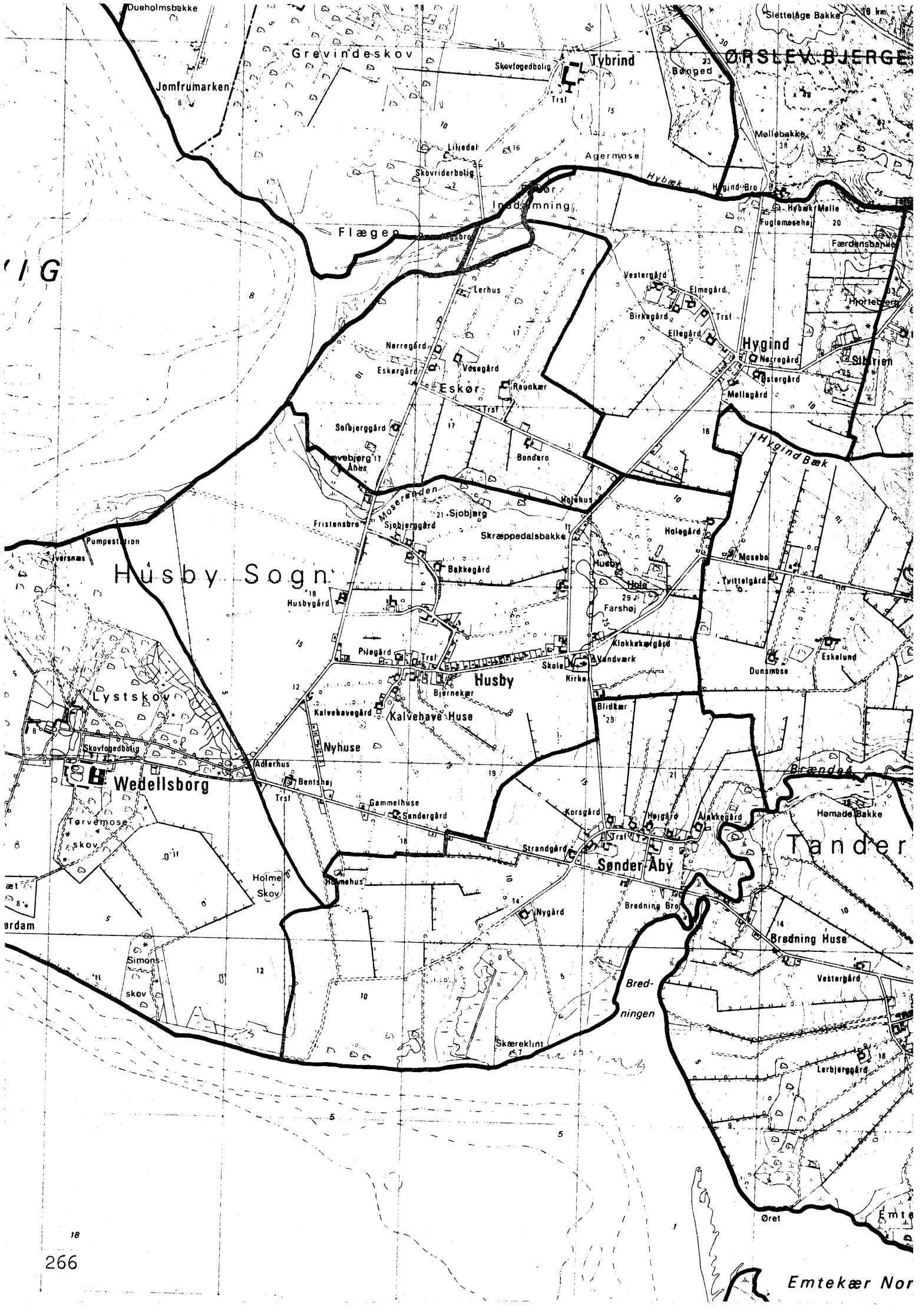
Dueholmsbakke
Grevindeskov
Jomfrumarken
Skovfogedbolig
Tybrind
Trsf
Bønged
ØRSLEV BJERGE
Slettelåge Bakke
Møllebakke
Liljedal
Skovriderbolig
Agermose
Hybæk
Hygind Bro
Hybæk Mølle
Fuglemosehøj
Færdensbakke
Flægen
Lerhus
Vestergård
Elmegård
Birkegård
Ellegård
Hygind
Nørregård
Østergård
Møllegård
Hjortebjerg
Sibirien
Nørregård
Eskørgård
Vosegård
Eskør
Raunkær
Solbjerggård
Bondero
Hygind Bæk
Moserenden
Holehus
Sjobjerg
Fristensbro
Sjobjerggård
Skræppedalsbakke
Holegård
Pumpestation
Iversnæs
Husby Sogn
Bakkegård
Husby
Hole
Mosebo
Tvittelgård
Husbygård
Farshøj
Klokkekærgård
Pilegård
Trsf
Vandværk
Skole
Kirke
Husby
Bjernekær
Eskelund
Dunsmose
Lystskov
Kalvehavegård
Kalvehave Huse
Blidkær
Skovfogedbolig
Nyhuse
Adlerhus
Wedellsborg
Bentshøj
Trsf
Gammelhuse
Søndergård
Korsgård
Højgård
Ålakkegård
Brændeå
Hømade Bakke
Tørvemose
skov
Strandgård
Sønder Åby
Tander
Holme
Skov
Holmehus
Nygård
Bredning Bro
Bredning Huse
Simons-
skov
Vestergård
Bred-
ningen
Skæreklint
Lerbjerggård
Øret
Emtekær Nor

Tybrind
Hygind
Eskør
Husby
Sønder-Åby

HYGIND

Ejerlav: Hygind.

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

Navn:	Navnetype:
Hygind	-inge.

Bemærkninger:

Hygind er nævnt første gang 1449 i formen Hyging. Forleddet er rimelig - vis fuglenavnet, glda. Høk, betydende Høg. Afledningsendelsen -inge viser at ordet oprindeligt er et stedbetegnelse, afledt af indbygger- navn eller slægtsnavn på -inge.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikinge- tid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby - som i modsætning til ydflytterbebyggelser- ne - ikke er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Hygind

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 8 gårde ligger med én undtagelse på S siden af den SV-NØ gående vej, der følger åløbet. Bebyggelsen ligger altså mellem åen og vejen. Huse ligger spredt mellem gårdene, heraf flest i Ø ende. En mølle i den Ø ende helt ned til åen.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☒ åorientering

☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Bebyggelsen følger engdraget langs åen.

c. Udskiftning

år: 1786 figur: Stjerneudskiftning, lodderne N og S for byen har stjernefigurkarakter (støder op til de enkelte gårde). Blokfigur i ydermarkerne.

d. Udflytning 0

☐ ved udskiftningen

☐ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vestfyn, israndskames og uregelmæssige morænebakker mod N.

jordbund:

naturlig afgrænsning: Mod N og SV, men ikke mod Ø, S og SV.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng.

☐ blandingsøkonomi med

Engområder langs N-grænsen samt midt gennem ejerlavet langs åen.

Ejerlav: Hygind

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Husby

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Alle gårde bevaret på deres plads i byen på nær én (Østergård), der er flyttet 100 m på den anden side af gaden. Lidt nybyggeri i den Ø ende, men ellers ikke. Vejsystemet uforandret. Toftestrukturen helt intakt.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af blokfigurens hegn.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

Ejerlav: Hygind

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Husby

STATISTIK

Areal: 258 ha, heraf opdyrket 1688: 48%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	44	41	51	

Bebyggelsesenheder:

		1606	1664	1688	1787 [1]	1844	1903
Gårde:		7	8 *	8 *	10 *	8 *	8
Huse:			2		5		
Huse m/ jord:						5	5
Huse u/ jord:				3			3
I alt:		7	10	11	15	13	16

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(43)	1664	2	4	1	6,3
(86)	1688	1	6	1	5,1
	1844	1	7		6,0
	1903	1	7		6,1

Folketal:

	1787 [1]	1845 [1]	1901 [1]
Voksne:	66	56	89
Børn:	52	26	25
I alt:	118	82	114

1. Incl. Hygind Torp og Hvidensand.

Ejerlav: Hygind

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					7*	1	1	1
1844					8	5		
1903		2			8	6		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 258 ha store ejerlav var i 1682 kun opdyrket 48%. Det er dog muligt, at denne procent er for lav som følge af en grænseforskydning mellem Hygind og Eskør. Dette kunne i hvert fald forklare, at Hyginds hartkorn stiger fra 41 i 1684 til 51 tdr. i 1844. I 1682 havde Hygind 4 vange og 4-årig rotation. Fra Hygind er senere udparcelleret Eskør og Hygind Torp. Hygind stjerneudskiftedes i 1786 og siden er 1 gård flyttet.

Ved et skifte mellem Johan Bjørnsen og dennes børnebørn i 1449 fordeltes 3 gårde i Hygind (foruden gårde i Eskør og Sdr. Åby). Til den indensogns hovedgård Ivernæs (Wedellsborg) hørte omkring 1500 de 2 gårde i Hygind Torp, samt 2 gårde i Hygind og møllen, der sættes til 30 ørte mel i afgift. I 1664 ejede Ivernæs hele byen på nær 1 gård og 1 huse. Møllen anføres da at have avl. At dømme efter de 7 skattepligtige bønder i skattemandtallet 1606 har Ivernæs på dette tidspunkt kun ejet møllen, der herved blev skattefri (hovedgårdens indensogns fæsteenheder var skattefrie). Inden 1682 var Wedellsborg blevet enebesidder i byen, der følgelig egaliseredes. Endnu i 1903 var Wedellsborg stort set enebesidder i byen.

Antallet af gårde (incl. møllegården) synes uforandret 8 fra 1600-tallet til 1903. Husvæksten i det 19. årh. er ligeledes begrænset, hvorfor befolkningstallet er præget af moderat tilbagegang.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små og byen var allerede da egaliseret. Den egaliserede struktur fastholdes endnu i 1903, idet dog møllergården havde et mindre tilliggende.

Ejerlav: Hygind

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Husby

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:		Særlig interesse:	X

Landsbytypologisk vurdering: særlig interesse

1) Anlægstype.

Den lille adelby af før- vikingetids navnetypen -inge er centralplaceret i sit ejerlav og har åorientering. Byformen er slynget-vejby - tilpasset å-brinken. Fra ejerlavet er udflyttet og udparcelleret Hygind Torp og Eskør.

2) Udviklingstype.

Den vigtige Hygind Mølle hørte fra senmiddelalderen under den indensogns hovedgård Iversnæs (Wedellsborg). Inden 1682 havde Wedellsborg samlet hele byen og egaliseret gårdene. Fæstestatussen og den egaliserede struktur var intakt endnu i 1903, hvorfor ekspansionen i det 19. årh. stort set udeblev.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og meget typeren anlægstype, der i usædvanlig grad har bibeholdt sin oprindelige struktur.

Relikt-vurdering: stor interesse

1) Bytomten er velbevaret.

2) Kulturlandskabet har bevaret en del af stjerneudskiftningshegnene.

3) Særlige relikter: Møllegården

4) Arkæologiske interesser: en enkelt frilagt gårdtomt.

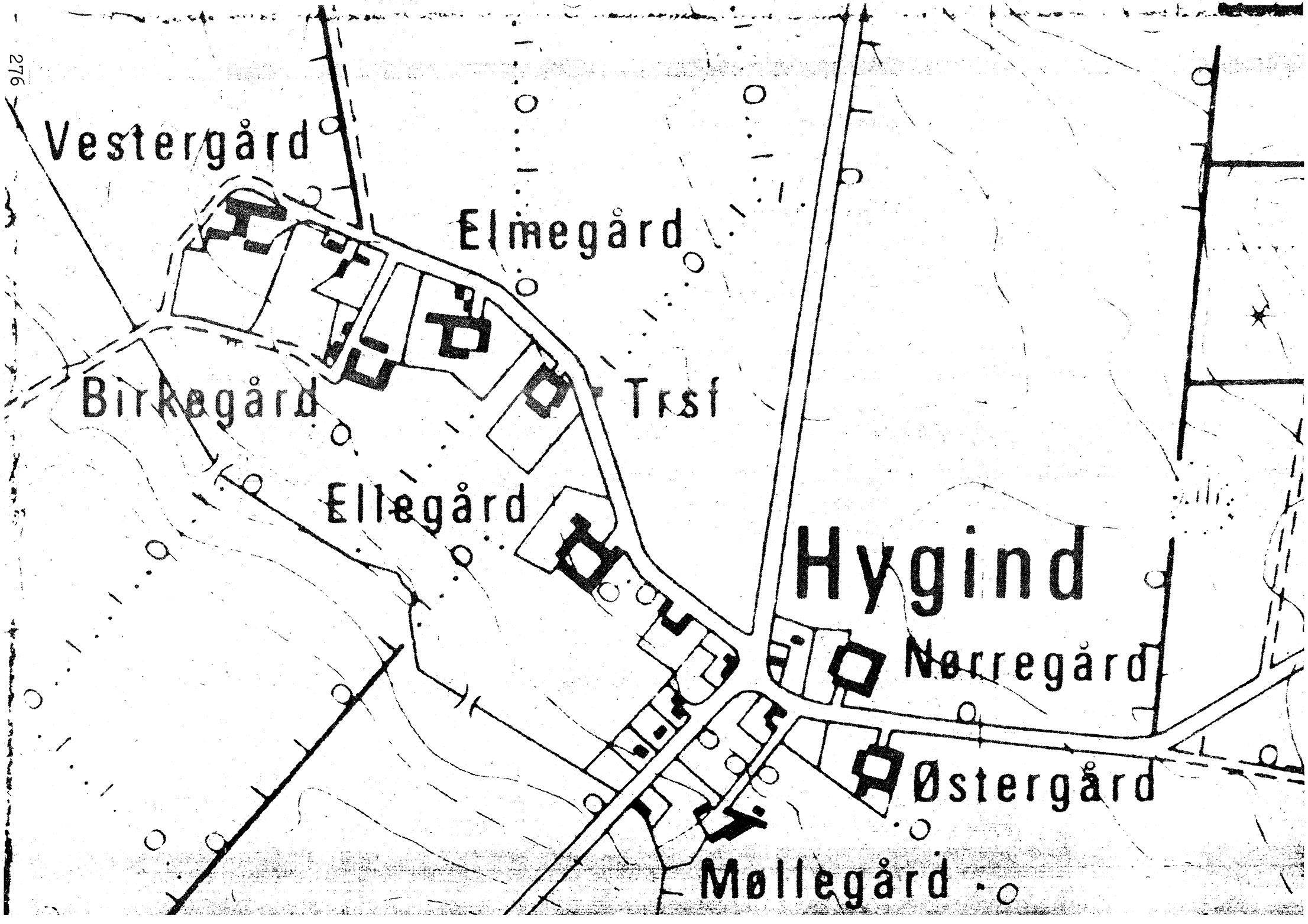
Vestergård
Elmegård
Birkegård
Ellegård
Hygind
Nørregård
Østergård
Møllegård

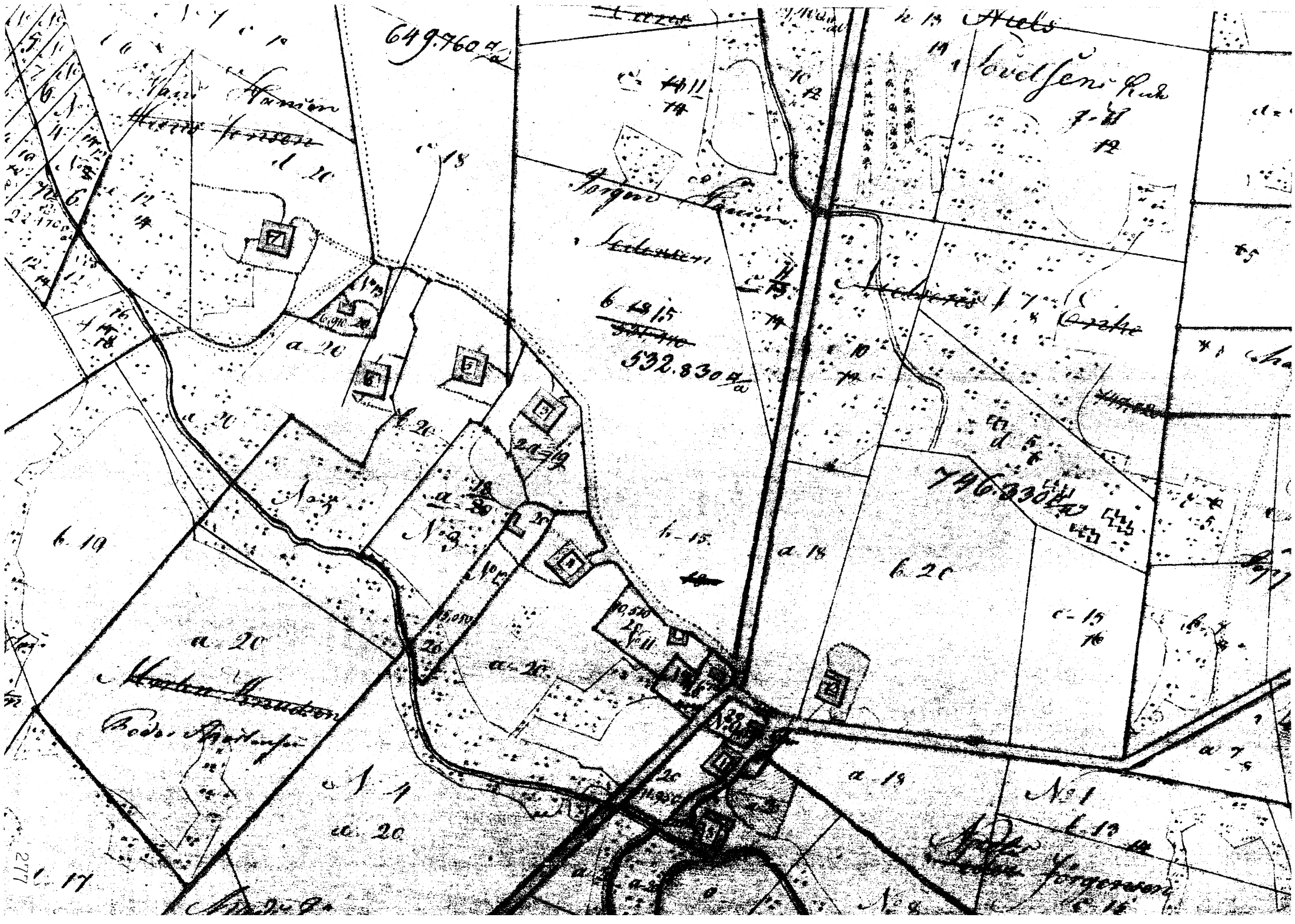

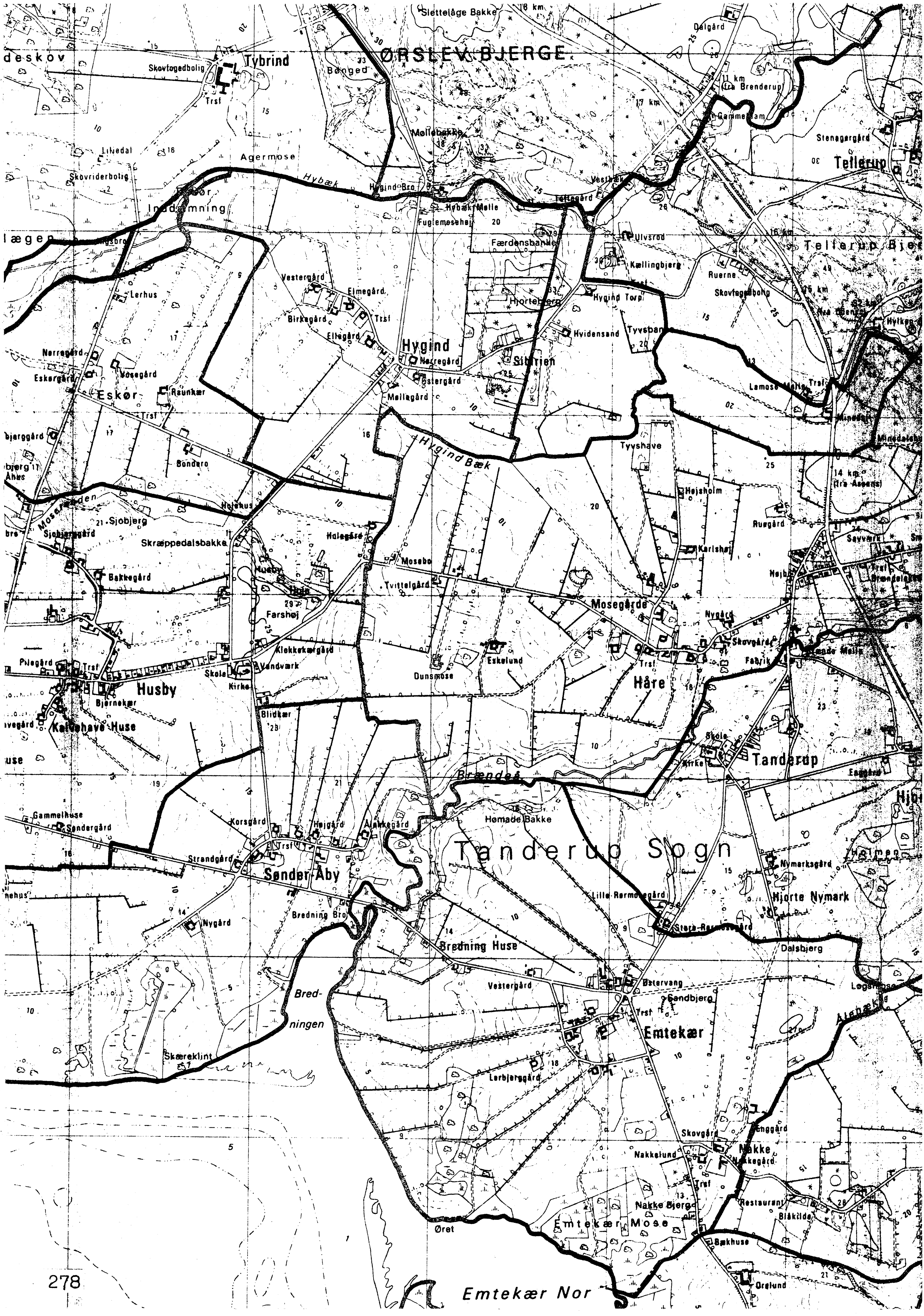
ØRSLEV BJERGE
Slettelåge Bakke
Tybrind
Skovfogedbolig
Bønged
Møllebakke
Liledal
Agermose
Skovriderbolig
Indæmning
Hybæk
Hygind Bro
Hybæk Mølle
Fuglemosehøj
Færdensbakke
Dalgård
Gammel Dam
Stenagergård
Tellerup
Ulvsrod
Kællingbjerg
Ruerne
Skovfogedbolig
Tellerup Bjerge
Vestergård
Elmegård
Birkegård
Ellegård
Hygind
Nørregård
Østergård
Møllegård
Hjortebjerg
Hygind Torp
Hvidensand
Sibirien
Tyvsbanke
Lamose Mølle
Lerhus
Nørregård
Eskergård
Vosegård
Eskør
Raunkær
Bondero
Hygind Bæk
Tyvshave
14 km (fra Assens)
Højsholm
Ruegård
Karlshøj
Savværk
Sjobjerg
Sjobjerggård
Skræppedalsbakke
Holegård
Husby
Mosebo
Tvittelgård
Mosegårde
Nygård
Bakkegård
Farshøj
Skovgård
Fabrik
Klokkekærgård
Pilegård
Husby
Skole
Kirke
Vandværk
Eskelund
Dunsmose
Håre
Blidkær
Kalvehave Huse
Tandrup
Skole
Kirke
Brændeå
Hømade Bakke
Gammelhuse
Søndergård
Korsgård
Højgård
Ålekegård
Strandgård
Tanderup Sogn
Nymarksgård
Hjorte Nymark
Søndør Åby
Lille Rørmosegård
Store Rørmosegård
Bredning Bro
Nygård
Bredning Huse
Dalsbjerg
Vesterballe
Østervang
Sandbjerg
Bredningen
Emtekær
Skæreklint
Lerbjerggård
Skovgård
Enggård
Nakkelund
Nakke
Nakkegård
Restaurant
Blåkilde
Nakke Bjerge
Emtekær Mose
Øret
Bækhuse
Ørelund
Emtekær Nor

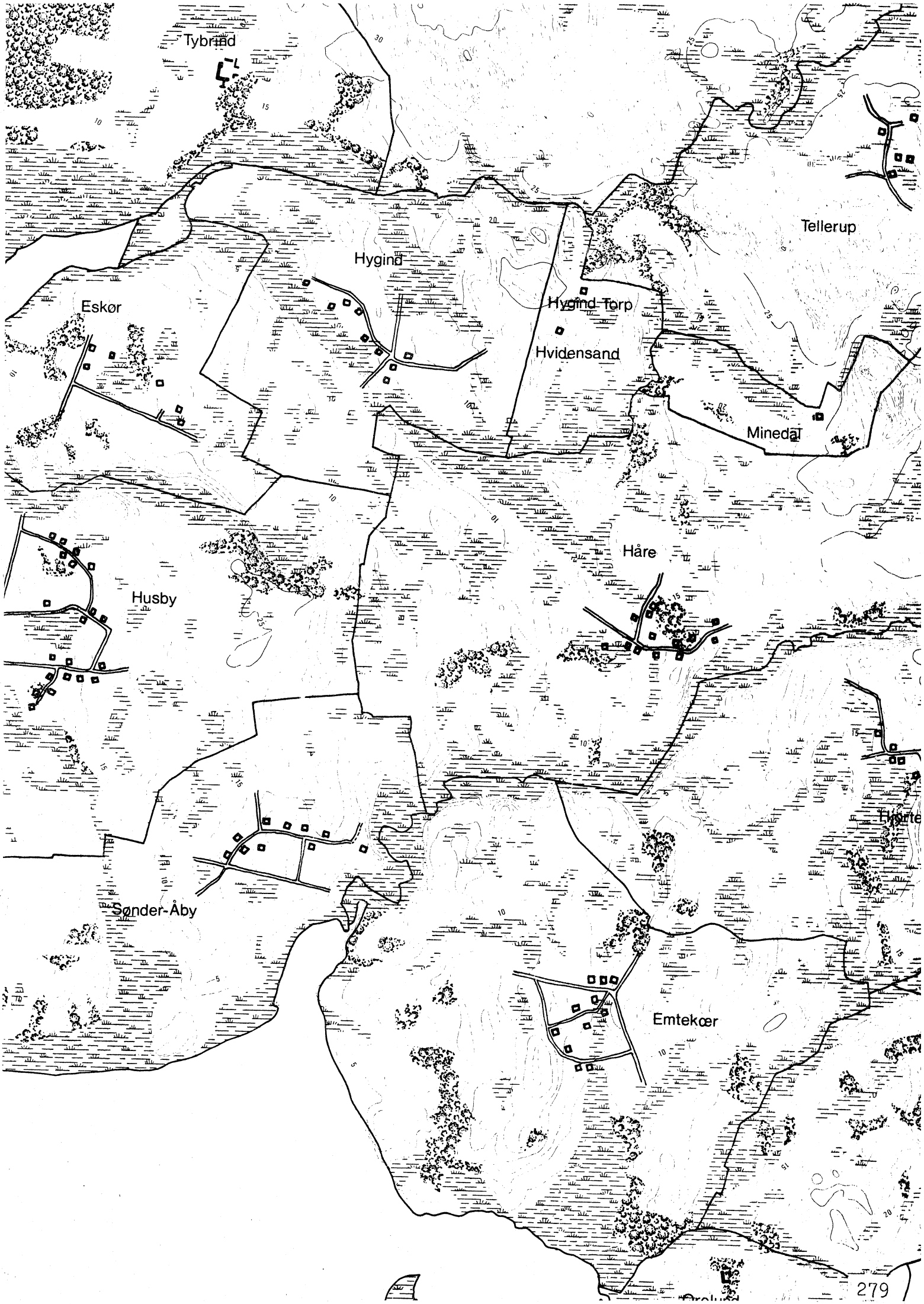
Tybrind
Hygind
Eskør
Hygind Torp
Hvidensand
Tellerup
Minedal
Håre
Husby
Sønder-Åby
Emtekær

SØNDRE ÅBY

Ejerlav: Sdr. Åby

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

Navn:	Navnetype:
Sdr. Åby	-by

Bemærkninger:

Sdr. Åby er nævnt første gang o. 1300 i formen Aby. Forleddet er navneordet å, efter beliggenheden ved Brænde ås udmunding i Lillebælt. Efterleddet er by, glda. by, som betyder landsby.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Sdr. Åby

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 10 gårde ligger uregelmæssigt spredt på begge sider af den slyngede vej fra V mod Ø gennem landskabet. Der ligger en række huse i byen langs vejen, især i den midterste og Ø del.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☒ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger i Ø del af ejerlavet med ager på begge sider og tæt op til åen Ø for byen.

c. Udskiftning

år: 1793 figur: Stjerneudskiftning, stjernefigur NØ og SV for byen, blokke i den V del af ejerlavet.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 3 huse flyttet ved udskiftningen, i den vestlige del af ejerlavet.

☒ efter udskiftningen

1 gård flyttet SV for byen,

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: Alsædebrug rotation: Sås hvert år.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vestfyn, med grusbakker og ekstra marginalt afvandingsløb mod Ø.

jordbund:

naturlig afgrænsning: Mod S og SØ, men ellers ikke.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og mose.

☐ blandingsøkonomi med

Engareal langs kysten mod S og langs åen mod Ø. Mose i den V del af ejerlavet.

Ejerlav: Sdr. Åby

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 10% (1 ud af 10) af gårdene udflyttet - dog er også den østligste gård flyttet ca. 100 m nordpå. Der er ingen væsentlig nybebyggelse sket i byen. Vejnettet er uforandret. Ligeså er toftestrukturen intakt.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En stor del af stjerneudskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Stort engareal i den V del af ejerlavet samt engområde i den Ø del langs åen.

Ejerlav: Sdr. Åby

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Husby

STATISTIK

Areal: 325 ha, heraf opdyrket 1688: 62%.[1]

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	106	85	77[1]	

Bebyggelsesenheder:

		1606	1664	1688	1787	1844[1]	1903[1]
Gårde:		10	12	12	10	10	10
Huse:		1	13		16		
Huse m/ jord:				3		18	18
Huse u/ jord:				6		4	4
I alt:		11	25	21	26	32	32

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(50) 1664	1	3	8	8,8
(67) (1:2) 1688	4	4	4	7,0
1844[1]		9	1	7,6
1903[1]	1	9		6,2

Folketal:

	1787[1]	1845[1]	1901[1]
Voksne:	113	143	119
Børn:	63	98	47
I alt:	176	241	166

1. Incl. Holmehuse.

Ejerlav: Sdr. Åby

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			3	5	9	8		
1844 incl. Holmehuse	1	2			9	20		
1903 incl. Holmehuse	1	1			9	21		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 325 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 62%. Byen havde da alsædebrug i 2 vange, således som det ofte ses for kystejerlav. Ejerlavet takseredes i 1684 til 85 tdr. htk. og i 1844 tilsvarende til 77 tdr. htk. Sdr. Åby synes udparcelleret fra Husby. Senere har Wedellsborg formentlig gjort indhug i ejerlavets vestlige del.

Sdr. Åby stjerneudskiftedes i 1793 og siden er 1-2 gårde flyttet.

(En del af) byen synes allerede i 1200-tallet at have været krongods. I 1500-tallet besad kronen 3 selvejergårde i byen. Resten af byen var i senmiddelalderen på adelige hænder. I 1444 optræder 1 gård i Sønder Åby på et skifte mellem Johan Bjørnsen og broderbørnene. Men det var nabohovedgården Iversnæs (Wedellsborg) der besad størsteparten. Ved det store arveskifte i 1520 fordeltes 8 gårde, hvoraf de 6 forblev ved Iversnæs, medens 2 gårde fulgte Kærsgård. Senere synes Iversnæs godset splittet yderligere. I hvert fald tilhørte de 10 skattepligtige gårde i 1606 skattemandtallet ikke den indensogns hovedgård. I 1664 havde Iversnæs samlet 9 gårde og 8 huse, medens kongen da besad 3 gårde og 5 huse, der var beslaglagt fra Corfitz Ulfeldt. Muligvis forblev 1 gård uden for Wedellsborgs kontrol, men i 1744 ejede hovedgården 11 gårde, der da blev til 9, idet 2 gårdes jorder blev fordelt på de øvrige. Endnu i 1903 var byen stort set på Wedellsborgs hænder.

Antallet af gårde var formentlig 12 fra senmiddelalder til 1744, men dette år reguleredes gårdtallet til 10 og dette antal bibeholdes herefter frem til 1903.

Antallet af huse var allerede højt i 1600-tallet og steg noget frem til 1844, ligesom det er tilfældet for befolkningstallets vedkommende. Fra 1844 til 1903 er bebyggelsesstagnationen total ligesom befolkningstallet er på retur.

Byens gårde egaliseredes i 2 klasser mellem 1664 og 1682. Reguleringen af gårdtallet i 1744 ledsagedes af en ny egalisering og denne gang på ét niveau.

Ejerlav: Sdr. Åby

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Husby

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:		Særlig interesse:	X

Landsbytypologisk vurdering: stor interesse

1) Anlægstype.

Den middelstore udflytterby af vikingetids navnetypen -by er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er slynget-vejby i en regelmæssig og sluttet udgave. Ejendommeligt nok synes bebyggelsen ikke præget af den kystnære placering.

2) Udviklingstype.

Byen samledes i 1600-tallet under nabohovedgården Wedellsborg og forblev herunder endnu i 1903. Som følge heraf egaliseredes og reguleredes gårdtallet 2 gange, hustallet var allerede højt i 1600-tallet. Ekspansionen udeblev stort set i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig ikke særlig typeren anlægstype, der som følge af en meget sen overgang til selveje i høj grad har bevaret sit oprindelige præg.

Relikt-vurdering: særlig interesse

1) Bytomten er velbevaret.

2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del stjerneudskiftningshegn samt større engarealer.

3) Særlige relikter: -

4) Arkæologiske interesser: en enkelt frilagt gårdtomt.

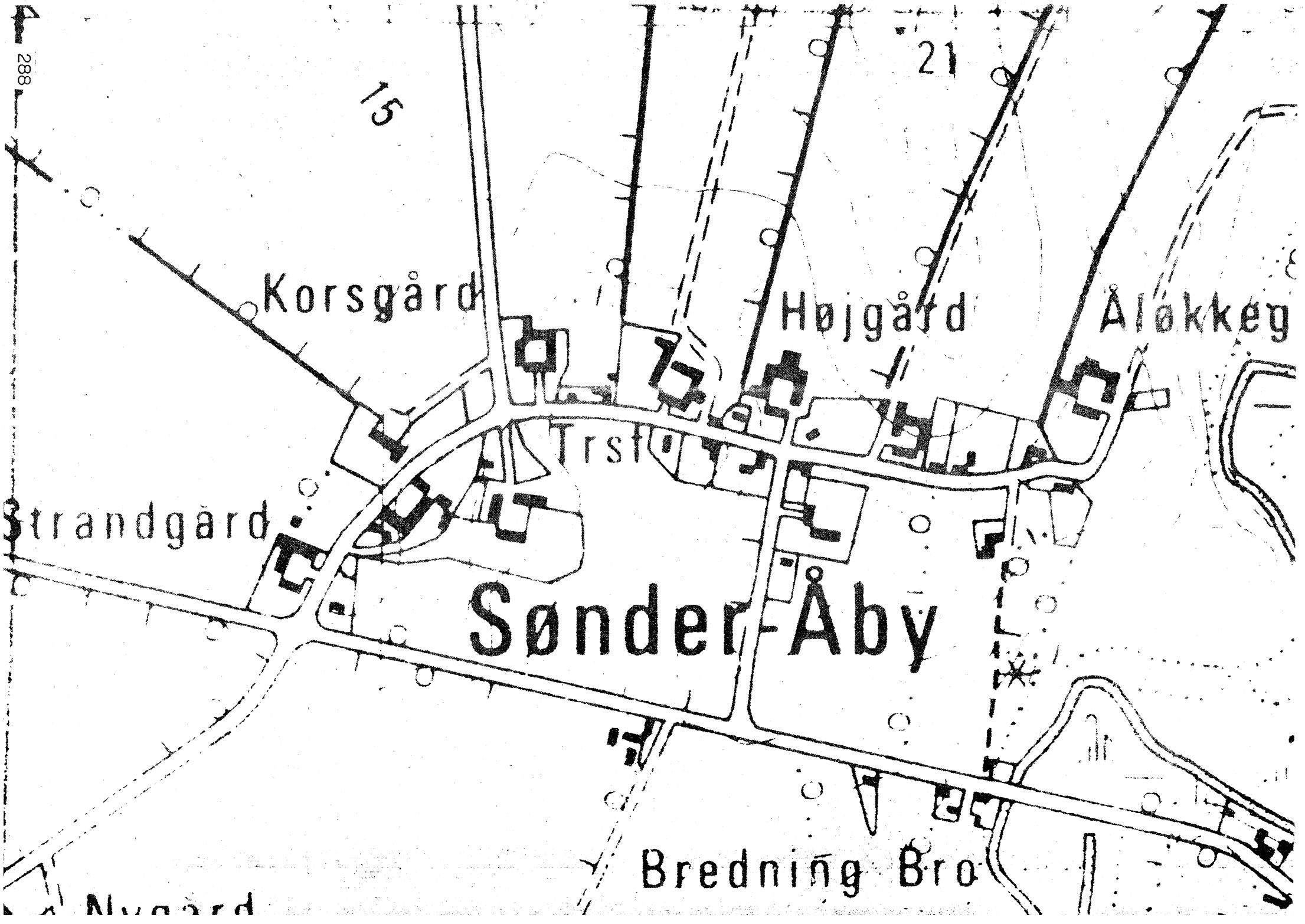
288
15
21
Korsgård
Højgård
Ålækkeg
Trsf
Strandgård
Sønder Åby
Bredning Bro
Nygård

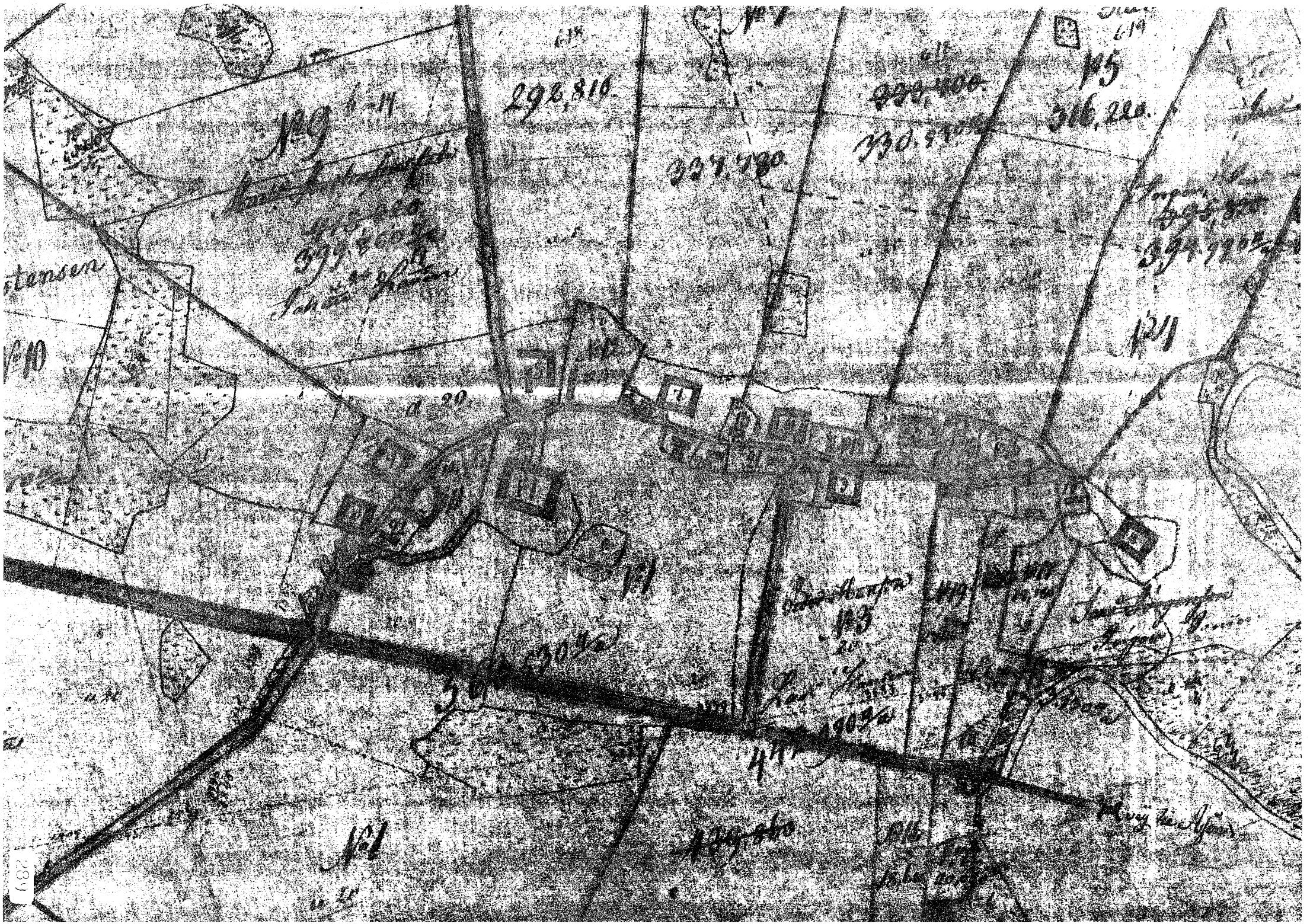

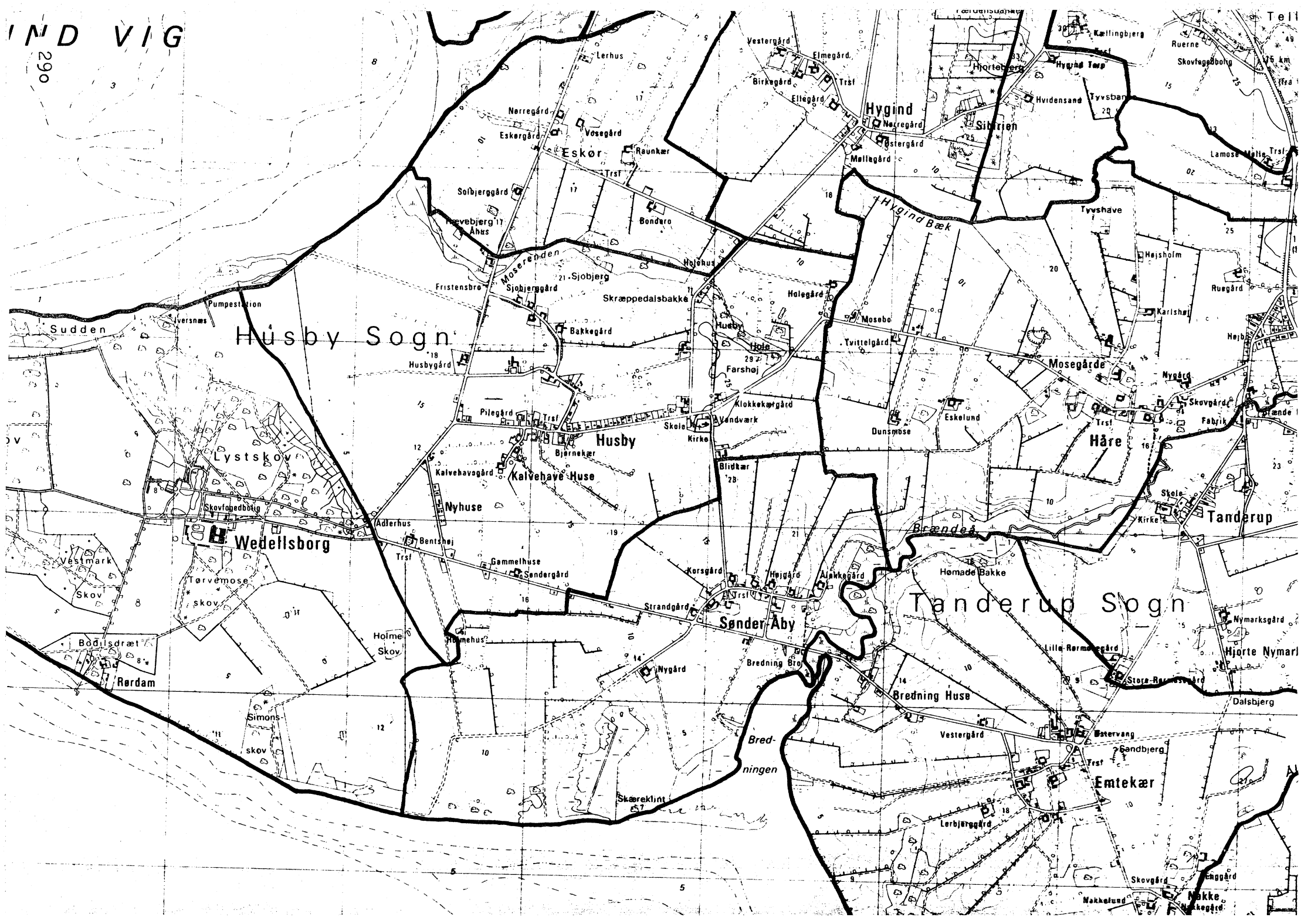

IND VIG
Husby Sogn
Tanderup Sogn
Hygind
Sibirien
Eskør
Husby
Kalvehave Huse
Nyhuse
Wedellsborg
Sønder Åby
Bredning Huse
Emtekær
Mosegårde
Håre
Tanderup
Hjorte Nymark
Nakke
Sudden
Lystskov
Vestmark Skov
Tørvemose skov
Bodilsdræt
Rørdam
Simons-skov
Holme Skov
Moserenden
Hygind Bæk
Brændeå
Bredningen
Skræppedalsbakke
Farshøj
Klokkekærgård
Vandværk
Skole
Kirke
Blidkær
Bjørnekær
Pilegård
Husbygård
Bakkegård
Sjobjerg
Sjobjerggård
Fristensbro
Solbjerggård
Rævebjerg Åhus
Bondero
Raunkær
Vosegård
Eskørgård
Nørregård
Lerhus
Vestergård
Elmegård
Birkegård
Ellegård
Trsf
Hjortebjerg
Hvidensand
Tyvsbanke
Tyvshave
Mosebo
Tvittelgård
Eskelund
Dunsmose
Højsholm
Karlshøj
Ruegård
Nygård
Skovgård
Fabrik
Skole
Kirke
Hjorte Nymarksgård
Dalsbjerg
Sandbjerg
Østervang
Vestergård
Lerbjerggård
Skovgård
Nakkelund
Nakkegård
Enggård
Skæreklint
Nygård
Bredning Bro
Strandgård
Korsgård
Højgård
Ålakkegård
Homade Bakke
Lille Rørmosegård
Store Rørmosegård
Gammelhuse
Søndergård
Bentshøj
Adlerhus
Skovfogedbolig
Pumpestation
Iversnæs
Kælingbjerg
Ruerne
Skovfogedbolig
Lamose Mølle
Trsf

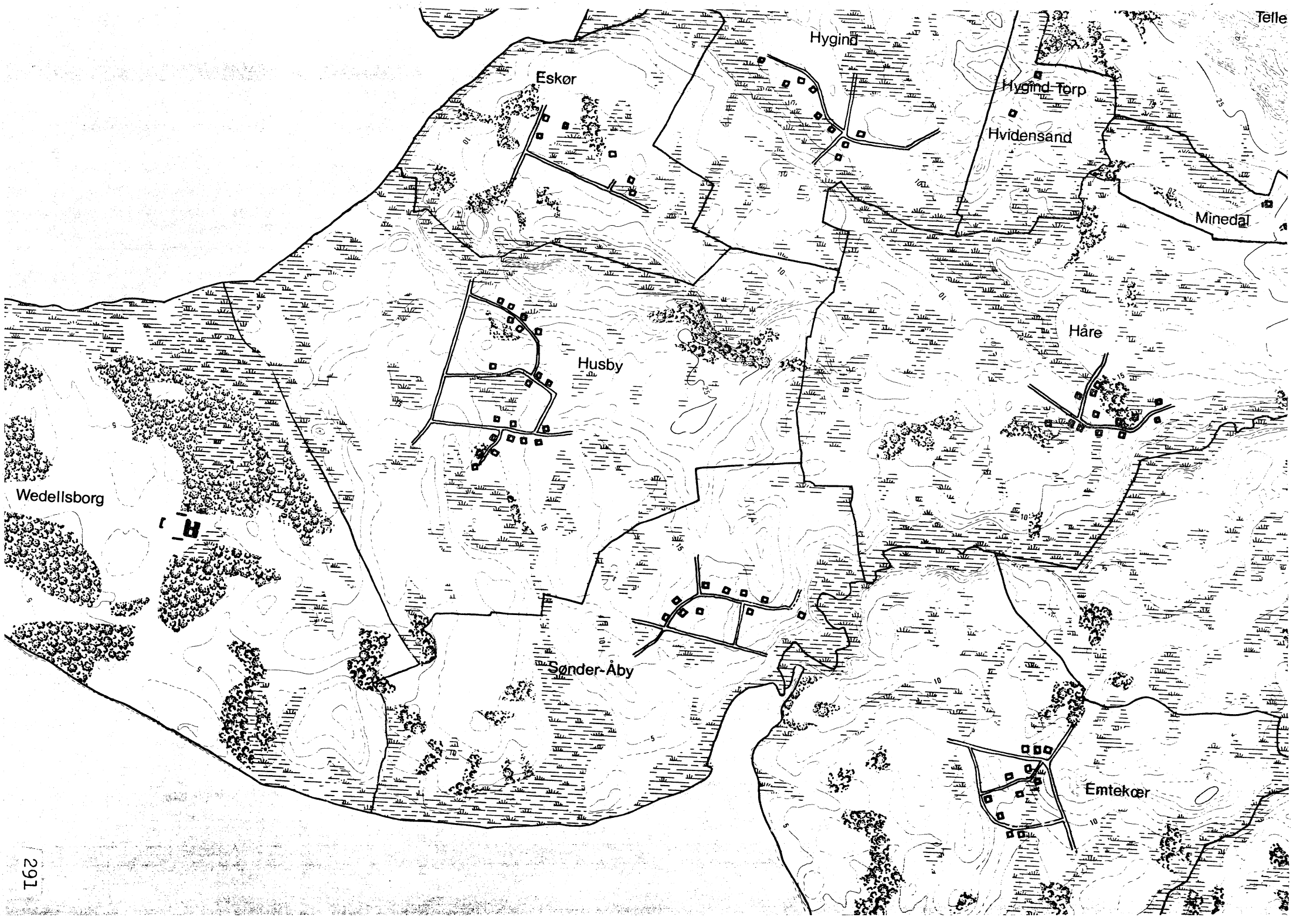
Telle
Hygind
Eskør
Hygind Torp
Hvidensand
Minedal
Husby
Håre
Wedellsborg
Sønder-Åby
Emtekær

BUBEL

Ejerlav: Bubel

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Navn:	Navnetype:
Bubel	"-bølle".

Bemærkninger:

Bubel er nævnt første gang 1442 i formen Bobelund. Bubel er sandsynligvis sammensat af navneordet, glda. bó, som betyder gård og bølle, glda. bøli, som formentlig betyder enkeltgård, helgård.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder.

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Bubel

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Fire af gårdene ligger samlet om en fortelignende gadeudvidelse. Imellem disse og Bubelgård ligger en gård. Bubelgård ligger isoleret øst for byen med huse syd for gården.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☐ centralby
- ☒ randby
- ☒ agerorientering
- ☐ engorientering
- ☐ skovorientering
- ☐ kystorientering
- ☐ åorientering

c. Udskiftning

år: 1793 figur: Stjerneudskiftning med blokudskiftning i ejerlavets udkant.

d. Udflytning

- ☐ ved udskiftningen
- ☒ efter udskiftningen

En eller to.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2- vangsbrug rotation: 2/2 + 1 sås ärl.

vangeantal: 2.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vends med kuppelbakker og ekstra marg. afvandingsløb mod Ø.

jordbund: Moræneler med småforekomster af smeltevandssand og ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Naturligt afgrænset af eng og skov mod N, NV, Ø og SØ. Grænsen mod Ingslev Torp synes reguleret.

- ☐ overvejende
- ☒ overvejende ager med større indhold af eng.
- ☐ blandingsøkonomi med

Ejerlav: Bubel

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

En af de 5 gårde er flyttet ud, en er flyttet længere ned på sin tofte. Vejforløbet er rette ud så den fortelignende gadeudvidelse er væk og der er nybebygget en del huse i bykernen. Tofteskellene stærkt regulerede.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del er bevaret, specielt inde ved bykernen.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

Ejerlav: Bubel

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

STATISTIK

1+2

Areal: 229 ha, heraf opdyrket 1688: 60%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844 1+2	1903
	41+18 1	32+18 1	57	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1787 1	1844 2	1901 2
Gårde:	7	8 1	7 +1 1	7 +1 1	8	9	8
Huse:	1				14		49
Huse m/ jord:						15	
Huse u/ jord:				4		9	
I alt:	8	8	7+1 1	11+1 1	22	33	57

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(71)	1664	1	5	1	5,9
(71)	1688	3	4		4,6
	1844	7	2		4,7
	1903				

Folketal:

	1787 2+1	1845 2	1901 2
Voksne:	92	126	178
Børn:	41	77	104
I alt:	133	203	282

1. Incl. Bubelgård.
2. Incl. Grimmeløkke.

Ejerlav: Bubel

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			2		4		1	
1844	9	11				13		
1903								

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 299 ha store ejerlav (incl. Bubelgård og Gremmelykke) var i 1682 opdyrket 60%. Bubel havde da, som typisk for egnen, tovangsbrug men med en lille mark tilknyttet i årlig drift. Incl. Bubelgård var hartkornet i 1684 50 tdr., hvortil kan lægges 7 tdr. fra enestegården Gremmelykke, svarende til de 57 tdr.htk. som ejerlavet i alt takseredes til i 1844. Bubel er formentlig udflyttet fra Ingslev Torp. Inden 1520 udparcelleredes mod vest enestegården Gremmelykke. Omkring 1640 gjordes Bubelgård til hovedgård, men den opkøbtes i 1647 af nabohovedgården Kærsgård. Det er muligt, at Bubelgård er blevet flyttet ud af landsbyen i forbindelse med hovedgårdsoprettelsen. Bubelgård takseredes i 1684 for 18 tdr.htk.

Bubel stjerneudskiftedes i 1793 og siden er 1-2 gårde flyttet.

I 1442 erhvervede Otte Skinkel til Ivernæs (Wedellsborg) 1 gård i Bubel. Denne gård (12 tdr.htk.) tilhørte endnu i 1520 Ivernæs tillige med gården Gremmelykke (6 tdr.htk.). Hovedgården af byen var dog i gejstlig besiddelse i senmiddelalder, hvor Dalum Kloster havde 2 gårde, Skt. Knuds Kloster 1 gård og præsten i Nr. Åby 1 bol. I 1664 havde kronen afhændet de 2 Dalum Kloster gårde. Hovedbesidder var nu Steen Bille til Kærsgård, der foruden Bubelgård ejede 4 gårde i Bubel. Hundrede år senere ejede Kærsgård kun 1 enkelt gård, medens Holsegård ejede 4 gårde. I 1844 var overgangen til selveje afsluttet for gårdenes vedkommende, medens der stadig hørte 13 huse under Bubelgård.

Antallet af gårde synes uforandret fra 1600-tallets begyndelse til 1844. Hustallet ekspanderer i normalt omfang til 1787, hvorefter en forholdsvis kraftig hus- og befolkningsvækst sætter ind frem til 1901.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små, formentlig som følge af hovedgårdens ekspansion.

Byen synes aldrig egaliseret, bortset måske fra lodsejervise egaliseringer i forbindelse med udskiftningen.

Ejerlav: Bubel

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	X	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: stor interesse

1) Anlægstype.

Den lille udflytterby af vikingetids - middelalder navnetypen -bølle er randplaceret i sit ejerlav og har engorientering. I senmiddelalder er enestegården Gremmelykke udparcelleret af ejerlavet. I 1600-tallet blev Bubelgård oprettet som hovedgård og flyttet ud af landsbyen. Byformen er slynget-vejby.

2) Udviklingstype.

Byen domineredes i senmiddelalder af gejstlige besiddelser. Efter oprettelsen af Bubelgård samledes hovedparten af byen under denne, der da fungerede som aflæggerhovedgård for nabogodset Kærsgård. En hurtig overgang til selveje ledsagedes af kraftig ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig forholdsvis typeren anlægstype med en interessant, sen anlæggelse af en landsbyhovedgård.

Relikt-vurdering: interesse

1) Bytomten er delvis bevaret, men præget af nybebyggelse og reguleringer.

2) Kulturlandskabet har bevaret en del udskiftningshegn.

3) Særlige relikter: Bubelgård

4) Arkæologiske interesser: en enkelt frilagt gårdtomt.

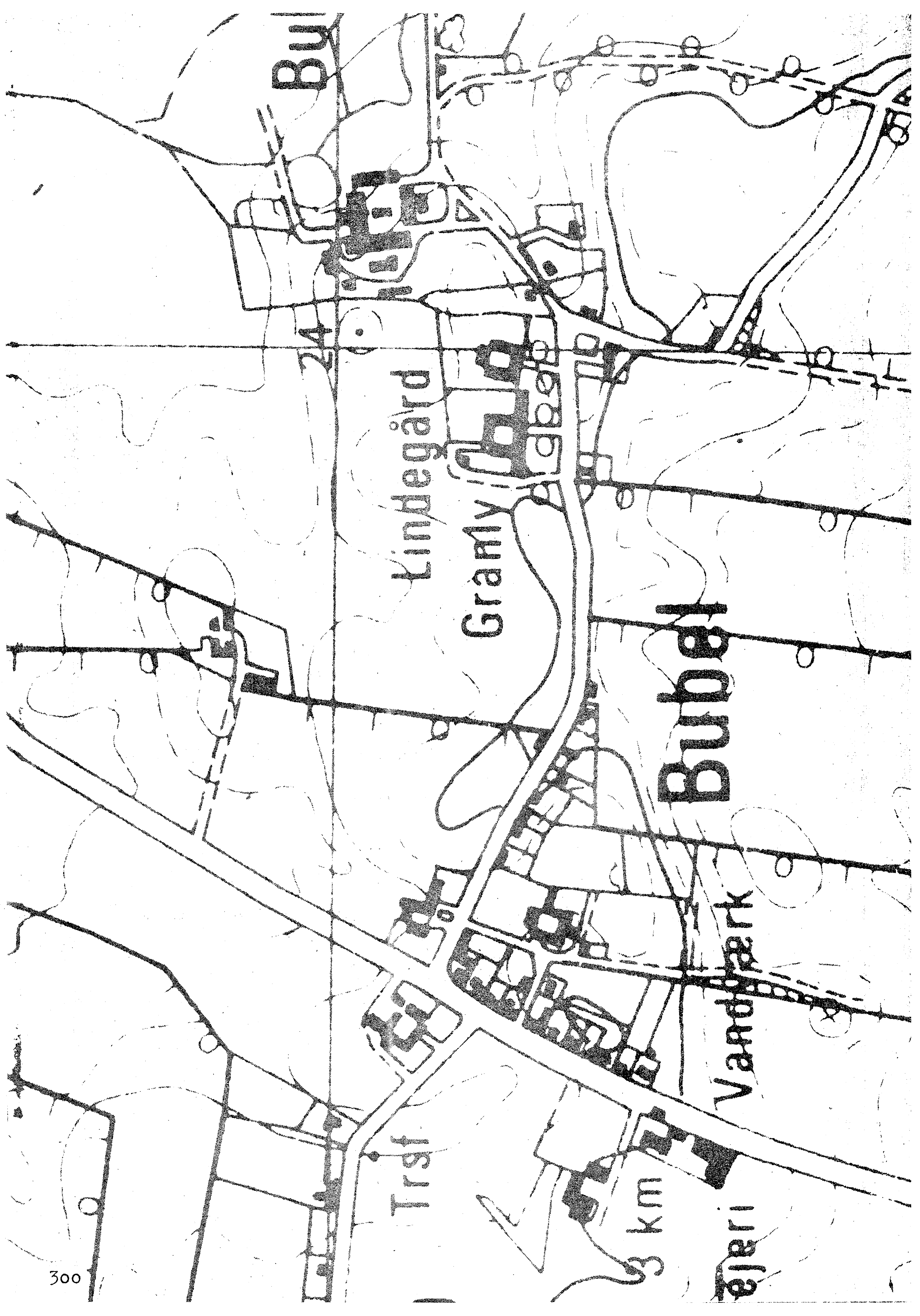

Bu
24
Lindegård
Gramly
Bubel
Vandpark
Trsf
3 km

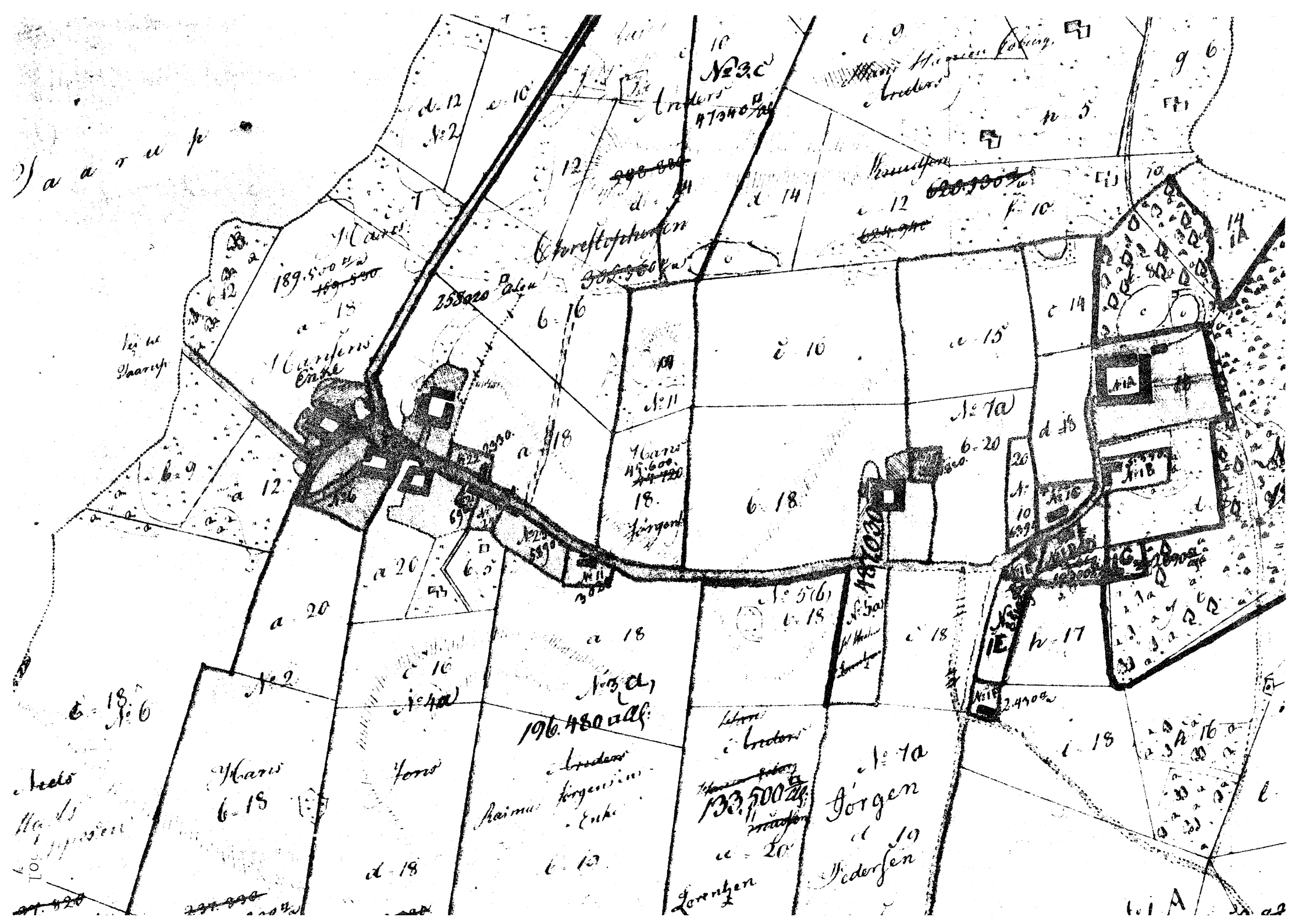

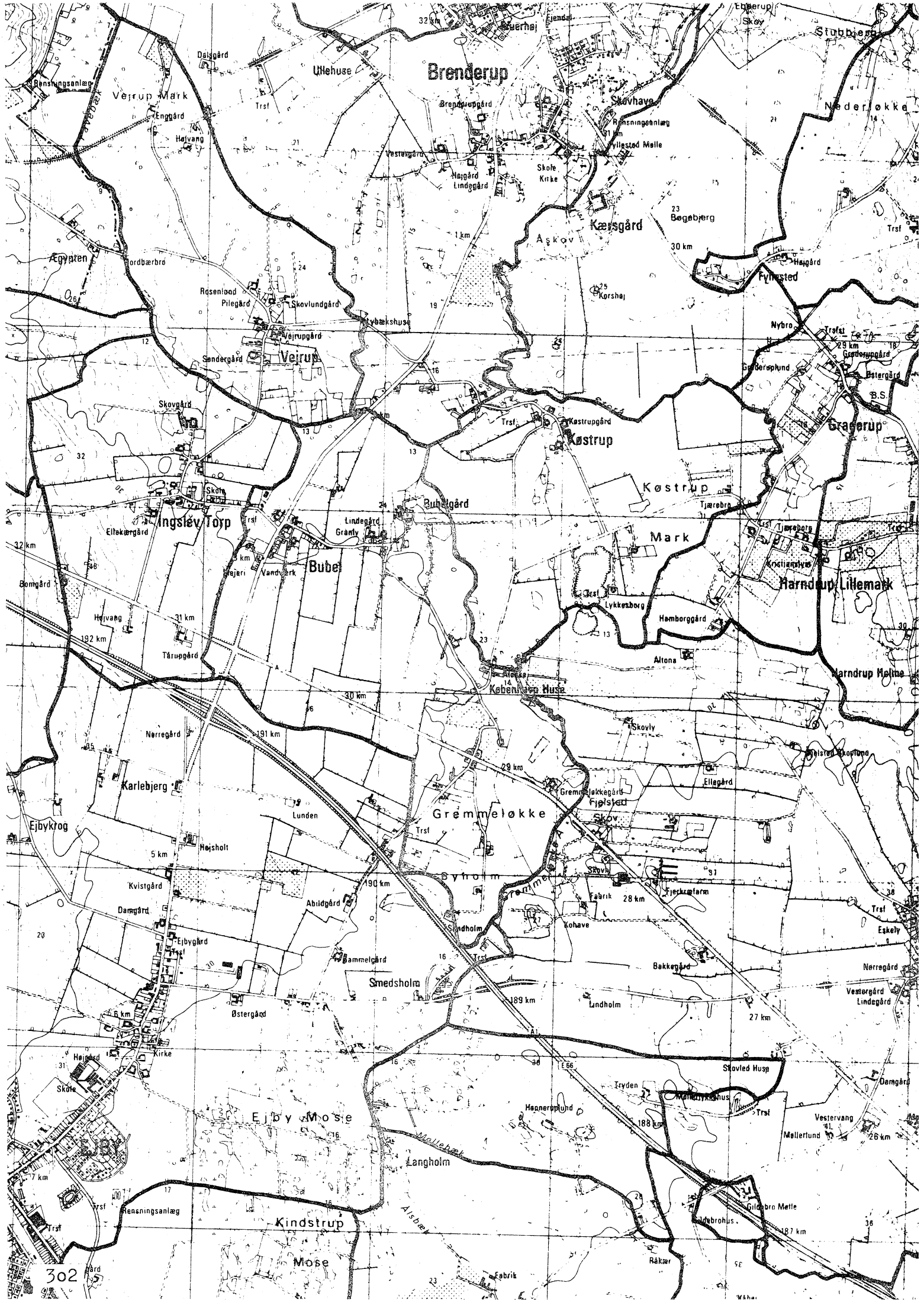
Brenderup
Ullehuse
Dalsgård
Vejrup Mark
Enggård
Højvang
Brenderupgård
Vestergård
Højgård
Lindegård
Skole
Kirke
Skovhave
Rensningsanlæg
Fyllested Mølle
Kærsgård
Åskov
Bøgebjerg
Stubbjerg
Nederløkke
Ægypten
Rosenlund
Pilegård
Skovlundgård
Lybækshuse
Vejrupgård
Vejrup
Sendergård
Korshøj
Fyllested
Nybro
Gredereplund
Østergård
Skovgård
Østrupgård
Østrup
Graverup
Østrup
Mark
Tjærebro
Tjæreborg
Kristianslyst
Harndrup Lillemark
Harndrup Holme
Ingslev Torp
Ellekærgård
Bubelgård
Lindegård
Granly
Bubel
Vandværk
Bomgård
Hejvang
Tårupgård
Lykkesborg
Hamborggård
Altona
København Huse
Skovly
Nørregård
Karlebjerg
Lunden
Gremmeløkke
Gremmeløkkegård
Fjelsted Skov
Ellegård
Ejbykrog
Højsholt
Kvistgård
Damgård
Abildgård
Byholm
Fabrik
Fjerkræfarm
Kohave
Ejbygård
Bammelgård
Smedsholm
Bakkegård
Eskely
Nørregård
Vestergård
Lindegård
Lindholm
Østergård
Kirke
Skovled Huse
Tryden
Damgård
Hennerplund
Vestervang
Møllerlund
Ejby Mose
Langholm
Kindstrup
Mose
Gildebro Mølle
Gildebrohus
Råkær
Fabrik
Rensningsanlæg
Trsf
32 km
31 km
30 km
29 km
28 km
27 km
26 km
192 km
191 km
190 km
189 km
188 km
187 km
1 km
5 km
6 km
7 km

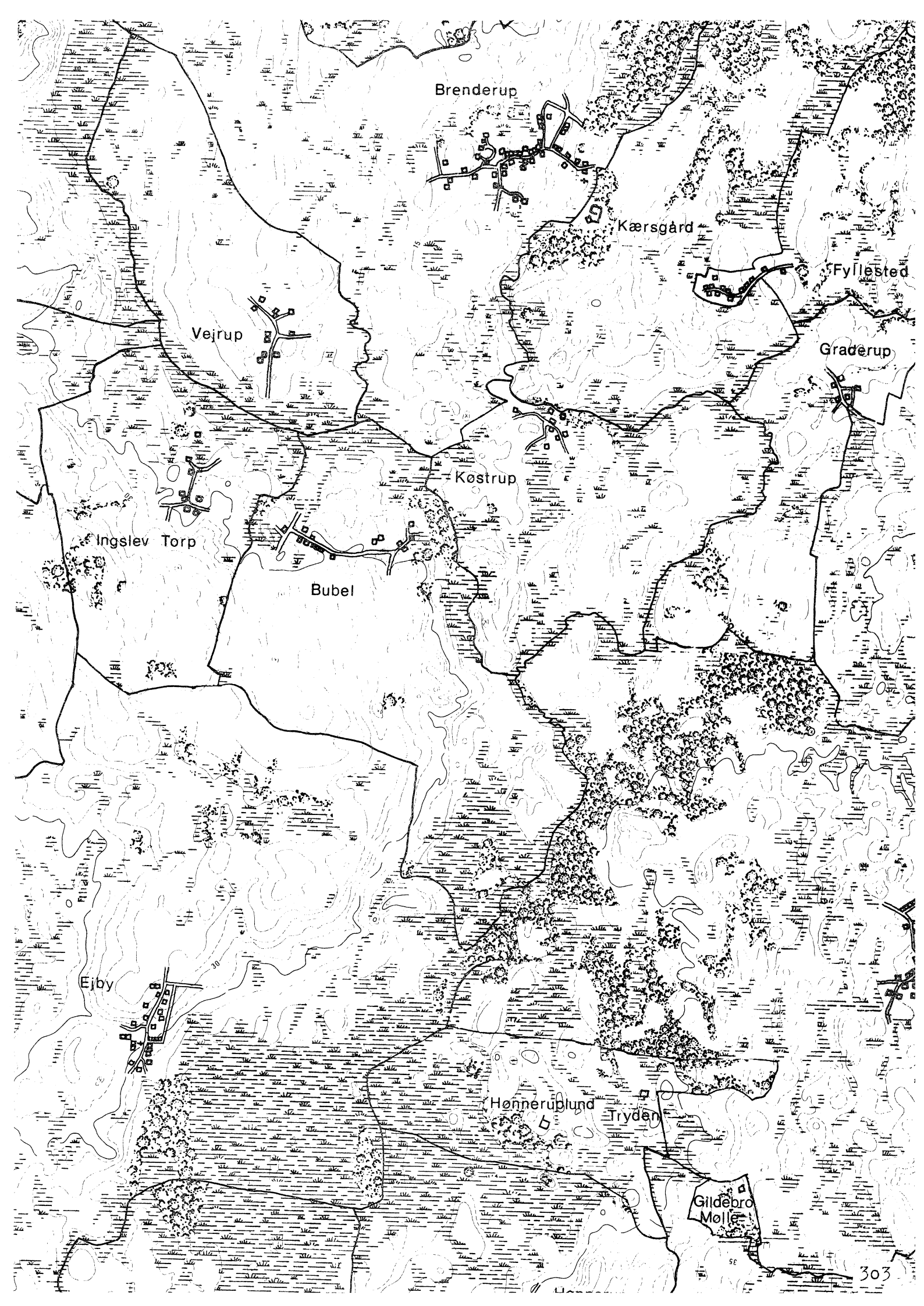
Brenderup
Kærsgård
Fyllested
Vejrup
Graderup
Køstrup
Ingslev Torp
Bubel
Ejby
Hønneruplund
Tryden
Gildebro
Mølle

INGSLEV

Ejerlav: Ingslev

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Navn:	Navnetype:
Ingslev	-lev

Bemærkninger:

Ingslev er nævnt første gang 1331 i formen Ingislofficæ. Forleddet er sandsynligvis mandsnavnet Ingir eller ingwar. Efterleddet er lev, glda. let, som formentlig betyder arvegods.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby - som i modsætning til udflytterbebyggelserne - ikke er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Ingslev

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Gärdene ligger langs den øst-vestgående bygade, en enkelt dog syd for gaden. Kirken ligger isoleret nord for byen, med enkelte huse omkring.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1790 figur: Blokudskiftning.

d. Udflytning 1 gård.

☒ ved udskiftningen

☐ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 säs årl.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vends med kuppelbakker mod Ø, gennemskåret N-S af tunneldal, ekstra marg. afvandingsløb mod SV.

jordbund: Moræneler med ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Naturligt afgrænset dog ikke ind mod Ingslev Torp og Kærbyholm.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng.

☐ blandingsøkonomi med

Ejerlav: Ingslev

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Ingslev

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Gårdene ligger endnu i byen, men der er bygget huse imellem dem. Vejsystemet er intakt, men skæres af motorvejen. Området omkring kirken som ligger ved landevejen til Middelfart, er blevet kraftigt bebygget. Motorvejen skærer imellem landsby og kirke.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

Ejerlavets nordlige del præges af landevejsbyggeri. Den sydlige del præges af enkelt liggende gårde.

Ejerlav: Ingslev

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Ingslev

STATISTIK

Areal: [1] 289 ha, heraf opdyrket 1688: 46%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	27	33	53 [1]	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1787 [1]	1844 [1]	1901 [1]
Gårde:	5	5	5	5	9	14	12
Huse:	1		4		18		21
Huse m/ jord:						6	
Huse u/ jord:				10		1	
I alt:	6	5	9	15	27	21	33

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(80) 1664	1	4		5,4
(60) 1688	1	3	1	6,6
1844	7	5	2	4,5
1903				

Folketal: [1]

	1787	1845	1901
Voksne:	88	115	123
Børn:	45	51	51
I alt:	133	166	174

1. Incl. Allesvrå.

Ejerlav: Ingslev

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	1		2	4	2			
1844	14	7						
1903								

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 289 ha. store ejerlav (incl. enestegården Allesvrå) var i 1682 kun opdyrket 46%. Som følge af den lave opdyrkning takseredes ejerlavet i 1684 ret lavt til 36 tdr. htk. (incl. Allesvrå) mod 53 tdr. i 1844. Byen havde i 1682 det for egnen typiske tovangsbrug med en mindre mark i årlig drift tilknyttete. På grund af byens centrale beliggenhed ved den gamle rigsvej var kroen tidligt af stor betydning. Fra Ingslev er udparcelleret Ingslev Torp og senere enestegården Allesvrå, der første gang nævnes i 1606.

Ingslev blokudskiftedes i 1790 og siden er 1 gård flyttet ud.

Ingslev domineredes i senmiddelalder af kron- og kirkebesiddelser. Dalum Kloster ejede i 1533 1 gård, Odensebispen ligeledes 1 gård, medens der under Hindsgavl len i 1586 hørte 1 selvejergård og 2 fæstegårde, formentlig resten af byen. I 1664 var 2 af disse gårde overgået til den indensogns hovedgård Bubelgård, der tillige var i besiddelae af Allesvrå. Hundrede år efter (i 1764) ejde Holsegård 2 gårde i Ingslev. Overgangen til selveje skete tidligt og var afsluttet inden 1844.

Antallet af gårde synes i 1500-1600-tallet at have været konstant 5, men det stiger markant i forbindelse med overgangen til selveje. Hustallet var allerede usædvanligt højt i 1600-tallet og husene følger den normale ekspansion i det 19. årh. Som helhed ligger befolkningsvæksten fra 1787 til 1901 på 1/3 af det normale for herredet.

Gårdene var i 1684 af normal størrelse. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Ingslev

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	X	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: interesse

1) Anlægstype.

Den lille kirke-adelby af før- vikingetids navnetypen -lev er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Fra det oprindelige større ejerlav er udskilt udflytterbyen Ingslev Torp og enestegården Allesvrå. Byformen er slynget-vejby. Kirken ligger isoleret nord for byen.

2) Udviklingstype.

Byen domineredes i senmiddelalder af kron- og kirkebesiddelser. I 1600-tallet spillede den nyoprettede hovedgård Bubelgård en vis rolle. En tidlig overgang til selveje udløste en tidlig ekspansionsfase.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig ikke særlig typeren anlægstype med en forholdsvis ukarakteristisk udvikling.

Relikt-vurdering: interesse

1) Bytomten er delvis bevaret, men præges af motorvejsgennemskæring.

2) Kulturlandskabet præges af landevejsbebyggelse.

3) Særlige relikter: Kirken.

4) Arkæologiske interesser: -

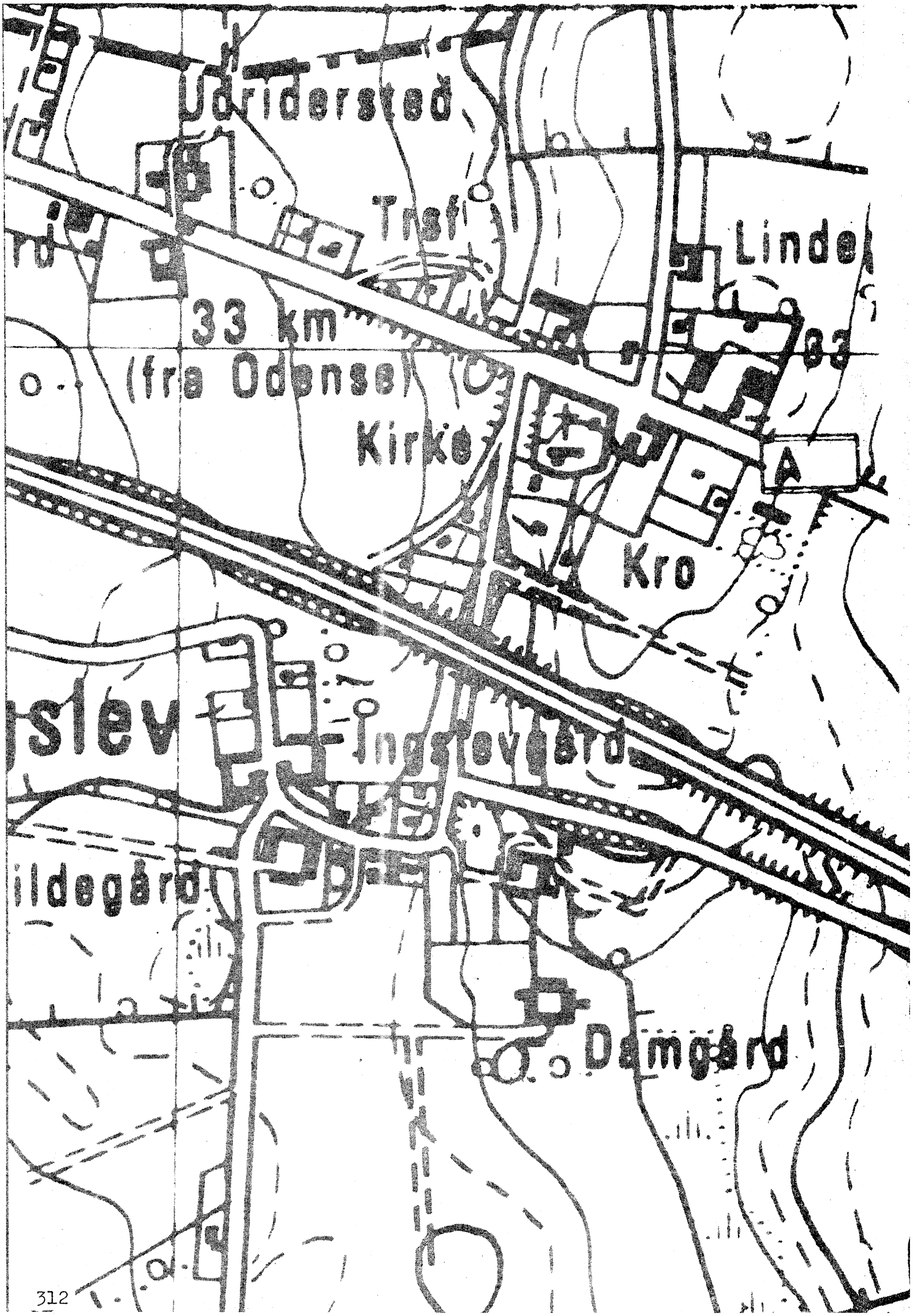
Udridersted
Trsf
Linde
33 km
(fra Odense)
Kirke
Kro
Ingslevgård
Damgård

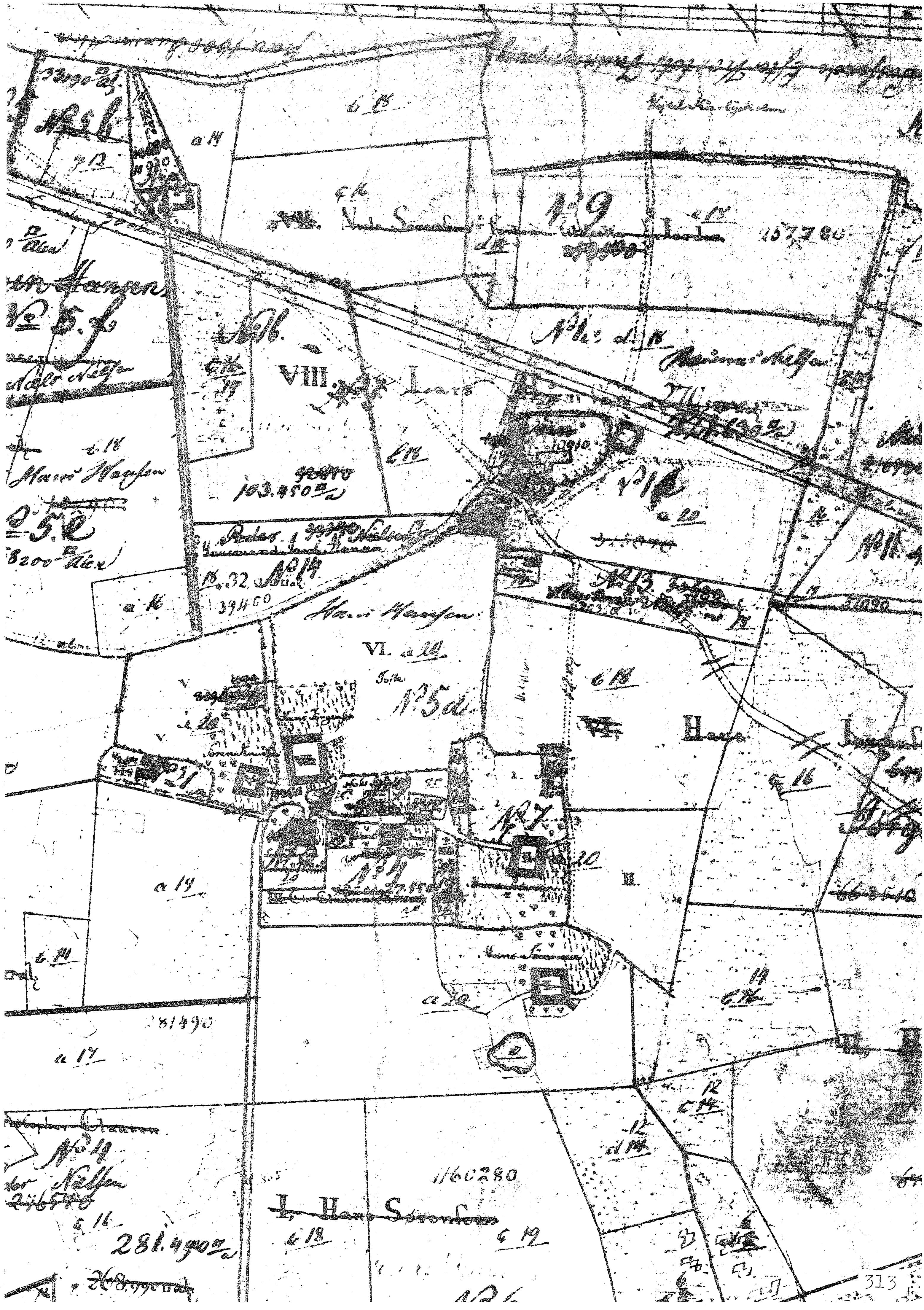
VIII.
VI.
II.
No 5 d
No 7
No 9
No 5 f
No 4
103.450
281490
1160280
281.490

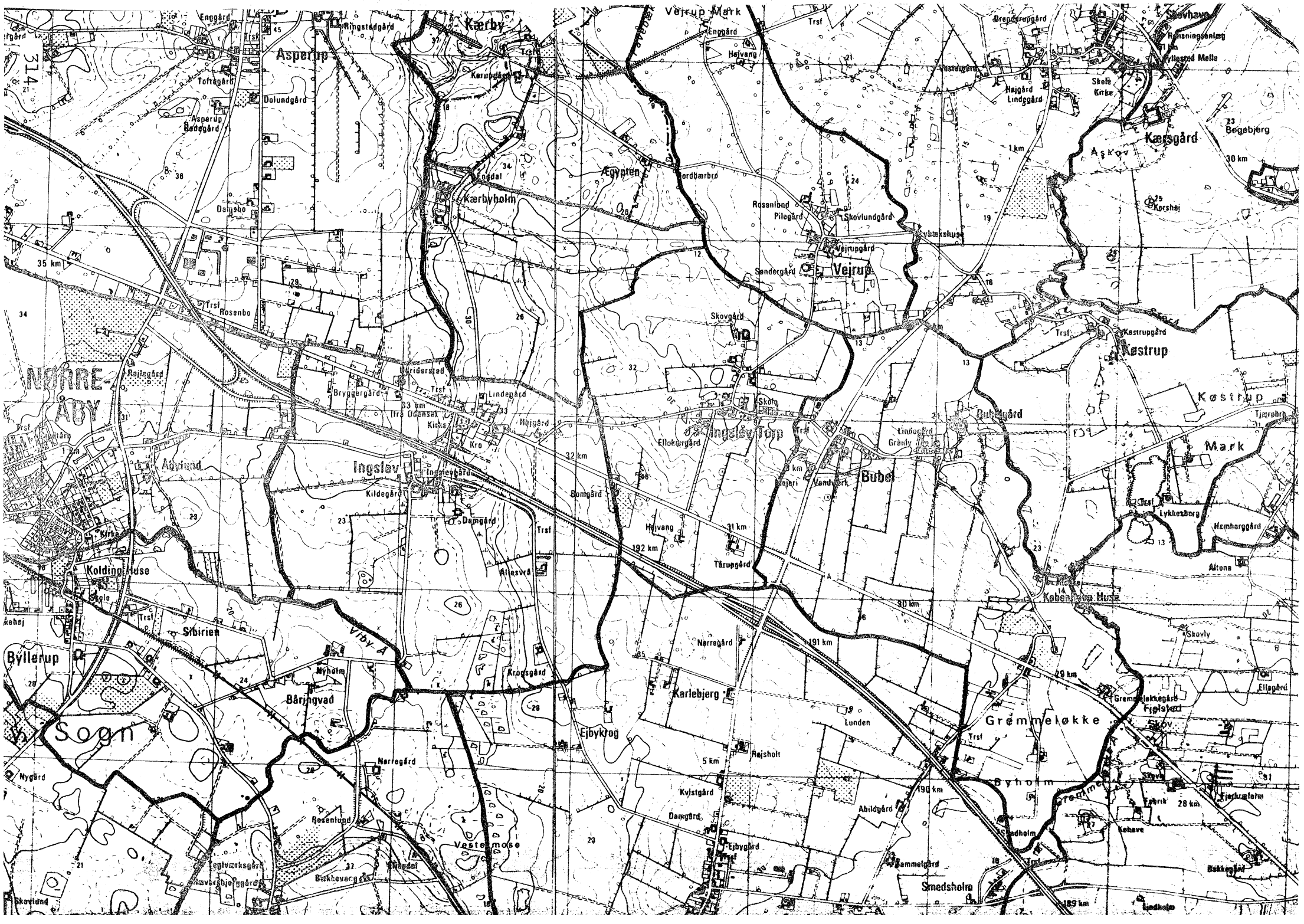
Kærby
Asperup
Vejrup Mark
Egypten
Kærbyholm
Vejrup
Skovlundgård
Kærsgård
Askov
Begebjerg
Korshøj
Køstrup
Mark
Bube
Ingslev
Ingslev Torp
Nørre-Aby
Aby
Kolding Huse
Sibirien
Byllerup
Viby Å
Søgm
Båringvad
Karlebjerg
Ejbykrog
Vestermose
Grømmeløkke
Byholm
Smedsholm
Kolding Nye Huse
Skovhave
Skole
Kirke
Kro
Mølle
Fjelsted
Fiskeanlæg
Rosenbad
Pilegård
Sandergård
Skovgård
Ingslevgård
Kildegård
Damgård
Nørregård
Lundsgård
Lunden
Højsholt
Kvistgård
Abildgård
Ejbygård
Sammelgård
Lindholm
Bakkegård
Rosenlund
Skovlund
Nygård
Myhøje
Kongsgård
Tårupgård
Lindegård
Grønly
Lykkesborg
Hamborggård
Altona
Skovly
Ellegård
Tjørnbro
Bomgård
Ellekroggård
Bryggergård
Rosenbo
Dalsgård
Dolundgård
Asperup Bygård
Toftegård
Enggård
Ringstedgård
Højvang
Vejrupgård
Kostrupgård
Brøndsgård
Tværbro
Vandværk
Mejeri
Fabrik
Kohave
Bakkevang
Lindholm
Trsf
35 km
33 km
32 km
31 km
30 km
29 km
28 km
192 km
191 km
190 km
189 km
1 km
5 km

Kærsgård
Køstrup
Bubel
Vejrup
Ingslev Torp
Kærby
Kærbyholm
Asperup
Ingslev
Nr. Åby
30
20

INGSLEV TORP

Ejerlav: Ingslev Torp.

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Navn:	Navnetype:
Ingslev Torp	-torp.

Bemærkninger:

Ingslev Torp er måske nævnt første gang o. 1415, men det kan ikke afgøres om det er denne torp eller Røjle Tårup eller Gelsted Tårup der henvises til i kilden. Om Ingslev se denne. -torp, glda. thorp, betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder.

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Ingslev torp

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

5 af gårdene ligger samlet der hvor de nordsyd- og østvestgående veje mødes. Mens de øvrige 2 ligger spredt nord for byen.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1788 figur: Blokudskiftning.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen
3 gårde.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 säs årl.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vends, kuppelbakker med ekstra marg. afvandingsløb mod N.

jordbund: Moræneler og smeltevandssand med ferskvandsler og -tørv.

naturlig afgrænsning: Ikke naturligt afgrænset ind mod Ingslev og delvis mod Kærbyholm.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng

☐ blandingsøkonomi med

Ejerlav: Ingslev Torp

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

40% af gårdene er flyttet ud og en del husbyggeri mod Ø har forlænget byen. Vejsystemet er intakt. Tofteskellene er enten væk eller regulerede.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

Nogle bevaret.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

Ejerlav: Ingslev Torp.

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

STATISTIK

Areal: 189 ha, heraf opdyrket 1688: 80%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	53	42	37	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1787	1844	1901
Gårde:	7	7	7	7	7	6	8
Huse:			2		10		13
Huse m/ jord:						3	
Huse u/ jord:				1		4	
I alt:	7	7	9	8	17	13	21

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(43)	1664	1	2	4	7,6
(71)	1688	1	5	1	6,0
	1844	2	4		5,5
	1903				

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	58	70	71
Børn:	33	35	41
I alt:	91	105	112

Ejerlav: Ingslev Torp

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1		5	2	1	
1844	6	7						
1903								

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 189 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket ikke mindre end 80%. Byen havde da, som typisk for egnen tovangsbrug men med en lille mark i årlig drift tilknyttet. På grund af den høje opdyrkning nedsattes hartkornet fra 42 tdr. i 1684 til 37 tdr. i 1844. Ingslev Torp er udflyttet fra Ingslev. Senere er af Ingslev Torp ejerlavet igen udparcelleret Bubel.

Ingslev Torp blokudskiftedes i 1788 og siden er 3 gårde flyttet ud. Ved det store Iversnæs (Wedellsborg) arveskifte i 1520 fordeltes 4 (omtrent egaliserede) gårde i byen med 3 til Iversnæs og 1 til Kærsgård-delen. Herudover fandtes i byen en anneks-præstegård og en selvejergård (under Hindsgavl Len 1586). I 1664 var Sten Bille til Kærsgård, Bubelgård mv. ejer af 5 gårde og 2 huse i byen, der stadig rummede en anneks-præstegård. Hundrede år efter ejede Kærsgård og Holsegård tilsammen 3 gårde i byen. Overgangen til selveje skete tidligt og var allerede afsluttet i 1844.

Antallet af gårde er uforandret 7 fra 1606 til 1787 og falder inden 1844 til 6. Hus-tallet er allerede betydeligt i 1787, men herefter indtræffer stagnation, ligesom befolkningstallet kun stiger meget lidt fra 1787 til 1901.

Gårdene var i 1684 af normal størrelse og fordelte sig jævnt (formantlig som følge af en tidlig lodsejerdelegalisering). Byen synes ikke egaliseret senere.

Ejerlav: Ingslev Torp

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	X	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: interesse

1) Anlægstype.

Den lille udflytterby af vikingetids - middelalder navnetypen -torp er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er den almindeligt forekommende slynget-vejby type. Af det oprindeligt større ejerlav er siden udparcelleret Bubel.

2) Udviklingstype.

Byen domineredes i senmiddelalder af Iversnæs (Wedellsborg) i 1600-tallet af Bubelgård/Kærsgård. En tidlig overgang til selveje ledsagedes af ekspansion i moderat omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype uden særlige udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: interesse

1) Bytomten er delvis bevaret, men præges af nybyggeri.

2) Kulturlandskabet har bevaret en del udskiftningshegn.

3) Særlige relikter: -

4) Arkæologiske interesser: -

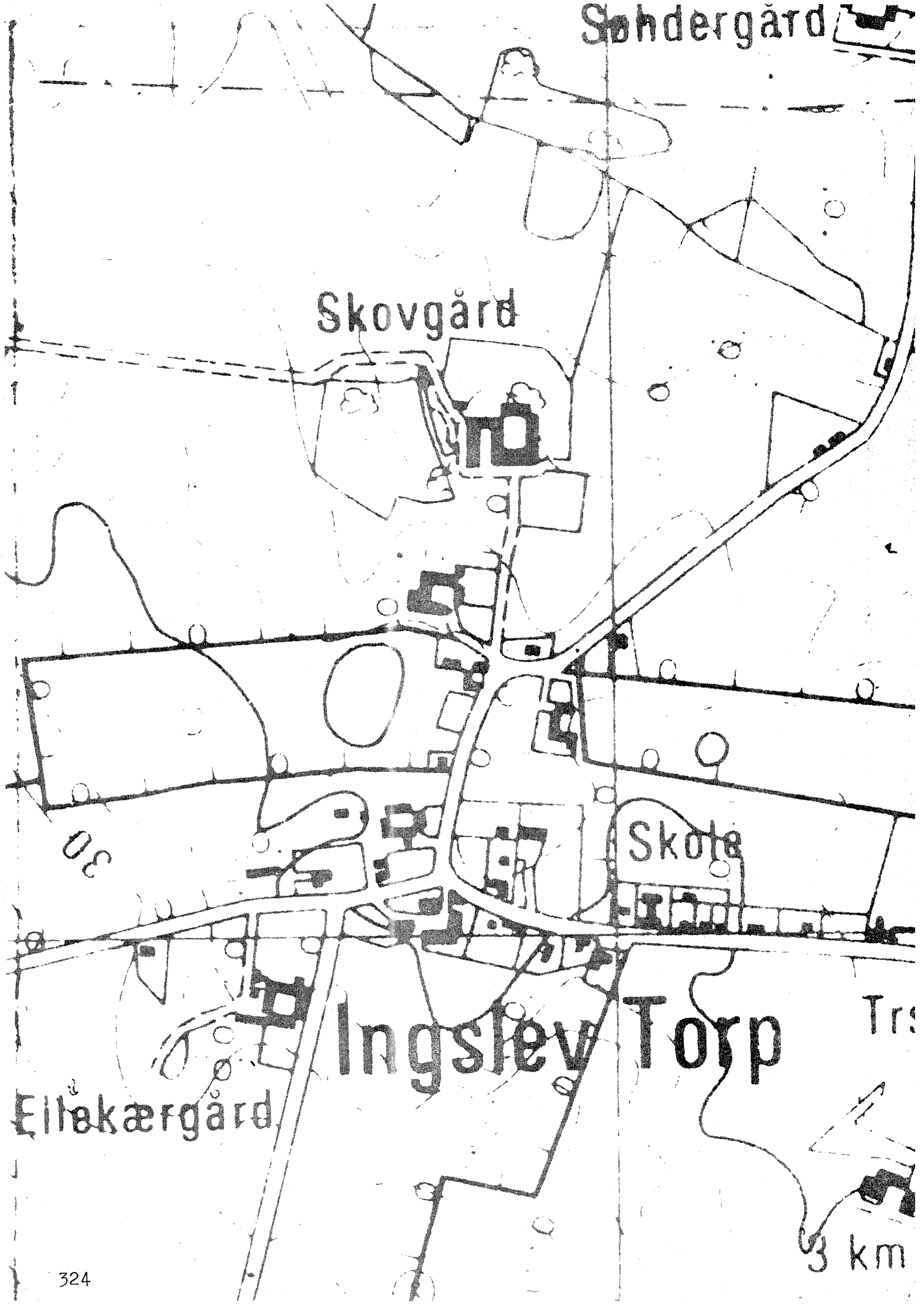
Søndergård
Skovgård
Skole
Ingsleb Torp
Ellekærgård
3 km

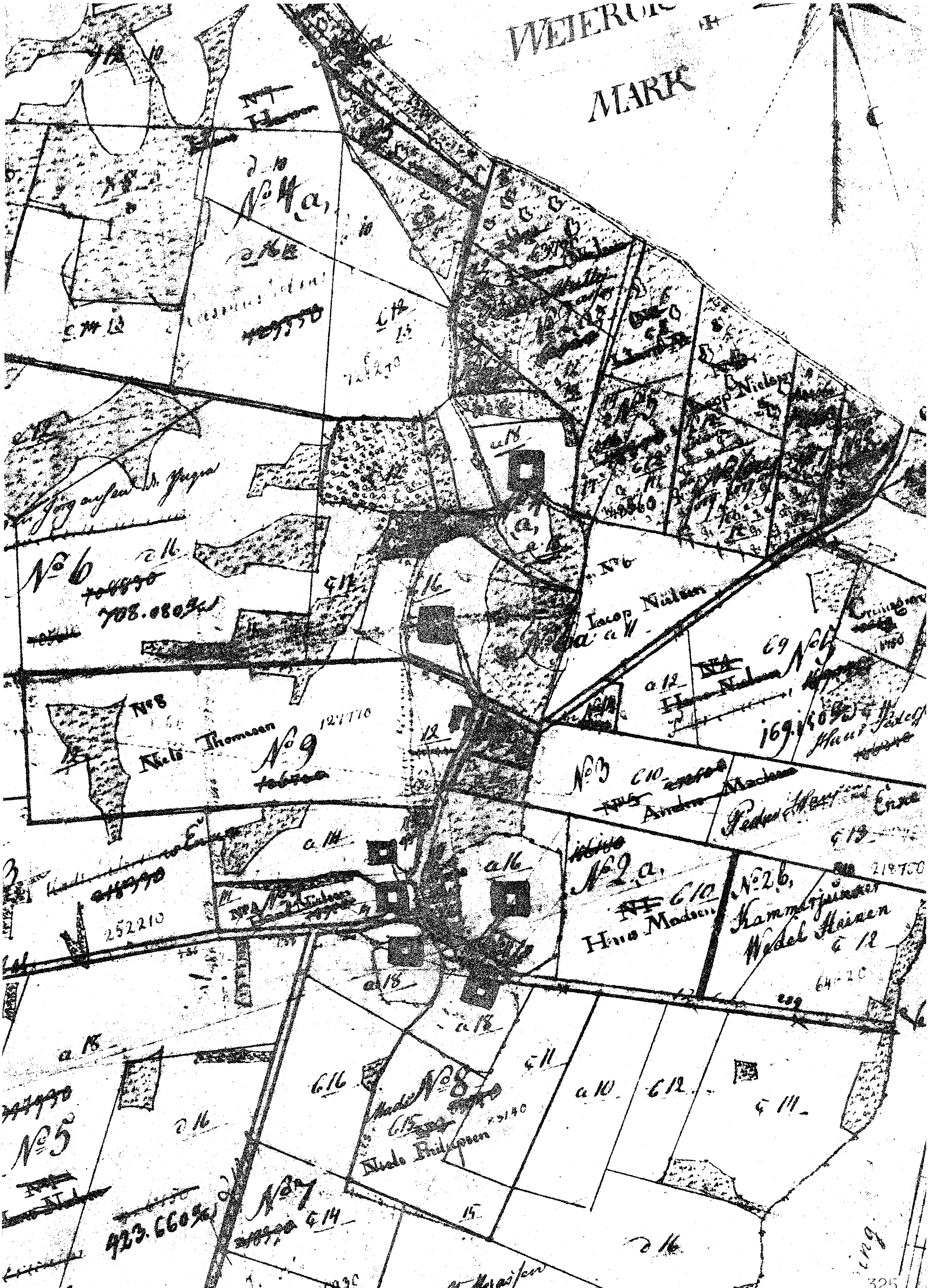

MARK
No 4 a,
No 6
708.080
Jacop Nielsen
No 9
Niels Thomsen
No 3
No 2 a,
Hans Madsen
No 2 b,
Kammerjunker
Wedel Heinen
No 8
No 5
No 7
423.660
169.180

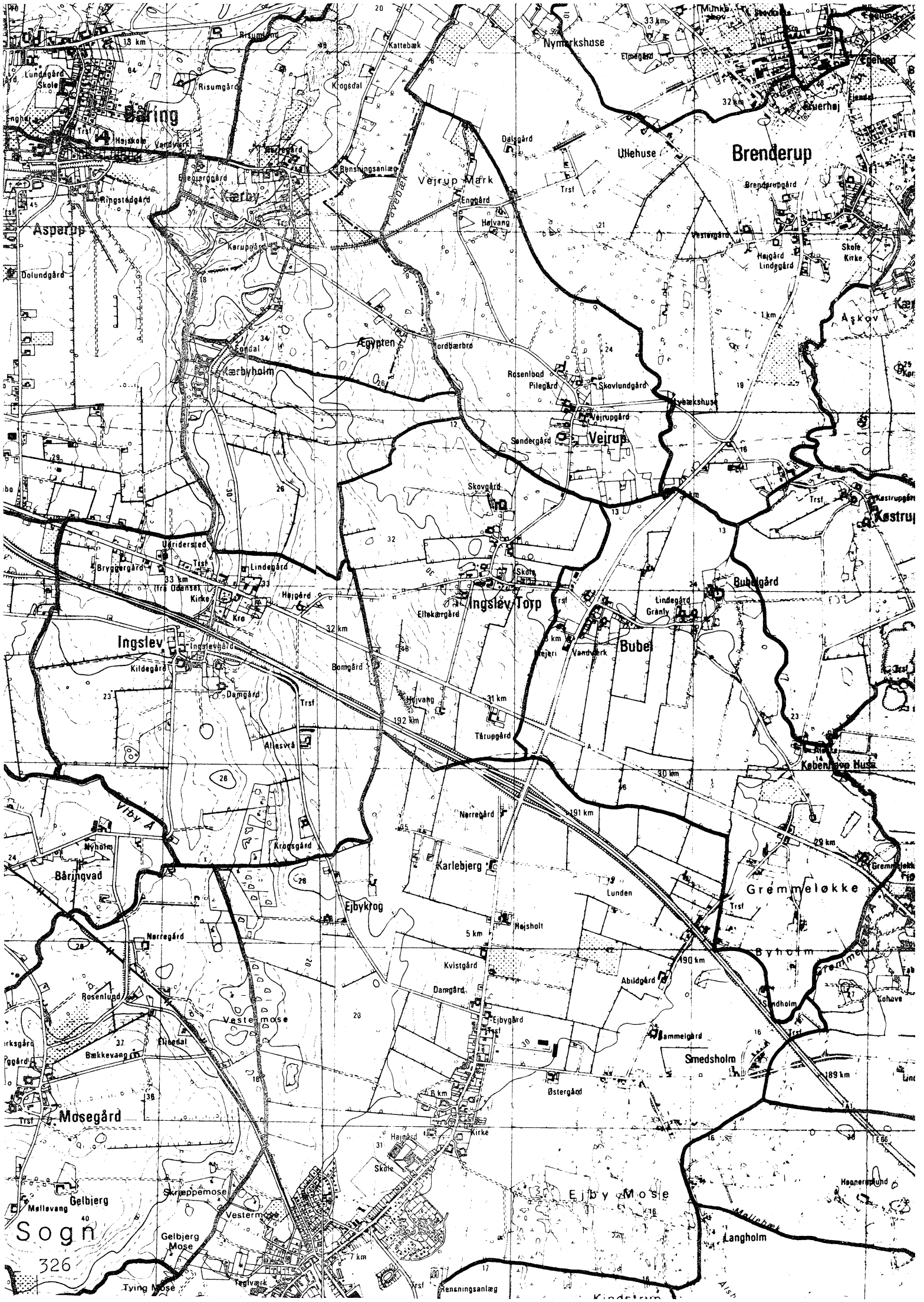
Bæring
Asperup
Kærby
Kærbyholm
Ægypten
Vejrup Mark
Brenderup
Ullehuse
Nymarkshuse
Vejrup
Ingslev Torp
Ingslev
Bubel
Bubelgård
Gremmeløkke
Byholm
Smedsholm
Langholm
Ejby Mose
Mosegård
Gelbjerg
Gelbjerg Mose
Vestermose
Skræppemose
Bårinqvad
Viby Å
Sogn
326

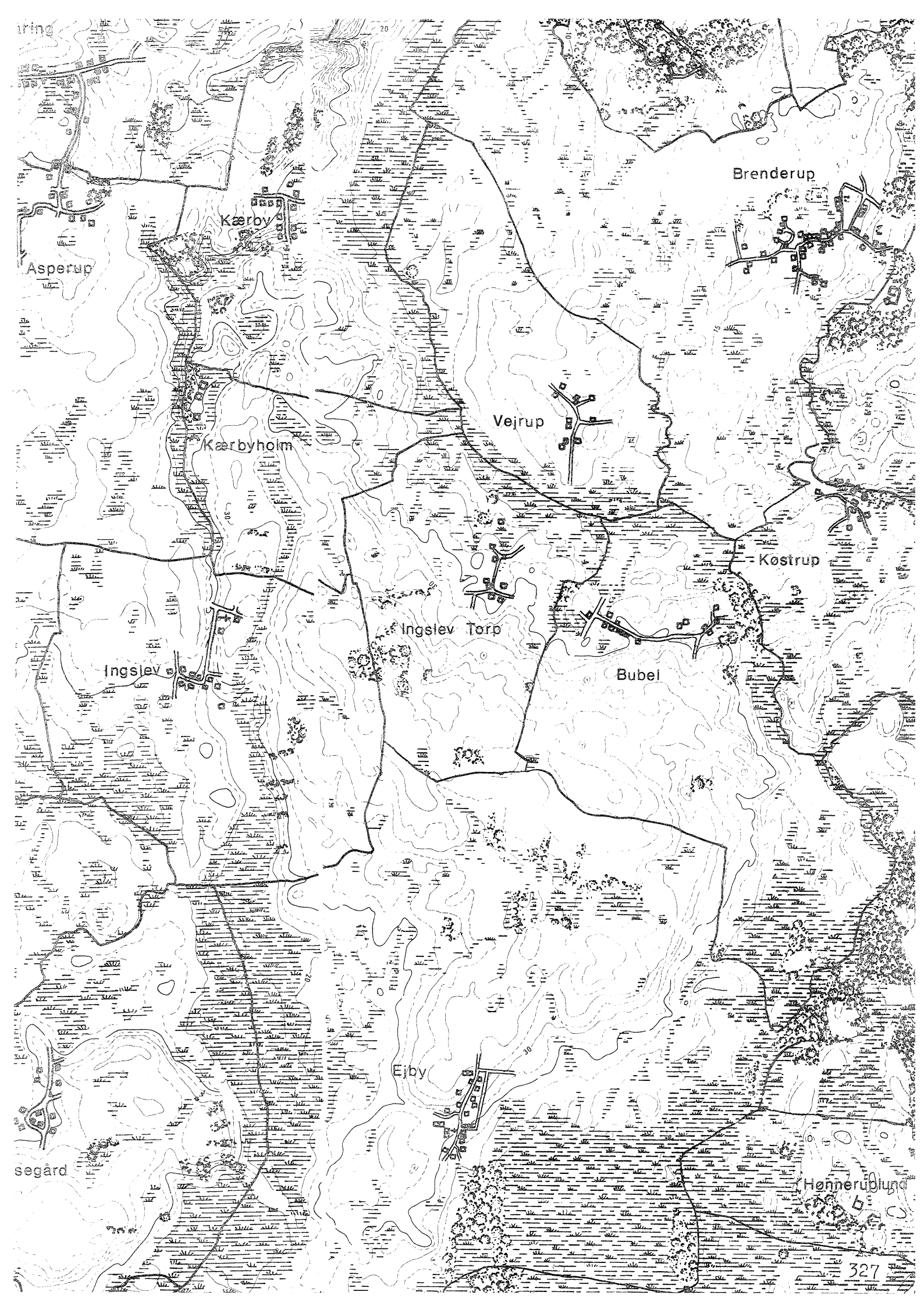
Brenderup
Kærby
Asperup
Kærbyhoim
Vejrup
Køstrup
Ingslev Torp
Ingslev
Bubel
Ejby
Hønnerupiund

KÆRBYHOLM

Ejerlav: Kærbyholm

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Navn:	Navnetype:
Kærbyholm	-holm

Bemærkninger:

Kærbyholm er nævnt første gang 1386 i formen Kerbyholm. Første led af ordet er sammensat af navneordene kær og by. Efterleddet er holm, glda holm, som betyder "forhøjning i eng- og mosedrag".

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Kærbyholm

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byen består kun af 3 gårde, som ligger på et "næs" midt i et engområde. Umiddelbart øst for byen ligger "Gammel Tofte agre".

b. Placering i forhold til by-marken

- ☐ centralby
- ☒ randby
- ☐ agerorientering
- ☒ engorientering
- ☐ skovorientering
- ☐ kystorientering
- ☐ åorientering

c. Udskiftning

år: 1781 figur: Uregelmæssig.

d. Udflytning

- ☐ ved udskiftningen
- ☐ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 sås årl.
vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vends, med tunneldal mod V.

jordbund: Moræneler med ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Mod Ø og V af eng, men ikke mod nord og syd.

- ☐ overvejende
- ☒ overvejende ager med større indhold af eng.
- ☐ blandingsøkonomi med

Ejerlav: Kærbyholm

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

De tre gårde ligger på deres oprindelige pladser. Tofteskellene er i store træk bevaret. Vejsystemet er intakt, men der er blevet bygget et par enkelte huse.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

Der er bevaret et større engareal midt i ejerlavet.

Ejerlav: Kærbyholm.

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Ingslev

STATISTIK

Areal: 109 ha, heraf opdyrket 1688: 65%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	27	21	26	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1787	1844	1901
Gårde:	3	3	3	3	3	3	4
Huse:							1
Huse m/ jord:						1	
Huse u/ jord:							
I alt:	3	3	3	3	3	4	5

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(100) 1664			3	9,0
(100) 1688		3		7,0
1844	1	2		8,7
1903				

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	18	37	37
Børn:	14	3	1
I alt:	32	40	38

Ejerlav: Kærbyholm

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			3					
1844	3	1						
1903								

Udviklingsbeskrivelse:

Af det kun 109 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 65%. Byen havde da det for egnen typiske tovangsbrug med en lille mark i årlig drift tilknyttet. I 1684 takseredes byen til 21 tdr. htk. og i 1844 til 26 tdr. htk. Kærbyholm er udparcelleret af Kærby ejerlavet. At dømme efter navn og placering kan Kærbyholm oprindelig have været hovedgård, hvilket kunne forklare bebyggelsens regulerede præg (se ligeledes Kærby i Asperup sogn). En Gammeltofte umiddelbart øst for byen vidner om bebyggelsens tidligere placering.

Kærbyholm udskiftedes i 1781, men der udflyttede ingen gårde.

I 1386 skødede Petrus Jensen Marsvin, borger i Odense, 2 gårde i Kærbyholm til Odense Hospital (?). Den tredie og sidste gård tilhørte Kavslunde kirke, og herligheden heraf tilhørte 1514 Odensebispen. Denne ejendomsfordeling var endnu uændret i 1664, og overgangen til selveje skete tidligt.

Antallet af gårde synes fra middelalder og op til i dag af have været 3, ligesom der kun kommer et enkelt hus til. Befolkningstallet er da også stort set stabilt fra 1787 til 1901.

Gårdene var i 1684 forholdsvis store og byen fremstår allerede som egaliseret i 1664 og bibeholdt siden dette regulerede præg.

Ejerlav: Kærbyholm

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:		Særlig interesse:	X

Landsbytypologisk vurdering: særlig interesse

1) Anlægstype.

Den lille udflytterby er randplaceret i sit ejerlav på et næs ud i et engdrag. Byformen er slynget-vejby i en reguleret form. En Gammeltofte umiddelbart øst for byen vidner om bebyggelsens tidligere placering. At dømme efter navnet Kærbyholm og bebyggelsens regulerede præg er byen formentlig oprindelig opstået som en udflytter - hovedgård.

2) Udviklingstype.

Fra senmiddelalder bestod byen af 3 gårde, der alle var i gejstlig besiddelse. Byen fremstår allerede i 1664 som egaliseret og byen har siden i helt usædvanlig grad bevaret sit arkaiske præg.

Sammenfattende drejer det sig om en speciel anlægstype, der i usædvanlig grad har bevaret sit oprindelige præg.

Relikt-vurdering: særlig interesse

1) Bytomten er velbevaret.

2) Kulturlandskabet har bevaret et større engareal.

3) Særlige relikter: -

4) Arkæologiske interesser: en Gammeltofte.

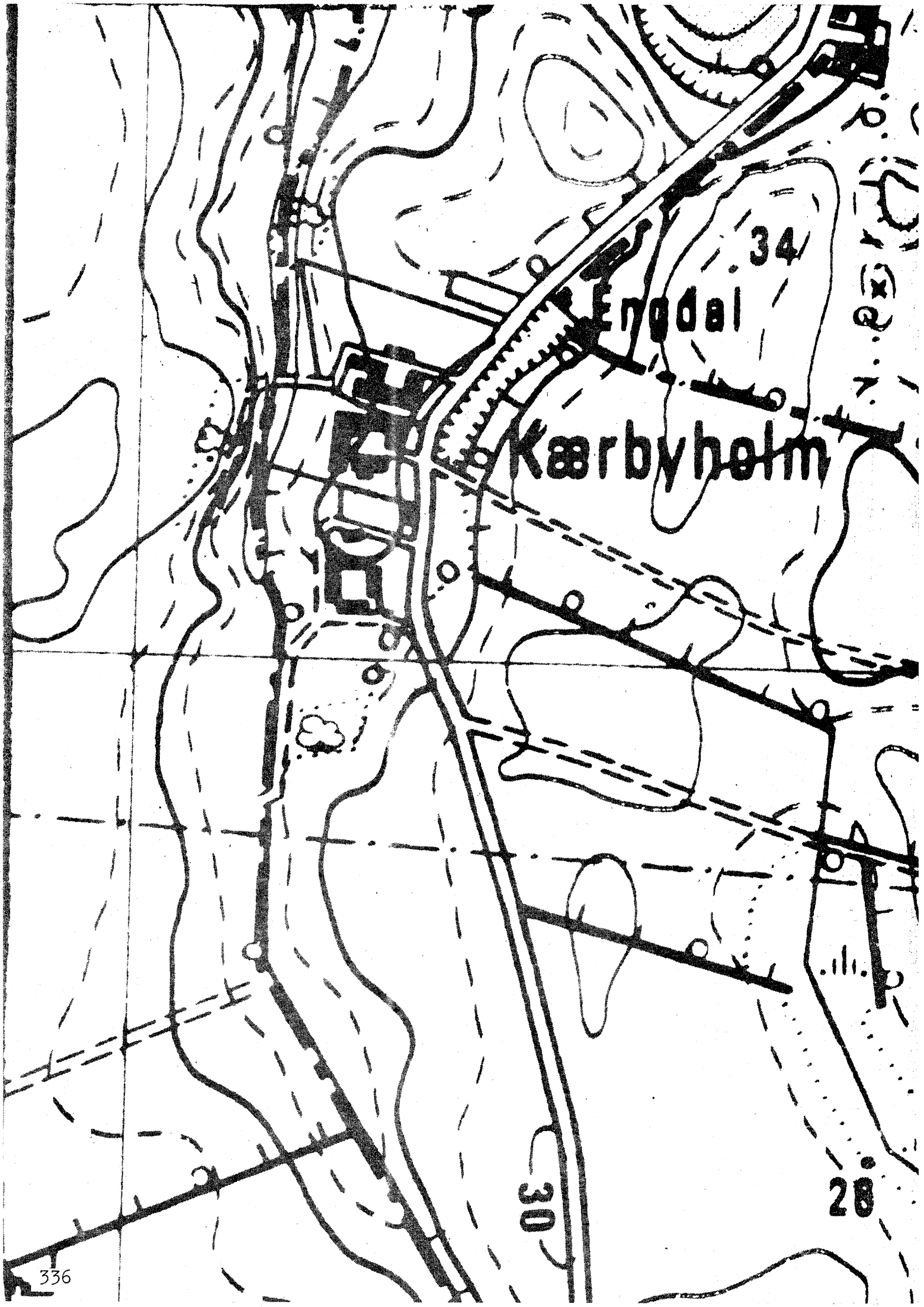
34
Engdal
Kærbyholm
30
28

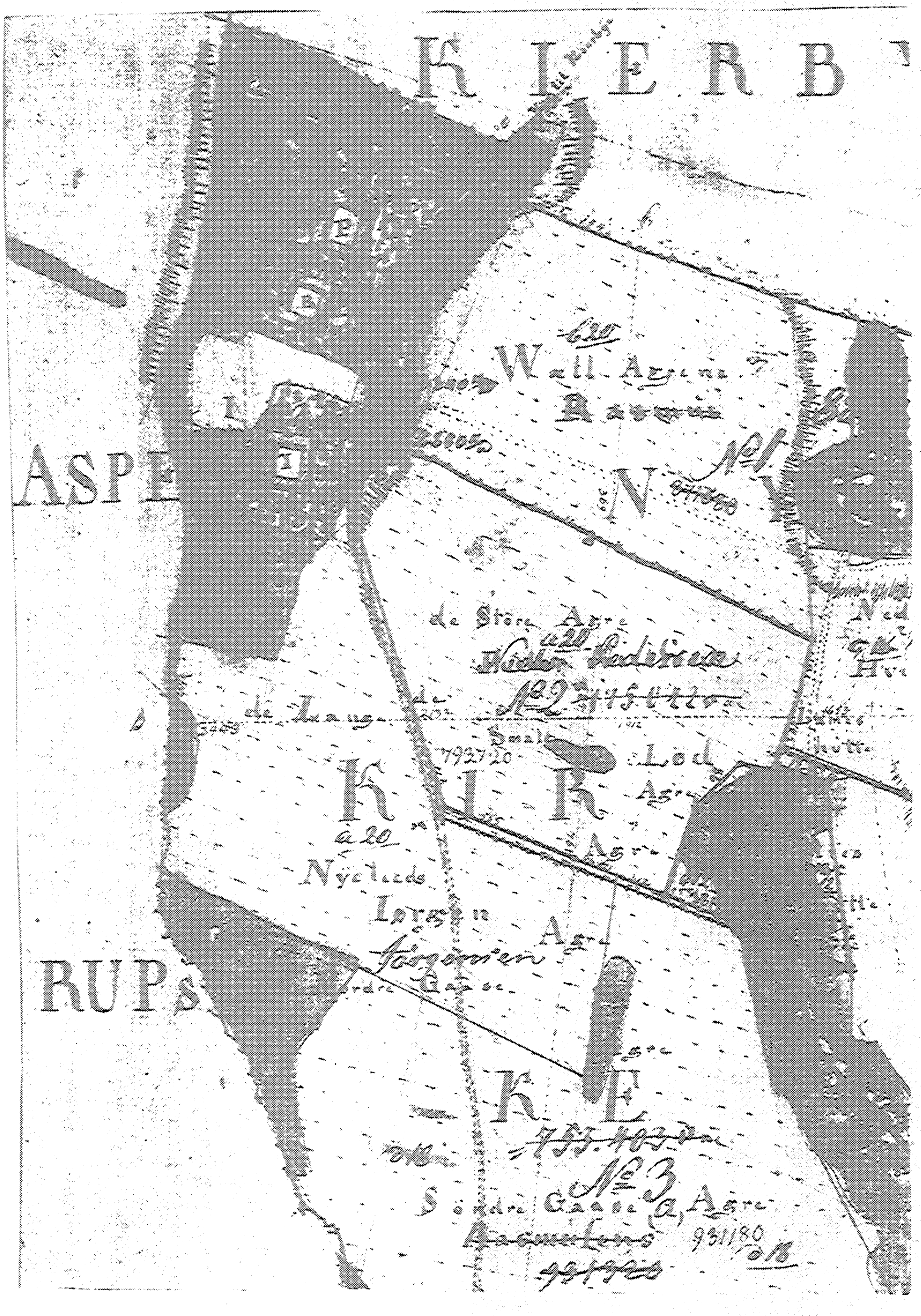
K I E R B
ASPE
RUPs
Wall Agrene
No 1
N Y
de Store Agre
No 2
Smale
Led
K I R
Nyeleds
K E
No 3
Söndre Gaase Agre
931180

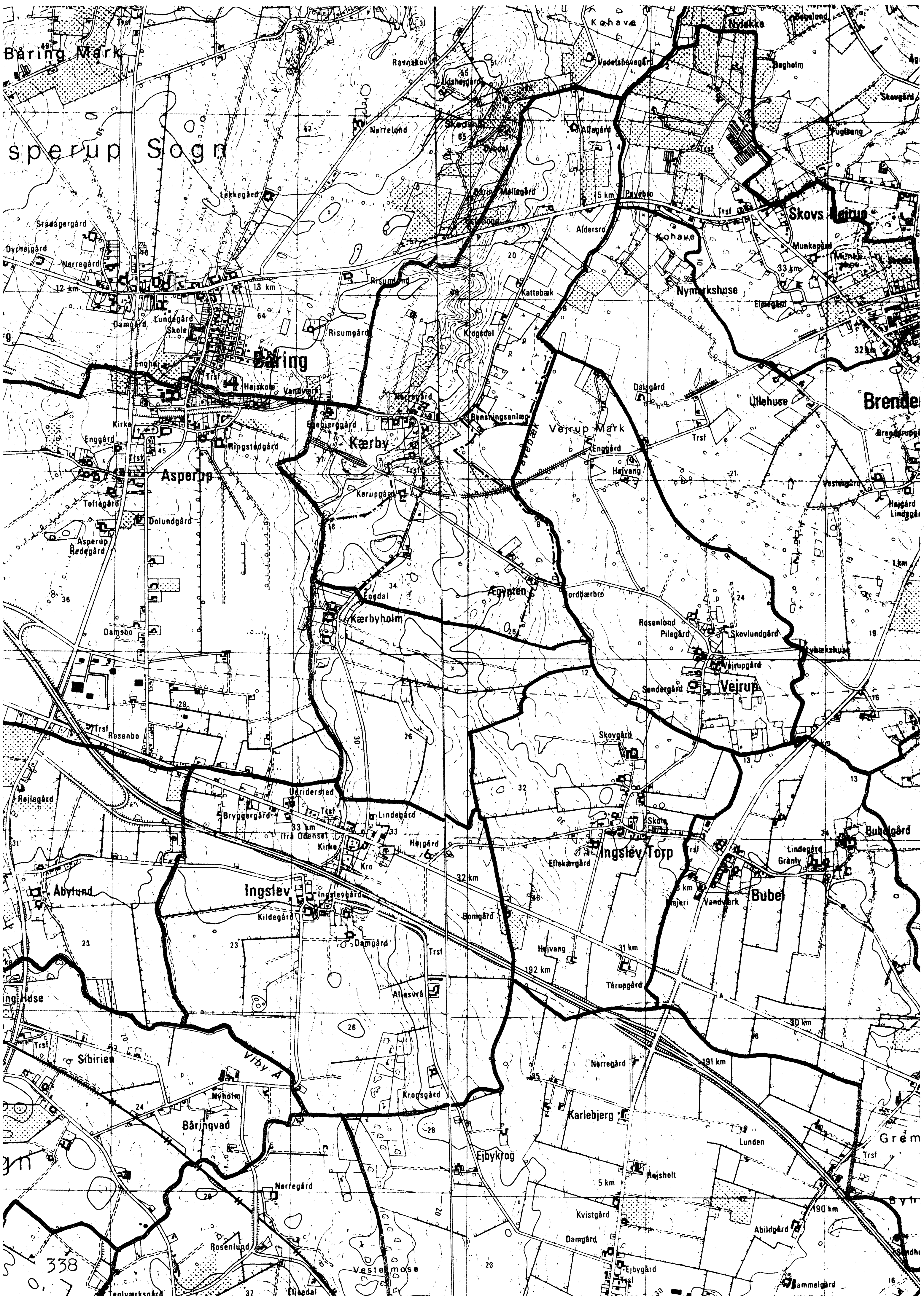
Båring Mark
Asperup Sogn
Båring
Asperup
Kærby
Kærbyholm
Ægypten
Vejrup Mark
Vejrup
Ingslev
Ingslev Torp
Bubel
Brende
Skovs Højrup
Nymarkshuse
Ullehuse
Åbylund
Sibirien
Båringvad
Viby Å
Ejbykrog
Karlebjerg
Vestermose
338

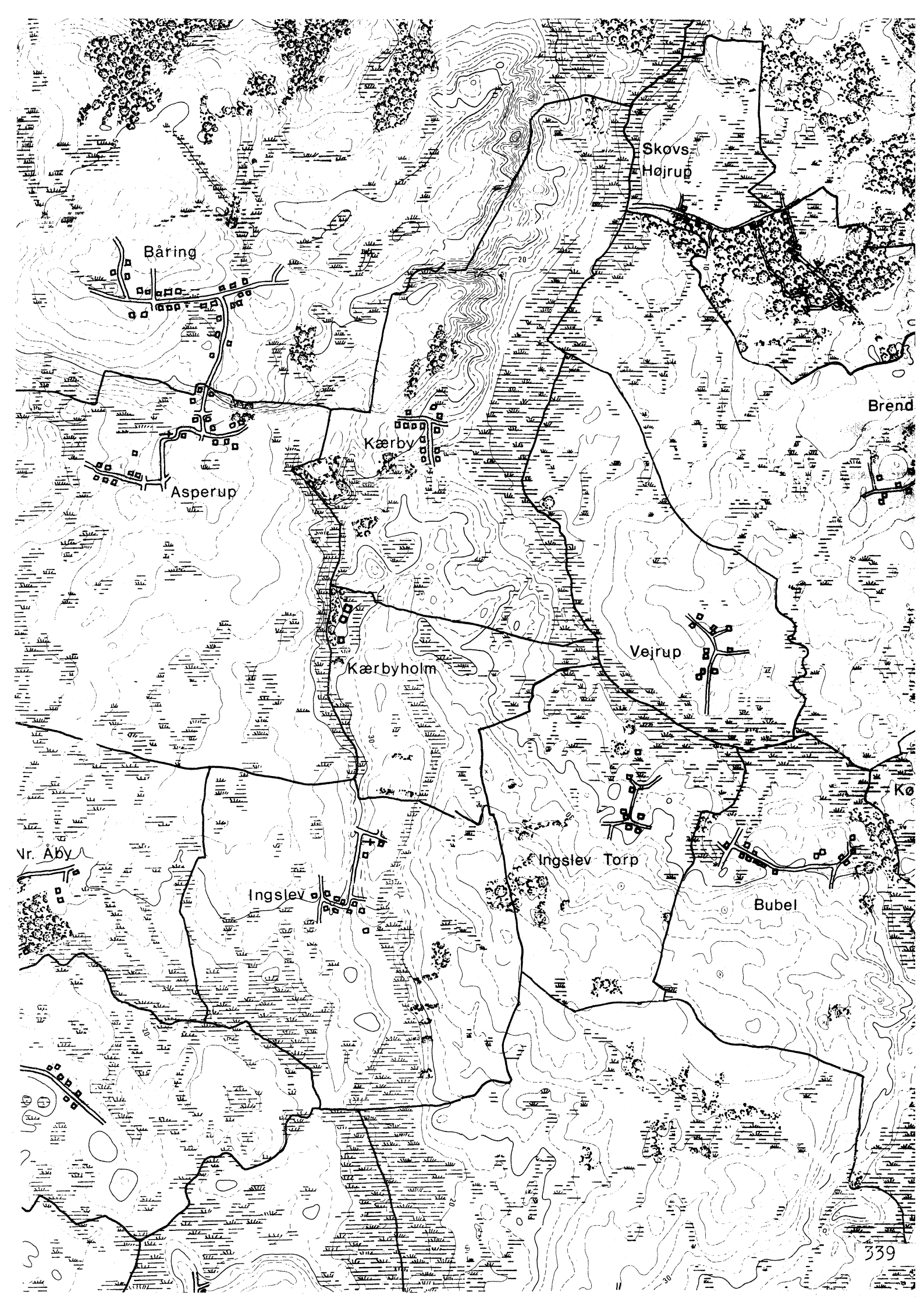
Skovs
Højrup
Båring
Brend
Kærby
Asperup
Kærbyholm
Vejrup
Vr. Åby
Ingslev Torp
Ingslev
Bubel
339

VEJRUP

Ejerlav: Vejrup

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Navn:	Navnetype:
Vejrup	-torp.

Bemærkninger:

Vejrup er nævnt første gang 1489 i formen Weerop. Forleddet er navneordet glda. With, som betyder skov. Efterleddet er torp, glda. thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En udflytterby er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Vejrup

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Ingslev

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Gårdene ligger jævnt fordelt ved vejforgreningen ud fra den nordøst-sydgående vej. Enkelte huse spredt i byen.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☐ centralby
- ☒ randby
- ☒ agerorientering
- ☐ engorientering
- ☐ skovorientering
- ☐ kystorientering
- ☐ åorientering

c. Udskiftning

år: 1781 figur: Strimmeludskiftning med blokudskiftning iblandt.

d. Udflytning

- ☐ ved udskiftningen
- ☐ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2

vangeantal: 2 + 1 säs årligt.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vends med ekstra marginalt afvandingsløb mod V.

jordbund: Moræneler med ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: Naturligt afgrænset af bæk og eng. Kun delvis mod Brenderup.

- ☒ overvejende agerjord.
- ☐ overvejende med større indhold af
- ☐ blandingsøkonomi med

Ejerlav: Vejrup

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Alle gårde ligger endnu i byen, der er måske nedlagt/udflyttet et enkelt hus. Vejsystemet er intakt, men tofteskellene er i en del tilfælde forsvundne eller regulerede.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

Enkelte bevaret.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

Engareal bevaret sydøst for byen.

Ejerlav: Vejrup

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

STATISTIK

Areal: 182 ha, heraf opdyrket 1688: 55%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	54	29	37	

Bebyggelsesenheder:

	1606	1624	1664	1688	1787	1844	1901
Gårde:	7	7	8	8	8	8	11
Huse:			1		3		7
Huse m/ jord:						7	
Huse u/ jord:				1			
I alt:	7	7	9	9	11	15	18

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(38) 1664	3	2	3	6,8
(50) (1:2) 1688	4	4		3,6
1844	3	5		4,6
1903				

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	45	70	72
Børn:	30	24	35
I alt:	75	94	107

Ejerlav: Vejrup

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Vends	Kommune: Ejby	Sogn: Ingslev

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			2		6	1		
1844	8	7						
1903								

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 182 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 55%. Byen havde da, som typisk for området tovangsbrug med en tilknyttet lille mark i årlig drift. Ejerlavet takseredes i 1684 til 29 tdr. htk. og i 1844 til 37 tdr. I forhold hertil er landgildehartkornet fra 1664 (54 tdr.) påfaldende højt. Navnet Vejrup betyder egentlig Skov -torp, men af skoven findes ingen spor i nyere tid. Vejrup er udparcelleret af moderbyen Brenderup.

Byen strimmeludskiftedes i 1781.

I 1489 nævnes en væbner i Vejrup. Men 3 af byens gårde tilhørte på dette tidspunkt Iversnæs (Wedellsborg). Ved det store arveskifte i 1520 fordeltes de 3 gårde med en til hver af de tre arveparter. I 1664 var Sten Bille til Kærsgård, Bubelgård mv. blevet den største lodsejer med i alt 6 gårde og 1 hus. I 1760 var Kærsgårds andel reduceret til 3 gårde. Overgangen til selveje var afsluttet i 1844.

Antallet af gårde var fra 1606 til 1844 konstant 7-8. Blandt de 8 gårde i 1664 var et lille bol på 1 1/2 tdr. htk. Antallet af huse vokser kun i beskedent omfang igennem det 19. årh., ligesom befolkningsvæksten kun udgør 1/3 af det normale.

Gårdene var i 1684 påfaldende små. Byen synes aldrig egaliseret.

Ejerlav: Vejrup

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ingslev

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:	X	Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: stor interesse

1) Anlægstype.

Den lille udflytterby af vikingetids - middelalder navnetypen -torp er randplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er slynget-vejby.

2) Udviklingstype.

Byen husede i senmiddelalder et lille væbnergods, men domineredes i øvrigt af Iversnæs (Wedellsborg). I 1600-tallet samledes størsteparten af byen under den indensogns hovedgård, Bubelgård. Overgangen til selveje skete tidligt og ledsagedes af ekspansion i begrænset omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig, forholdsvis typeren anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristiska.

Relikt-vurdering: stor interesse

1) Bytomten er velbevaret. Der er dog foretaget en del indre reguleringer.

2) Kulturlandskabet har kun bevaret enkelte hegn samt et større engareal.

3) Særlige relikter: -

4) Arkæologiske interesser: en enkelt frilagt gårdtomt.

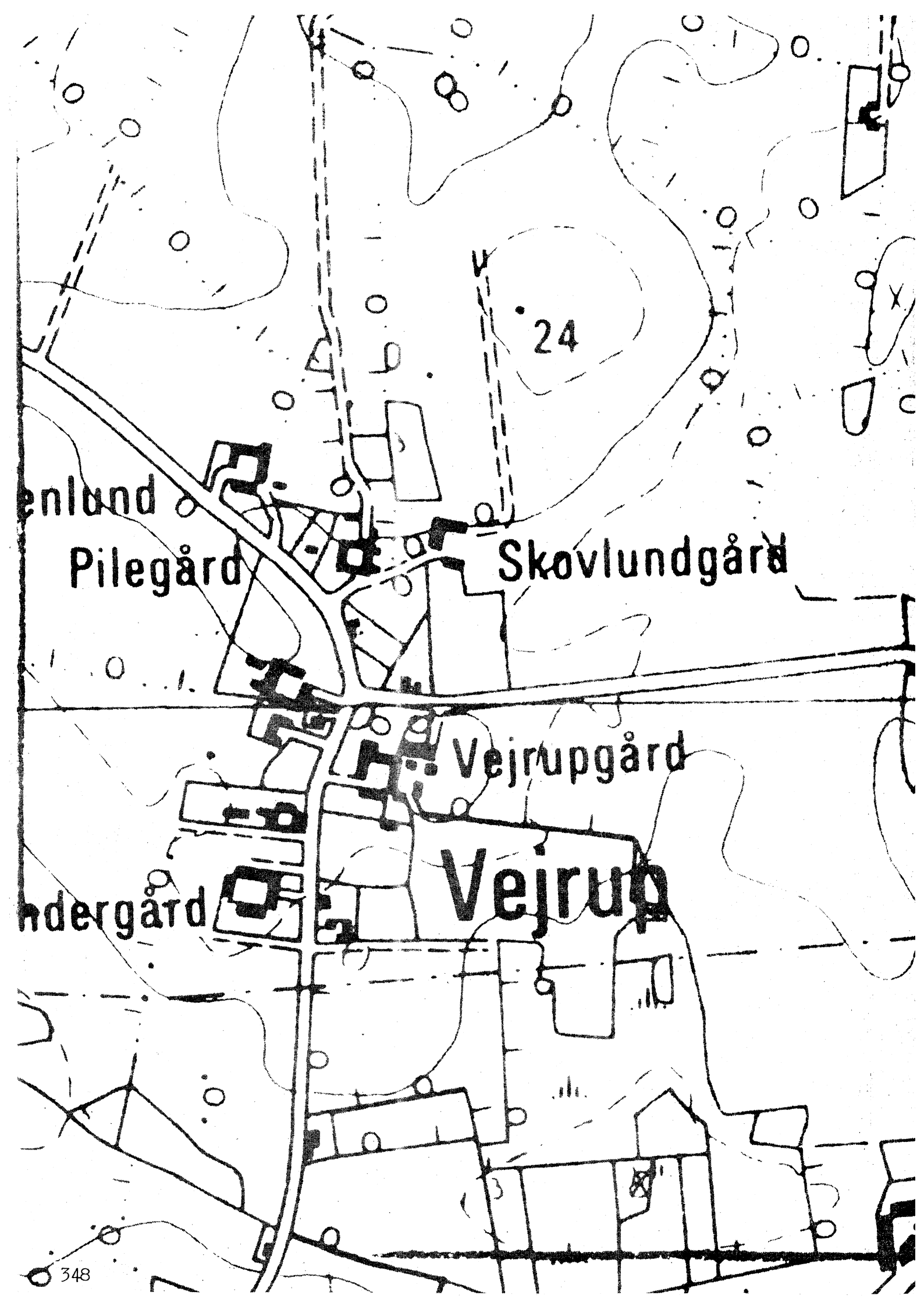
24
enlund
Pilegård
Skovlundgård
Vejrupgård
Vejrup
ndergård

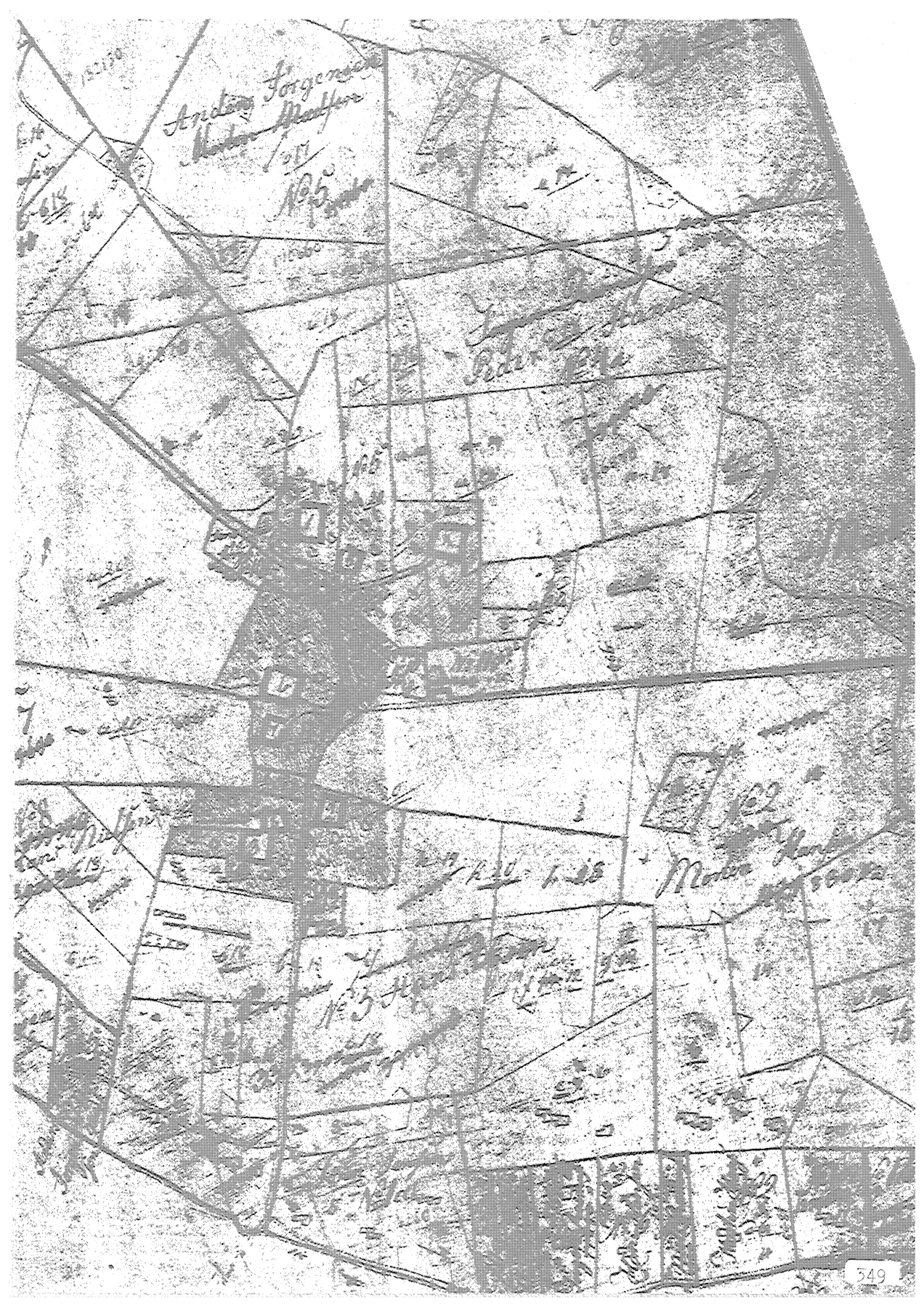

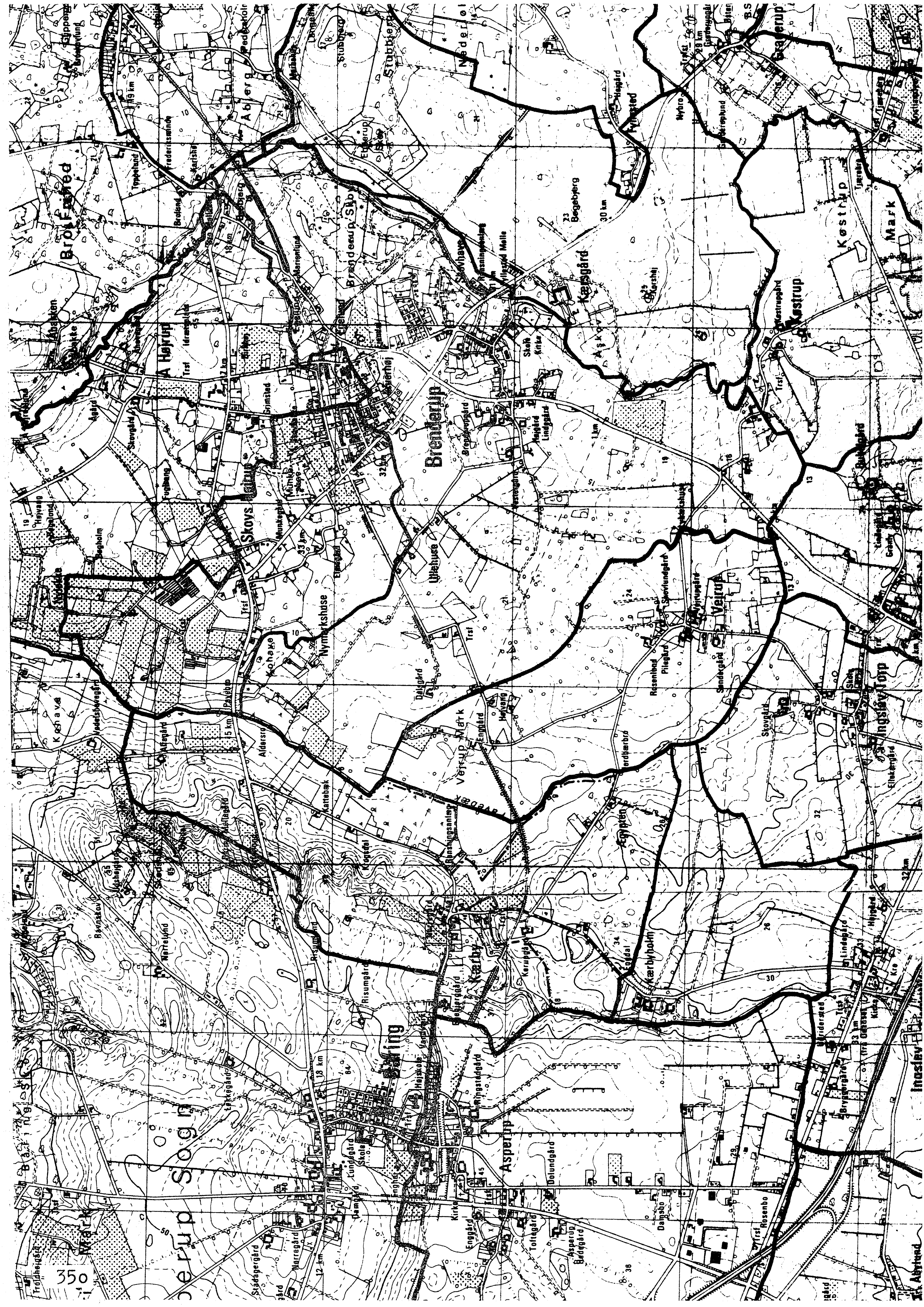

Brenderup
Skovs Højrup
Nymarkshuse
Ullehuse
Vejrup
Vejrup Mark
Kærby
Kærbyholm
Asperup
Køstrup
Kærsgård
Ingslev
Ingslev Torp
Egypten

Skovs Højrup
Å. Højrup
Båring
Kærby
Asperup
Brenderup
Kærsgård
Kærbyholm
Vejrup
Køstrup
Ingslev Torp
Ingslev
351

EMTEKÆR

Ejerlav: Emtekær

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Bäg	Ejby	Tanderup

Navn:	Navnetype:
Emtekær	-kær.

Bemærkninger:

Emtekær er nævnt første gang 1385 i formen ELMTEKER. Forleddets oprindelse er usikker, men det er sandsynligvis navneordet, glda. ÆLMTI, som betyder samling af elmetræer.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

I Emtekær mindesten for 7 engelske flyvere, der blev skudt ned 1944.

Ejerlav: Emtekær

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Bäg	Ejby	Tanderup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gärde ligger uregelmæssigt på begge sider og enkelte i nogen afstand fra den rundbueslyngede vej, der går uden om et engdrag. I den nordlige del ligger 3 gårde tæt og regelmæssigt. Enkelte huse ligger langs vejen.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Engområde midt inde i byen, og S herfor byen ligger op til grænsen mod Nakke.

c. Udskiftning

år: 1784 figur: Stjerneudskiftning (!), stjerneudskiftning i en stor del af bymarken. Blokudskiftning i de ydre områder (mose, eng, skov).

d. Udflytning 1 gård.

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen vest for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: tovangsbrug rotation: 2/2 + 1 sås ärl.

vangeantal: 2 evt. dyrkningsfællesskab m. Nakke.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vestfyn, med israndskames.

jordbund: Moræneler med spredte forekomster af smeltevandsler, moræne-sand, ferskvandstørv og -dynd.

naturlig afgrænsning: Mod NV, V, S og SØ, men ikke mod NØ og Ø.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov og mose.

☐ blandingsøkonomi med

Store eng- og moseområder i den S del af området og mod NV. Skov i den V del af ejerlavet samt NØ for byen.

Ejerlav: Emtekær

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

Kun 1 ud af 9 gärde udflyttet. Kun enkelte huse nybygget. Vejforløbet stort set uforandret. Toftestrukturen stort set bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En stor del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Eng- og moseområde mod S og NV. Skov i den V del.

Ejerlav: Emtekær

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

STATISTIK

Areal: 361 ha, heraf opdyrket 1688: 63%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	106	65	72	

Bebyggelsesenheder:

		1600	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		10	15	11	11	11	11
Huse:		6	9		16		
Huse m/ jord:				4		15	17
Huse u/ jord:				8		3	2
I alt:		16	24	23	27	29	30

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(33) 1664	6	5	4	7,1
(64) 1688	3	7	1	5,7
(82) 1844	1	9	1	5,8
(89) 1903	1	9	1	5,7

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	113	124	128
Børn:	56	42	54
I alt:	169	166	182

Ejerlav: Emtekær

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Ejby	Sogn: Tanderup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	4		5	4			6	5
1844							11	18
1903							11	19

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 361 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket ikke mindre end 63%. Byen havde da tovangsbrug og takseredes til 65 tdr.htk. mod 72 tdr. i 1844. I forhold hertil er 1664 landgilde-hartkornet meget højt, således som det ofte er tilfældet i kystzonen på grund af de alternative økonomiske muligheder til agerbruget. Mod øst er Nakke udflyttet og udparcelleret af ejerlavet. Ved Bredning Huse vidner marknavne på Torp (1682) om en nedlagt udflytterbebyggelse. En Gammeltofte (1682) vidner formentlig om landsbyens tidligere placering. Byen er stjerneudskiftet 1784 og siden er 1 gård udflyttet.

I 1385 pantsatte Niels Busse 1 gård i Emtekær for 8 mark sølv. I 1503 erhvervede Bertel Pedersen, borgmester i Assens, 1 gård i Emtekær ved mageskiftet med Sct. Hans Kloster i Odense. Iversnæs (Wedellsborg) gods i nabosognet gjorde sig tidlig gældende. I 1396 bekræftedes det, at en eng i Emtekær af arildhavde ligget til Iversnæs. Ved det store Iversnæs arveskifte i 1520 fordeltes 4 gårde i Emtekær. I 1583 lå et tilsvarende antal selvejergårde under kronlenet Hagenskov. Herudover besad Assens Provsti 3 gårde i 1664. I løbet af 1700-tallet samledes byen under grevskabet Wedellsborg. Omkring 1780 var byens 11 gårde samlet under grevskabets 3 hovedgårde Wedellsborg, Billeskov og Minendal, hvoraf sidstnævnte var indensogns. Endnu i 1903 lå byen i sin helhed samlet under grevskabet og frasalget af fæstegods påbegyndtes først i 1916.

Gårdtallet lå fra 1600-tallet til 1903 omkring 11. I 1664 optræder blandt gårdene 3 småenheder a 1-3 tdr.htk., der i 1684 er regnet for huse med jord. Hustallet var allerede højt i 1600-1700-tallet, vel som følge af mulighederne for fiskeri, men i det 19. årh. stagnerer såvel hus- som befolkningstallet i forbindelse med den manglende overgang til selveje. Gårdene var i 1684 i gennemsnit forholdsvis små. Landsbyen egaliseredes i forbindelse med udskiftningen.

Ejerlav: Emtekær

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:	x	Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse

1) Anlægstype. Den lille adelby er som typisk for kystbyer placeret i ejerlavets inderste hjørne. Byformen er slynget vejby. En Gammeltofte vidner om bebyggelsens tidligere placering. Fra ejerlavet er senere udparcelleret udflytterbyen Nakke samt måske enestegården Rørmose på ejerlavsgrænsen til Hjorte. En torp ved Bredning huse nedlagdes atter.

2) Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalder af selvejergårde og Iversnæs (Wedellsborg) gods. I løbet af 1700-tallet samledes byen under grevskabet Wedellsborg, hvorunder det lå endnu i 1903. Som følge af den sene overgang til selveje stagnerer bebyggelsen i det 19. årh. Byen egaliseredes ved udskiftningen.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Stor interesse

1) Bytomten er velbevaret.

2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af det smukke stjerneudskiftningssystem, samt eng-, mose- og skovarealer.

3) Særlige relikter: -

4) Arkæologiske interesser: En Gammeltofte, tomten af Torp, en enkelt frilagt gårdtomt.

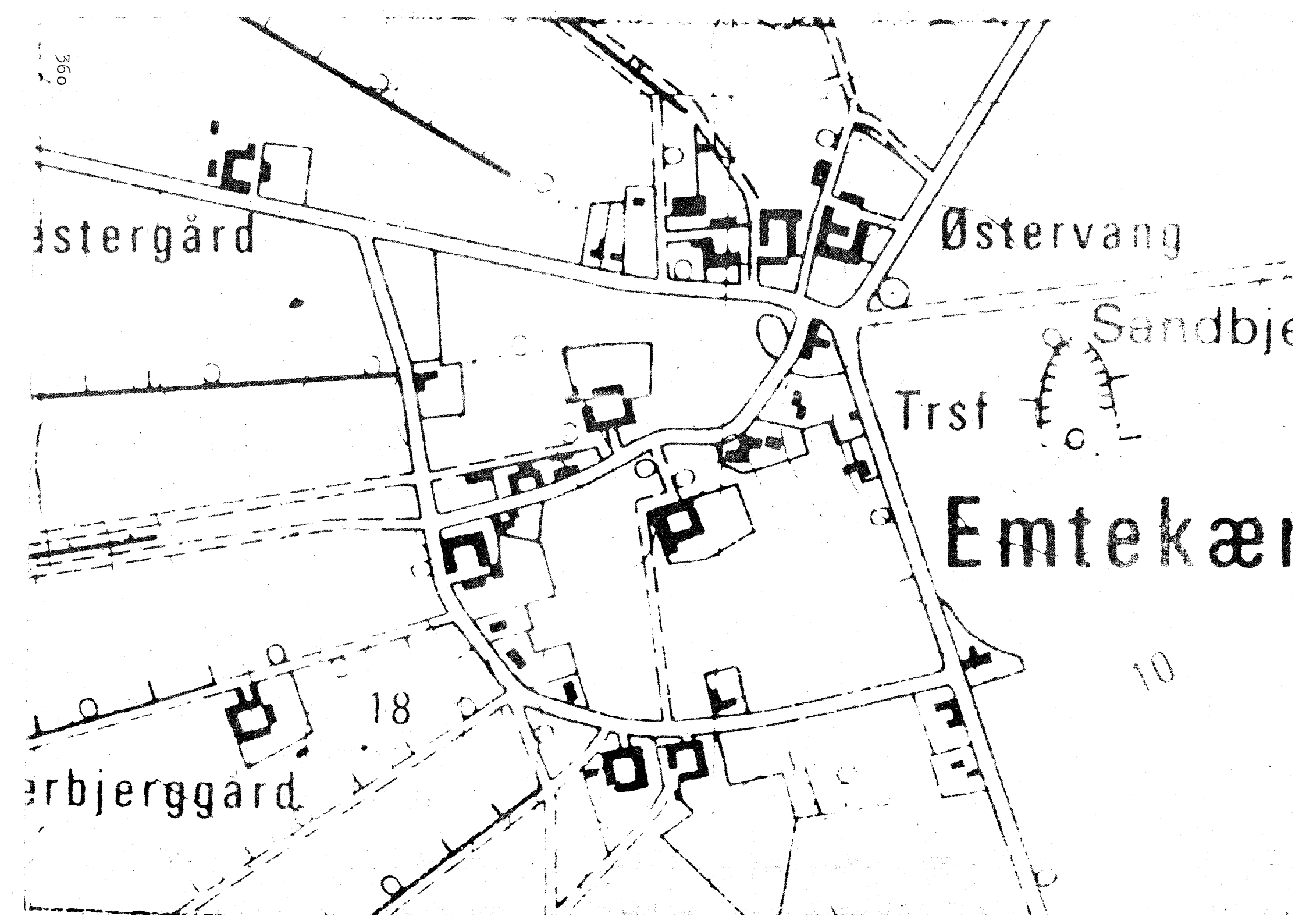
360
østergård
Østervang
Sandbje
Trst
Emtekær
10
18
erbjerggard

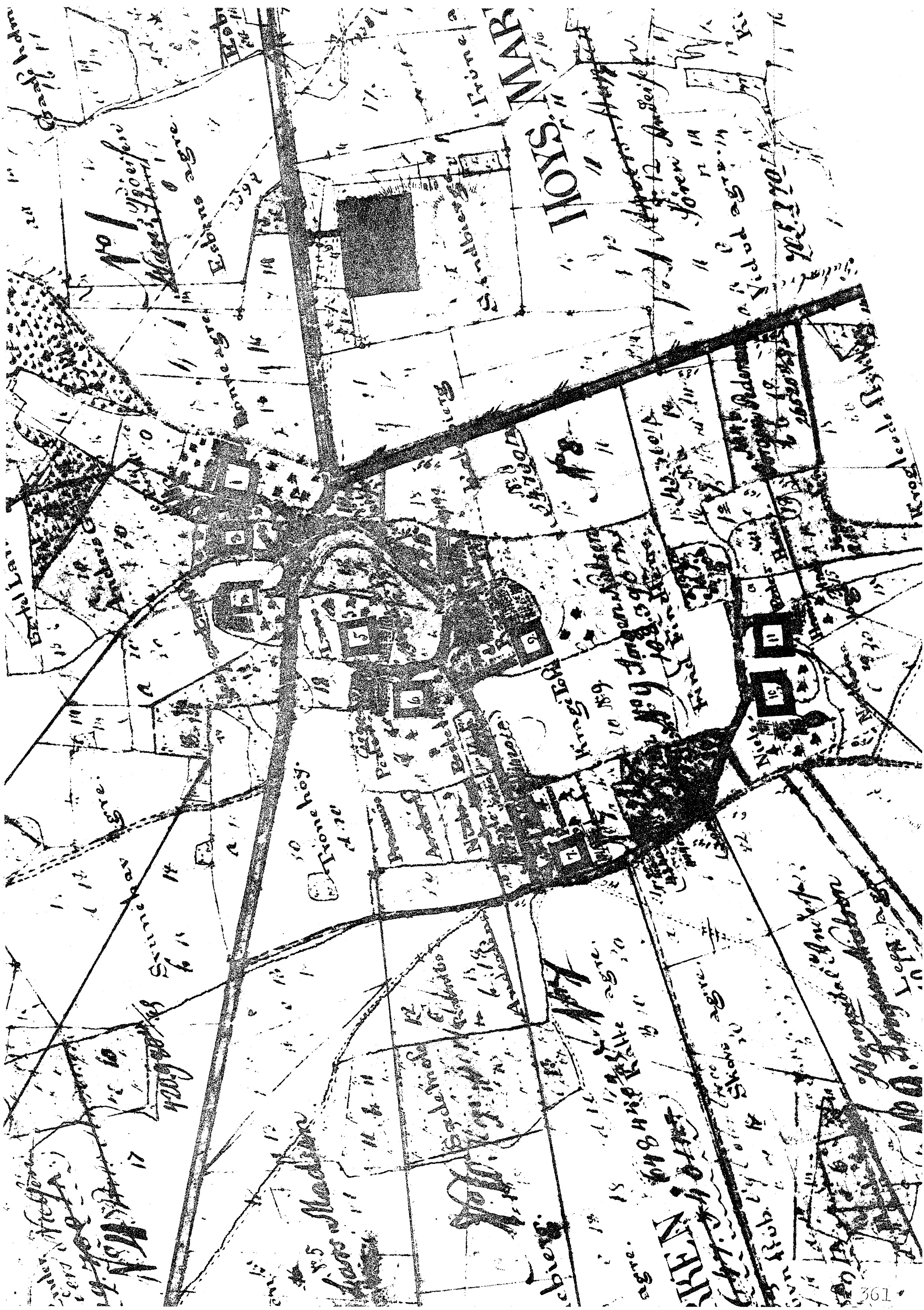

362

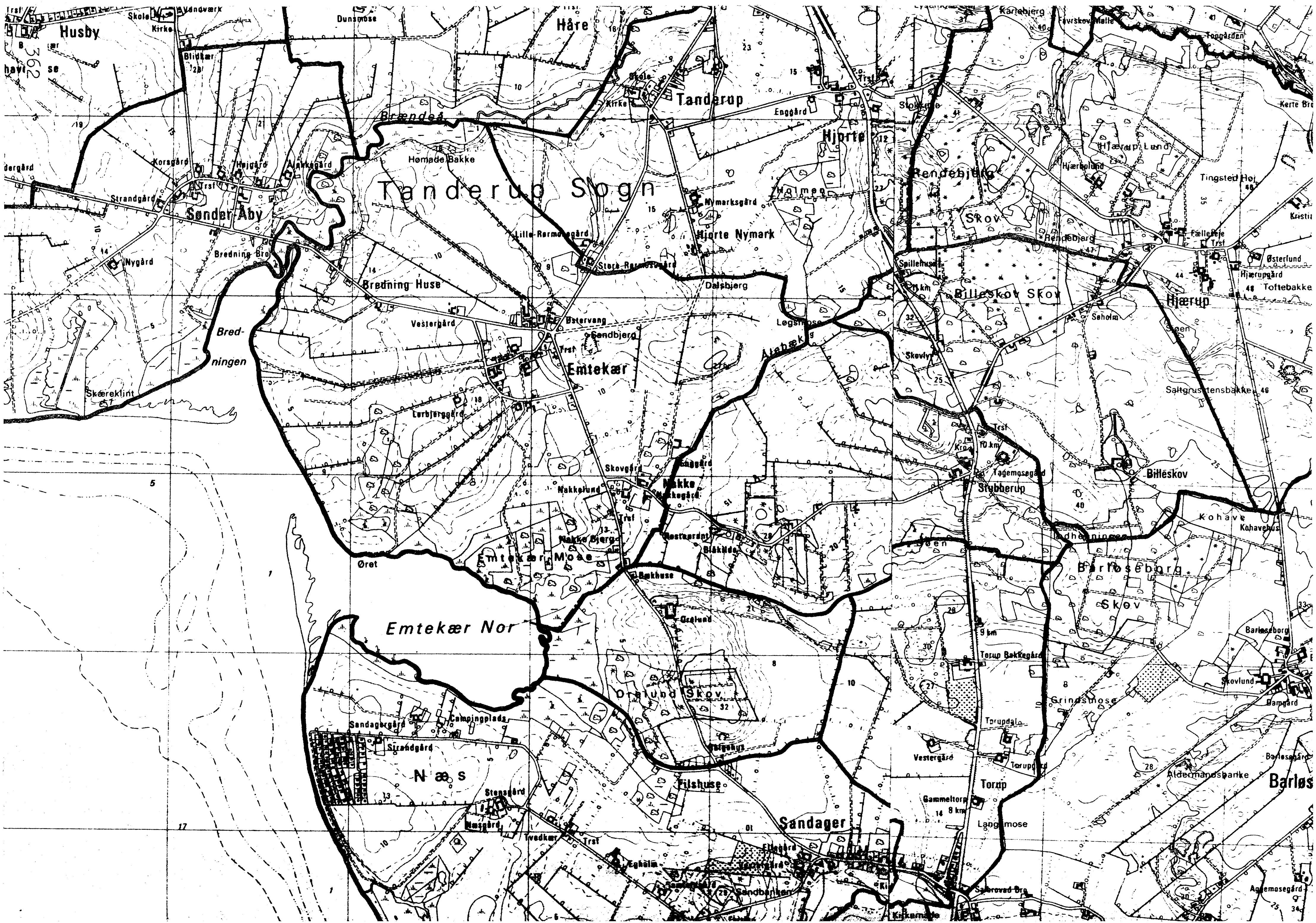
Tanderup Sogn
Husby
Søndér Åby
Bredning Huse
Tanderup
Hjorte
Hjorte Nymark
Emtekær
Emtekær Mose
Emtekær Nor
Bredningen
Nakke
Næs
Sandager
Filshuse
Ørslund Skov
Torup
Stubberup
Billeskov
Billeskov Skov
Hjærup
Rendebjerg Skov
Barløseborg Skov
Barløse
Håre
Dunsmose
Hømade Bakke
Brændeå
Skæreklint
Øret
Nygård
Strandgård
Korsgård
Højgård
Vestergård
Østervang
Sandbjerg
Lille-Rørmosegård
Stora-Rørmosegård
Nymarksgård
Engård
Dalsbjerg
Løgsmose
Åtebæk
Lurbjerggård
Skovgård
Nakkelund
Nakke Bjerg
Bøkhuse
Ørslund
Campingplads
Sandagergård
Strandgård
Stensgård
Næsgård
Tvedkær
Eghøim
Sandbanken
Saltgrustensbakke
Tagemosegård
Torup Bakkegård
Torupdal
Gammeltorp
Langemose
Aldermandsbanke
Grindstmose
Kohave
Kohavehus
Barløseborg
Skovlund
Damgård
Tingsted Høj
Hjærup Lund
Hjærgelund
Fællefeje
Østerlund
Hjærupgård
Toftebakke
Søholm
Skovlyst
Spillehuset
Karlebjerg
Tongården
Kerte Bro
Agemosegård
Kirkemølle
Sølbrovad Bro

Barløse
Hjærup
Billesskov
Stub-
berup
Torup
Hjorte
Emtekær
Ørelund
Søndager
Sønder-Åby

HJORTE

Ejerlav: Hjorte

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Bäg	Ejby	Tanderup

Navn:	Navnetype:
Hjorte	-with.

Bemærkninger:

Hjorte er nævnt første gang 1396 i formen HIORVIT. Forlettet er formentlig navneordet, glda. HIORTH, som betyder kvægfolk. Efterleddet er navneordet, glda. WITH, som betyder skov.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torpene, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Hjorte

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 8 gårde ligger uregelmæssigt spredt i forhold til den fra S mod V og igen mod N gående retvinklede vej, som tilsyneladende følger engområdernes forløb. I den Ø del ligger gårdene mere spredt end i den vestlige. Enkelte huse ligger langs vejen.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Store engarealer SV og NØ for byen. I ejerlavet ligger Tanderup kirke (NV) en stor enestegård (mellem kirken og byen) og et par smågårde (i den SV del)

c. Udskiftning

år: 1783 figur: Blokudskiftning. Mange små uregelmæssige blokke - antydning af stjerneudskiftning omkring byen.

d. Udflytning 2 gårde.

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen 2 gårde flyttet SV og S for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2

vangeantal: 4.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vestfyn, med ekstra. marg. afvandingsløb mod N og israndsbakker mod SØ.

jordbund: Moræneler og smeltevandssand, iblandet større forekomster af ferskvandstørv, smeltevandsgrus samt ferskvandssand og -ler.

naturlig afgrænsning: Mod N og SØ, men ellers ikke.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager og eng.

Store engarealer i den S og N del af byen.

Ejerlav: Hjorte

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Bäg	Ejby	Tanderup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ delvis bevaret ☐ opløst ☐ opløst og nybebygget

2 gårde fra den V del er udflyttet (det vil sige 75% tilbage). Ingen nybebyggelse af betydning. En stærk befærdet vej skærer fra N gennem byen og slutter sig til den S-gående vej. En stor del af tofteskellene bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

Ejerlav: Hjorte

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Ejby	Sogn: Tanderup

STATISTIK

2+1

Areal: 350 ha, heraf opdyrket 1688: 60%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	53	38 (+15) 1+2	63 1+2	

Bebyggelsesenheder:

		1600	1664	1688	1774 [1]	1844 [2]	1903
Gårde:		8	8	8	9	9	9
Huse:			3		8		
Huse m/ jord:				5		10	9
Huse u/ jord:							1
I alt:		8	11	13	17	19	19

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(63) 1664	2	6		6,6
(100) 1688	3	5		4,8
(89) 1844		8	1	5,9
(88) 1903	1	8	1	5,4

Folketal:

	1787	1845 [1]	1901
Voksne:	83	72	64
Børn:	36	27	32
I alt:	119	99	96

1. Incl. Rørmosegård.
2. Incl. Tanderup præstegård.

Ejerlav: Hjorte

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	3		3	3			2	
1844	1	3					8	7
1903	1	3					8	7

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 350 ha store ejerlav (incl. Tanderup præstegård og Rørmosegård) var i 1688 opdyrket 60%. Ejerlavet havde da tovangsbrug og takseredes ret lavt til 53 tdr.htk. mod 63 tdr. i 1844. Vestligt i ejerlavet ligger Tanderup kirke. Her lå i 1688 præstegården, degnebolet og 1 hus - formentlig resterne af en tidligere udflytterbebyggelse. I 1514 omtales en kirke-gård i Håre Tanderup. Længst mod vest er Rørmosegård udparcelleret på grænsen til Emtekær. Ved Brænde Å, der udgør herredsgrænsen mellem Båg og Vends herred ligger den vigtige Brænde Mølle. Den tilhørte i senmiddelalderen Iversnæs (Wedellsborg) og havde en mølleskyld på 36 tdr. mel. Hjorte blokudskiftedes år 1783 og siden er 2-3 gårde udflyttet/nedlagt.

Byen domineredes i senmiddelalderen af selvejergårde, hvoraf der fandtes 3 under kronlenet Hagenskov. Hertil kom 1 gård til Tanderup Kirke (mon den samme som som i 1514 lå i Tanderup?) samt 2 gårde til Assens Provsti (i 1664). Adelen havde i 1664 kun 2 gårde. Den ene af disse lå i 1520 til Iversnæs (Wedellsborg). Omkring 1778 lå i hvert fald 7 af byens gårde (foruden Rørmosegård) til grevskabet Wedellsborgs hovedgårde (Wedellsborg, Minedal og Billeskov). Endnu i 1903 lå næsten hele byen samlet under grevskabet.

Antallet af gårde i ejerlavet synes omtrent konstant fra 1600 til 1903, ligesom husvæksten i det 19. årh. stort set udebliver på grund af den sene overgang til selveje. Befolkningen er da også i direkte tilbagegang fra 1787 til 1901. Gårdene var i 1684 forholdsvis små og havde et egaliseret præg. En egentlig egalisering synes dog først gennemført ved udskiftningen. Endnu i 1903 bibeholdt byen sit egaliserede præg.

Ejerlav: Hjorte

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Bog	Ejby	Tanderup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	X	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse

1) Anlægstype. Den lille adelby af navnetypen -ved er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er slynget vejby. I ejerlavet ligger Tanderup kirke og præstegård, der formentlig er resterne af en egentlig udflytterbebyggelse. Mod nord ligger den betydelige Brænde Mølle og i vest er enestegården Rørmose udparcelleret.

2) Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalder af selvejer- og kirkegods. I løbet af 1700-tallet samledes byen under grevskabet Wedellsborg, der endnu besad den i 1903. Byen egaliseredes ved udskiftningen. Som følge af den sene opløsning af godssystemet var landsbystrukturen usædvanlig velbevaret i 1903.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika og en velbevaret struktur.

Relikt-vurdering: interesse

1) Bytomten er delvis bevaret, men præges i dag af vejgennembrud.

2) Kulturlandskabet har bevaret en del udskiftningshegn.

3) Særlige relikter: Tanderup kirke, Brænde mølle.

4) Arkæologiske interesser: 3 frilagte gårdtomter.

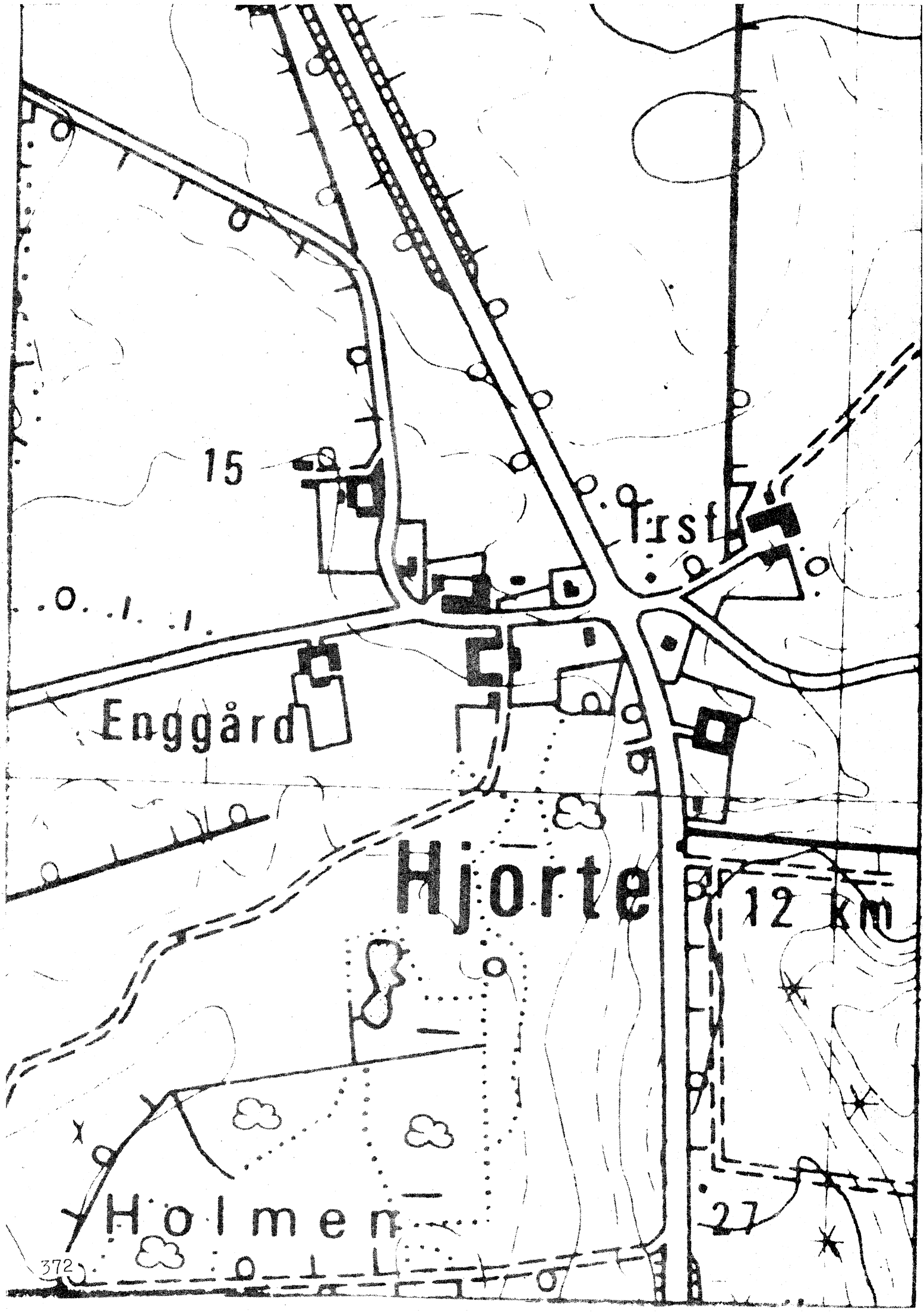
15
Irst
Enggård
Hjorte
12 km
Holmen
27

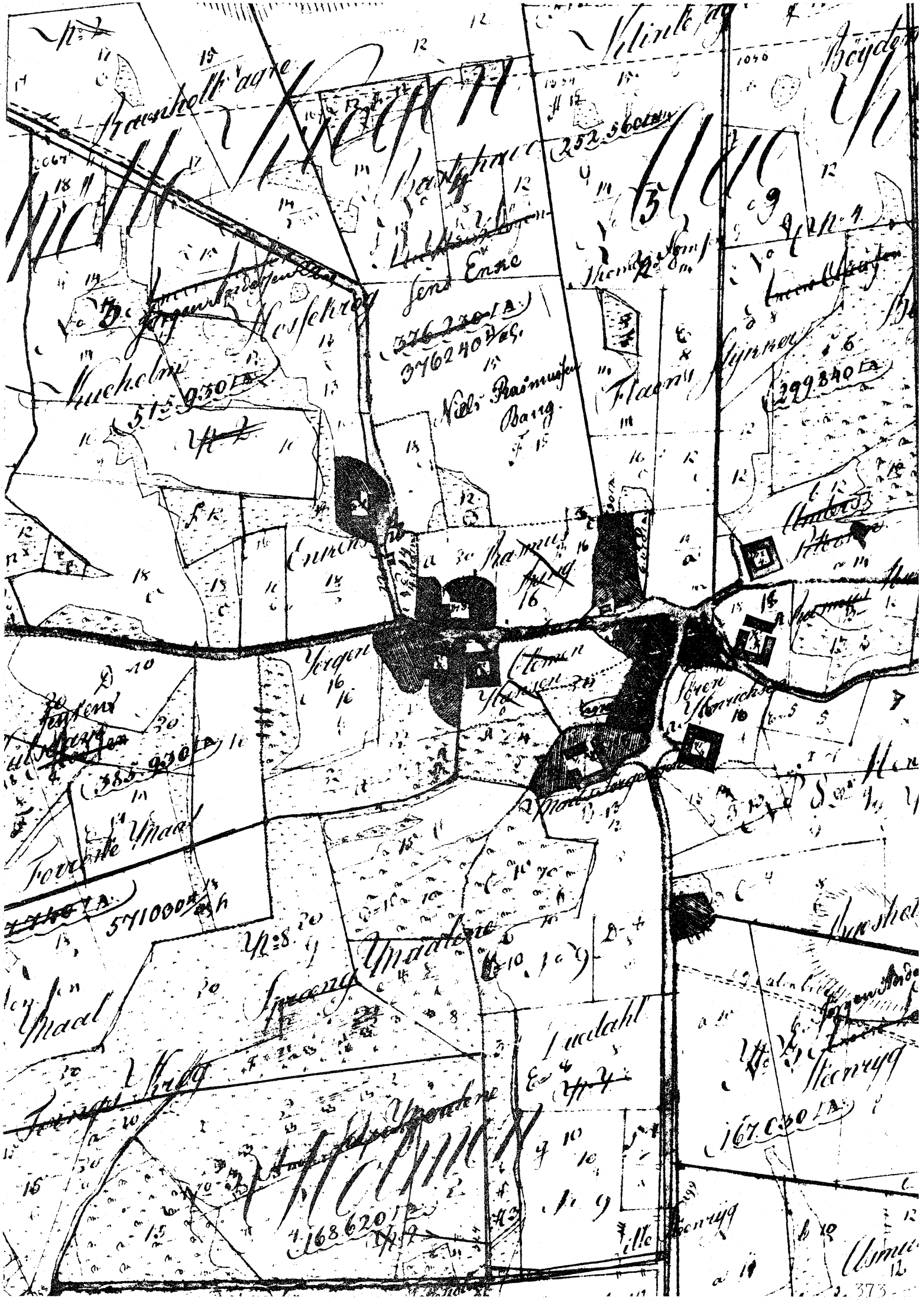

Tellerup
Tellerup Bjerge
Stenagergård
Rishøj
Lunge Mark
Lunge Bjerge
Hygind Bro
Hybæk Mølle
Fuglemosehøj
Færdensbanke
Vestbæk
Teglgård
Kællingbjerg
Hjortebjerg
Hygind Torp
Hvidensand
Hygind
Nørregård
Østergård
Møllegård
Sibirien
Ruerne
Skovfogedbolig
Hylken Mølle
Lamose Mølle
Minedal
Minedalshus
Hygind Bæk
Tyvshave
Højsholm
Karlshøj
Rugård
14 km
(fra Assens)
Håre
Mose
Håre
Bjerge
Savværk
Smedsmosehus
Skelbæk
Lindegård
Mosebo
Tvittelgård
Mosegårde
Nygård
Skovgård
Brænde Mølle
Fabrik
Dunsmose
Eskelund
Håre
Lysemose Hus
Karlebjerg
Favrskov Mølle
Skole
Kirke
Tanderup
Enggård
Hjorte
Rendebjerg
Skov
Hjærup Lund
Hømade Bakke
Tanderup Sogn
Holmen
Nymarksgård
Hjorte Nymark
Lille-Rørmosegård
Store-Rørmosegård
Dalsbjerg
Billeskov Skov
Søholm
Vestergård
Østervang
Sandbjerg
Løgsmose
Emtekær
Lørbjerggård
Skovly
Skovgård
Enggård
Nakkelund
Nakke
Nakkegård
Tagemosegård
Stubberup
Billeskov
Nakke Bjerge
Restaurant
Emtekær Mose
Øret
Bækhuse
Ørelund
Barløseborg
Skov
Emtekær Nor
Torup Bakkegård
Ørelund Skov
Grindsmose
Sandagergård
Campingplads
Torupdal
Vestergård
Torupgård

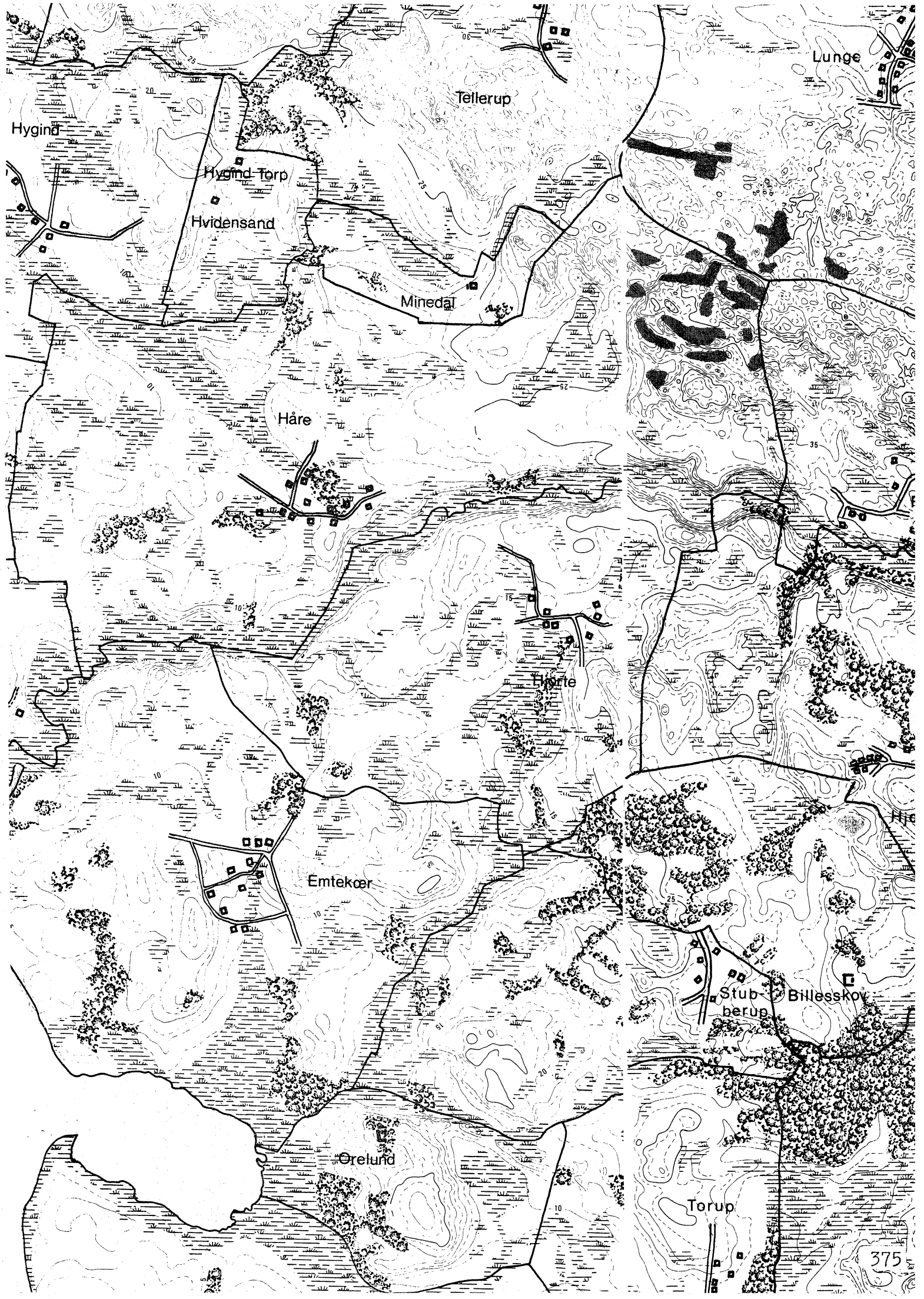
Lunge
Tellerup
Hygind
Hygind Torp
Hvidensand
Minedal
Håre
Hjorte
Emtekær
Stub-
berup
Billesskov
Orelund
Torup
375

HÅRE

Ejerlav: Håre

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

Navn:	Navnetype:
Håre	Håre

Bemærkninger:

Håre er ifølge Danske Stednavne nævnt første gang 1572 i formen HAARDE, HAARDTZ LUNDE. Navneordet er en form af navneordet, glda. HARTH, som betyder skov. (Håre nævnes dog allerede i 1514 og i 1520).

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

Ved Brænde Mølle står to sten med indskrifterne "Hr. Jakobsøn Rørup 1707" og "Peter Matkias Arensbach 1784" oprindeligt rejst af de to nævnte præster ved hver sin side af præstegyden, men flyttet sammen 1918.

Ejerlav: Håre

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred: Båg	Kommune: Ejby	Sogn: Tanderup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 15 gårde ligger uregelmæssigt spredt langs den ØV-gående vej, nogle i større afstand fra vejen. 3 af gårdene ligger lidt afsides langs vejen mod N, 1 gård + 1 hus langs en sidevej fra den ØV-gående vej. En del huse ligger spredt langs vejen.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☒ åorientering

☒ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger i den S ende op til Brænde å og engområder - Brænde mølle ligger Ø for byen.

c. Udskiftning

år: 1782 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke - antydning af stjernefigur N for byen.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 1 flyttet NØ for byen og 1 V herfor.

☒ efter udskiftningen 3 flyttet V og N for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 säs årl.

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vestfyn, med ekstra marg. afvandingsløb mod SØ og hedeslette mod Ø.

jordbund: Moræneler og smeltevandssand, iblandet større forekomster af smeltevandsgrus, ferskvandsdynd og -tørv.

naturlig afgrænsning: Mod S og Ø samt NV, men ellers ikke.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng, skov og overdrev.

Store engarealer langs S-grænsen og fra byen mod NV, skov V og N for byen - overdrev i den Ø del.

Ejerlav: Håre

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Bäg	Ejby	Tanderup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☒ delvis bevaret ☐ opløst ☐ opløst og nybebygget

Max. 12 ud af oprindelig 17 gårde bevaret i landsbyen - 1 er endda flyttet et stykke væk fra byen. Der ved har byen mistet den sluttede karakter den havde, da der ikke er sket nyere bebyggelse af betydning. Vejnettet er blevet udrettet både i den Ø og NV ende. En del af tofte-strukturen bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En stor del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☒ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engområde i den SV del, skov N for byen, overdrev i den Ø del - en stor del af Ø del beplantet med nåleskov.

Ejerlav: Håre

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Bäg	Ejby	Tanderup

STATISTIK

1
Areal: 642 ha, heraf opdyrket 1688: 54%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	92	96	94	

Bebyggelsesenheder:

		1606	1664	1688	1774 [1]	1844	1903
Gårde:		9	13	14	15	15	16
Huse:		3 4	3 13				
Huse m/ jord:				3 3	20	20	19
Huse u/ jord:				14		1	2
I alt:		13	26	31	35	36	37

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
54	1664	2	8	3	7,1
71	1688	1	10	3	6,9
80	1844	4	11		4,5
81	1903	5	11		4,5

Folketal:

	1787 [1]	1845 [2]	1901 [1]
Voksne:	128	157	187
Børn:	76	66	65
I alt:	204	223	252

1. Incl. Eskelund og Ruegård.
2. Incl. Eskelund.
3. Incl. Brænde mølle.

Ejerlav: Håre

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	3		2	incl. 1 2 møl- le		5	8	6
1844							15	21
1903	1						15	21

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 642 ha store ejerlav (incl. enestegårdene Eskelund og Ruegård) var i 1688 opdyrket 54%, hvilket er forholdsvis meget i betragtning af det ujævne terræn. Håre Bjerge mod øst er da også siden udskiftningen blevet tilplantet med skov (N.B. mulighed for højryggede agre bevarede i skoven). Håre havde tovangsbrug og takseredes i 1684 til 96 tdr.htk. og i 1844 tilsvarende til 94 tdr. I ejerlavet er opstået en række enestegårde, Ruegård, Eskelund og Skærbæk. I 1589 blev sidstnævnte oprettet som hovedgården Skærbæk. I 1664 var den lille hovedgård blot på 12 tdr.htk. og i 1688 regnedes den ikke længere for hovedgård. I 1733 blev den indlemmet i grevskabet Wedellsborg og regnedes herefter - under det nye navn Minedal - atter for hovedgård. Mod syd ligger Brænde Mølle på grænsen mellem Håre og Hjorte ejerlav og dermed på grænsen mellem Båg og Vends herreder. Ved Tvittelgård i ejerlavets vestlige del vidner marknavne på Melby (1682), om en nedlagt landsby af samme navn. Håre blokudskiftedes i 1782 og siden er 4 gårde flyttet ud. Byen rummede i senmiddelalderen 4 selvejergårde under kronlenet Hindsgavl (1586) samt 1 gård til Odense-bispen (1514). Herudover gjorde Iversnæs (Wedellsborg) sig stærkt gældende. Ved det store arveskifte i 1520 fordeltes Brænde Mølle samt 4 gårde i Håre. Heriblandt Håregård med en skyld på 15 tdr.htk. Formentlig er der tale om et tidligere væbnergods. To gårde tilhørte den svenske adelsslægt Bjelke, og de blev efter en beslaglæggelse tilbagegivet arvingerne i 1540. I 1664 var kronens andel uændret, ligesom Bjelke familien stadig havde 2 gårde. Den indensogns hovedgård Skærbæk synes i 1606 at have ejet enkelte gårde i Håre at dømme efter de manglende (skattefri ugedags-) bønder i skattemandtallet. I 1664 ejede Skærbæk imidlertid kun 5 huse. Eskelundgård tilhørte i 1664 Assens Provsti, medens de 2 gårde i Rue tilhørte henholdsvis kronen (1 selvejergård) og Bjelke familien. Hundrede år efter havde Wedellsborg samlet 9 gårde i Håre, foruden Eskelund og en af Ruegårdene. Med grevskabets erhvervelse af Billeskov i 1770'erne fulgte yderligere 3 gårde i Håre og den anden Ruegård. I 1844 og med en enkelt undtagelse endnu i 1903 var grevskabet fortsat i besiddelse af hele byen. Antallet af gårde i ejerlavet er omtrent uændret i perioden. Hustallet var allerede højt i 1700-tallet og er herefter næsten stabilt, ligesom befolkningstallets vækst fra 1787 til 1901 er uhyre beskeden. Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Byen synes egaliseret i forbindelse med udskiftningen.

Ejerlav: Håre

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	x	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse

1) Anlægstype. Den middelstore adelby er randplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er den almindeligt forekommende slynget vejby. Af ejerlavet er en række skovenestegårde udparcelleret: Eskelund, Ruegårde samt Skærbæk, der i 1500-tallet oprettedes som hovedgård med samme navn (senere ændret til Minedal) Marknavne på Melby vidner om en nedlagt bebyggelse.

2) Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalder af et tidligere væbnergods, Håregård (med Brænde mølle), der omkring 1500 befandt sig under Iversnæs (Wedellsborg). Herudover fandtes et større antal selvejergårde i byen. I løbet af 1700-tallet samledes byen under Wedellsborg og forblev herunder endnu i 1903. Som følge heraf egaliseredes byen ved udskiftningen og oplevede stort set ikke nogen ekspansion i det 19. århundrede.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig forholdsvis typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse

1) Bytomten er delvis bevaret, men har mistet sin sluttede karakter.

2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene samt større eng, skov og overdrevs arealer.

3) Særlige relikter: Der findes formentlig højryggede agre i de nu skovdækkede Håre Bjerge.

4) Arkæologiske interesser: Tomten af Melby, 3 frilagte gårdtomter.

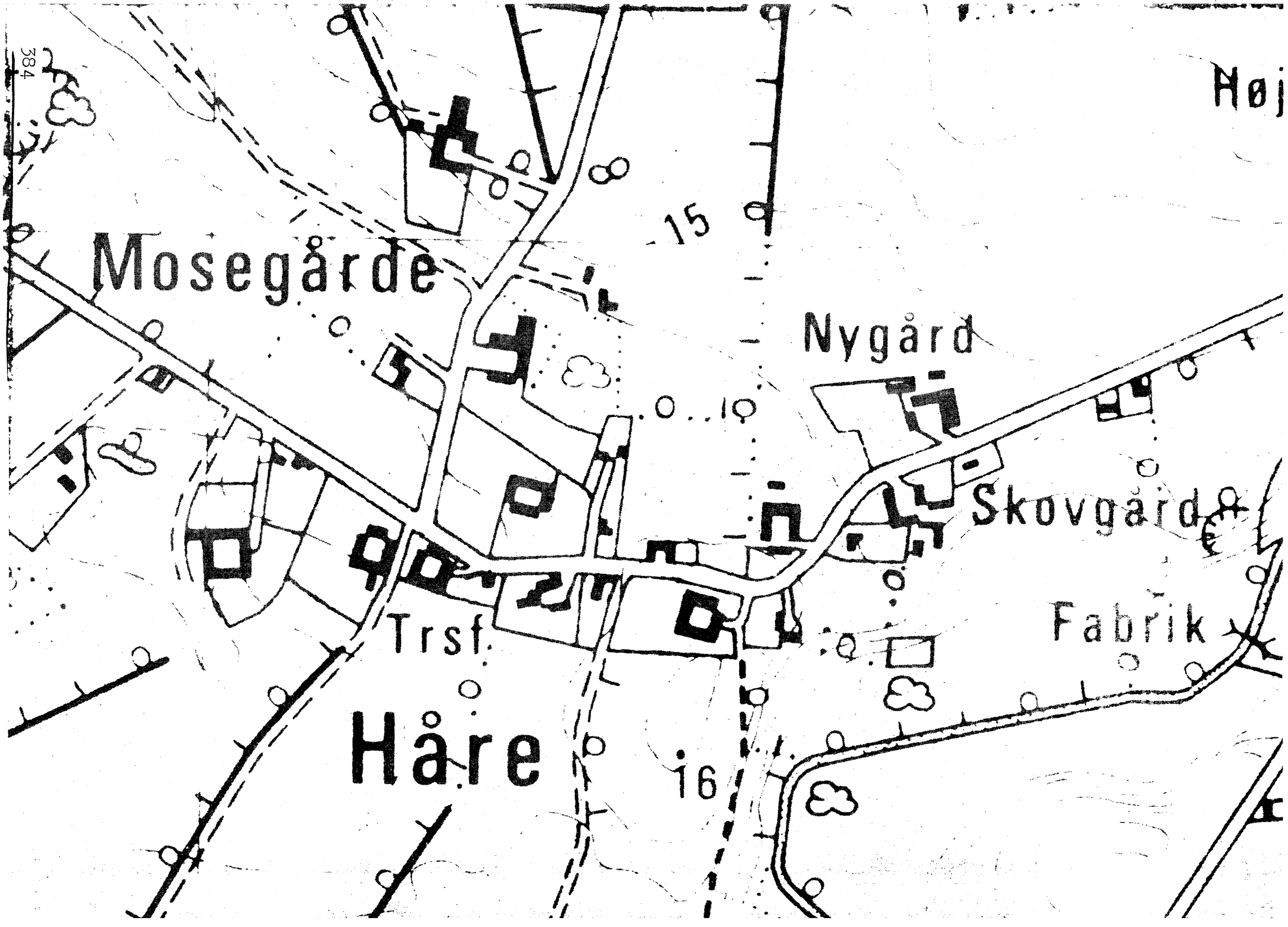
384
Høj
Mosegårde
15
Nygård
Skovgård
Trsf.
Fabrik
Håre
16

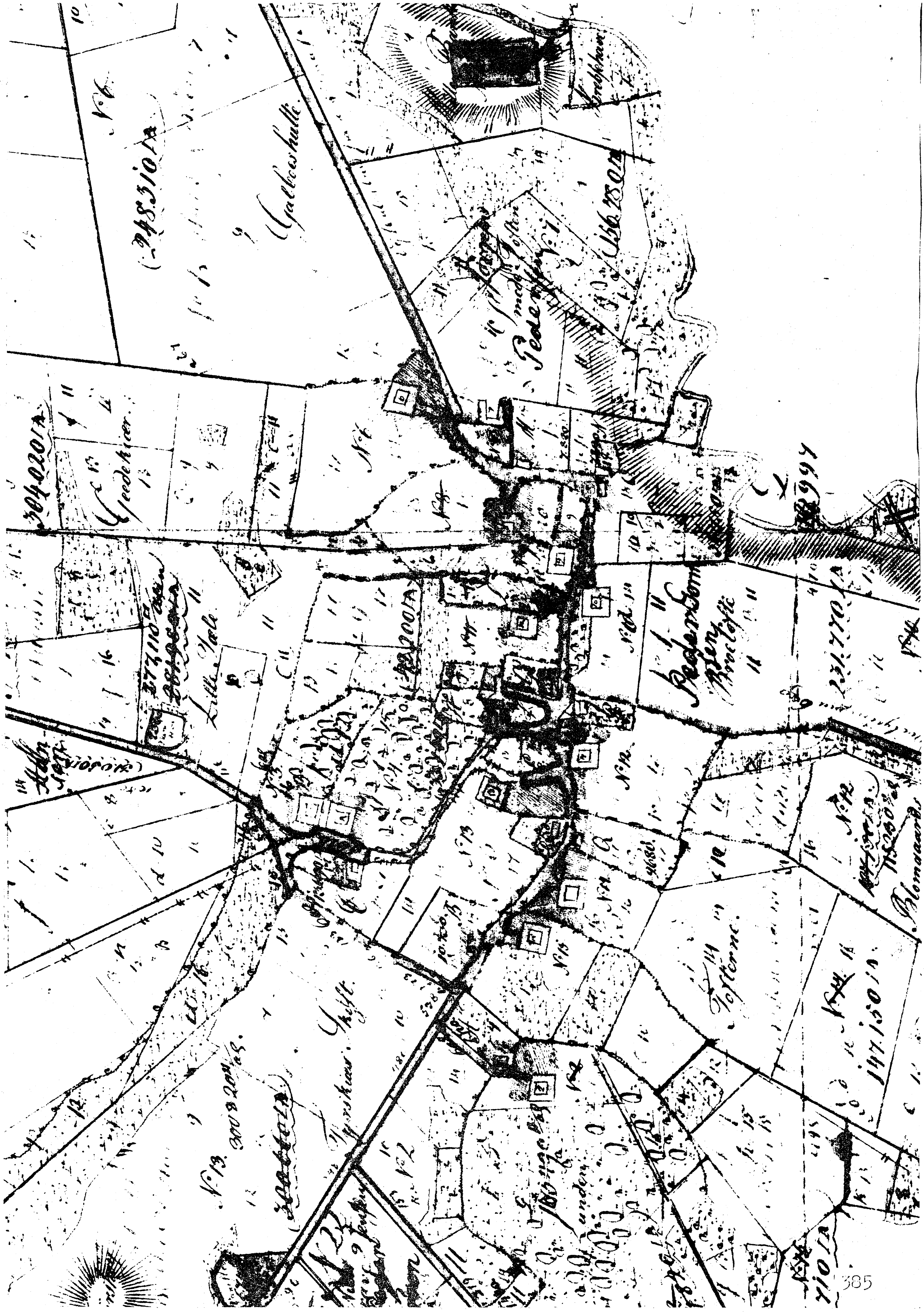

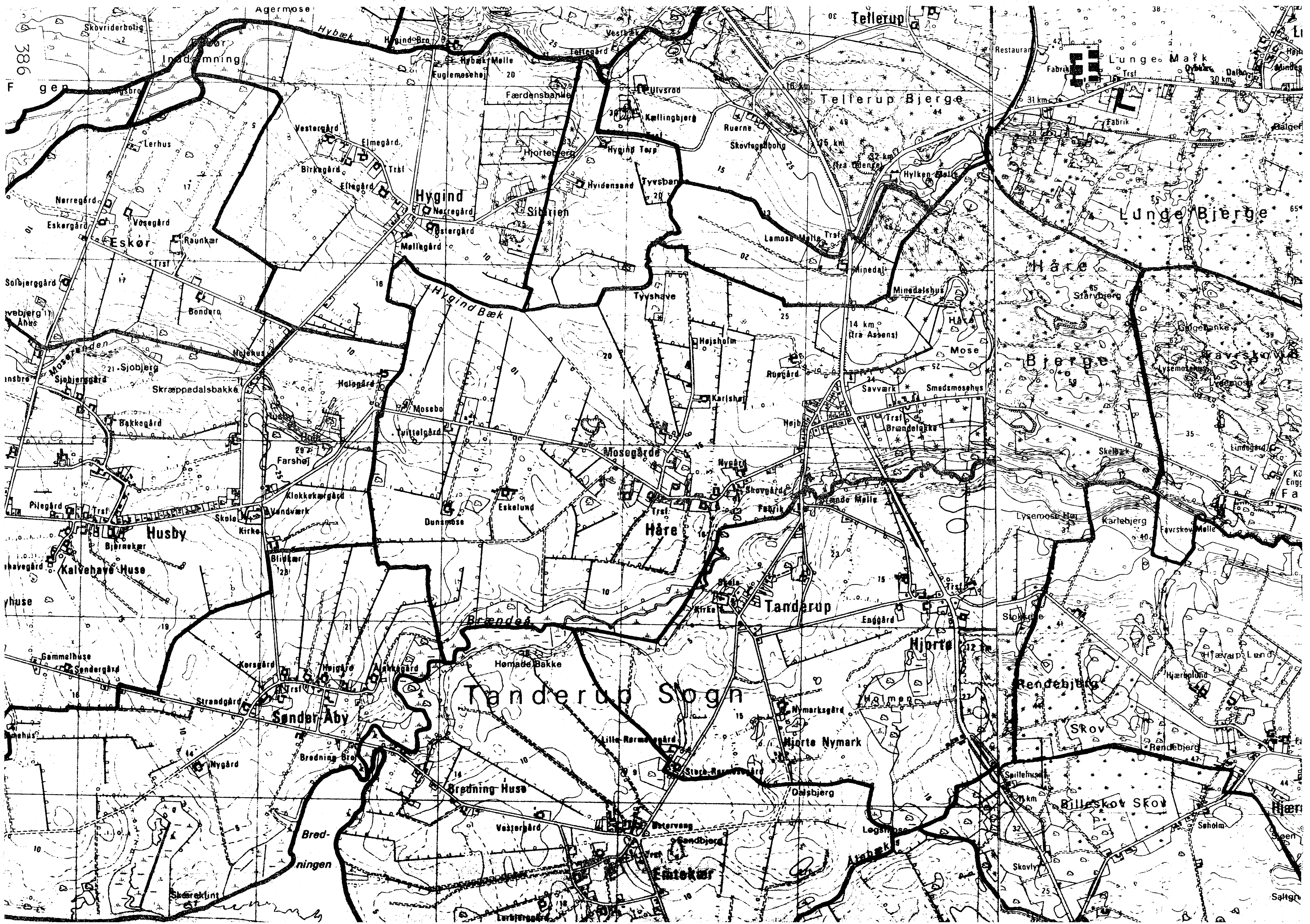
Tanderup Sogn
Tanderup
Hjorte
Hjorte Nymark
Håre
Hygind
Husby
Sønder Åby
Eskør
Tellerup
Tellerup Bjerge
Lunge Mark
Lunge Bjerge
Bjerge
Billeskov Skov
Skov
Kalvehave Huse
Brendning Huse
Emtekær
Mosegårde
Hygind Bæk
Hybæk
Brændeå
Hømade Bakke
Skræppedalsbakke
Færdensbanke
Hjortebjerg
Sibirien
Dunsmose
Eskelund
Tyvshave
Højsholm
Karlshøj
Rugård
Minedalshus
Smedsmosehus
Lysemose Høj
Karlebjerg
Rendebjerg
Dalsbjerg
Nymarksgård
Enggård
Agermose
Skovriderbolig
Vestergård
Nørregård
Eskergård
Vosegård
Raunkær
Lerhus
Birkegård
Ellegård
Elmegård
Mellegård
Bondera
Sjøbjerg
Bakkegård
Farshøj
Klokkekærgård
Vandværk
Pilegård
Bjørnekær
Gammelhuse
Søndergård
Strandgård
Korsgård
Højgård
Nygård
Skøreklint
Bred-
ningen
Hyvidensand
Hygind Torp
Kællingbjerg
Ruerne
Skovfogedbolig
Lamose Mølle
Minedal
14 km
(fra Assens)
Savværk
Mose
Skelbæk
Favrskov Mølle
Stokkebo
Hjærpelund
Søholm
Skovly
Restaurant
Fabrik
Trsf
386

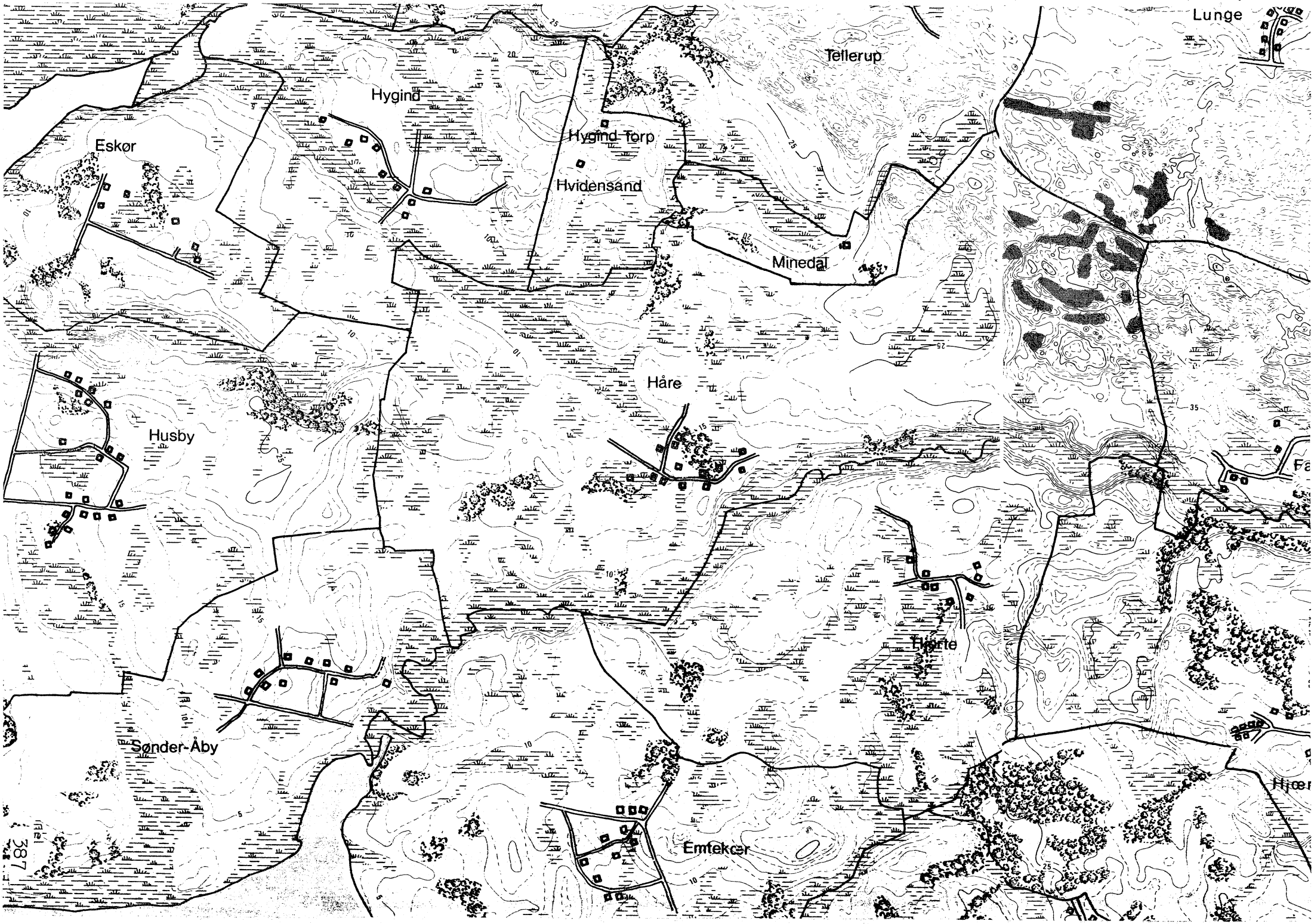
Lunge
Tellerup
Hygind
Hygind Torp
Eskør
Hvidensand
Minedal
Håre
Husby
Hjerte
Sønder-Åby
Emtekær
387

NAKKE

Ejerlav: Nakke

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

Navn:	Navnetype:
Nakke	Nakke

Bemærkninger:

Nakke er nævnt første gang 1503 i formen NACKE. Oprindeligt om det næs, Nakke Bjerg, der rager ud i Emtekær Mose. Denne anvendelse af navneordet Nakke er ikke ualmindelig.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Torpbebyggelse	Middelalder.

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Nakke

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Ubestemmelig type.

Byens 4 gårde ligger tæt sammen. 3 af dem overfor hinanden tæt op ad den ØV gående vej, den fjerde et stykke fra vejen V for de andre. De mordlige gårde er dobbeltgårde.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Eng lige på den Ø side af byen.

c. Udskiftning

år: 1784 figur: Stjerneudskiftning (!), stjernefigur N for byen, blokudskiftning i den øvrige del.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen 1 gård lidt N for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: tovangsbrug rotation: 2/2

vangeantal: 2+1 sås årl., dyrkningsfællesskab med Emtekær.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vestfyn, med israndskames.

jordbund: Moræneler med 2 store forekomster af smeltevandssand.

naturlig afgrænsning: Mod Ø og SV, men ellers ikke.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Engarealer langs Ø grænsen og i den SV del - mindre skovområder N, V og S for byen.

Ejerlav: Nakke

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

3 ud af 4 gärde tilbage i byen (den ene af dobbeltgårdene flyttet). Ingen nybebyggelse. Vejforløbet uforandret. Toftestrukturen stort set bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En stor del af stjernefigurens hegn.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☒ større overdrevsareal ☐ størsteparten opdyrket

Engområde SV for byen.
Skovområder N og V for byen.

Ejerlav: Nakke

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

STATISTIK

Areal: 152 ha, heraf opdyrket 1688: 51%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844 [1]	1903
.	31	21	72	

Bebyggelsesenheder:

		1600	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		3	3	3	4	4	4
Huse:		1	1				
Huse m/ jord:						2	1
Huse u/ jord:							4
I alt:		4	4	3	4	6	9

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
67	1664		1	2	10,3
67	1688		2	1	7,0
100	1844		4		7,1
75	1903		3	1	7,3

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	28	71	51
Børn:	16	19	20
I alt:	44	90	71

1. Incl. Emtekær.

Ejerlav: Nakke

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	2		1	1				
1844	1	2					3	
1903		2					4	3

Udviklingsbeskrivelse:

Af det lille ejerlav på 152 ha var i 1688 opdyrket 51%. Byen havde da tovangsbrug formentlig i et dyrkningsfællesskab med Emtekær, hvorfra Nakke oprindelig er udflyttet og udparcelleret. I 1684 takseredes den lille by for 21 tdr.htk. Byen stjerneudskiftedes i 1784 og siden er 1 gård flyttet ud.

I 1503 erhvervede adelsmanden Bertel Pedersen, borgmester i Assens, ved mageskifte 1 gård i Nakke fra Skt. Hans Kloster i Odense. De to øvrige gårde i byen var i 1583 selvejergårde under kronens len Hagenskov. I 1664 var hele byen samlet under kronen. I 1762 havde Wedellsborg 2 gård i byen. Den ene af disse gårde synes delt til en dobbeltgård inden 1774 formentlig i forbindelse med en egalisering. Endnu i 1903 var byen stort set samlet under Wedellsborg.

Antallet af gårde stiger fra 3 til 4 i forbindelse med dobbeltgårdsdelingen. Hus- og befolkningsvæksten i det 19. årh. er af beskeden størrelse. Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Byen synes egaliseret på udskiftningstiden.

Ejerlav: Nakke

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Båg	Ejby	Tanderup

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:	x	Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1. Anlægstype. Den lille udflytterby er centralplaceret i sit ejerlav og har engorientering. Byformen er af "småbys"-typen.

2. Udviklingstype. Byen samledes først sent under grevskabet Wedellsborg og egaliseredes på udskiftningstiden. Den sene overgang til selveje indebærer en træg udvikling i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig og typeren anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

1. Bytomten er forholdsvis velbevaret.
2. Kulturlandskabet har bevaret en stor del af stjerneudskiftningshegnene samt større eng og skovarealer.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: -

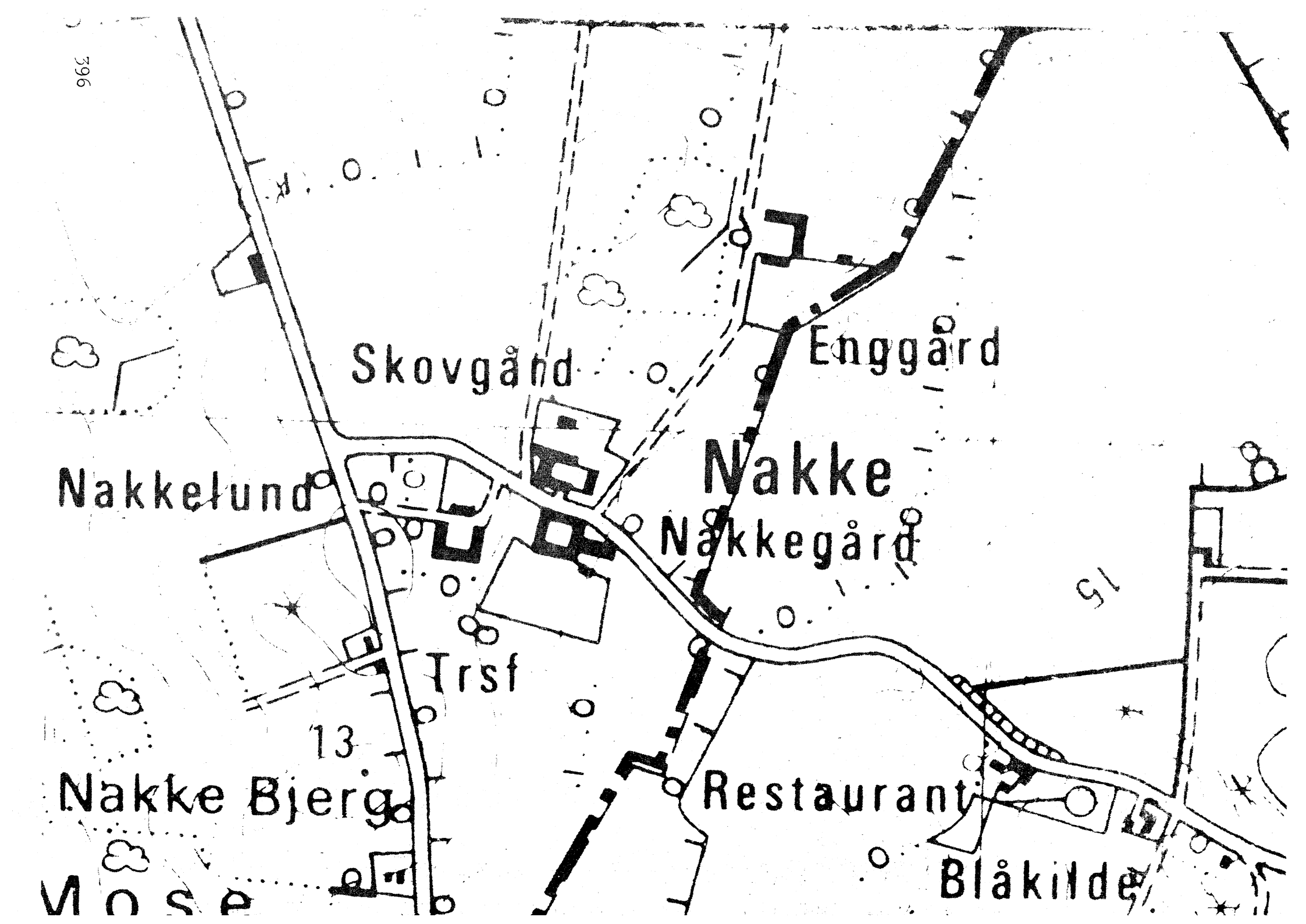
Skovgård
Enggård
Nakkelund
Nakke
Nakkegård
Irsf
13
Nakke Bjerg
Restaurant
Blåkilde

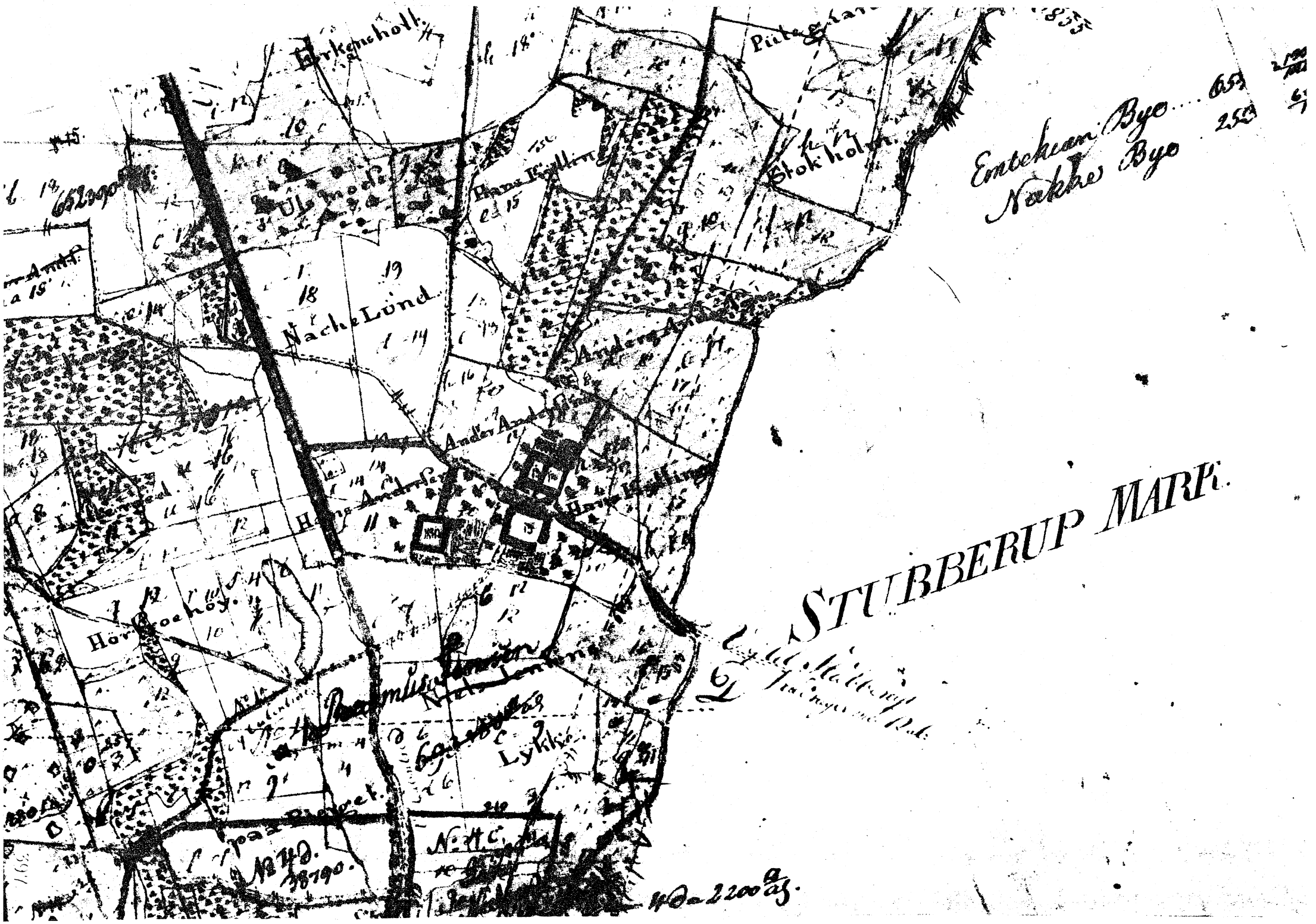
Emtekian Byo
Nakke Byo
Stokholm
Nache Lund
Lykke
STUBBERUP MARK

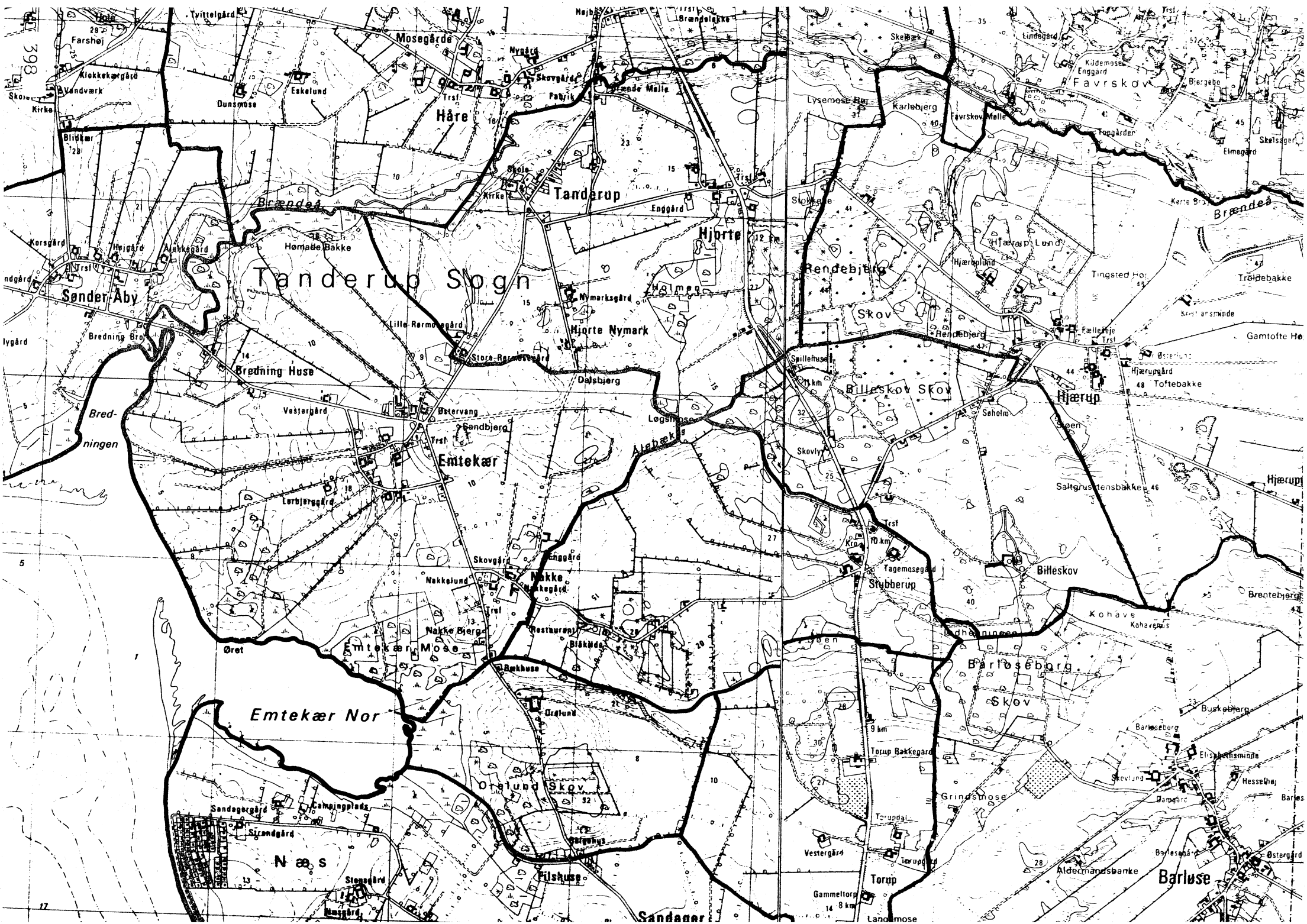
Tanderup Sogn
Tanderup
Håre
Hjorte
Hjorte Nymark
Holmen
Sønder Aby
Bredning Huse
Bredningen
Emtekær
Emtekær Mose
Emtekær Nor
Nakke
Nakke Bjerge
Nakkelund
Nakkehuse
Restaurant
Bjørkhede
Bankhuse
Ørslund
Ørslund Skov
Ørslundhus
Pilshuse
Næs
Sandagergård
Campingplads
Strandgård
Stensgård
Sandager
Sandbjerg
Dalsbjerg
Løgsmose
Aabæk
Skovlyst
Rendebjerg
Rendebjerg Skov
Billeskov Skov
Hjærup
Hjærup Lund
Hjærupland
Hjærupgård
Tingsted Hoj
Trældebakke
Toftebakke
Saltgrustensbakke
Billeskov
Stubberup
Tagemosegård
Kohave
Barløseborg
Barløseborg Skov
Buskebjerg
Hesselhøj
Barløse
Barløsemark
Aldermandsbanke
Torup
Torup Bakkegård
Torupgård
Vestergård
Gammeltorp
Grindsmose
Langemose
Favrskov
Favrskov Mølle
Karlebjerg
Lysemose Hoj
Tingsted
Toftebakke
Tvittelgård
Mosegårde
Nygård
Skovgårde
Fabrik
Brænde Mølle
Dunsmose
Eskelund
Klokkekærgård
Vandværk
Kirke
Skole
Blidkær
Farshøj
Korsgård
Højgård
Ahlekrogård
Homade Bakke
Nymarksgård
Lille-Rørmosegård
Store-Rørmosegård
Bredning Bro
Vestergård
Østervang
Lerbjerggård
Enggård
Skovgård
Ørslundhus
Skovlyst
Spillehuset
Søholm
Sjøen
Kro
Skelbæk
Lundegård
Kjædemose Enggård
Elmegård
Skelsager
Kærre Bro
Fællestje
Gamtofte Hø
Kristiansminde
Brændeå
Ørslund
Ørslundhus
Barløsemark
Østergård
Elvirehøjsminde
Damgård
Torupdal
Torupgård
Gammeltorp
Langemose
Sandagergård
Strandgård
Stensgård
Campingplads
Sjøen
Kro
Restaurant
Bjørkhede
Bankhuse
Nakkehuse
Nakkelund
Nakke Bjerge
Emtekær Mose
Emtekær Nor
Øret
Brændeå
Brændeå
Bredningen
Løgsmose
Aabæk
Skovlyst
Saltgrustensbakke
Kohavevej
Landbrugsskolen
Brentebjerg
Barløseborg
Buskebjerg
Hesselhøj
Barløsemark
Aldermandsbanke
Barløse
Østergård
Grindsmose
Torupdal
Torupgård
Vestergård
Gammeltorp
Langemose
Sandagergård
Strandgård
Stensgård
Campingplads

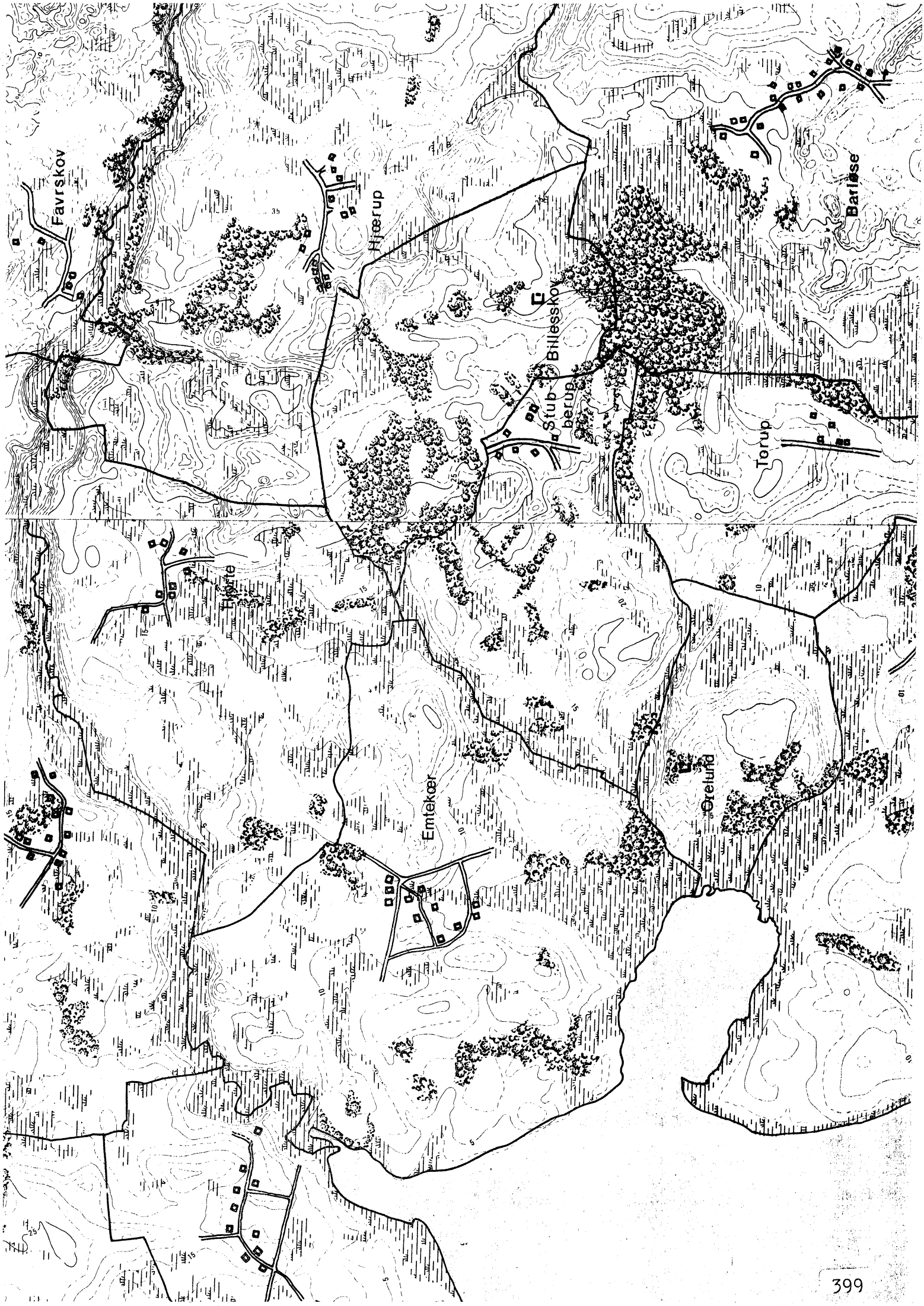
Favrskov
Hjerup
Stubberup
Billesskov
Barløse
Torup
Emtekær
Ørslunde

ELLESØ

Ejerlav: Ellesø

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

Navn:	Navnetype:
Ellesø	-høj.

Bemærkninger:

Ellesø er nævnt første gang 1586 i formen Elltzhøy. Forleddet er flertydigt. Det kan være mandsnavnet glda. Ælwar eller mandsnavnet glda. Elef. Efterleddet er høj, glda. høgh, som betyder en høj.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Udflytterbebyggelse	Middelalder.

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Ellesø

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Rektangulær, reguleret vejforteby.

De 5 gårde ligger systematisk på de 3 sider af forten i en sænkning mellem to bakker.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby
- ☐ randby
- ☒ agerorientering
- ☐ engorientering
- ☐ skovorientering
- ☐ kystorientering
- ☐ åorientering

c. Udskiftning

år: 1785 figur: Stjerneudskiftning.

d. Udflytning 1 gård.

- ☐ ved udskiftningen
- ☒ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1 + 1 sås årl.
vangeantal: 3

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vestfyn, Glat med åse.

jordbund: Moræneler med smeltevandssand.

naturlig afgrænsning: Til alle sider.

- ☒ overvejende ager med mindre eng og skovpartier.
- ☐ overvejende med større indhold af
- ☐ blandingsøkonomi med

Ejerlav: Ellesø

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

20% af gårdene er flyttet ud, 20% er flyttet indenfor toften. Desuden er bybilledet ændret af en voldsom vejregulering. Kun enkelte huse er opført i nyere tid.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☐ udskiftningshegnene ☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

Størsteparten er opdyrket. Næsten ingen bebyggelse udenfor den eksisterende landsby.

Ejerlav: Ellesø

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

STATISTIK

Areal: 195 ha. heraf opdyrket 1688: 60%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	54	45	44	

Bebyggelsesenheder:

		1624	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		5	5	5	5	5	5
Huse:			1	1	3		
Huse m/ jord:						4	3
Huse u/ jord:				2		1	2
I alt:		5	6	6	8	10	10

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
(100) 1664			5	10,8
(100) 1688			5	9,0
1844		3	2	8,4
1903		3	2	8,3

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	15	58	53
Børn:	21	28	23
I alt:	36	96	76

Ejerlav: Ellesø

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					5	1		
1844					5	5		
1903					5	5		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 195 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 60%. Byen havde da trevangsbrug (med en lille mark i årlig drift tilknyttet) og takseredes i 1684 til 45 tdr. htk. og i 1844 tilsvarende 44 tdr. htk. Ellesø synes udflyttet og udparcelleret af Kindstrup i nabosognet Gelsted.

Ellesø udskiftedes i 1785 og siden er en enkelt gård udflyttet.

Byen domineredes i senmiddelalderen af selvejere, men i 1586 afhændede kronen byens 4 selvejergårde til den nyoprettede indensogns hovedgård Tybrind. Byen forblev herefter samlet under hovedgården Tybrind, der i 1672 indlemmedes i grevskabet Wedellsborg, hvis frasalg af fæstegodset først begyndte i 1916.

Antallet af gårde i byen er som følge af den sene overgang til selveje stabilt fra 1600-tallet til 1903, ligesom husvæksten i det 19. årh. har begrænset omfang. I 1901 er begolkningen da også gået tilbage i forhold til 1845.

Byen egaliseredes mellem 1586 og 1664 og bibeholdt herefter sin egaliserede struktur.

Ejerlav: Ellesø

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:	X	Stor interesse:		Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: stor interesse

1) Anlægstype.

Den lille udflytterby er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er den på Fyn ret sjældne regulerede vejforteby.

2) Udviklingstype.

Byen domineredes i senmiddelalderen af selvejergårde, men i 1586 erhvervede Corfitz Viffert til Tybrind de 4 selvejergårde af kronen. Byen egaliseredes inden 1664 og bebeholdt herefter sin egaliserede fæstegodsstruktur under Tybrind (tilhørende grevskabet Wedellsborg) frem til det 20. årh.s. begyndelse.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis sjælden og typeren anlægstype, hvis egaliserede struktur i usædvanlig grad er blevet bevaret.

Relikt-vurdering: interesse

1) Bytomten er delvis bevaret, men præges af voldsomme vejreguleringer.

2) Kulrurlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning.

3) Særlige relikter: -

4) Arkæologiske interesser: 1 frilagt gårdtomt.

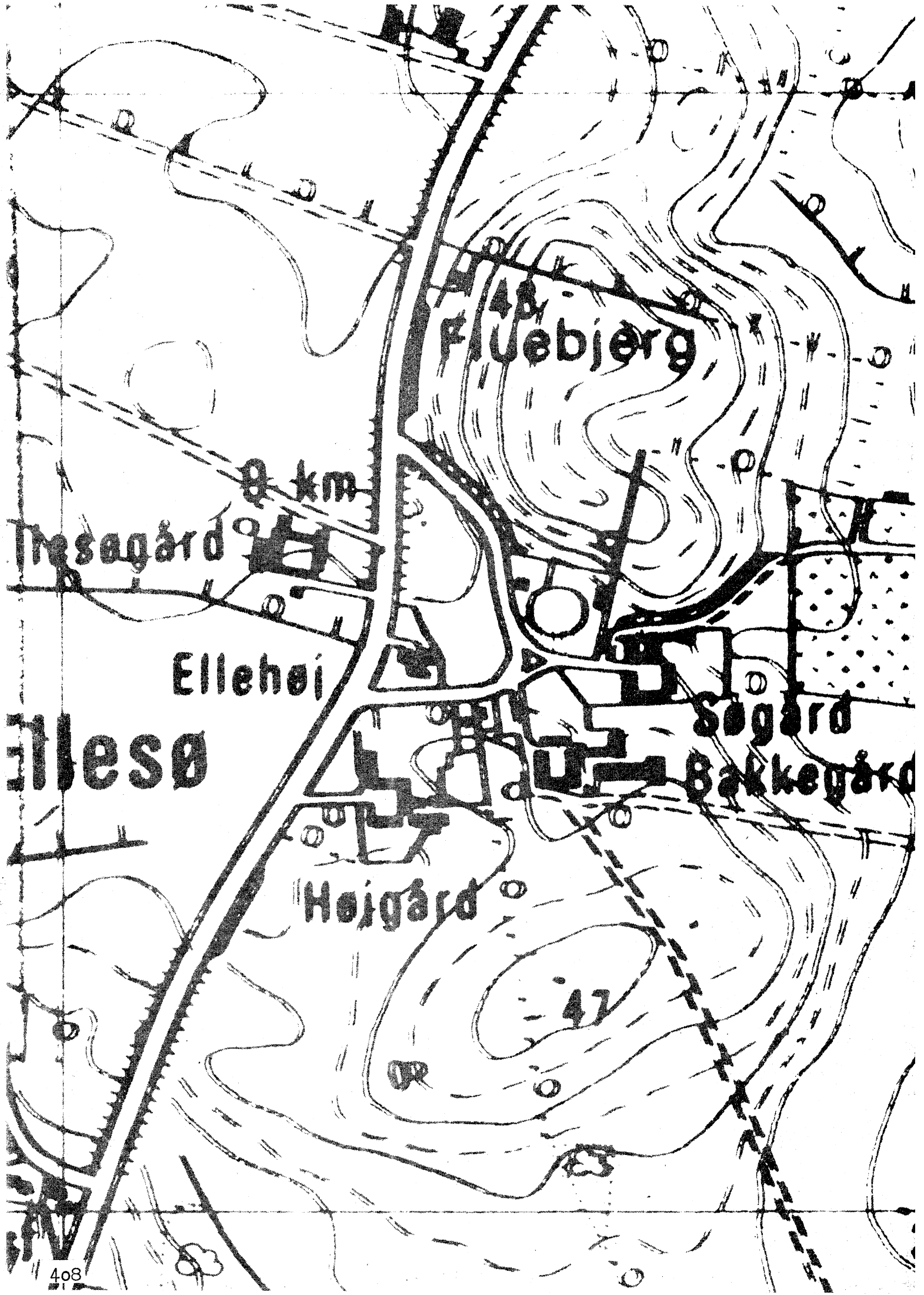
Flyebjerg
8 km
Ingegård
Ellehøi
llesø
Søgård
Bakkegård
Højgård
47

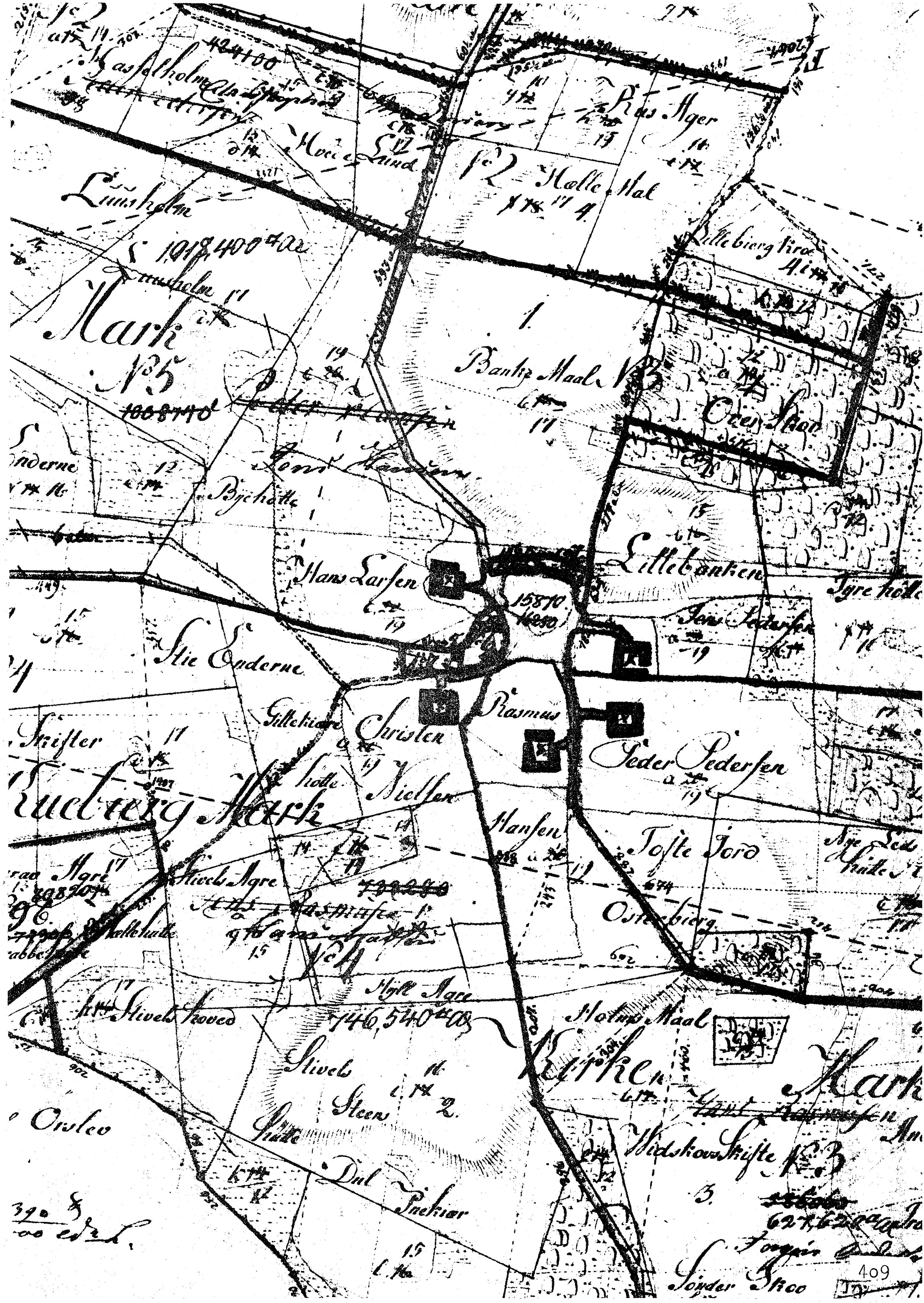

Ras Ager
Mark
No 5
Banke Maal
Bycholte
Hans Larsen
Lillebanken
Stie Enderne
Christen
Rasmus
Peder Pedersen
Hansen
Toste Jord
Ostenbierg
Holms Maal
Kirken
Mark
Stivels
Steen
Dal
Orslev
Widskovs Skifte
Sønder Skov

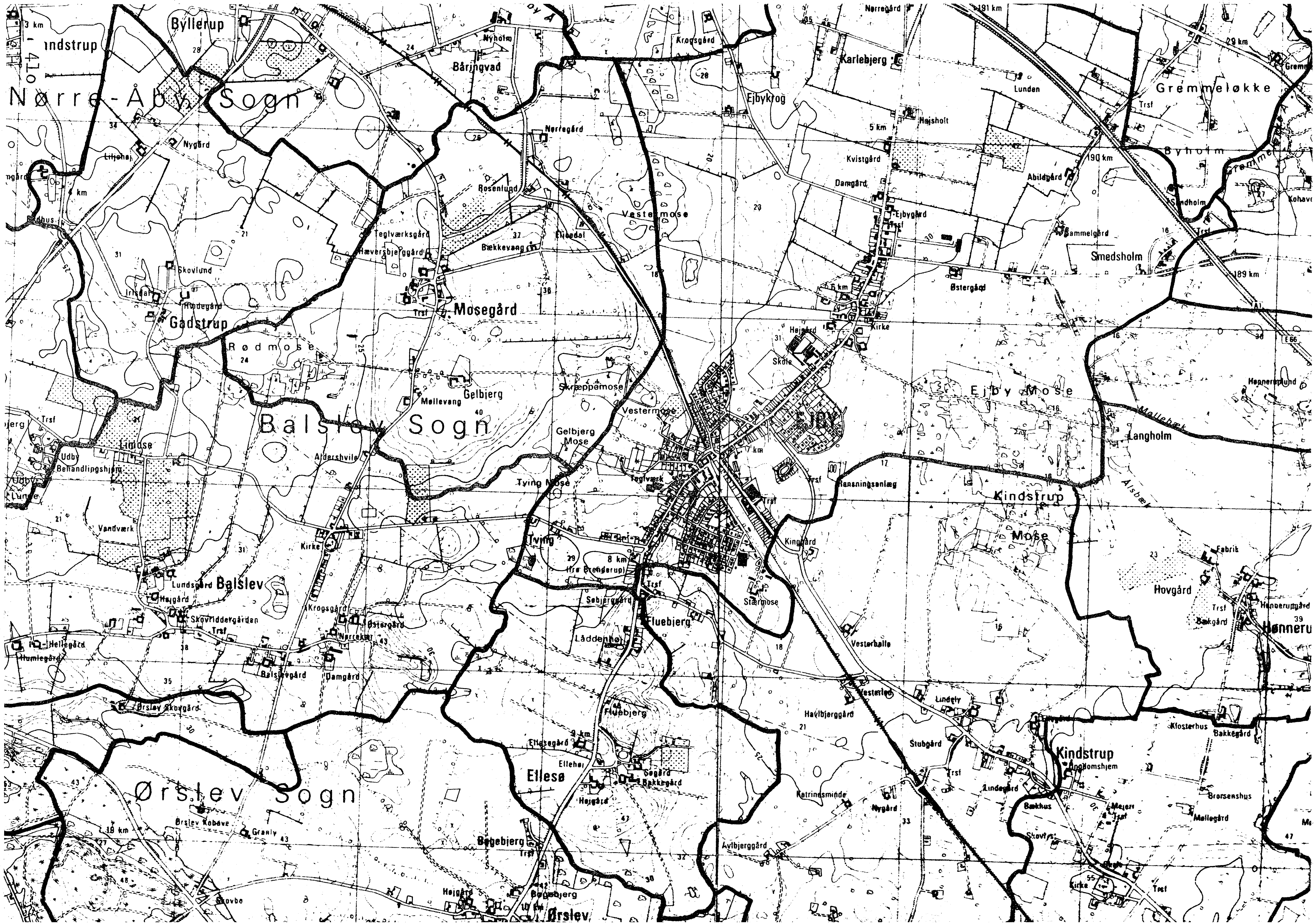
Nørre-Åby Sogn
Balslev Sogn
Ørslev Sogn
Byllerup
Båringvad
Gremmeløkke
Byholm
Karlebjerg
Ejbykrog
Lunden
Højsholt
Kvistgård
Damgård
Abildgård
Ejbygård
Sammelgård
Smedsholm
Østergård
Vestermose
Mosegård
Gadstrup
Rødmose
Gelbjerg
Møllevang
Skræppemose
Gelbjerg Mose
Tying Mose
Tving
Ejby Mose
Langholm
Kindstrup Mose
Kindstrup
Hovgård
Hønnerup
Fluebjerg
Læddenhøj
Sølvjerggård
Stærmose
Kingård
Vesterballe
Ellesø
Ellesegård
Søgård
Bakkegård
Bøgebjerg
Ørslev
Balslev
Lundsgård
Skovriddergården
Balslevgård
Kirke
Krogsgård
Damgård
Linnose
Udby
Behandlingshjem
Vandværk
Ørslev Skovgård
Ørslev Kobøve
Granly
Stubgård
Lindegård
Havlbjerggård
Katrinesminde
Nygård
Avlbjerggård
Klosterhus
Bakkegård
Brorsenshus
Møllegård
Ungdomshjem
Skole
Teglværk
Hensningsanlæg
Aldershvile
Teglværksgård
Hæversbjerggård
Bækkevang
Rosenlund
Ellesdal
Nørregård
Skovlund
Hundegård
Nygård
Liljehøj
E66

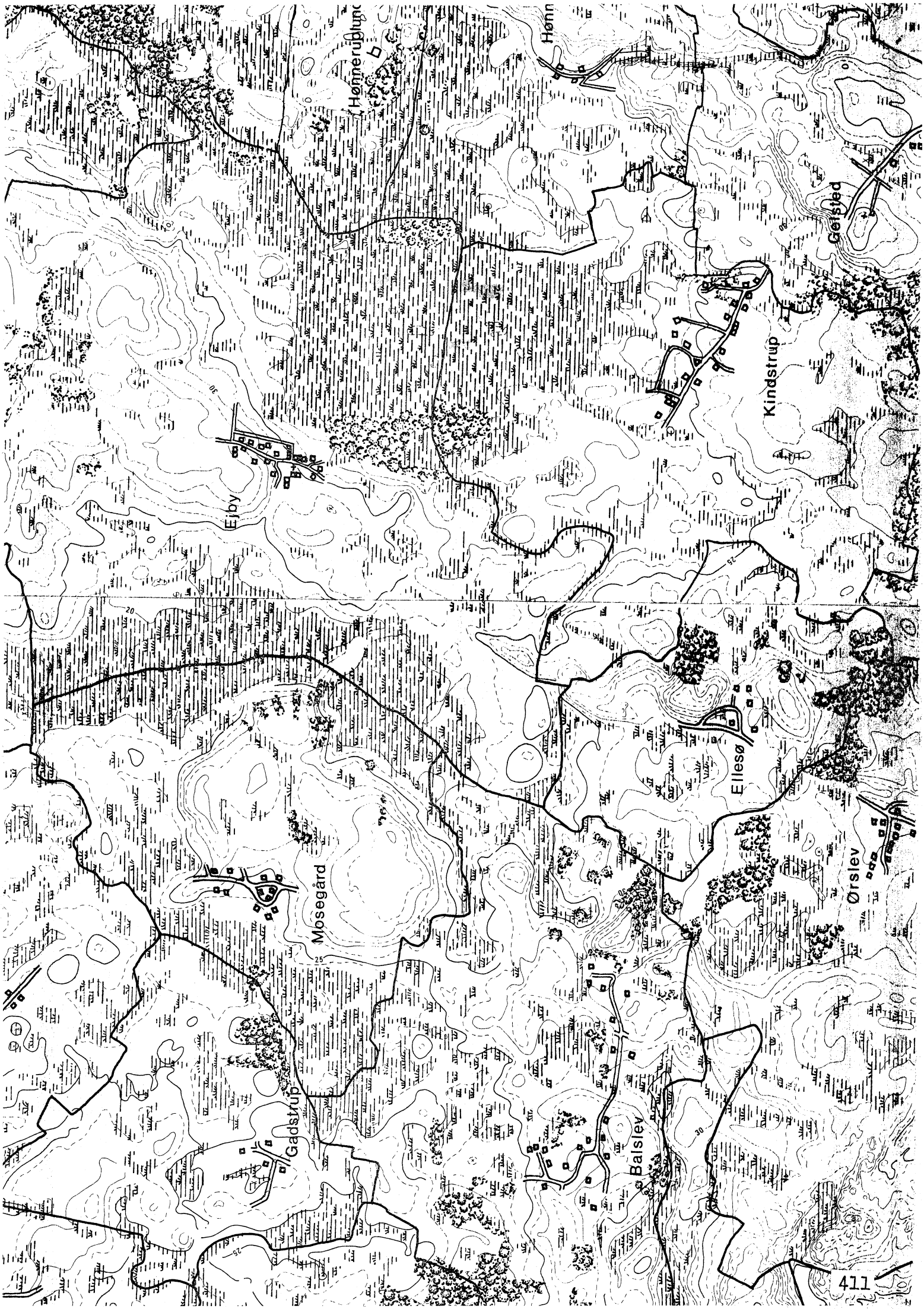
Hønn
Gerstad
Kindstrup
Ejby
Ellesø
Ørslev
Møsegård
Gadstrup
Balslev
411

TELLERUP

Ejerlav: Tellerup

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

Navn:	**Navnetype:**
Tellerup	-torp.

Bemærkninger:

Tellerup er nævnt første gang 1295 i formen Teblæthorp. Forleddet kan være navneordet Telne, som betyder fiskeruse. Efterleddet er torp, glda. thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype:	**Anlæggelsestidspunkt:**
Udflytterbebyggelse	Middelalder

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

Ejerlav: Tellerup

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Skovbygd.

Byen består af 5 gårde, der ligger uregelmæssigt. 2 af gårdene ligger samlet inde i midten, de øvrige ligger med stor indbyrdes afstand.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

I den V og S del af ejerlavet 4 enkeltgårde samt en række huse.

c. Udskiftning

år: 1783 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige rektangler.

d. Udflytning 0

☐ ved udskiftningen

☐ efter udskiftningen

1 gård nedlagt.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vestfyn, domineres af israndsbakker.

jordbund:

naturlig afgrænsning: Mod N, V og S, men ikke mod Ø.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Engområder langs ejerlavsgrænserne mod N og S. Skovområde i den V del.

Ejerlav: Tellerup

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret ☐ opløst

☐ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

4 af gårdene på deres gamle tomter, 1 gård forsvundet. Ingen nybebyggelse af betydning. Vejnettet uforandret. Tofterne velbevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

En del af u-hegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal ☐ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

Den midterste del af ejerlavet tilplantet med skov.

Ejerlav: Tellerup

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

STATISTIK

Areal: 332 ha, heraf opdyrket 1688: 64%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	62	66	45	

Bebyggelsesenheder: Incl. Ruerne, Kællingebjerg, Ullerod, Lamose vel, Kylken vel, Gammeldase vel.

	1610	1624	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	11 *	11 *	12 *	11 *	9	9	9
Huse:	1 *	2 **	6 **		7		
Huse m/ jord:				2		9	8
Huse u/ jord:				2			
I alt:	12	13	18	15	16	18	17

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
1664	5	3	3	5,2
1688	4	5	2	6,0
1844	5	4		4,6
1903	5	4		4,2

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	26	80	66
Børn:	33	40	34
I alt:	59	120	100

* heraf 1 mølle.
** heraf 2 møller.

Ejerlav: Tellerup

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	4		3 *	1	3	4 *	2	1 *
1844					9	9		
1903					9	8		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 332 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 64%, hvilket er overraskende meget i betragtning af det stærkt kuperede terræn, Tellerup Bjerge - sydligt i ejerlavet. Dette område, der nu er skovklædt, var imidlertid opdyrket o. 1800 (NB. mulighed for højryggede agre bevarede i skoven, jvf. Ørslev), Byen havde i 1682 4 vange og takseredes til 66 tdr. htk. 1684 mod 45 tdr. i 1844. Tellerup synes opstået som udflytter-rydningsby fra Lunge i nabosognet Gelsted - at dømme efter de regulerede skelforhold mod øst. I ejerlavets vestlige del er senere udparcelleret enestegårdene Ulvsrod (nævnt o 1500), Kællingebjerg (tingsted for Wedellsborg birk indtil 1928) og Rue. Ejerlavet kranses af ikke mindre end 3 møller, Lamose, Gammeldam og Hylke møller, der alle nævnes i 1500-tallet.

Tellerup udskiftedes i 1783 og siden er en enkelt gård nedlagt.

O. 1400 erhvervede Bernikke Skinkel til Iversnæs (Wedellsborg) 2 gårde i Tellerup. 100 år efter afhændede Henrik Knudsen 1 gd. i Tellerup samt Ulvsrodgård til Husby præstembede. Odensebispen ejede i 1514 en enkelt gård i byen i tilknytning til bispens Ørslevgods (se under Ørslev). Men byen domineredes af selvejere, hvoraf der i 1586 fandtes 5 under kronlenet Hindsgavl. Samme år afhændede kroenn en 6. selvejergård i Rue til den nyoprettede indensogns hovedgård Tybrind. I 1664 var godsfordelingen stort set uændret . Under kronens del lå Lamose Møllegård, Tybrind var nået op på 3 gårde og 4 huse (incl. Ulvsrod og Gammeldam møllehus). De 2 resterende gårde (incl. Kællingbjerg) tilhørte den svenske adelsslægt Bjelke. 100 år efter var hele (?) byen under Tybrind hovedgård (tilhørende grevskabet Wedellsborg). Blandt de 10 gårde var Kællingbjerg og Ulfsrod samt Lamose Møllegård. Hertil kom Gammeldams Møllehus. Grevskabet frasalg af fæstegods skete meget sent (fra 1916).

Antallet af gårde i ejerlavet falder svagt fra 1600-tallet og frem til 1800-tallet. Antallet af huse stiger kun i begrænset omfang igennem det 19. årh., hvorfor befolkningsvæksten hurtigt vender til stagnation og tilbagegang inden 1901.

Gårdene var i 1684 i gennemsnit under normal størrelse, men gårdene fordelte sig meget jævnt størrelsesmæssigt. Blandt de 11 gårde i 1664 (foruden møllegården) var 3-4 bol (incl. skovbolene Ulfsrod og Kællingebjerg), hvilket er typisk for skovegne. Måske på grund af det uensartede terræn og sammensatte strukturer i ejerlavet (skovbol, møllebrug, landsby) synes der aldrig at være foretaget en egalisering.

* heraf 1 mølle.

Ejerlav: Tellerup

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:	X	Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: stor interesse

1) Anlægstype.

Den lille udflytterby af vikingetids - middelalder navnetypen -torp er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Af ejerlavet er senere udparcelleret en række skovbol samt møller. Tellerups bytomt er som typisk for skovbygdeområder løs og uregelmæssig.

2) Udviklingstype.

Byen domineredes i senmiddelalder af selvejergårde og kirke-gods. I løbet af 1600-1700-tallet samledes ejerlavet under den indensogns hovedgård Tybrind (tilhørende grevskabet Wedellsborg, hvis tingsted ligger i ejerlavet). En sen overgang til selveje ledsagedes af ringe ekspansion i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren skovbygds type med få udviklingsmæssige karakteristiks.

Relikt-vurdering: stor interesse

1) Bytomten er for så vidt velbevaret, men det løse præg er forstærket.

2) Kulturlandskabet har bevaret en del hegn, samt fået nyplantet en del skov, hvor der formentlig findes højryggede agre bevarede.

3) Særlige relikter: Møllerne og skovbolene er bevarede i kulturlandskabet.

4) Arkæologiske interesser: en frilagt gårdtomt.

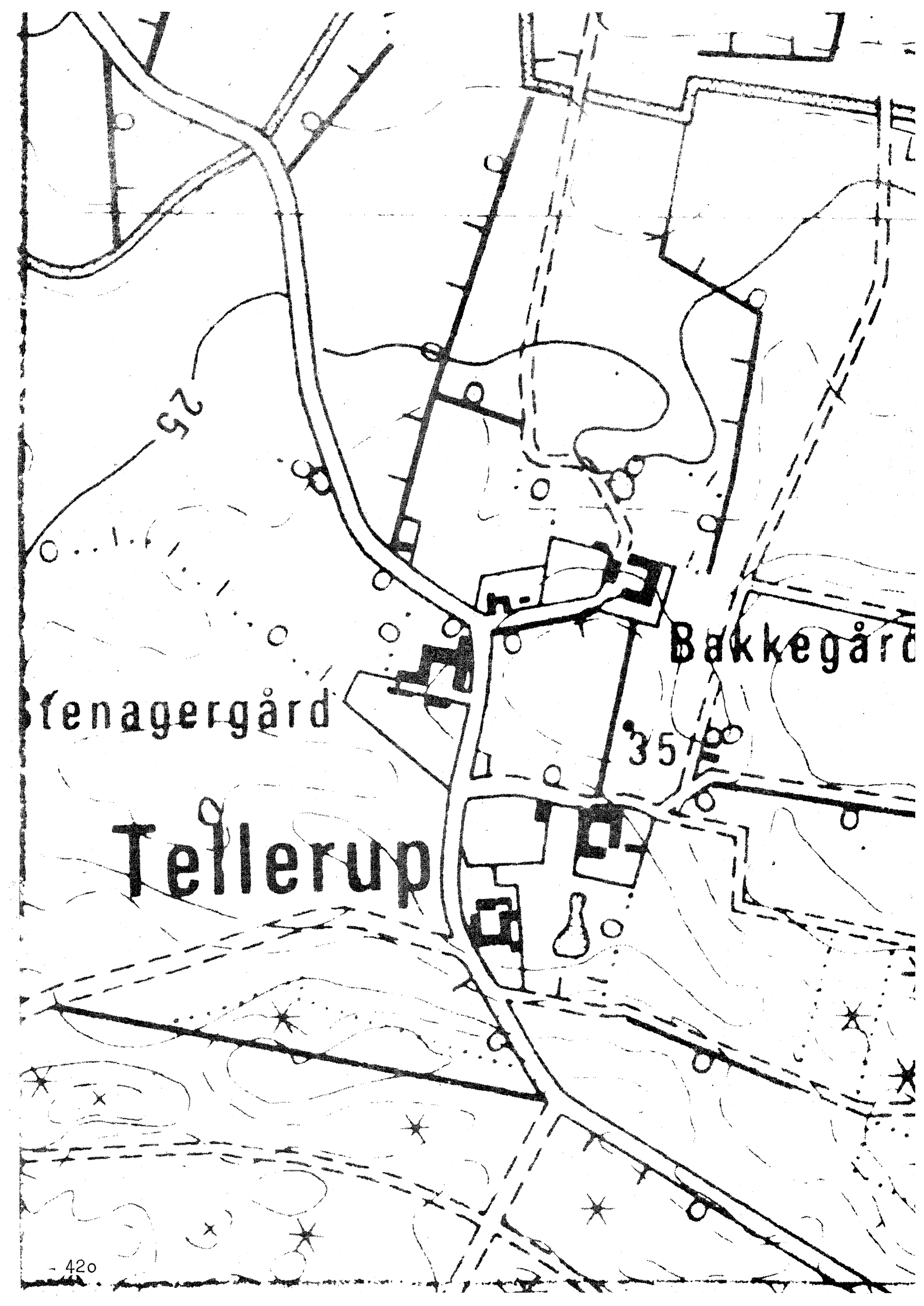
25
Bakkegård
fenagergård
35
Tellerup

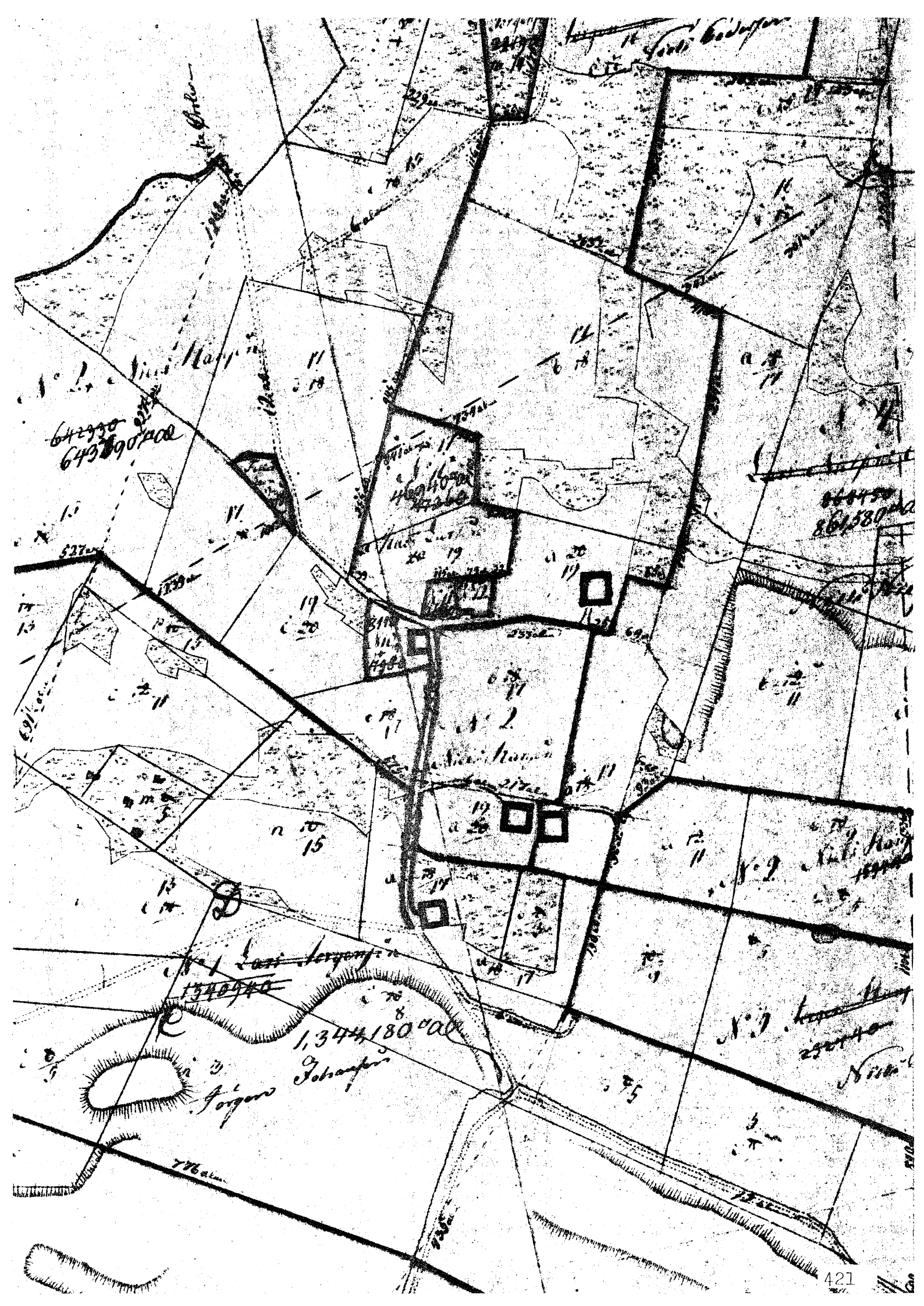

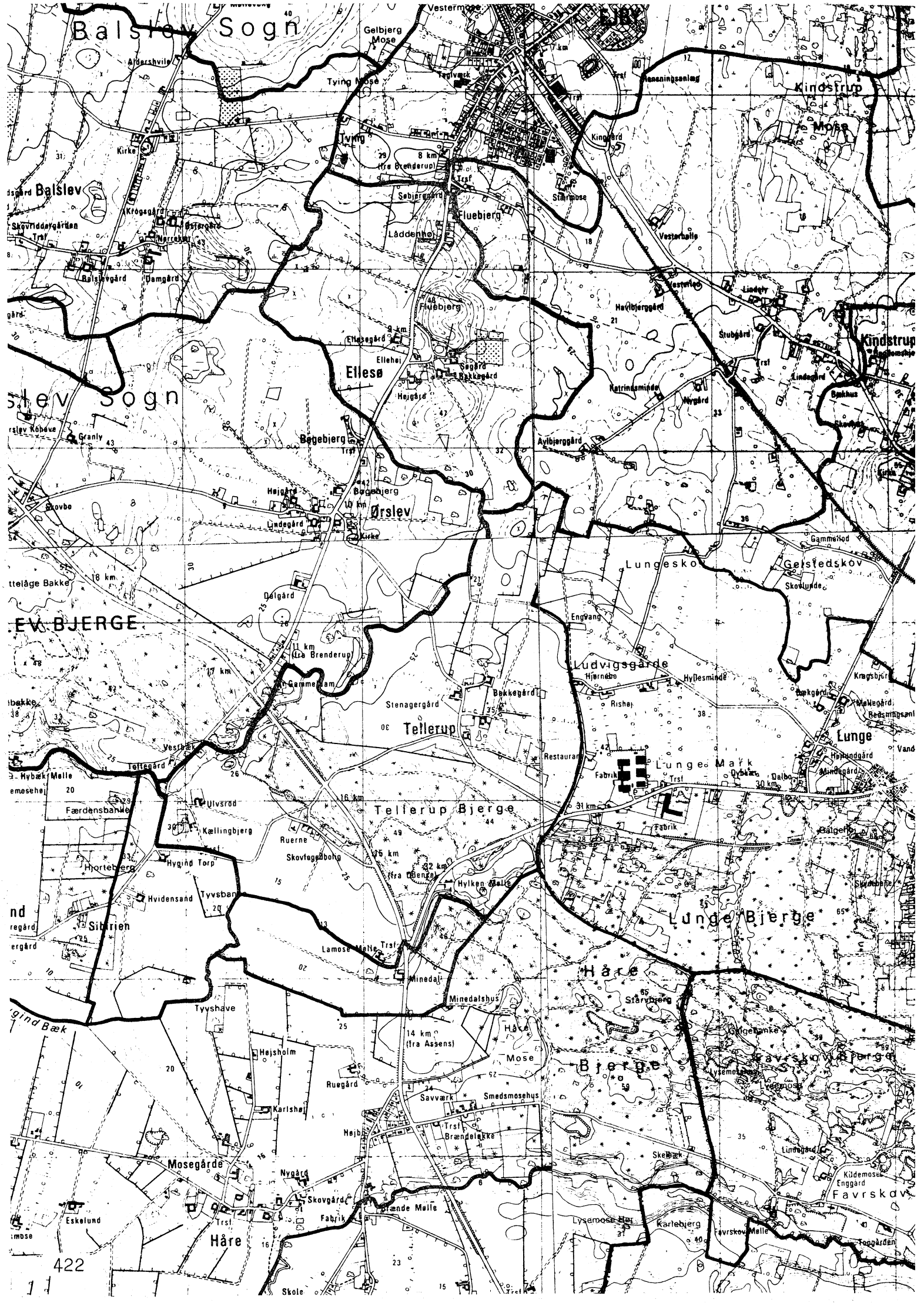
Balslev Sogn
Vestermose
Gelbjerg Mose
Tyving Mose
Tyving
Kirke
Balslev
Skovridergården
Krogsgård
Østergård
Nørreskov
Balslevgård
Damgård
Fluebjerg
Låddenhøj
Sebjergård
Kingegård
Stærmose
Kindstrup Mose
Vesterhalle
Havbjerggård
Stubgård
Kindstrup
Ellesø
Ellesgård
Ellehøj
Søgård
Bakkegård
Højgård
Ketrinesminde
Avlbjerggård
Granly
Bøgebjerg
Ørslev
Kirke
Lindegård
Stovbo
Gammelod
Lungeskov
Gelsfedskov
Skovlunde
Engvang
Dalgård
Ludvigsgårde
Hjørnebo
Hyllesminde
Bakkegård
Stenagergård
Tellerup
Restaurant
Lunge
Lunge Mark
Fabrik
Dalbo
Tellegård
Hybæk Mølle
Færdensbanke
Ulvsrød
Kællingbjerg
Ruerne
Skovfegedbonde
Tellerup Bjerge
Hortebjerg
Hvidensand
Tyvsbanke
Sibirien
Hylken Mølle
Lunge Bjerge
Lamose Mølle
Minedal
Minedalshus
Tyvshave
Højsholm
Ruegård
Karlshøj
Savværk
Smedsmosehus
Håre Mose
Håre Bjerge
Stårbjerg
Skjelbanke
Favrskovbjerg
Lysemosehus
Mosegårde
Nygård
Skovgård
Brænde Mølle
Fabrik
Håre
Eskelund
Skole
Skelbæk
Kildemosen
Enggård
Favrskov
Lysemose Høj
Karlebjerg
Favrskov Mølle
Toppården
422

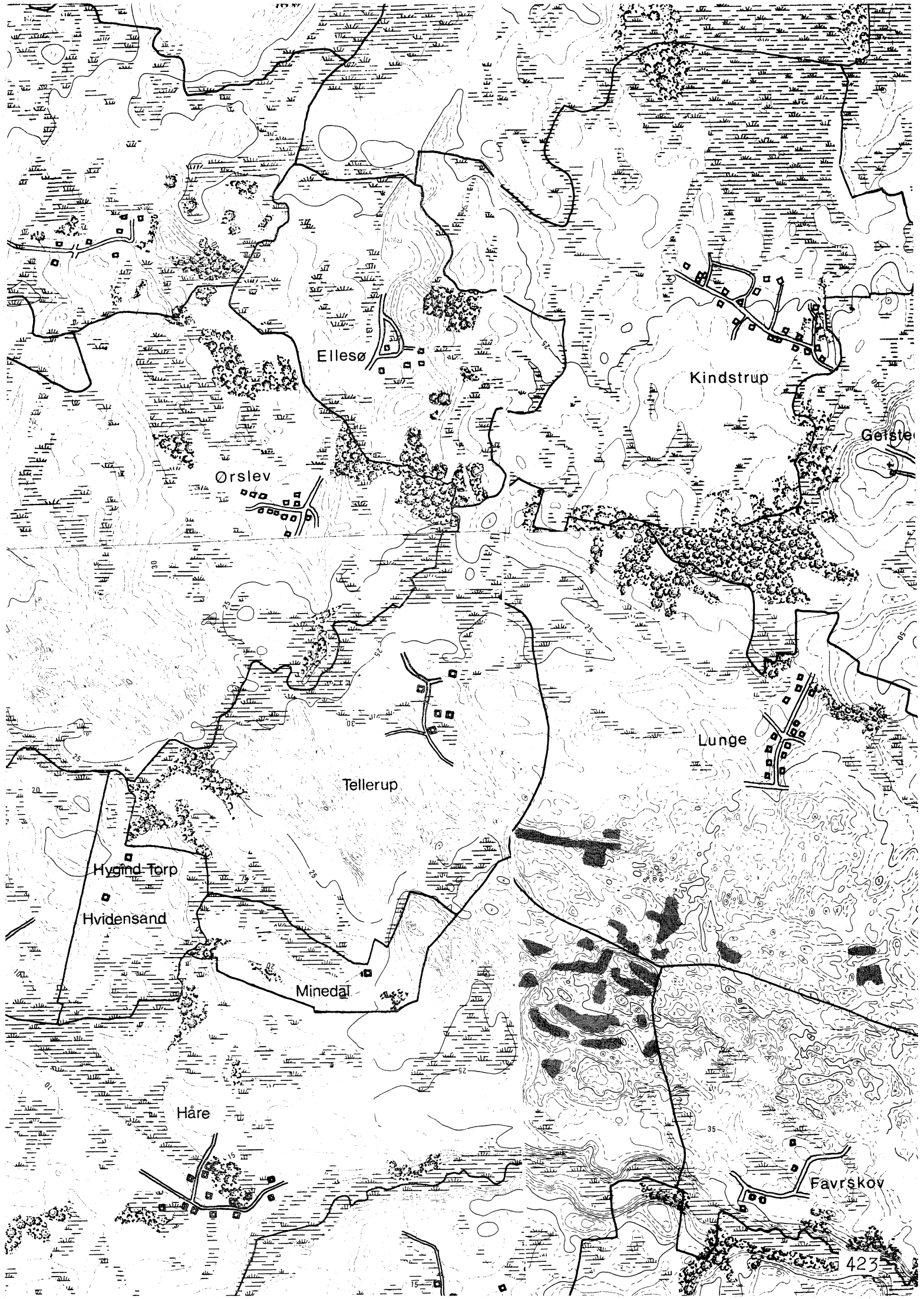
Ellesø
Kindstrup
Ørslev
Lunge
Tellerup
Hygind Torp
Hvidensand
Minedal
Håre
Favrskov
423

ØRSLEV

Ejerlav: Ørslev

SKEMA 1

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

Navn:	Navnetype:
Ørslev	-lev.

Bemærkninger:

Ørslev er nævnt første gang et sted mellem 1395-1418 i formen Øsløff. Forleddet er sandsynligvis en form af mandsnavnet glda. Øthar. Efterleddet er lev, glda. lef, som formentlig betyder arvegods.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
Adelby med kirke	Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til udflytterbebyggelsen, ikke er anlagt ved udflytning fra en anden landsby.

Historiske tildragelser:

I Ørslev sogn fødtes 1865 matematikeren prof. Niels Nielsen, 1868 husmandsføreren Jørgen Nielsen.

Ejerlav: Ørslev

SKEMA 2

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Vejklyngeby.

Bebyggelsen ligger i en uregelmæssig klynge omkring bygaden, der har flere udfletninger. Kirken ligger isoleret mod SØ. Derefter følger en gruppe gårde. Mod SV en gruppe huse og mod NV en gruppe gårde.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby
- ☐ randby
- ☒ agerorientering
- ☐ engorientering
- ☐ skovorientering
- ☐ kystorientering
- ☐ åorientering

c. Udskiftning

år: 1780 figur: Stjerneudskiftning.

d. Udflytning

- ☒ ved udskiftningen 2 gårde.
- ☒ efter udskiftningen 2 gårde.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 2-vangsbrug rotation: 2/2 + 1 sås årl.
vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Glat, Vestfyn, domineres af israndsbakker samt Ørslev åse.

jordbund: Moræneler med smeltevandssand.

naturlig afgrænsning: Mod S, Ø og N, men ikke mod vest (Tybrind).

- ☐ overvejende
- ☒ overvejende ager med større indhold af eng.
- ☐ blandingsøkonomi med

Ejerlav: Ørslev

SKEMA 3

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret ☐ opløst

☒ delvis bevaret ☐ opløst og nybebygget

20% af gårdene er flyttet. Landsbybilledet er delvist ændret af en vejregulering, men da der ingen huse er bygget i nyere tid er helheden ikke ændret afgørende.

b. Skelsystem

☒ vangesystemets hegn ☒ udskiftningshegnene ☐ intet af betydning

Et vangskel bevaret V for byen. Desuden er en del udskiftningshegn bevaret.

c. Ressourceområde

☒ større engareal ☒ større skovareal ☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald

☐ større overdrevsareal ☒ størsteparten opdyrket

Størsteparten er opdyrket. Et stort skovparti er plantet mod V (Ørslev Bjerg). Desuden er der bevaret nogle eng- og løvskovpartier mod NV og Ø.

Ejerlav: Ørslev

SKEMA 4

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

STATISTIK

Areal: 616 ha, heraf opdyrket 1688: 65%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	115	131	87	

Bebyggelsesenheder: Incl. Hybæk m.fl. Ørslev Skov, Dåretofte, Kohave.

	1606	1624	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	11	13	16	13	14	13	14
Huse:	9 *	1 *	6 *		7		
Huse m/ jord:				3		9	11
Huse u/ jord:				5		3	2
I alt:	20	14	22	21	21	25	27

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit
1664	2	4	10	7,2
1688		2	11	10,1
1844	2	11		6,3
1903	3	11		5,5

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	53	83	117
Børn:	73	44	47
I alt:	126	127	164

* heraf 1 mølle.

Ejerlav: Ørslev

SKEMA 5

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					16	6 *		
1844					13	12		
1903		1			14	12		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 616 ha. store ejerlav var i 1682 opdyrket 65%, hvilket er overraskende meget i betragtning af det stærkt kuperede terræn - Ørslev Bjerge - i ejerlavets sydvestlige halvdel. Efter udskiftningen eller i forbindelse hermed er dette område blevet tilplantet med skov og det rummer nu flere lokaliteter med fint bevarede højryggede agre, der tildels kan ses fra landevejen Middelfart - Assens. I forbindelse (?) med denne opgivelse af agerjord sank byens hartkorn fra 131 tdr. i 1684 til 87 tdr. i 1844. Ejerlavet havde i 1682 et ret ekstensivt tovangsbrug med en lille mark i årlig drift tilknyttet. I 1664 takseredes skoven til Ørslev for 60 svins olden. Af det oprindelige ejerlav er senere udskilt udflytterbyen Tybrind, der i 1580'erne gav plads for hovedgården af samme navn. Senere er af Ørslev ejerlavet udskilt Ørslev skov (nævnt som Meskov - gård i 1514), der i 1606 bestod af 2 gårde, hvoraf den ene bar navnet Birkeshave. I ejerlavets sydvestlige hjørne ligger Hybæk Mølle, der ligeledes nævnes i 1514 og da havde en beskeden mølle afgift på 6 órte mel (o. 8 tdr.).

Ørslev stjerneudskiftedes i 1780 og siden er o. 3 gårde udflyttet/nedlagt.

Hele Ørslev by tilhørte i senmiddelalderen Odensebispen, der i 1504 af kong Hans fik befaling til at udlægge Ørslevgods til kapitlet i Ribe. Det skete dog ikke og i bispens jordebog fra 1514 opregnes 10 egaliserede gårde i Ørslev, foruden Meskov gård og Hybæk Mølle. Efter inddragelsen af bispegodset ved reformationen afhændede kronen o. 1540 byen til Iversnæs (Wedellsborg). Inden 1664 var hele ejerlavet imidlertid overgået til den i 1580'erne anlagte nabohovedgård Tybrind. Foruden de 10 egaliserede gårde o. 9 tdr. htk. fandtes nu 2 halve gårde (a. 5 tdr.) og 2 bol a. 1 1/2 td. (i 168 regnet for huse), foruden Ørslev skov (2 gårde) og Hybæk mølle. I 1762 bestod byen (stadig under Tybrind) af 10 gårde på 8 tdr. samt 2 på 6-7 tdr., hvortil Ørslev skov en enkelt gård på 5 tdr, samt Hybæk Mølle. Tybrind udgjorde da en del af grevskabet Wedellsborg hvis fæstegods først afhændedes til selveje fra 1916.

Når bortses fra de 2 "falske gårde" i 1664 forblev gårdtallet stort set uændret fra 1624 og fremefter. Antallet af huse var ret højt i 1600-tallet formentlig som følge af naboskabet til hovedgården Tybrind. Den sene overgang til selveje betød imidlertid en ret beskeden hus- og befolkningsekspansion i det 19. årh.

Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Byen fremstår allerede som egaliseret i 1514 og fastholder det egaliseredes præg endnu i det 19. årh.

* 43o heraf 1 mølle.

Ejerlav: Ørslev

SKEMA 6

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Vends	Ejby	Ørslev

Sammenfattende vurdering:

Ingen interesse:		Interesse:		Stor interesse:	x	Særlig interesse:	

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore kirke-adelby af før-vikingetids navneendelsen -lev er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er vejklyngeby. Af ejerlavet er udskilt udflytterlandsbyen senere hovedgården Tybrind, samt enestegårdene Ørslev Skov og Hybæk Mølle (begge nævnt i 1514). En stor del af byens stærkt kuperede agerjord er nu tilplantet med skov.

2. Udviklingstype. Byen var allerede i senmiddelalderen samlet på én besidders hånd (Odense-bispen) og fremstår allerede som egaliseret i 1514. Inden 1664 overgik ejerlavet til nabohovedgården Tybrind, der i 1672 indlemmedes i grevskabet Wedelsborg. En sen overgang til selveje indebar en ret beskeden ekspansion i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en ret almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

1) Bytomten er delvis bevaret, men præges af vejregulering.
2) Kulturlandskabet har bevaret et vangeskel samt flere stjerneudskiftningshegn. Der er tilplantet en del skov. Desuden bevaret nogle eng og skovpartier mod N og Ø. Ørslev Skovgård og Hybæk Mølle bevaret.
3) Særlige relikter: Kirke, flere partier højryggede agre i Ørslev Bjerge skoven.
4) Arkæologiske interesser: enkelte frilagte gårdtomter.

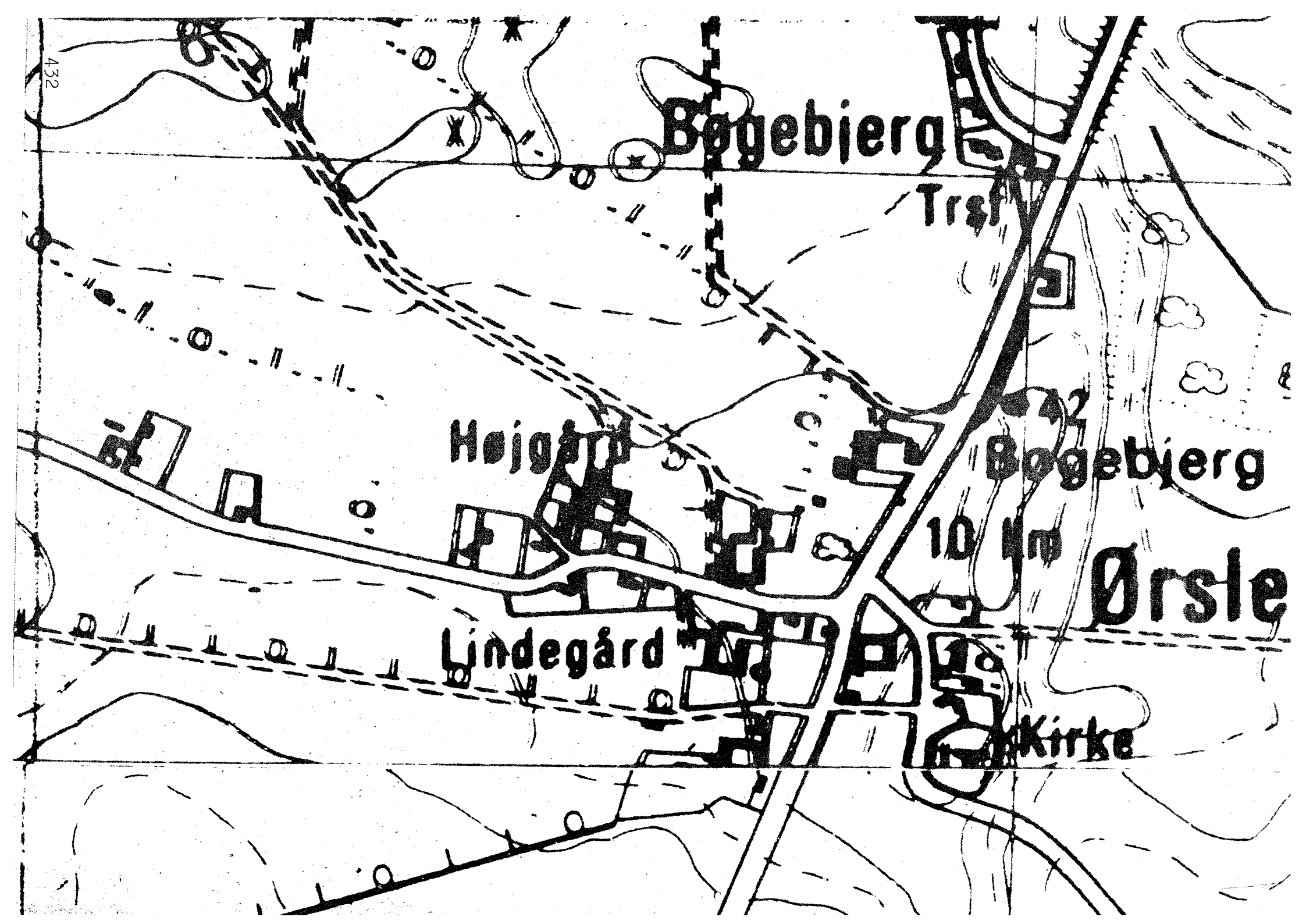
Bøgebjerg
Bøgebjerg
Ørsle
Kirke
Lindegård

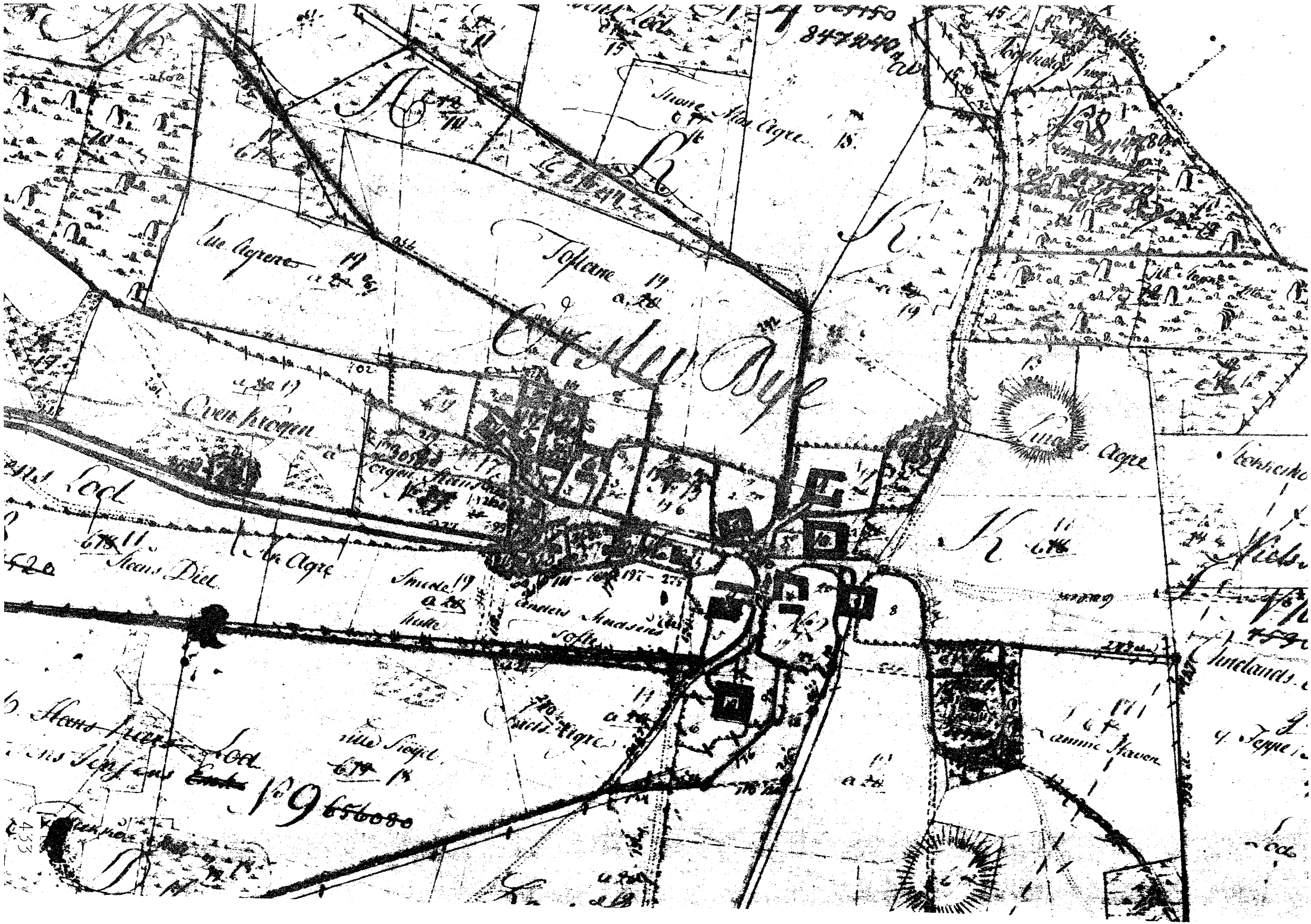

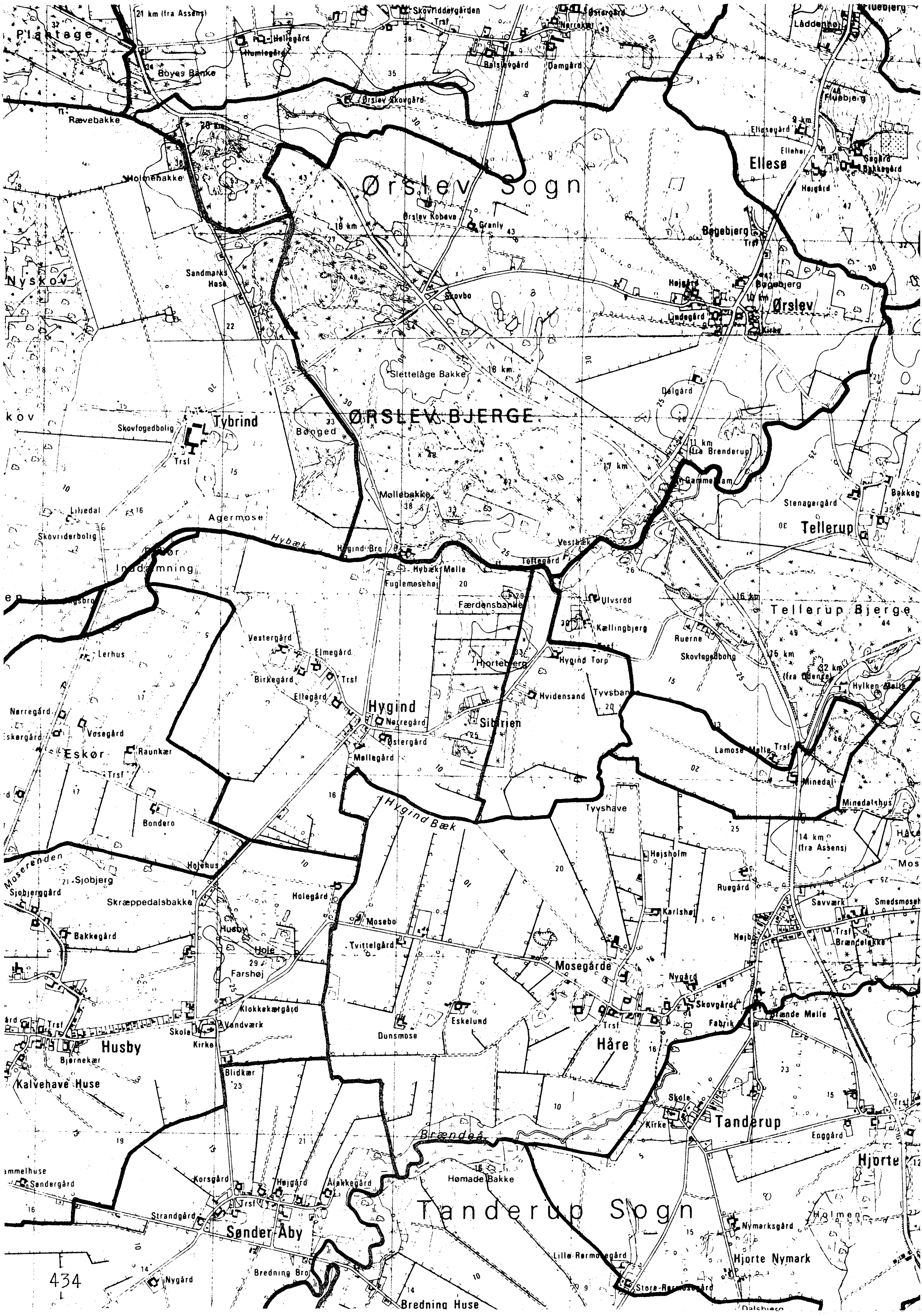

Ørslev Sogn
ØRSLEV BJERGE
Tanderup Sogn
Plantage
Rævebakke
Holmebakke
Nyskov
Sandmarks Huse
Tybrind
Skovfogedbolig
Trsf
Liliedal
Agermose
Skovriderbolig
Inddæmning
Hybæk
Hygind Bro
Hybæk Mølle
Fuglemosehøj
Færdensbakke
Bønged
Møllebakke
Slettelåge Bakke
Skovbo
Ørslev Kobbeve
Granly
Ørslev Skovgård
Boyes Bakke
Skovriddergården
Balslevgård
Damgård
Østergård
Ellesø
Ellesegård
Fluebjerg
Lådden
Bøgebjerg
Højgård
Lindegård
Ørslev
Kirke
Dalgård
Gammeldam
Vestbæk
Teglgård
Ulvsrød
Kællingbjerg
Ruerne
Skovfogedbolig
Tellerup
Tellerup Bjerge
Stenagergård
Hylken Mølle
Hygind Torp
Hvidensand
Tyvsbanke
Hjortebjerg
Sibirien
Hygind
Nørregård
Østergård
Møllegård
Ellegård
Birkegård
Vestergård
Elmegård
Lerhus
Nørregård
Vosegård
Eskørgård
Eskør
Raunkær
Bondero
Hygind Bæk
Lamose Mølle
Minedal
Minedalshus
Tyvshave
14 km (fra Assens)
Højsholm
Ruegård
Karlshøj
Savværk
Smedsmose
Brændebakke
Moserenden
Sjobjerg
Sjobjerggård
Skræppedalsbakke
Holegård
Bakkegård
Husby
Hole
Farshøj
Klokkekærgård
Vandværk
Skole
Kirke
Mosebo
Tvittelgård
Mosegårde
Nygård
Skovgård
Eskelund
Dunsmose
Håre
Fabrik
Brænde Mølle
Husby
Bjørnekær
Kalvehave Huse
Blidkær
Brændeå
Tanderup
Enggård
Hjorte
Skole
Kirke
Hømade Bakke
Korsgård
Højgård
Ålekkegård
Søndergård
Strandgård
Sønder Åby
Bredning Bro
Bredning Huse
Nygård
Lille Rørmosegård
Store Rørmosegård
Nymarksgård
Hjorte Nymark
Holmen
Dalsbjerg

Balslev
Ellesø
Ørslev
Tybrind
Tellerup
Hygind
Hygind Torp
Eskør
Hvidensand
Minedal
Håre
Husby
Elbæk
Sønder-Åby